

GHEORGHE SCRIPCARU

Boroaia

O reîntoarcere în spirit

Monografie
reeditată la inițiativa și cu sprijinul
primarului comunei Boroaia, BERARIU VASILE
și a Consiliului Local Boroaia

Anul 2013

Spre ținuturile scumpe ale obârșiei

"Din fragedă copilărie port candela aprinsă, iubirea pentru aceste locuri și prețuirea pentru fii lor harnici, închinători până la desăvârșire în dreapta credință și adânc înrădăcinați în acest pământ strămoșesc. Din visteria virtuților părinților mei plugari, am dobândit credința cea adevărată, dragostea de țară, de muncă și m-am deprins încă din casa părintească să prețuiesc semenii și darurile lor. Lumina vieții mi-au fost toate acestea (...). De aceea, cu buzele inimii le sărut pururea, dar mai ales în aceste clipe unice pentru mine, cu aceeași căldură filială ca și atunci când plecam sau veneam de pe drumul școlii (...).

† Teoctist

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

„Satul, așa cum afirmă Lucian Blaga, clădit ca și Boroaia, în jurul bisericii, identificat cu sacrul până în cele mai elementare acțiuni omenești, este acela care de-a lungul vicisitudinilor timpului, ne-a salvat ca popor și ne-a ajutat a ne construi destinul și rostul în lume. De la atari izvoare de apă vie cum spunea Mihail Sadoveanu s-au adăpat toți cei care s-au simțit ai acestui popor și neam.

Satul trăiește în autorul acestei monografii ca o experiență vie de viață și chiar dacă viața l-a distanțat pasager de viața satului, nu l-a îndepărtat de la legăturile sufletești permanente cu el. Din modul cum autorul își prezintă satul rezultă că perioada copilăriei și tinereții trăite acolo, au fost încorporate definitiv în concepția vieții sale, matricile axiologice de bine, de adevăr și frumosale satului prelungite în veșnicie și în sacru, animându-l pe tot parcursul existenței sale.

Autorul cărții evocă un spirit deschis și pluridisciplinar, receptiv la valorile satului din care aplecat și din care își face o îndeletnicire de afecțiune și respect și nu atât un act de erudiție istoriografică, își face un scop etic cu mesaje profund umane, aidoma personalității sale. Astfel, autorul probează că spiritul ce animă un lucru devine însăși garanția reușitei lui, căci monografia ce o întreprinde este un act de conștiință și cultură, adresat îndeosebi comunității din care a plecat și întru devenirea sa ulterioară. De aceea, sensul cel mai profund al cărții este ca al unei metafore teosofice, în care, cel ce a plantat un pom, a făcut-o cu mare dragoste când a știut că el nu se va odihni niciodată sub acel pom, dar va avea conștiința unei misiuni împlinite dacă sub el se vor odihni semenii săi.

*Scrisă într-un limbaj accesibil, în mod inevitabil puțin vetust dar întotdeauna poetic și filosofic, cu gândul permanent la transcendența lucrurilor și faptelor omenești, autorul și-a luat satul ca model întru susținerea devenirii noastre ca neam, prin suita de personalități ce i-au asigurat continuitatea, ce i-au susținut mesajele și i-au anticipat demersul cu alte scrieri asemănătoare. Astfel, dorința informării profunde a plecat de la Dragoș de Ciulești (care la 1359 și-a condus oștile într-o expediție de pedepsire a localnicilor) la Bogdan I și apoi la Petru I Mușat care și-a conservat edificiile în arheologia satului, ajungând la marile migrații ale românilor ardeleni din mijlocul sec. al XVIII-lea care s-au statornicit pe moșiile Mănăstirilor Neamț și Rașca și sub conducerea unui Bora, preot ori învățător, a dat denumirea satului, așa cum opinează pentru multiple locuri ale Moldovei, Ion Drăghicescu în lucrarea sa, **Psihologia poporului român**. Zona este astfel intim legată de perioada înființării primei Mitropolii a Moldovei la 1381 ca și de baterea primelor monede moldovenești cu cap de bour de către Petru I Mușat.*

Monografia acestui sat, ca și a multor alte sate, sporește deci cunoașterea despre trecutul concret al Moldovei și numai o persoană animată de sentimente de recunoștință pentru acest trecut, în care se include și nostalgia pentru satul său, ne oferă un document din care fiecare se poate îmbogăți sufletește.

Binecuvântăm un atare eveniment în care scrisul apare autorului nu numai ca o menire a ființei sale dar și ca o virtute mântuitoare prin reîntoarcerea în spațiul nemuririi a satului românesc. Este acesta semnul sublim de aderență și asiprație către lucrările ultime, o șansă și o încercare de a da profanului o dimensiune eshatologică, prin darurile oferite de un sat așezat între legendă și realitate și în care, vom putea găsi darurile unui popor răstignit dar înviat în decursul istorici, în metafizica sensibilității și devenirii sale.

Fie ca această monografie care se adaugă zecilor de publicații în domeniul medicinei, filosofiei, dreptului, bioeticii, deontologiei și ecologiei ale distinsului Profesor universitar doctor Gheorghe Scripcaru, să constituie parte din ofranda pentru eternitate a autorului care rămâne un model de cultură, spiritualitate și demnitate, un adevărat apostol al adevărului, binelui și frumosului.”

† Calinic Botoșăneanul
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor

Omagiu

Matricile existențiale ale Satului pe care le-am engramat în condiția noastră de la părinții și dascălii noștri, ne călăuzesc pașii în viață, ne permit să ne valorizăm viața și să slujim propășirea valorilor fundamentale ale neamului, căci,

*„Aici ni-i leagănul și ni-i mormântul
Aici am răsărit și vom muri
Iubindu-ne-alfabetul și pământul
Și truda lor de fiecare zi”*

spunea poetul, punând la baza credințelor noastre, respectul în valorile țării plecate de la țăran și multiplicare de civilizația contemporană.

Acest mesaj transmis nouă de satul în care ne-am născut și în care am copilărit, de satul în care ne-am deprins a admira sacralul cotidian, și- anume, cerul și pământul „prin ridicarea ochilor în sus și implorarea binelui înainte de a înfinge plugul în pământ”, ne obligă a ne întoarce la locul de unde am căpătat vigoarea etică pentru viață, de unde ne tragem seva, de a-l face cunoscut și transmis mai departe. Ce dreptate avea același poet când spunea:

*„Oricât de mare ar fi lumea
Pe care zilnic o slujești
Din când în când ceva te-ntoarce
În prispa casei părintești.
Tiparul cel dintâi al lumii
În satul tău îl deslușești
Și țara pentru toți începe
În prispa casei părintești”.*

Satul ne-a dat matricile în care ne-am încorporat, prin efort și persuasiune, toate valorile unei vieți umane și demne. Satul ne-a dat pattern-urile de comportament bazat pe ideal, cu ajutorul cărora ne încorporăm efortul în destinul patriei și, prin aceasta, în destinul umanității. Căci, oamenii cu care am trăit în sat, părinții noștri, țărani, au știut să existe totdeauna cu discreție și fără ostentație.

În viața lor de zi cu zi, aceștia reuneau blândețea cu înțelepciunea și aveau compasiune pentru tot ce era fragil sau inuman. Nu i-ar fi văzut detestând pe alții decât pe ei înșiși și numai ei erau de vina dacă se întâmpla o nenorocire cuiva. Pilda vieții lor era aceea ca, oricât de grea ar fi viața, nu trebuie să faci rău nimănui, să fii totdeauna bun, să ai totdeauna mintea limpede și inima curată. Prin cultul pentru adevăr, bine și frumos, ei ne-au sădit deschiderea către lumină, ne-au dat sensul vieții pe care nici moartea să nu ni-l poată răpi și-anume, binele ce decurge dintr-o conștiință demnă și neînduplecată. Pe acești oameni nu i-am văzut crezând în altceva decât în puterea bătăturilor din palmele lor și în lumina din ochii copiilor lor, deci într-o credință în muncă și onestitate. În virtutea acestei credințe ei căpătau permanent puterea de a se îndoii și de a ierta, de a suporta vicisitudinile vieții prin maximă modestie (care devenea un fel de secret al lucidității lor) și prin îndeplinirea ireproșabilă a datoriei. Căci, valorile fundamentale cu care se poate străbate viața cu demnitate și sobrietate, aici le-am învățat.

Iubirea dezinteresată și altruismul neostentativ la impasul altuia, le clădea certitudinea unei căi prin care se scăpa ușor de orice monstruozitate sufletească. Dragostea de casă, de copii, de sat și neam era un sentiment probat zilnic prin fapte de muncă și abnegație și confirmat în cel mai înalt grad prin acte de eroism în perioade de criză, în folosul comunității și neamului. Astfel, acești țărani nu au disociat iubirea de casă de cea de glie, iubirea de copii de cea de popor:

*„Când intră în casa sa
El râdea și cânta
Necazul îl lăsa afară-n prag
Căci neamul trebuia să-i fie drag
Și astfel casa sa și neamul său
Rămâneau veșnic sfinte sufletului său.”*

Sufletul țaranului din satul meu, „veșnic în căutare, până la cele din urmă hotare” cum spunea L. Blaga, făcea ca în el să încapă lumea întregă. Era aceasta o iubire ce tindea în cel mai înalt grad către comuniune divină și nu către vanitate. În virtutea acestor sentimente de dragoste pură și autentică, ei au trăit cu convingerea că a greși e uman dar a ierta este divin.

Apoi, acești oameni simpli aveau o demnitate a lor construită pe luciditatea minții și pe bun simț, pe intuiția etică a omului simplu și pe o filosofie clară, dar tonică și neîntortocheată. În virtutea acestei demnități aspirau totdeauna la mai mult prin muncă și onestitate și nu pretindeau niciodată ceva ce s-ar fi abătut de la drepturile create prin muncă onestă și exclusivă. În spiritul aceleași demnități simple dar viguroase, considerau umiliția drept prima sărăcie a lumii și trăiau permanent convingerea că nu poți participa generos la destinele comunității dacă devalorizezi pe ceilalți în loc să-i ajuți. Superiori totdeauna de zgusturile lor, considerau că numai faptele trebuie să fie judecățile lor de valoare. Grandoarea vieții le decurgea numai din destinul gândit cu mintea și cu sufletul și construit cu mâna și cu fapta. Numai viața clădită astfel ca o operă, numai faptele de muncă și de cinste care deveneau adevărate izvoare de cult, se bucurau de admirație și respectul lor. În felul acesta nu i-am văzut niciodată siluindu-și conștiința, căci, o viață trăită în simplitate și discreție și construită cu pasiune și migală, făceau caduce orice forțări ale conștiinței de sine.

Etosul țăranului din satul meu se baza deci exclusiv pe onestitate și bun simț. Cuvântul cinste devenea pentru el o religie și o normă de conduită, după afirmația „sărac dar curat”, devenea un fel de lumină de biserică la a cărei strălucire orbitoare nu puteai rezista. Încorporarea unor atari valori în conduita lor zilnică îi făceau intransigenți cu orice morală din bucăți, deși, în fața slăbiciunilor umane, niciodată nu detestau ci totdeauna înțelegeau. Mi-aduc aminte cu venerație cum își doreau reciproc ca să le fie conștiința curată precum cămașa oferită duminica de nevastă pentru a merge la biserică.

Munceau cu sârg, dinainte de răsăritul soarelui și până după apusul său, pentru a se adapta și modula în pace la sufletul lor blând și majestos. Munca le era un fel de dragoste scoasă la lumină de tatuajul palmelor făcut la lumina stelelor, muncă ce le suscita un respect adânc până la evlavie. Astfel, erau convinși că și dificultățile creează valoarea, ca celui ce nu-i lipsește nimic nu creează nimic și, din această ținută și realitate de voievod al muncii, decurgea și răbdarea lor benefică în virtutea căreia își spălau zilnic sufletul cu iertare nelimitată.

*„Robit sudorii sale
Era înfrățit cu brazda și cu câmpul
Speranța sa fiind numai pământul.
Munca ogorul cu patimă și har,
Deși totdeauna uitării a fost dat
De cei care prin ei s-au înălțat.”*

Din atari valori eterne decurgea un cult nelimitat și pios pentru înaintași și o rușine față de moartea care te surprinde fără a fi făcut un bine în viață, fără a fi făcut ceva bun pentru alții. Simțul posterității care întregea celelalte valori cum ar fi continuitatea vieții, simetria dintre gânduri și faptă, cultul și respectul tradițiilor demne, etc. întregesc imaginea despre satul meu și sufletul său, chiar dacă, contemporanii mei țărani, mutați azi în majoritate „în casele subpământene”, străjuite de modeste nume și ani de referință, ne transmit mereu mesajul că în viață, esențială nu este atât înțelepciunea cât credință în ceea ce faci.

De aceea și astăzi, în satul meu, până și aerul îl simt ca sfânt și pentru idealul de armonie, seninătate și pace sufletească sădite într-un suflet de copil de către părinți și dascăli, a căror lumină sufletească se multiplică în viața miilor de discipoli și admiratori, monografia de față este un omagiu de prețuire nelimitată.

Vizitând Olanda, M. Sadoveanu, cel care a făcut să intre în literatura românească Valea Moldovei cu satul meu, era uimit de ceea ce vedea că au făcut țărani. Și în contrast cu aceasta, el își întorcea un ochi întristat către Gh. Roșu din Boroaia, țaran rupt în coate, sărac și analfabet, așa cum l-au adus vremurile de clăcaș pe moșiile a două mănăstiri, dar într-o țară feeric de frumoasă și nemaipomenit de bogată și se întreba legitim, când vor intra și țărani noștri în rai? Ceea ce el prevedea ca nefiind pe lumea cealaltă ci în lumea pe care o trăim, se împlinește ca un vis de aur, în care starea materială vine să dea suport valorilor de conștiință structurate de satul nostru în decursul devenirii sale. În noiembrie 1928, din S.U.A., dr. D. Bagdazar aprecia că puțin dezgust față de excesul de civilizație dar și puțină amărăciune prin care Gh. Roșu nu se lasă influențat de oameni mai luminați, constituie savoarea acestei lecturi. În acest context, imaginea părinților noștri încorporată în valorile autentice și imuabile ale satului, ne face să trăim totdeauna cea mai sfântă dintre remușcări și-anume, aceea de a nu fi știut suficient să le li spus și arătat cât de mult îi iubeam și prețuiam.

Mamelor care ne-au ajutat să ne transformăm instinctele în sentimente și pasiuni, „țărancă lângă ciutura fântâni”, mamei care „cu degete lungi de ctitoriță frumoasă ne-a zidit sufletul pentru viață, ne-a făcut ferestre mari pentru zbor și pentru bucurii, ne-a cioplit pridvor, mamei care a colorat jur împrejur cu migală, ferestre pe unde visele zboară, care în lăzile de zestre sculptate, ne-a lăsat loc pentru bunătate, mamei care cu degete lungi de ctitoriță blajină ne-a zidit sunetul pentru lumină”, cum spunea poetul, ei trebuie să-i aducem, în primul rând, omagiul nostru pios pentru faptul de a ne fi făcut sensibili la tot ceea ce veridic, faimos și bun ne înconjoară.

Taților pe care îi păstrăm în suflet ca pe o rugăciune și a căror cămașă încă mai asudă, taților cu palme ca niște sfinte sărbători, a căror odihnă nu a încăput în calendare, care, din zori de zi și din seara până-n zori au frământat pâinea vieții cu răbdare, lor le aducem același nelimitat omagiu pentru puritatea gândurilor lor, pentru lumina lor plină de înțeleșuri, pentru palmele lor ce mângâie încă o țară și care se vor multiplica cu siguranță în noi avânturi și imbolduri.

Părinților mei, prin gura poetului V.M., același pios omagiu:

*„Nu mor părinții noștri niciodată,
Nici noi și nici copiii noștri nu.
Văzduhul e o carte. Se arată
De vrei în liniște să o citești doar tu.
Văzduhu-i mărturie că persistă
Ființa lor în noi și-n mai departe,
Părinții noștri n-au murit, există
Și dincolo și dincoace de moarte,
Între unelte de omăt, afară,
Zâmbesc tăcut, șoptit ne spun pe nume,
Ca în copilărie bunăoară.
Părinții noștri, cea mai sfântă lume,
Un fel de răni în cosmos, de ninsoare
În orice clipă, blânzi ni se arată,
Imagini pâlپând, dacă ceva ne doare:
Nu mor părinții noștri niciodată.”*

Introducere

Satul românesc are o istorie și o civilizație proprie care este în măsură să ne confere o imagine despre noi și despre poporul nostru. Pentru fiecare dintre noi satul său devine un fel de centru al universului. „Întreg universul se învârte, pentru mine, pe osia unei uliți din marginea unui sat”, uliță care, prin simțămintele ce le trezește, devine un reductibil test de sensibilitate, spunea Octavian Paler. Toate satele noastre sunt vechi și renumite. Unele mai mult decât altele, deoarece pe umerii lor s-a ridicat un popor și o țară, căreia i-a dat o specificitate, o veșnicie. Aici s-a desfășurat grosul muncii, s-au cântat colinzile și s-au deplâns morții, până a fi orașul cu inovațiile lui, de încorsetare și singurătate. Așa se explică de ce nici în somn, nici în vis, nu uităm satul copilăriei noastre din care am plecat „spre viață și spre lume”, spunea Ion Lăncrăjan.

Satul este o realitate diversă și complexă. La el nu ne impresionează atât mitologia și viața sa de legendă cât umanismul său veridic, ridicarea spiritului său propriu la rang de mit, dragostea sa pentru pământ, căci pământul la țaran însemna dragoste și dăruire. Iubirea pentru pământul strămoșesc este identitatea lui, spunea un scriitor, căci sudoarea țaranului este singura adevărată pentru trecerea veacurilor pe aici și cât timp „va căra sapa în spate, el este sigur că Pământul se va roti în direcția cea bună”. Unde sunt mâini de țărani nu va fi sărăcie. Nimeni mai bine ca Lucian Blaga nu a arătat cum satul vindecă setea de mântuire, cum clopotele cimitirului picură liniștea în suflet, cum prin sat suntem mereu în stare de ataraxie, înălțându-ne deasupra efemerului:

*„La obârșie, la izvor,
Nici un drum nu se întoarce
Decât în chip de dor”*

spunea el. Satul ne învață, prin excelență, care este gradientul de rezistență la încercările vieții, cum ne adaptăm eficient la mediu, el ne arată că familia este matricea etică esențială a societății, că aici se structurează matricile sufletești pe care se vor engrama apoi toate valorile științei și culturii:

*„Sat al meu ce porți în nume
Sunetele lacrimii.
La chemări adânci de nume
în cea noapte te-am ales
Ca prag de lume
Și potecă patimei.
Spre tine cine m-a-ndrumat
Din străfund de veac
În tine cine m-a chemat,
Sat de lacrimi fără leac.”*

Se vede în această poezie fondul de spiritualitate al românului, curățenia sa sufletească, fapt ce făcea pe Liviu Rebreanu să afirme că la noi țărănul este singura realitate inalterabilă. Dar, copiii Satului „au plecat de mult prin pădurea nebună a veacului”, desculți și încăpățânați întru urmărirea unei credințe. Iar viața satului ne comunică încă legile ei statornicite, în care, luarea bulgărului de pământ în palmă ca și mieii sau vițeei luați în brațe și aduși în casă, însemnau respectul pentru natură și pentru muncă. De altfel și unirea de an nou începea tot cu aratul, din același considerent al atingerii măreției cu reticență prin natura și pentru natură, ca „un sfânt ce a isprăvit de cosit iarba”. Cu sufletul „tras deseori pe roată, datorită golului lăsat de plecarea unui țaran care se face cer”, este firesc ca sufletele tuturor să rămână la sat, pe ulițele căruia s-au arătat miracolele existenței sau să se întoarcă mereu la sat ca la un izvor de forță și vigoare spirituală.

*„Și-mi las trupul să mi-l spele
Rouă cerului tău blând.
E o naștere aceasta
Mult mai dulce pe pământ.
Sat ascuns între coline
Ca-ntre două vechi coperți
Sufletu-mi la tine vine
Să-l purifici și să-l ierți.”*

Iubirea de sat devine astfel înțelepciunea maximă, ca și în versurile poetului de mai sus, deoarece, satul, a cărui monografie o tentăm, a întruchipat, în cel mai înalt grad, unitatea muncii și cultul pentru ea și obiectele ei, cu generozitatea (se spunea în satul meu să nu faci rău nici la puiul cel de șarpe) și cu onestitatea, prin constatarea plecată de aici și devenită clasică: sărac și curat. Sobrietatea până la abțință, convingerea efortului de depășire a unor frustrări și a unei condiții de viață negative, aptitudinea muncii de a ne conduce către sublim și sens, fac din sat un loc sacru. Către valorile perene de simplitate și cinste ale satului ne întoarcem mereu cu sufletul umil;

*„Lor lasă-le gândul ca bobul curat
Să-l semene-n văzduh și visare
Iar vara întoarce-te iarăși în sat
Cu securea lunii la cingătoare.”
(I. Brad)*

Prin aceste valori satul se află deschis spre veșnicie și țărănul român a căpătat un etos aparte, de cinste și bun simț, o originalitate ce-i este specifică și explicată prin heterozisul dintre daci și latini.

Din sat au plecat apoi muncitorii și forjării, care, lucind de o grea transpirație, înălțau laminarea odată cu prăjirea trupului. Gesturile lor ca acte ce degajau un curaj și o putere peste limitele obișnuite, erau o prelungire a etosului țărănesc. Nici o spaimă, nici o ezitare, nici-o deviere de la ce era greu, ca și cum ar fi fost ceva firesc. Orice lucru în industrie se face cu simplitate, cu conștiința divină a sacrificiului cerut în sine. De aici vine liniștea interioară a muncitorului țăran, forța sa unică, munca sa în tăcere, fără paradă, față de care se poate încerca doar un sentiment: de jenă și de inferioritate. Țăranul și muncitorul se conjugă în efortul de creare a mediului, printr-un dialog direct cu natura, în care el se șterge cu mâna de sudoare și de mit și robit sudorii sale se înfrățeste cu brazda și produsele muncii. Așa îl vedeam și pe tata, țăran plecat la fabrică, unde a devenit „un potcovar de cai și stele”.

Satul Boroaia ca și alte sate a avut o intensă bogăție de spirit, în ciuda sărăciei sale materiale. N. Iorga arata cu scepticism că, acolo unde este civilizație, cultura este pusă sub semnul întrebării. Chiar dacă .scepticismul său e nejustificat, satul a creat mentalitatea de producător și de consumator și aceasta a dat identitate țaranului.

Pe această mentalitate s-a clădit fondul de sănătate etnică și morală a culturii noastre care a determinat poporul nostru „să-și facă istoria cu spatele”; conviețuirea laolaltă cu natura, serbările sub merii înfloriți, ieșirea la mormintele eroilor și morților, crearea unei psihologii de gospodar, au făcut ca pământul să fie întors cu șalele rupte, încălzit cu suflarea și udat cu sudoarea țaranului. Costumul păstrat ca un totem din generație în generație, construirea unei fântâni ca semn al trecerii prin această lume, intervenția întregului sat la necazul unuia, completeau acest tablou al unei comunități etico-psihologice rurale. Mai mult, o biserică de lemn ca și casa, evocau liniștea și împăcarea cu existența sa, tot așa ca și plecarea cu două perechi de boi la război, ce semnifica, per a contrario, sacrificiul suprem. O atare cultură bazată pe lut și lemn nu introducea distanțe sufletești între oameni și de aceea, mulți țărani, au întruchipat prin sacrificiul lor, destinul unui neam.

Acest sat în care am băut apa cu cofa și căușul și în care am dormit pe cuptor, acestui sat din sufletul nostru, cu tot sensul său moral ce traversează generațiile până la noi, îi închinăm monografia de față. Respectul față de familia sătească, pentru datinele și cultura sa, etc. nu este astfel numai o datorie față de un loc natal ci și o modalitate de a amplifica prezentul la care ne îndeamnă viitorul comunității noastre.

Cea mai sintetică prefață la o astfel de lucrare a făcut-o Grigore Ilisei în *România literară*:

„Cum se întâmplă adeseori, în comuna Boroaia, așezare vestită, foarte aproape de Fălticeni copilariei mele, am ajuns cu multă întârziere. Am călătorit, încă din acea vreme, spre locuri cu mult mai îndepărtate, am cunoscut așezări despre care nu avusesem nici un fel de știre, dar, ca un făcut, comuna aceasta «din frumoasa și îmbelșugata» vale a Moldovei, cum scrie după un drum la Boroaia Alexandru Vlahuță în „*România pitorească*”, n-am avut bucuria de a o vedea decât după mulți, foarte mulți ani.

Nu s-ar putea zice că nu mi-a stârnit interesul, cum se petrece de multe ori cu câte o localitate care nu te atrage prin nimic și despre care nu este exclus să-ți faci o impresie greșită, care să te îndepărteze pentru multă vreme, sau chiar pentru totdeauna. N-a fost cazul meu în ceea ce privește Boroaia. Mărturisesc și azi că am ținut încă de atunci, din copilărie, să mă duc să o văd cu ochii mei.

Ei bine, nu întâmplător, ci pentru a o confrunța cu ceea ce colegii mei, nu puțini colegi de școală de la Boroaia, îmi tot spuneau toată ziua. Ceea ce tot trăncăneau nu erau poate verzi și uscate, cu care ei țineau să-mi împuie capul. Erau destul de mândri, fără să depășească măsura, cum trebuie să recunosc, încă de pe atunci, erau mândri de satul lor, de istoria comunei, de obiceiuri, de faptul că sunt dintr-o așezare de oameni gospodari, chiar înstăriți, că învățătura de carte e lucrul cel mai prețuit la Boroaia.

Mai apoi, alte și alte locuri m-au chemat, dar interesul pentru această așezare, deși nu s-a stins cu totul, a căzut, totuși, în străfundurile sufletului meu, acolo unde se află cele mai vechi și neîmplinite dorințe. Eram deja gazetar de câțiva ani și tot îmi propuneam să trec pe la Boroaia, să-l cunosc pe învățătorul Vasile Tomegea. Mi se vorbise mult despre acest om. Știau să îl prețuiască pe acest dascăl al satului și Alexandru Vlahuță și Spiru Haret și Nicolae Iorga, care-l încurajaseră și-l ajutaseră să-și duca la bun sfârșit opera de luminare a satului. La aproape de nouăzeci de ani, cânta încă în corul ale cărui începuturi se legau de activitatea de adevărat cărturar și dascăl al așezării sale. Am tot amânat această vizită și, într-o zi, bătrânul dascăl s-a trecut dintre noi. Trebuia să treacă un timp, probabil, ca un nou impuls să apară. Pesemne, și de asta, m-a oprit mașina într-un drum de la Târgu-Neamț la Fălticeni. Mă găseam și într-o stare specială, așa ca nu prea mi-am dat seama când am trecut prin Boroaia.

Drumul era numai hârtoape, ninsese, zăpada se topise, străbăteam parcă o albie de râu, nu un drum național, afurisisem cu multe din cele ce-i pot veni în gura unui om în asemenea momente. Dar impulsul n-a întârziat să vină, și chiar dintr-o direcție neașteptată.

Într-o zi, profesorul universitar Gheorghe SCRIPCARU, multă vreme rector la Institutul de Medicină și Farmacie din Iași, de loc din Boroaia, așezare pe care mi-am dat seama ca nu o uită nici o clipă și afecțiunea și recunoașterea pentru acestea nu scad, ci cresc odată cu vârsta, aflând că nu am fost niciodată pe aici, m-a îndemnat să merg în ținuturile lui natale. Voi cunoaște oameni și locuri ce merită a fi cunoscute. M-a amenințat că mă va lua chiar domnia sa cu mașina. Așa s-ar fi petrecut lucrurile, dar ceva a stricat toate calculele. N-am mai avut timpul necesar să-l însoțesc, cum aș fi vrut, la întâlnirea fiilor satului. Așa că am pornit de unul singur în această aventură a cunoașterii.

Drumul l-am făcut în iarna acestui an. Ninsese, se așezase chiar un strat gros de zăpadă, care nu făcea decât să accentueze acea impresie de liniște, de pace ce simt că este a locului.

Tipsia văii Moldovei, tipsie argintată la acest ceas de iarnă, de cei mai mari, mai neîntrepuți meșteri argintari, pare și mai lină. Apa Moldovei zornăie pe bani zimțați, curge iute, sfidând parcă gerul, e aidoma unui lăicer cafeniu, dat parcă în vopseli de coajă de nucă, casele sunt frumoase, fără ostentație, îți place să intri în ele, să intri să stai, să-ți încălzești trupul, să-ți cruți puțin oasele. Curge atâta alb și atâta albastru prin pereții lor, e așa de multă puritate și curățenie, deși femeile n-au timp și nici nu le este în obicei să stea toată ziua cu cârpe în mână și să șteargă, să tot șteargă. Doar primăvara, de sărbători, grijesc, văruiesc, ca să fie pentru un an. Ce o fi amestecând în var, ce o fi turnând în apă? Greu de crezut că ceva anume dar sigur că minunea albului fără pereche vine din dragostea lor de lumină, de curățenie sufletească. Case mici, mari, nici înzorzonate, case românești, de sat, case primitive, cu ogrăzi și acareturi de oameni gospodari. De o parte apa repede a Moldovei, de alta, munții cu acoperișurile lor de păduri, niște case de țară mai înalte, intrând cu vârfurile până-n cer, și, în mijloc, satul acesta, întemeire veche românească, purtând un nume ce vine de la Bour, un ostaș viteaz a lui Bogdan Vodă, căruia domnul i-a dăruit, drept mulțumire, pământuri la apa Moldovei. O veche întemeiere românească în vatra căruia și-au găsit mai târziu, peste secole, adăpost transilvăneni asuprași, după răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan.

Locul n-a fost prea bogat, pământul e sărac, pe sol podzolic, dar bogăția fără preț a fost munca acestor oameni harnici, întreprinzători, iuți la minte. Dacă au văzut că pământul nu le poate da cât au nevoie, ei s-au făcut pădurari, tăietori de lemne. Au știut a-și scoate cele trebuincioase existenței și din piatră seacă. Toate aceste daruri ale oamenilor Boroaiei le dădeau dreptul la mai mult. E lucrul pe care l-a înțeles un mare om al locului, un învățător.

Numele lui este Vasile N. Tomegea și a intrat în legenda satului, nu pentru că a trăit aproape o sută de ani, ci pentru că a viețuit cu folos pentru așezarea lui, din ridicarea căreia și-a făcut crezul vieții. El și-a dat seama că doar prin învățătura de carte se poate schimba ceva, cu adevărat în bine, în traiul oamenilor. Dar, și mai mult, el a avut puterea sufletească să se dăruiască, să se cheltuiască pentru aceasta. În 1912, el și soția sa, au însoțit prima lor promoție la examenele de la școlile normale de fete și băieți. Elevii lor au reușit printre primii.

Toamna, învățătoarea Maria Tomegea, a cusut straie pentru elevele și elevii Boroaiei, care se pregăteau să meargă la școli mai înalte. Ce putea fi mai convingător pentru săteni ca să înțeleagă ce mult poate să însemne școala pentru copiii lor. Vasile Tomegea nu s-a limitat doar la asta, el a luptat cu toată ființa lui să-i înarmeze pe oameni cu cele necesare luminării lor și unui trai mai bun. A înființat o cooperativă, a început tipărirea unei publicații, „*Vestitorul satelor*”, a contribuit la înființarea căminului cultural, al cărui cor a devenit vestit încă de atunci în toată țara. El a transmis sătenilor dorința de cunoaștere, le-a deschis cărțile științei agricole, i-a învățat să practice o agricultură sistematică, și mai presus de toate, le-a transmis mereu ceea ce a moștenit de la înaintașii săi, iubirea de glie, de țară. În primul război mondial el a luptat la Mărășești, iar la 50 de ani de la aceste lupte a fost printre veteraniidecorați și de comuniști. Rămâne memorabil ceea ce a spus el, cu această ocazie că, deși nu este comunist, este și rămâne un bun român. Ceea ce el a făcut pentru satul său a avut ecou în toată România, Spiru Haret, Nicolae Iorga, Alexandru Vlahuță au ținut să-l viziteze și să-i cunoască experiența. De-a lungul anilor, mii de copii de la Boroaia s-au bucurat de învățătura celor mai înalte școli din România, spre a fi de folos țării întregi.

E zi de iarnă. O zăpadă zaharoasă, cristale mari acoperă pământul care somnolează în așteptarea primăverii, a germinației. Grâul înalt de un verde crud doarme somn dulce sub omături. „A fost pus la timp, a răsărit și a crescut bine și nădăjduim o recoltă bună”, spun țăranii, arătând spre câmpurile de dincolo de sat, unde nu se vede decât alb, o mare de albeață monotonă, obositoare. Omul știe ce-i dedesubt, are antene care-i transmit într-un cod secret, care, evident, îmi scapă. E limbajul vechi de când lumea, în care ei, țăranii, vorbesc cu pământul. E mai mult tăcere și absență. „Să stai în arșiță zile-n șir, dis-de-dimineață până seara, înconvoiat peste sapă, nu-i ușor deloc.

Dar omului de la țară nu i s-a părut niciodată peste puteri, nu s-a plâns. Or, acest fel de a simți munca pământului trebuie să-l ducem mai departe. Asta ne frământă și pe noi la Boroaia, cum cred că așa ceva îi preocupă și pe alții, în alte sate, ba chiar și pe orașeni”, îmi spune primarul satului.

Viitorul satului lor, al salului românesc - iată ce-i frământă, iată ce gândul lor gândește. Fiecare casă, aproape, are televizor, frigider, aparat de radio. Oamenii primesc ziare și reviste.

Citesc, comentează singuri și laolaltă, în bătătură și în alte poiene ca ale lui Iocan. E normal, zic ei, să avem și noi parte de asfalt, de mașini, de aparate electro-casnice, să ne civilizăm, dar nici să ne dispară satul, că nu se poate fără pâine. Să mai știe copiii noștri să mulgă o vacă și să prășească, să altoiască un copac, că fără acestea nu vom avea cum trăi. Să asculte și casetofonul, disco și alte nebunii, dar să le placă să doarmă și într-un pod de șură plină cu fân, să nu le fie silă să rânească la o vacă, să intre într-un coteț cu porci. Dar cum să le amornizezi toate acestea, ca să existe fără să se stingherească. Iată la ce gândesc, cu glas tare, și oamenii de la Boroaia.

Îi ascult pe acești oameni, frământările lor sunt și ale mele. Nici nu știu când au trecut ceasurile. Ziua e pe sfârșite. Lucrarea gândurilor lor e datătoare de nădejde. Căci schimbarea la față în bine a satului românesc depinde în primul rând de dorința de prefacere a acestor oameni. E timpul înțelegerii și acțiunii în vatra satului nostru. Momente pline de încordare, momente de răscruce în existența sa milenară. Satul trebuie să-și încorporeze câștigurile de civilizație ale timpului nostru, dar să păstreze valorile fundamentale ale civilizației sale ancestrale.

Tinerii de azi ai satului trebuie să nu înceteze nici o clipă să-și iubească obârșia. Dar nu din impulsuri exterioare, ci din cele interioare, care pătrund în gând, sunt și valabile, totodată.

O veche dorință mi s-a împlinit în această iarnă. Am cunoscut o veche și faimoasă așezare românească, în care se regăsesc valorile noastre fundamentale, integrate cu elementele civilizației umane. Am umblat prin acest sat, am stat de vorbă cu oamenii și tot timpul m-a stăpânit sentimentul statorniciei acestor oameni, care iubind ca lucrul cel mai de preț așezarea, o dăruiseră cu fructele muncii lor, cu case și grădini, toate frumoase, toate curate.

Lumina și curățenia, venind din lumina minții și cunoașterii sufletului, dau personalitate acestei alcătuirii umane ca atâtea din rotundul de lucrare și simțire românească. Oamenii, îndeletnicirile lor sunt noi, satul însuși e înnoit, și nouă trebuie să fie și încrederea în viitorul lui. Un viitor ce depinde de ei, care prin munca lor au dus vestea acestei așezări în toată țara.

E nevoie de asemenea minți luminate, de asemenea suflete generoase, ca acela al învățătorului Vasile TOMEGEA, pentru a canaliza energii înzecite ca putere, energiile acestor oameni de pe valea Moldovei, energii care să rodească pe întinsurile pământurilor sau în masivele păduroase din Munții Neamțului. Pe valea Moldovei, nu departe de Fălticeni, între curgerea repede a Moldovei și împărăteasca ondulare a munților Neamțului, s-a durat, din vechime și pentru vechime, o trainică așezare românească - Boroaia. Când treceți prin această parte de țară, opriți-vă să o cunoașteți. Veți afla multe din darurile noastre ca popor".

Așezare

„Pe la îngânarea zorilor ieșim din cotlonul Mănăstirii, pe poarta pârauului Agapia, în largul luncii aburite de brumă, trecem prin Târgul-Neamțului, printre dughenele ce-ncep a-și ridica obloanele, deschizând ochii somnoroși și din ulița pustie ridicăm dealul Oglinzilor, din zarea căruia vedem la stânga Băile Oglinzi, sub poalele codrului și dam pe la satul Boroaia în frumoasa și îmbelșugata vale a Moldovei.

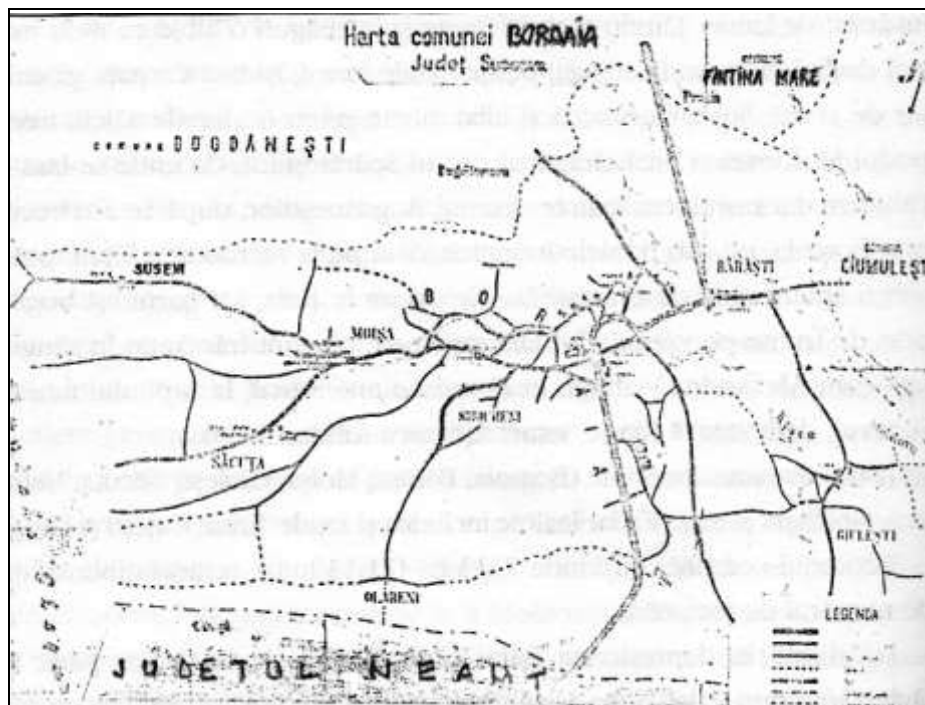
În dreapta noastră, legendarul râu, care a chemat pe Dragoș descălecătorul din podghiazurile Maramureșului să-i urzească o țara nouă, se-ndoaie liniștit pe sub dealul învârstat de lanuri, tăindu-și prin finețe și huceaguri o albie cu mult mai lată decât îi trebuie. În stânga, pe marginile luncii, își lasă Carpații gâteala lor de codri. Șoseaua netedă și albă, abate printr-o alee de sălcii, trece podul Moldovei și urcă târăgănat dealul Spătăreștilor, de unde se lasă-n Fălticeni dar noi ținem înainte drumul Bogdăneștilor, după ce am trecut prin Boroaia, pe sub poalele munților, dăm pe la mănăstirea Rîșca, pusă sub o sprânceană de braniște... Ne oprim la Baia, sat harnic și bogat, oraș de frunte pe vremea lui Dragoș Vodă, pământ frământat în sânge. Iată cum Alexandru Vlahuță, în *România pitorească*, la capitolul munții Sucevei, delimitează foarte exact așezarea satului Boroaia.

Astăzi comuna are 8 sate (Boroaia, Bărăști, Moișa, Giulești, Săcuța, Nemțeni, Sibicheni și Suseni) dar înainte includea și satele Tîrzia, Orțești și Groși.

Teritoriul comunei cuprinde 7413 ha (74,13 km²), teritoriu întins față de numărul de locuitori.

Localizată în depresiunea Baia ce se întinde de la Cacica până la Oglinzi, iar prin valea Suha Mică, depresiunea are legături strânse cu Ardealul. Satul este așezat între apa Moldovei (*Mulda* în germană = *albie*, în gotică = *praf și Dava* = *locuitor de la munte*, de origine dacă) care este o apa repede cu viituri după ploi torențiale (când aduce căpițe, bușteni, garduri, poduri de lemn etc.) și culmea Pleșului (numit Olimpul Boroaiei), element subcarpatic de 915m în punctul culminant la Boroaia. Caracteristica principală a acestor zone este existența izvoarelor sărate de la Boroaia, Slătioara, Rîșca, Oglinzi.

Boroaia se află deci între două ținuturi, ale Sucevei și Neamțului și între cetățile lor, în locul unde Sadoveanu spunea că „a băut apa vie a sufletului românesc, pe care nu a uitat-o niciodată, și în care se va răsfărânge până la moarte toată taina sufletului său.” Boroaia se află în mijlocul acestor pitorești și tainice locuri de istorie și romanitate. Așezarea se află pe drumurile vechi comerciale dintre Polonia, Transilvania și Muntenia (drumul Suceava-Roman, Câmpulung-Piatra lui Crăciun), lângă Baia, capitală stabilită de Dragoș, care a fost un important centru minier (de argint, aur), deci în depresiunea Baia, după C. Martiniuc.

Harta comunei cu satele sale

Lângă Fălticeni, a lui Creangă (adus la „fabrica de popi”), a lui Sadoveanu (ce privea de la banca sa spre Dumbrava minunată), N. Gane (folclorist), A. Gorovei, E. Lovinescu, I. Dragoslav, Aurel Băieșu (pictor), Gr. Vasiliu Birlic, Jules Cazaban, N. Labiș, Dimitrie Leonida (arhitect), N. Beldiceanu, A. Holban, Ion Irimescu (sculptor), Matei Milo, A. Stino ș.a., Boroaia a fost și este o importantă localitate din ținutul Sucevei, cu un trecut demn de a fi cunoscut.

Situată într-o zonă ce o distanțează cu 18 km de Cetatea Neamțului, cu 5 km peste munte de mănăstirea Neamțului, cu 5 km de Baia și 5 km de Rîșca, la 20 km de Dolhești unde se află biserica hatmanului Șendrea de la 1440 (cu cea mai veche frescă), la 40 de km depărtare de Cetatea Sucevei și cu 14 km de Fălticeni, Boroaia se mărginește la est cu comuna Drăgănești și Ciumulești prin râul Moldova, la Vest cu culmea Stînișoarei și comuna Bogdănești prin pârâul Chilineasca, la sud cu Drăgănești prin pârâul Tîrzia și la nord cu Fîntîna Mare prin pârâul Rîșca.

Localitatea are o forma de trapez cu laturile formate din râul Moldova și Culmea Stînișoarei și a fost alcătuită din mai multe sate (Tîrzia, Groși, Orțești, Bărăști, Moișa, Boroaia etc.). La 1898 satul avea, de exemplu, 903 capi de familie și 3523 suflete, din care 113 izraeliți. În comună era 1 stoler, 4 cizmari, 2 cojocari, 17 dulgheri, 1 croitor, 12 dogari, 7 fierari, 3 olari, 9 băcani, 11 cârciumari și un pitar. Avea o moara la Bărăști cu 4 pietre și o piuă pe râul Rîșca a spitalului Stamate din Fălticeni. Mai avea 5 biserici și 2 școli rurale frecventate de 110 elevi. În comună mai erau 149 cai, 693 boi, 656 vaci, 1446 oi, 6 capre și 550 porci.

Înainte de 1898, ca de exemplu în 1843, satul era moșia Mitropoliei Moldovei cu satele Bărăști, Orțești și Boroaia Neamț (Buciumul român), în 1898 Boroaia-Rîșca, așezată pe Saca, avea 373 case cu 436 capi de familie și 1622 suflete. Parte din moșie era vîndută în loturi și parte era a Statului, deși la 1864 au fost împrăprietăriți 37 de frunțași, 126 mijlocași și 95 codași, iar la 1879 s-au mai împrăprietărit 44 de însurăței iar în 1889 s-au vîndut 102 loturi a 5 ha. Biserica este din 1808 și școala din 1858, cu un învățător și 71 de școlari, la acea dată (1898). Până la 1864 moșia satului era proprietatea Mănăstirii Rîșca.

Cetatea Neamțului

Mănăstirea Neamțului. Vedere generală

Mănăstirea Neamțului. Vedere curtea interioară

Cetatea Sucevei

Mănăstirea Rîșca

Boroaia-Neamț, moșie fostă a Mănăstirii Neamț, avea 89 de case, 94 capi de familie și 397 de suflete, fiind proprietatea lui Clara Singurof (170 de fâlcii), deși în 1864 au fost împrăștiți 28 de mijlocași și 27 de codași, iar la 1874 încă 4 însurăței.

Altitudinea comunei de la nivelul mării este de 355 m. Suprafața comunei era de 5064 ha din care 1200 pădure, 2933 fânețe, 931 sterp și restul arabil. Mai mult de 1/2 din teritoriul comunei este muntos. „*Puțin grâu se seamănă și rar se întâmplă de se culege o recoltă bună*”. Alte semănături erau porumbul, ovăzul, hrișcă, cartofii, bobul, mazărea, fasolea pentru casă. Pe lângă plugărie, locuitorii se ocupau cu fabricatul draniței. Pădurile comunei sunt numai niște huceaguri cu puțin brad și fag.

Am dat această situație, la un moment dat, pentru a putea fi mai ușor comparată, ulterior, cu situația actuală.

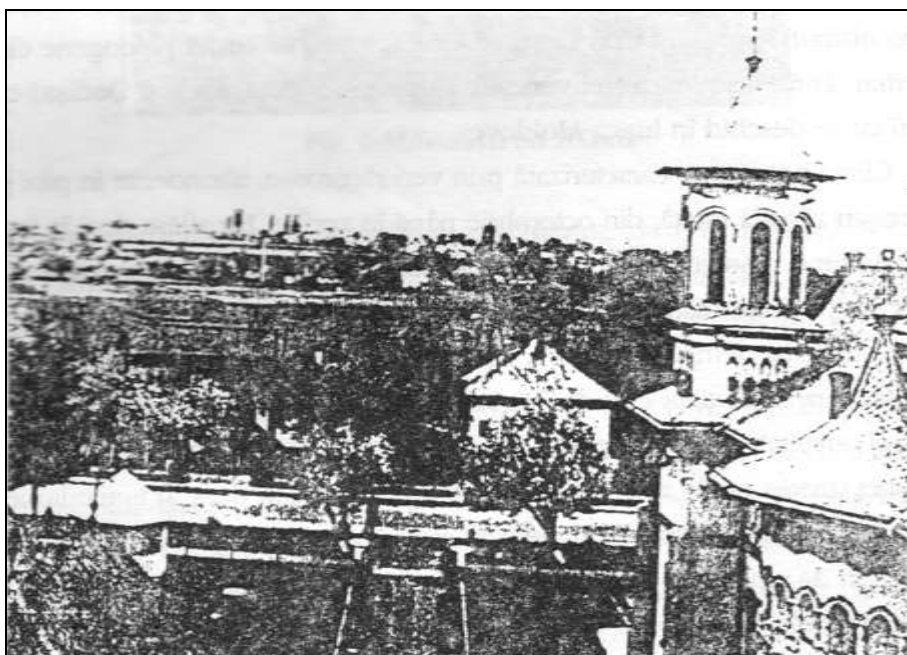
Comuna se află la limita județului Neamț cu Suceava, prin vârful Pleșu din culmea Stînișoarei putându-se trece în depresiunea Nemțișor a Mănăstirii Neamț. Se întinde astfel din apa Moldovei până la culmea Stînișoarei pe o distanță de 15-20 de km. Solul sărăcăcios explică densitatea redusă a populației. Sub aspect geomorfologic, comuna se află în depresiunea Baia, exterioară Carpaților. De la satul Rîșca, întemeiat de birnicii și robii Mănăstirii Rîșca, începe culmea Pleșului ce ține până la Tg. Neamț, formată consecutiv mișcărilor de șariaj, care, au făcut ca, în urma convulsiilor din perioada terțiară, să se ridice cute ce s-au prăvălit peste terenurile mai noi de sedimentare marină. Cu alte cuvinte, straturile mai vechi s-au așternut peste cele mai noi și astfel s-a individualizat culmea Pleșului, dovadă fiind și izvoarele sărate de la exteriorul Pleșului sau de la izvorul Puturosul de la Mănăstirea Neamț. Specificul subcarpatic al depresiunii este dat de formația miocenă alcătuită dintr-o succesiune de marne și argile vinete cu gresii verzi nisipoase. Sramațianul este alcătuit din nisipuri și gresii. După vârstă, rocile aparțin perioadei paleogene din terțiar. Din Pleș pleacă trei versante (Moișa și Săcuța, Saca și Dadișa) cu văi ce se deschid în lunca Moldovei.

Clima zonei este caracterizată prin veri răcoroase, abundente în ploi și ierni cu zăpadă multă, din octombrie până în aprilie. Ne aflăm deci în fața unei clime montane, continental-moderată, iar către deal clima este temperată, pe podiș blândă, când nu bate crivățul. Ploile, seceta, grindina sunt neregulate iar temperatura iarna coboară sub 20⁰ iar vara urcă la peste +25⁰, media precipitațiilor este de 700 l/m² presiunea atmosferică de 750 mmHg și umiditatea aerului de 57-75% (Niculăiasa). Din 356 zile, 111 sunt cu îngheț (media pe 25 ani). Nu s-au înregistrat înghețuri doar în lunile iunie-august.

Cele mai timpurii brume s-au înregistrat la 3 februarie, iar cele mai târzii la 24 mai. Cele mai frecvente vânturi sunt din sud-est și apoi nord-vest. Primele aduc ploi iar celelalte sunt reci și uscate. Cele mai abundente precipitații se notează toamna iar luna cu cele mai multe precipitații este iunie. Ploi torențiale s-au înregistrat până la 63 l/m, în 30 de minute.

Boroaia. Vedere generală înspre șesul Moldovei

Boroaia. Vedere din centrul satului

Sub aspectul climatic deci comuna se caracterizează prin precipitații specifice zonei de munte, cu ploi abundente și bine repartizate.

Date hidrologice. Pânza de apă freatică se află la adâncime de 6-18 m, pe unele locuri ajungând la 30 m. Apele au conținut moderat în săruri, fiind potabile. Râul Moldova are o albie instabilă și deseori provoacă inundații. Tot pe teritoriul comunei are loc confluența pârâului Rîșca cu râul Moldova, ce mărește riscul acestor inundații. Rețeaua hidrografică este formată de pâraiele Moișa și Săcuța ce se varsă în Saca, acesta în râul Rîșca și Rîșca în râul Moldova. Când plouă, debitul acestor pârae este foarte mare, iar când este secetă, pâraiele seacă complet (de unde și numele) datorită albiei formate din roci foarte permeabile.

Vegetația - este formată din pădure subcarpatică (la vest) cu fag și brad (la peste 600 m). La est vegetația este de stepă cu sălcii, arini, etc, iar la contactul dintre ele, există zone de huceaguri cu aluni, carpeni, stejari etc. Vegetația ierboasă e formată din trifoi alb, păiuș, fircă, cimbrisor etc. Cultura cerealelor este dezvoltată pe terasa mijlocie și inferioară a satului.

Fauna este reprezentată de căprioare, lupi, urși, vulpi, iepuri (specifice zonei carpatice) și rozătoare, reptile etc. (specifice stepei). Vara, în lunca Moldovei apar și rațe și găște sălbatice (Arsintescu).

Solul are un relief variat format din lunci, văi, dealuri și munte. La Est, albia Moldovei atinge o lățime de 600 m. Între văi se află versantele Suseni, Săcuța și Dadișa pe care predomină tufișurile. În lunca Moldovei predomină solurile aluviale slab evoluat iar pe terasa medie predomină podzolul secundar din argile și marne, folosit ca pășune și fânețe, dar azi și pentru agricultură, apoi podzolurile erodate, solurile aluviale slab evoluat sau brune, folosite pentru agricultură.

Istoric

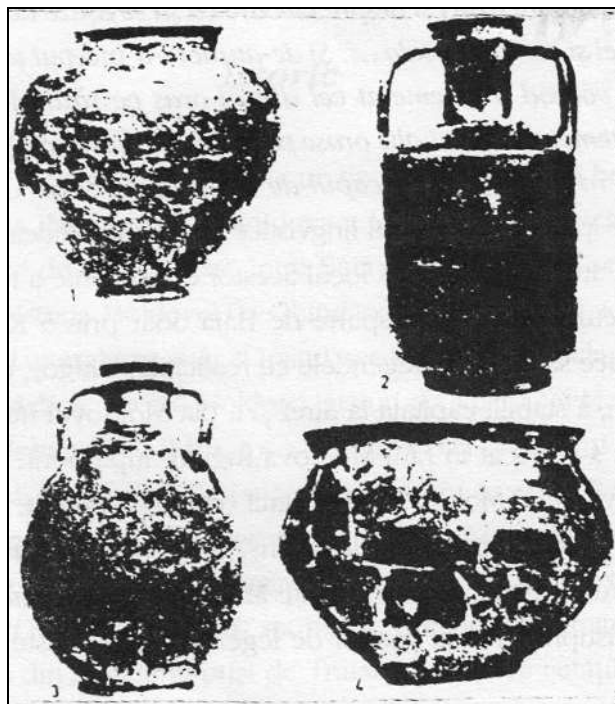
Zona dintre Suceava și Neamț este un ținut prin excelență bogat în istorie din Moldova. Nu numai că Moldova a fost leagănul formației de Stat românești la Est de Carpați, dar, între Baia și Piatra Neamț se află locuri intim legate din istoria Moldovei (la Ghindăoani Ștefan Mușat zdrobește pe Sigismund de Luxemburg și la sfârșitul secolului XIV proclamă neatârarea țării, la Războieni toată Moldova, alături de Ștefan cel Mare, se luptă cu oastea lui Mohamed al II-lea, tot aici se află Baia, Neamțul și Suceava, și după legendă, Dragoș Vodă și-a ales loc pentru oaste la Boureni etc.). *"Ieșind la loc frumos și deschis, socotindu cu toți că-i un loc bun de hrană și plăcându-le tuturor, s-au întorsu înapoi în Maramureș și și-au scos oamenii lor toți într-această țară"* spune Gr. Ureche. Se admite că Dragoș Vodă se trăgea din castelania puși de Traian a conduce cetățile (după M. Costin). Ulterior, Bogdan alungă pe Sas, urmașul lui Dragoș (după N. Iorga), astfel încât, legenda întemeierii Moldovei printr-o vânătoare (descrisă de M. Eliade ca un ritual venit de la popoarele indoeuropene) a fost de fapt o expediție repetată, urmată de alungarea tătarilor din aceste locuri, în epopăea sa **Dragoșada**, V. Bumbac arată că Dragoș ar fi descălecat în Valea Moldovei, coborând Pleșul (deci evenimentele s-ar fi petrecut în teritoriul actual al comunei), fapt atestat de o cronică moldo-rusă din sec. XVI care arată că *„un bărbat deștept și viteaz, anume Dragoș, a pornit cu drujina (ceată de războinici) la vânătoare de fiare și au aflat sub munții înalți urma*

*unui bour și au pornit pe urma bourului prin munții înalți și au trecut peste plaiurile înalte și au ajuns pe urmele bourului la locuri de șes și frumoase și au prins din urmă, călări, pe bour, la un râu, pe mal, sub o salcie și l-au omorât și s-au ospătat din vânatul lor și le-au venit de la Dumnezeu în urmă gândul să-și caute loc de trai și s-au așezat aici și s-au unit într-un singur gând și au hotărât cu toții să rămână aici ...Și s-au întors înapoi și au spus tuturor alor săi despre frumusețile țării și despre râuri și despre izvoare ca să se așeze acolo. Și s-au așezat cu femei și cu copii acolo ... Și de-atunci s-a început țara Moldovei... Și Dragoș voevod a întemeiat cel dintâi oraș pe râul Moldova și după aceea a întemeiat Baia și alte orașe pe râuri și la izvoare. Și a făcut pecete voevodală în toată țara cu capul de bour" (citată după Gorovei). Dacă, după unele ipoteze, îndeosebi lingvistice (cum vom vedea), Boroaia vine de la Bour, atunci este clar că locul acestor evenimente a fost pe teritoriul comunei actuale care se desparte de Baia doar prin 5 km. Fragmentul prezentat face să coincidă legendele cu realitățile, Dragoș, după ce a alungat pe tătari, a stabilit capitala la Siret și a dat Moldovei numele după cățeaua sa ce s-a înecat în râul Moldova fugind după bour. Chiar dacă etimologia cuvântului Moldova e disputată (cum s-a amintit, dar, după alții, ar veni de la **mol**, cuvânt tracic ce înseamnă **mal** și **dava**, sufix traco-dacic, pentru localități, cu alte cuvinte **Moldova** = **mal înalt**), faptul poate decurge din suprapunerea datelor de legendă peste aceste vechi realități.*

Sub aspect arheologic, cum este și firesc, aceste ținuturi au fost locuite din cele mai vechi timpuri. Între Boroaia și Tîrzia, V. Mihăilescu Bîrliba, a descoperit tumuluri aparținând unor cimitire (similare celor de la Pipirig și Vinători, din depresiunea Mănăstirii Neamț), cu vase de ceramică de tip amforidion (amforete ovoide, care nu sunt altceva decât o ceramică romană cu împrumuturi elenistice), urne, oase incinerate, mai ales de cal (probabil ofrande), făcând parte din „civilizația tumurilor carpatice”, adică de îngropare sub tumuluri (amestec de obicei slav și dacic).

În satul Bărăști și comuna Ciumulești s-au descoperit fragmente dintr-un vas mare de provizie (doliium) din secolul IV î.e.n., s-au identificat urme de locuire de la sfârșitul epocii bronzului, din perioada geto-dacică și din epoca migrațiilor (sec.IV).

Epoca paleolilică este reprezentată de două silex-uri, iar cea neolitică de toporașe din piatră șlefuită găsite în satul Ruși și la Boroaia ca și de o lamă de marnă găsită în satul Bărăști. Se pare însă că popularea zonei este intensă în epoca geto-dacică dacă ne conducem după obiectele descoperite în zonă și aflate la Muzeul din Fălticeni.

Ceramică din tumulus-urile zonei

Astfel, la Drăgușeni, săpăturile arheologice ale lui V. Ciurea au descoperit ciocane de piatră perforate, dalte de grezie neagră, vase, silex-uri, vârfuri de săgeți, idoli de lut ars, topoare de grezie și un schelet culcat pe dreapta cu genunchii la gură, cu un vas de pământ cu oase de pasăre în el. În acest context, V. Ciurea conchide că și Boroaia este o localitate preistorică, deoarece, la locul numit Mălăiște s-a găsit o stațiune preistorică cu topoare de piatră, cioburi de silex, topoare de piatră neagră, vetre cu cenușă, cărbuni etc. La Boroaia, T. Dan descoperă apoi monede din sec. X-XI, iar pe terasa pârâului Tîrziu, N. Zaharia a găsit, de asemenea, fragmente de oase, figurine antropice și zoomorfe și un topor plat de piatră aparținând neoliticului dezvoltat (Cucuteni faza A).

La Bogdănești s-au găsit monede bizantine (Spinei).

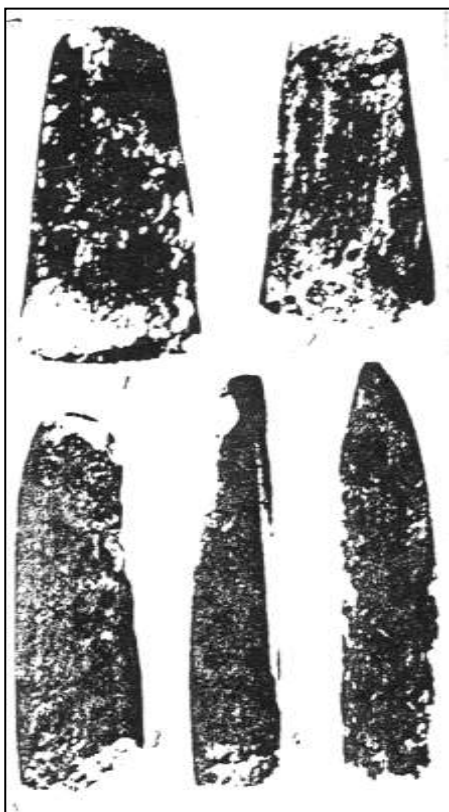
Ceramică din tumulus-urile zonei

Urme funerare din tumulusurile zonei

Cercetările arheologice din podișul Sucevei (în care s-au inclus și satele Baia, Ciumulești și Bărăști) efectuate de Toader și Ioniță, au descoperit fragmente de ceramică romană din sec. II, de ceramică prefeudală din sec. VIII-IX și urme de locuire dacică de la sfârșitul epocii bronzului (sec. II-III). În zona Tîrzia, în tumulusurile carpice, V. Bîrliba a descoperit necropole de incinerare geto-dacice (sec. II-III) și din secolele XV-XVIII când regiunea era populată, precum, și silex-uri din paleolitic, topoare de piatră șlefuită și ceramică din neolitic.

Civilizația tumulusurilor carpice ce s-a desfășurat în secolele II-VI, până la apariția primilor slavi, corespundea unei zone care în proporție de 70% era acoperită de pădure.

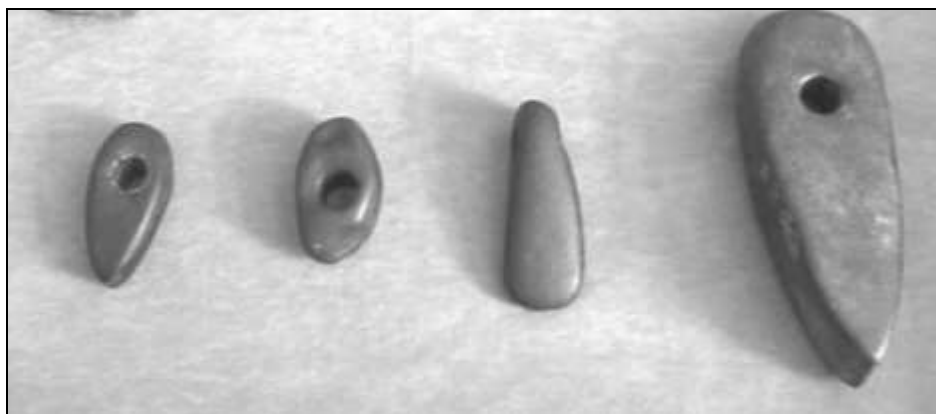

Topoare neolitice

În 1211, cavalerii teutoni sunt chemați în Moldova pentru a înființa cetți și a bara astfel invazia cumanilor dar, cu toate acestea, la 1236 Batu-han înființează aici Hoarda de aur, mongolii așezându-se pe locurile turanilor, descoperirea mormintelor acestor triburi turcice de stepă cu schelete neincinerate alături de schelete de cai, atestând succesiunea acestor popoare nomadice. De la triburile turanice au rămas nume ca Bala-ban, odaie, cioban, butuc, boier și nu este exclus ca Birai, Moldai, nume de șefi ai tătarilor, să fi generat numele de Biraia, Moldova.

Pe zona actuală a satului Giulești, curtea (dvora) avea rol de vamă și era păzită de ostași de apărare numiți nemeși. Satul Giulești poartă numele lui Giulea care, ca și Dragomir, erau fiii lui Dragoș Vodă.

Aici, Petru I Mușat ce construisese Cetatea Neamțului și Cetatea Sucevei ca și Mănăstirea Neamț, (Petru I fiind fiul lui Ștefan și Mușatei, iar Ștefan fiu al lui Bogdan ce domnește între 1363-1367) a domnit între 1375-1391.

Topoare din silex

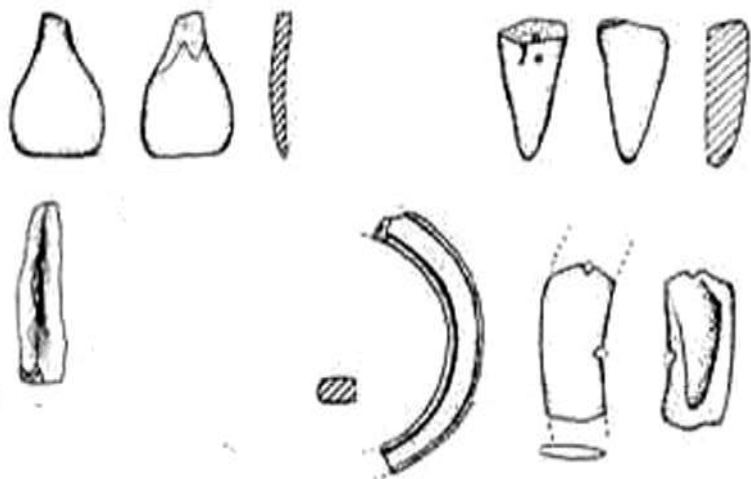

Rășniță primitivă din piatră

Între cele 34 de colibe de tătari și sălașe de țigani ai mănăstirii Neamțului stăpânite de către Alexandru cel Bun și apoi de către Ștefan cel Mare, au fost cu certitudine și așezări din zona care au prelungit moșia mănăstirii Neamț pe locurile actuale ale satului Boroaia Deal și Nemțeni.

Cercetările arheologice din anul 1981 efectuate de Lia Bătrîna și colaboratorii săi pe locul fostei reședințe feudale din Giulești-Boroaia, aduc date inedite în ceea ce privește istoria acestor locuri.

Pe partea dreaptă a Moldovei, între Giulești și Orășteni se află o biserică, iar la 250 m de ea, curtea reședinței feudale din timpul lui Petru Mușat. Săpăturile arheologice la biserică au evidențiat două nivele de stratificare separate printr-un strat de cărbuni consecutiv unui incendiu, și o necropolă cu 22 morminte cu ritualuri particulare, anterioare sec. XIV cum ar fi prezența cărbunilor și vaselor sparte către capul scheletului.

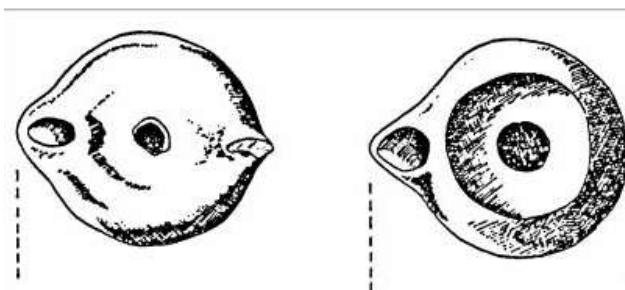
Unelte din os

Ceramică tip Cucuteni din zonă

Mormânt preistoric

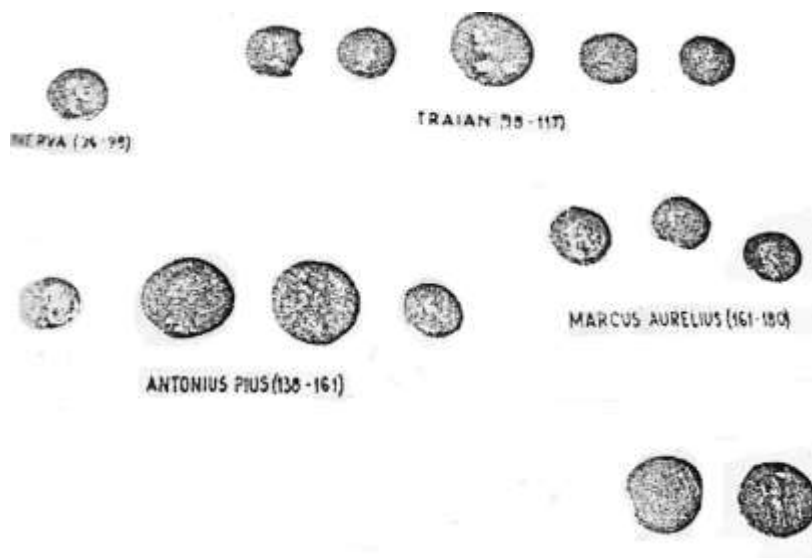

Opaite romane

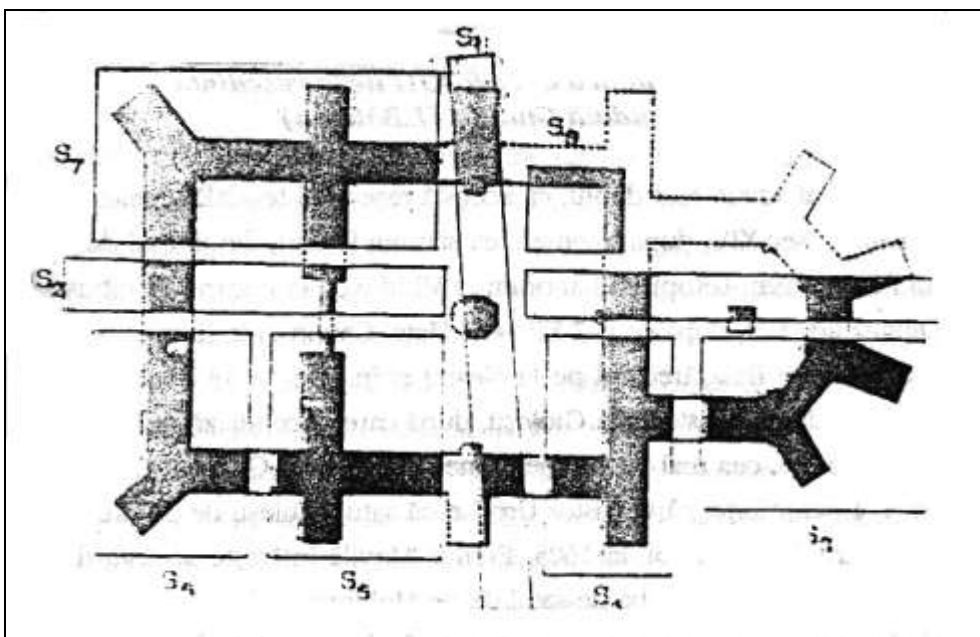

Fundațiile bisericii de 1,25 m, sunt susținute de multiple contraforturi iar în interiorul naos-ului, existența a 3 pilaștri, permit deducția unei construcții ortodoxe de tip gotic.

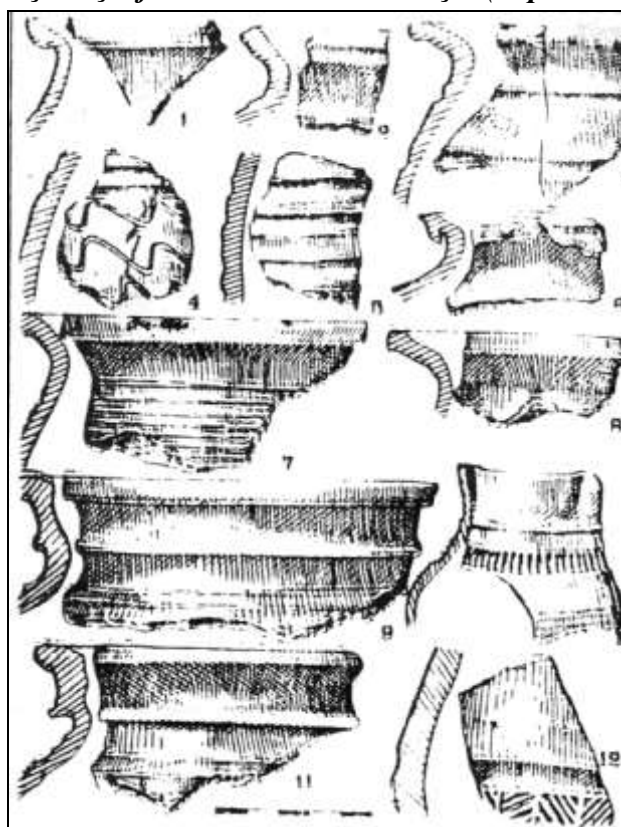
Curtea feudală întinsă pe o suprafață de 3500m² și legată de biserică printr-un drum de pietre de râu, a evidențiat urme de ceramică de la sfârșitul secolului XIII și o identitate a pietrei de carieră, râu, mortarului și cărămizii cu cea a bisericii. Ca și în necropolă aici s-au descoperit monede emise de Alexandru cel Bun, de Ludovic cel Mare pentru Polonia la 1370 și de Petru I pentru Moldova. Existența a multiple catarame, *zăbale*, pinteni cu rozete decorate cu argint, vârfuri de lance, vârfuri de săgeți îndoite, obiecte casnice etc. atestă existența unei bogate vieți de curte precum și a unei lupte finale înainte de distrugerea reședinței. Într-adevăr, curtea nu prezintă urme de reconstrucție a reședinței față de biserică care, prin reconstruire a dăinuit până în sec. XVII.

Monede romane din zonă

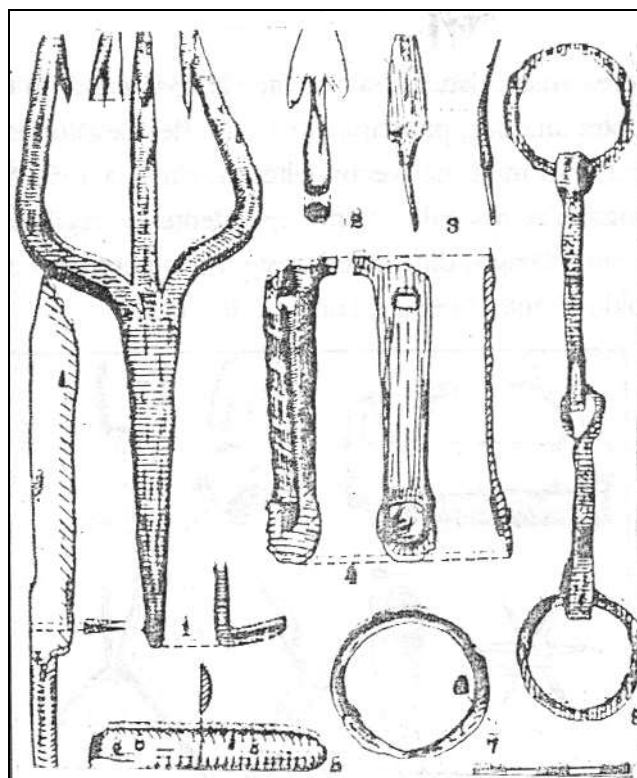
Schița reședinței feudale a lui Petru Mușat (după L. Bătrâna)

Ceramică din sec. XIII de la reședința feudală Giulești

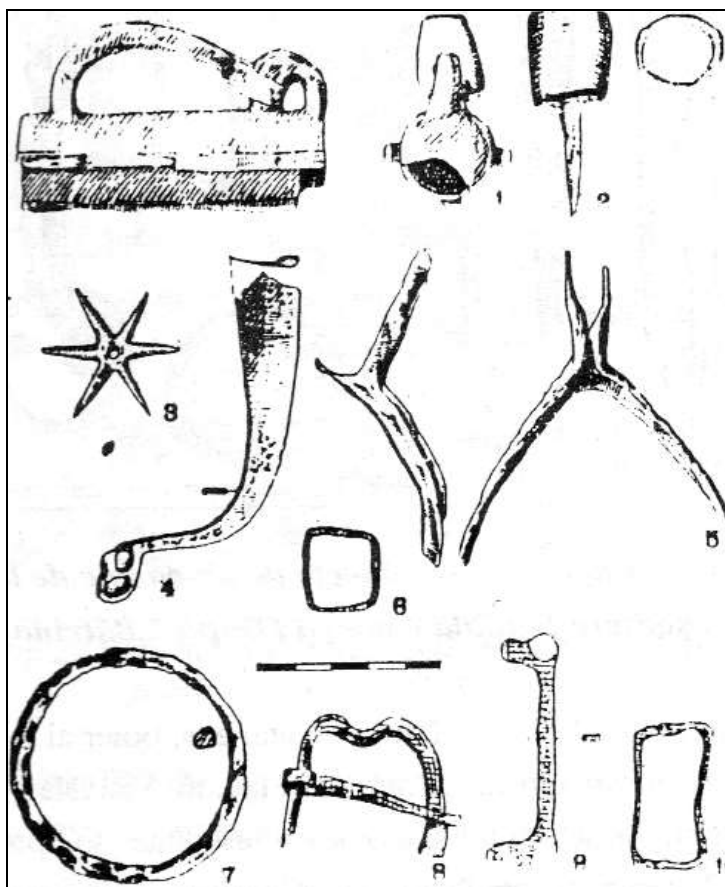
(L. Bătrîna)

Cercetătorii admit, fără dubiu, că această reședință feudală datează de la jumătatea sec. XIV, după întemeierea statului feudal, din timpul domniei lui Petru Mușat. Letopisețul anonim al Moldovei, cronicarul Bonifius sau Dlugoz arată că, după ce la 7.XII.1467 Matei Corvin arde Romanul, se îndreaptă spre Baia, trecând pe la Neamț și înainte de 13 decembrie întâmpină ultima rezistență la Giulești, după care, incendiază reședința. Pe de altă parte, cea mai veche mențiune despre satul Giulești o avem din 1604, 1 octombrie, când Nistor Ureche dă satul Giulești de pe râul Rîșca mănăstirii Secu și apoi, la 1605, Eremia Movilă întărește această danie, menționând că este vorba de satul de pe Moldova unde a fost curtea lui Giulea. Ori, acest Giulea, nu este altul decât dominus Jula, boier din sfatul domnesc, care, este identic cu Dzula Capitaneus, boier al lui Petru I, din sfatul domnesc și care girează pentru el în fața lui Vladislav, regele Poloniei, într-adevăr, structura arhitectonică a reședinței se apropie de construcțiile din Polonia cu care Petru I avea legături și se impune ca cel mai important ansamblu feudal alături de Volovăț și de Netezi-Neamț, descoperite din această perioadă la răsărit de Carpați.

***Unelte, arme, obiecte de uz casnic de la reședința feudală Giulești
(După L. Bătrîna)***

Se știe că la 1241, mongolii invadează Europa iar Hoarda de aur a stăpânirii tătare include și populația de la răsărit de Carpați, când Baia, care colaborează cu tătarii împotriva catolicizării populației de către maghiari, devine un cnezat românesc. După ce la 1340 ofensiva Polono-Ungară înfrânge pe Atlamos, conducătorul tătarilor, cnezatul devine dependent de maghiari și vasalii lor din Maramureș trec mai frecvent în Moldova, deoarece nu pierdeau calitățile lor de proprietari. După majoritatea autorilor, întemeierea Moldovei prin extinderea voievodatului Baia se face la 1345 când, în expediția maghiarilor contra tătarilor, participă și Dragoș, deși legăturile Moldovei cu Maramureșul erau mult mai vechi. Ulterior, când la 1359 moldovenii în frunte cu Bogdan se răscoală contra dependenței de regii maghiari, un alt Dragoș și anume Dragoș din Giulești, este trimis pentru a-i potoli și a restaura în Moldova autoritatea lui Ludovic de Anjou.

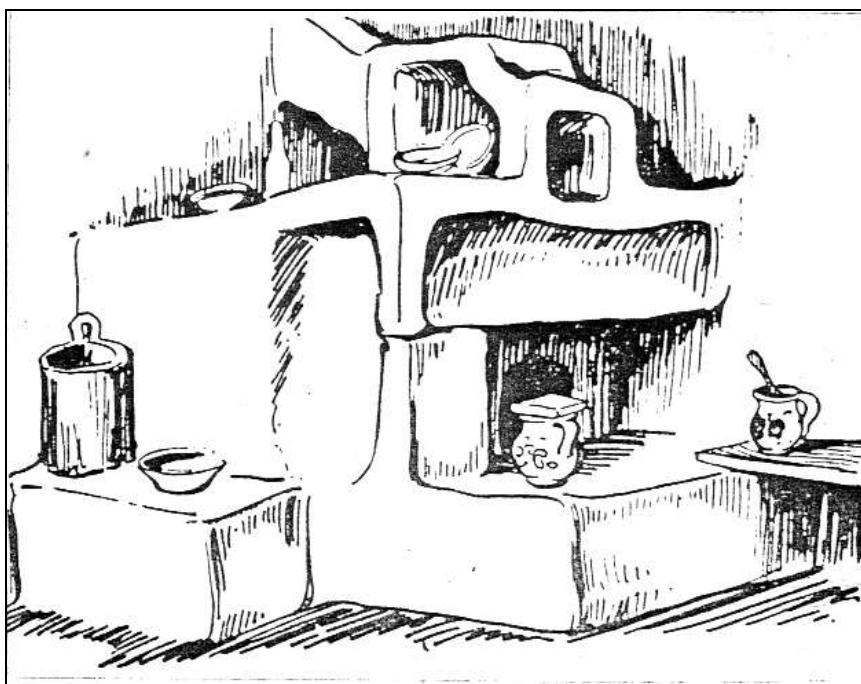
***Obiecte de uz casnic, piese de harnașament de la reședința feudală
Giulești (L. Bătrîna)***

Din această confruntare învinge însă Bogdan al cărui fiu, Ștefan, se căsătorește cu lituaniana Margareta (în limba moldovă, Mușata) cu care are trei fii și anume: Petru I, Ștefan și Roman, care este tatăl lui Alexandru cel Bun. După moartea lui Bogdan, la 1367 urmează Lațcu până la 1375, iar între 1375 și 1391 în Moldova domnește Petru I sau Mușat, de numele căruia se leagă reședința feudală de la Giulești - Boroaia.

În acea vreme, drumul Băii care venea de la Neamț era cel mai circulat și chiar și după ce Petru I Mușat a mutat reședința la Suceava, el a rămas calea principală de comunicație. Concomitent cu „descălecarea” lui Dragoș în Moldova și chiar și mai înainte, se fac primele colonizări de sași la Baia și în Valahia minor (Siret).

Cum s-a spus, Dragoș din Bedeu, descălecătorul Moldovei, nu este același cu Dragoș din Giulești, care, în conflictul dintre Bogdan și Ludovic de Anjou, după ce a fost împrumutat de acesta, vine în Moldova și la 1359 o eliberează de sub stăpânirea angevică. Ulterior, Petru Mușat deține un rol important în evoluția social-politică a Moldovei prin organizarea unui sistem defensiv al țării cu cetăți de piatră, pământ sau lemn, prin emiterea primelor monede moldovenești cu cap de bour, prin organizarea unei cancelarii centrale și prin obținerea jilțului pentru Patriarhul Moldovei la Constaninopol.

Satul, deci, se confundă, prin istoria sa, cu întemeierea Moldovei. Faptele istorice dau astfel, o bază obiectivă legendelor cunoscute privind urmărirea de către Dragoș a bourului în această zonă. Chiar dacă denumirea satului apare ca mult mai recentă (documentele vorbesc de exemplu de Neag și soția sa Neaga și prin similitudine de Bora și de soția sa Boraia sau chiar de Borilă cu soția sa Boriloaia, care prin sincopare a generat Boroaia), este indiscutabil că numele satului vine de la un oarecare Bora din Ardeal cu care populația s-a refugiat în această zonă, pe moșiile mănăstirilor Rîșca și Neamț, după răscoala lui Horia, și că Bora, care derivă de la Bor, se impune ca un cuvânt pur românesc. De altfel, și folclorul, ca cel mai vechi și autentic document de vechime și existență a unei societăți, este găsit aici cu multiple influențe ardelenesti, mai ales în ceea ce privește folclorul și bocetele legate de moarte, fapt ce conferă zonei „o maximă intensitate spirituală”. Dacă se spune că românii au existat cultural prin sat, atunci, cele de mai sus se confirmă și pentru Boroaia. Într-adevăr, nașterea, nunta moartea etc., au căpătat și aici o semnificație de sacru, căci au fost expresia unei conștiințe obiective ca realitate de sine stătătoare și neinfluențată de real și de profan, a corespuns unui sentiment peren care, prin enculturație, s-a transmis de la o generație la alta, dând vigoare valorilor culturale ale satului.

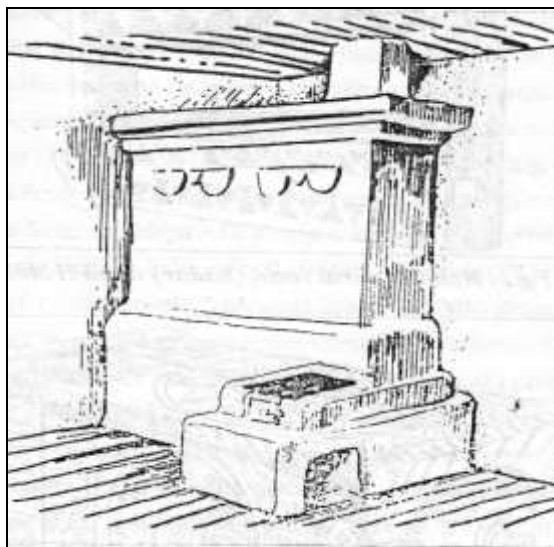
Interior de locuință străveche (după H. Sthal)

În depresiunea Baia care (după M. Matei ține de la Păltinoasa la Drăgușeni), dar mai ales în zona Baia - Dumbrăvița existau mari păduri de stejar iar despăduririle devin maxime în sec. XI-XVII, mai ales în zona Bogdănești, Drăgușeni, Forăști, așa cum probează o hartă austriacă (Ozellowitz) de atunci. Câmpul numit al lui Dragoș includea concentrarea de populație din zona Ciumulești-Drăgușeni, centrată de satele Giulești și Orțești, sate componente ale comunei Boroaia.

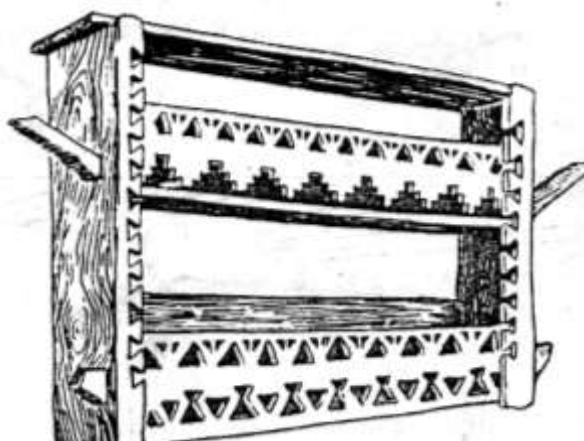
Câmpul Perilor (similar cnezatelor) includea zona dintre Baia-Fălticeni când din secolul XV încep să apară și primele documente de atestare a localităților din zonă (Ciumulești 1424, Oniceni 1443, Dumbrăvița 1447, Mălini 1449, Bogdănești 1510, Rîșca 1512, Orțești 1518, Șoimărești 1533, Giulești 1571 etc, iar Boroaia din sec.XVIII).

Din sec. XIII începe migrarea de populație dintre Transilvania și Moldova iar cercetările arheologice din aceste perioade (sec. XI-XVII) atesta cadavre puse direct pe solul gropii cu mâna dreaptă pe stern și cea stângă pe abdomen, cu cărbuni în jurul capului sau puși în vase de lut (probabil, o practică rituală de purificare a gropii).

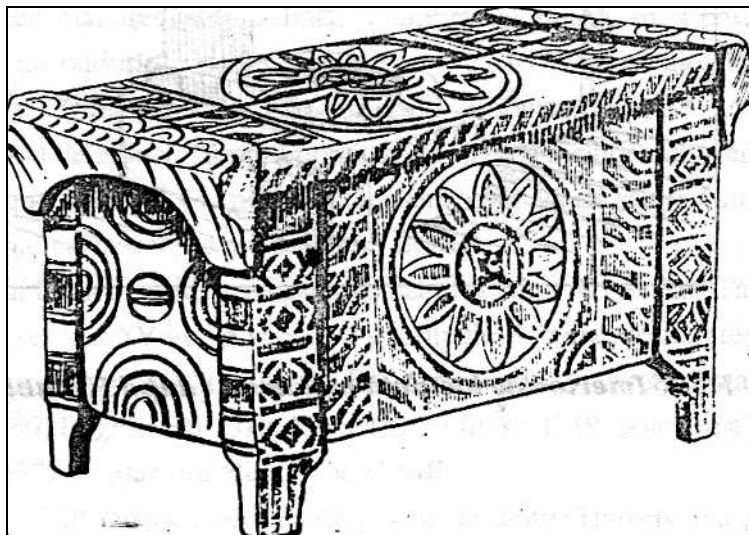
Date autentice de atestare avem însă în cronicile începute a fi scrise la Curtea lui Ștefan cel Mare care arată că „a venit Dragoș Voevod din țara ungurească, din Maramureș, după un bour la vânătoare”, motiv pentru care, în 1317, regele Carol Robert dă cnezilor Giulea și Dragomir, fiii lui Dragoș, întărire pe proprietățile lor pe care apoi Alexandru cel Bun le întărește. Baia o găsim atestată din 1334 sub numele de Moldova.

Interior de locuință mai nouă (după H. Stahl)

Mobilier vechi (blidar) după H. Stahl

Mobilier pentru zestre țărănească (sipet) după H. Stahl

Istoricul comunei Boroaia este intim legat de istoria localităților vecine din care vom spicui unele date ce interesează lucrarea de față, lucrare ce nu are pretenția erudiției unui specialist ci doar a unui amator pasionat de acest trecut.

Cetatea Sucevei este aleasă reședința domnească de către Petru Mușat care, la 1388, emite aici primul act oficial. Dar Sucidava, cu același nume, ar fi fost construită de romani la 140 (înainte orașul se chema Neurida și a fost distrus de Darius în urmărirea sciților, spune Herodot). O geografie rusă din 1347 localizează orașele Suceava și Baia.

Cetatea Neamț (după D. Cantemir construită de romani) ca și M-rea Neamț sunt construite de Petru Mușat la 1376 și apare atestată documentar pentru prima dată la 1395. Aici a intrat Mihai Viteazul biruitor la 1600. Mănăstirea Neamț obține de la Petru Mușat moșii, în jur, după ce o construiește pe locul unei vechi cetăți și îi face o galerie subterană (pe sub Pleșul) până la Valea Dadei (Dadeșa ce se află între Boroaia și Groși). În acest scop Petru Mușat aduce Sași care cresc populația satelor Orțești, Bogdănești, Sasca etc. (după A. D. Xenopol, Boroaia ar fi fost înființată de sași odată cu Sasca și Baia, dovadă existență în Boroaia a numeroase familii Sasu).

Cu alte cuvinte, întemeiată în sec. XIII-XIV, țăranii liberi au fost apoi șerbiți prin dania unor boieri mănăstirilor Neamț și Rîșca până la secularizarea averilor mănăstirești din 1863 ele către Al. I. Cuza. Mănăstirea Neamț a fost rezidită de Ștefan cel Mare la 1497, ca urmare a victoriei sale împotriva lui Albert, regele Poloniei, la Codrîi Cosminului.

Bolta turnului clopotniței este din această perioadă, ca și pictura de aici, cu teme după romanul religios a lui Varlaam și Ioasaf (Grigoraș). Faptul rezultă dintr-un hrisov al Mitropolitului Iosif al Moldovei din 7.I.1407. La 22 august 1447, Petru II, întărea mănăstirii drept de proprietate a peste 16 sate iar Aron Vodă le scutea de orice obligație față de domnie și le punea sub ascultarea directă a egumenului. Deci, la mănăstire se plăteau toate dările și tot aici se făceau judecățile. Sub Ștefan cel Mare, 125 de sate erau dependente de mănăstire, domnitorul intenționând astfel să slăbească puterea feudală și să găsească la mănăstire ajutorul bănesc de care avea nevoie. La 1528, mitropolitul Teoctist II dă Mănăstirii Neamț și satul Orțești, cumpărat cu banii săi. În apropierea Cetății Neamț, între Cetate și Mănăstire se află satul Vânători cu rol de a apăra Cetatea. Mănăstirea Neamț constituie cea mai reprezentativă construcție din epoca lui Ștefan cel Mare și a avut un mare rol în evoluția culturii naționale: aici, gramaticul Dimitrie scrie Evanghelia de la 1512 iar Gavril Uric realizează evangheliarul greco-slavon din 1429, existent la Oxford. Tot aici Simeon, Teodosie, Ghervase ș.a. au lucrat măruntele lor slove de lemn cu care aveau să apară pentru prima dată lucrări literare, istorice ca și *Descriptio Moldaviae* a lui D. Cantemir la 1717. Aici se afla craniul lui Calipso (iubita lui Pușkin) despre care legenda spune că ar fi fost fiica lui Gh. Asachi și tot aici Petru cel Mare ar fi ajuns stareț sub numele de Paisie, ajungând la Neamț cu sora sa, monaha Măria, spune aceeași legendă.

În decursul timpului călugării au fost supuși la nenumărate răzmerițe ca aceea din 1510 când o parte au fost tăiați în două de tătari iar altă parte a fugit la groapa (borta) Dracului peste munte.

În sec. XVIII, mănăstirea avea peste 1000 de călugări și 72 de moșii printre care și Boroaia. Satele sunt mereu mutate din jurul mănăstirii (exemplu satul Timișești la 1780 de către Paisie) pentru „a opri oaspetele în tovărășie din care se nasc împerecheri cu rod al păcatelor și sfaturi necuviincioase”.

Aici se întemeiază un spital „pentru cei lipsiți de minte și munciți de lupte grele” la care va fi internat și M. Eminescu, încât, la secularizare, mănăstirea a cedat 74 moșii cu 300.000 ha, 472 cai, 2686 boi și vaci, 10269 oi și 1748 stupi.

Mănăstirea Râșca a fost construită de Bogdan I (1343-1365) și doamna Maria, înainte de a face mănăstirea Rădăuți (înainte de 1365), sub numele de mănăstirea Bogdănești, care, fiind distrusă de tătari este mutată la 1510 la locul actual sub denumirea de mănăstirea Râșca. Numele Mănăstirii ar veni de la recika (părau) iar după alții de la Rareș. Inițial, Mănăstirea Bogdănești a fost mănăstire a târgului Baia, cu moșii date de la mănăstirea Neamț. În această zonă se făceau legăturile cu Ardealul și cu Romanul, Suceava și Neamț. În 1518, după omorârea unui episcop la Târzia, (care a dus la țepuirea întregului sat pentru că satul nu a prins pe criminal pentru a fi omorât) Ștefan Vodă restituie moșiile mănăstirii Neamț, după ce, deja la 1500, moșiile erau împărțite: o parte le luaseră răzeșii (Petre Oarța avea hrisov pentru moșia Orțești de la Alexandru cel Bun), alta domnitorii (Bogdan, fiul Ștefan cel Mare) și o altă parte rămăsese mănăstirii. În 1512, Bogdan al III-lea cel orb, fiul lui Ștefan cel Mare, cu Ruxandra, începe zidirea mănăstirii pe locul cel nou și tot el face o tipografie pentru cărți în slavonă, pentru ca apoi P. Rareș cu doamna Elena să o zidească definitiv între 1540-1542, între timp fiind arsă de Soliman Magnificul. P. Rareș îi dă denumirea de Rîșca. La 1611, vornicul Costea Bucioc din Bârlad, a cărui fiică a fost soția lui Vasile Lupu (zis Vasile Bou, menționăm acest lucru pentru că după unii, ca de exemplu Narcis Crețulescu, familia Bou se trage din neamul lui P. Mușat și unul din ei, Macarie Bou, a făcut mănăstirea Boiștea, astăzi dispărută, și de la această familie, de la Bouaia, ar veni numele de Boroaia), o zidește din nou. La 1529 Aron Vodă restituie moșiile sale mănăstirii Neamț iar Eremia Movilă le readuce la mănăstirea Rîșca, pentru ca, Ștefan Tomșa, la 1612, să le dea din nou mănăstirii Neamț (una din moșii, Boroaia-Rîșca era astfel purtată de la un egumen la altul). Mănăstirea a suferit din cauza multiplelor invazii tătărești, turcești, căzăcești, poloneze sau ungurești (10 invazii între 1510-1821) și aici a scris Macarie vestita Cronică Slavă ce continuă Letopisețul Anonim Moldovenesc scris la curtea lui Ștefan cel Mare. Tot aici, este îngropată Anastasia, mama lui Alexandru Lăpușneanu.

Astăzi, mănăstirea Rîșca poartă amprente istorice principale de la Petru Rareș care o construiește la îndemnul lui Macarie, episcop de Roman, pe care apoi Petru Rareș îl pune să scrie celebra cronică de care s-a amintit. Mormântul lui Macarie se află aici la Rîșca.

Mănăstirea este apoi zugrăvită la 1551 de Ștefan, fiul lui Petru Rareș, de către un grec din insula Zante. Sub Ipsilante, la 1797, egumenul Chirii Rîșcanu reușește să mute satul din jurul mănăstirii la Bogdănești și Boroaia Rîșcăi, după 3 ani de judecată cu divanul „pentru a nu strica moralul călugărilor”. În mănăstirea Rîșca a fost izolat pentru 6 luni, la 1844, Mihail Kogălniceanu, din porunca lui Mihail Sturza, nașul său, „pentru ideile prea înaintate” și tot aici a scris el „Fragmentele din Cronicile Moldo-Vlahiei” pentru a servi la alcătuirea Istoriei lui Petru cel Mare, Carol al X-lea, etc. și care s-au publicat la Iași la 1845. De menționat repetatele litigii dintre mănăstire și alți proprietari, deoarece hotarele variau cu inundațiile, astfel încât apele delimitau moșiile și pentru a evita acest lucru, ele se mențineau și prin „bătaia ținerii de minte”. În decursul timpului, mănăstirea Rîșca a fost și închinată mănăstirii Neamț (de exemplu: la 1518 de către Mitropolitul Teoctist, fapt întărit de Ștefăniță Vodă), apoi și Mănăstirii Probota, fapt ce atestă, în plus, disputele dintre proprietarii de moșii.

Mănăstirea Agapia cu frescele lui Grigorescu și construită de hatmanul Gavril, fratele lui Vasile Lupu, Humuleștii lui Creangă, Mănăstirea Secu construită de Nestor Ureche, tatăl cronicarului, la 1602, Agapia veche construită de Petru Șchiopul, Tupilații unde era târgul de robi etc. atestă încă odată că Valea Moldovei și împrejurimile au fost inima Moldovei, că pe aceste meleaguri s-au petrecut evenimentele dramatice și eroice ce constituie un simbol al existenței noastre eterne pe aceste meleaguri.

Mai mult, în pădurile de aici au existat multiple sihăstria (locuri de liniște) așa cum au fost Epraxia ce a sihăstrit în sec. XVIII în pădurea de la Boroaia (de aici vine numele de Praxia), schitul Sf. Ioan de la Rîșca ce a sihăstrit în Pleșu, ca și sihăstria din Bîtca Doamnei (Boroaia) unde călugării dormeau în scaune și erau înmormântați cu cărămidă sub cap în trunchiuri de copac...

Baia are nume păstrat de la baia de aur, exploatată aici, ca și zona Bogata, încă de pe vremea romanilor (sec. II) și atestată pentru prima dată la 1334. Aici Ștefan cel Mare, la 1467, a construit Biserica Albă, cea mai veche biserică a sa, după lupta cu Matei Corvin. Unii pretind că numele orașului ar fi venit de la Baia, de lângă Napoli, deoarece aici ar fi fost o colonie romană (Gh. Asachi). În plopii Băii (sat component a comunei Baia) s-a descoperit o cetate dacică. Pentru alții, Baia, ca și Sasca, Boroaia, ar fi sate cu nucleu săsesc din care „s-au păstrat indicații de tradiție și onomastică de influență germană prin denumire, cu oameni cu păr blond și ochi albaștri ca la înaintașii lor”. În hărțile lui Dulcert (1339), Baia apare ca cel mai mare oraș al ținutului (Civitas Moldaviae), ca și în actele lui Ludovic de Anjou, care, după învingerea tătarilor, înființează aici o zonă militară în fruntea căreia a numit pe Dragoș Vodă (1353). Din 1413 Baia devine capitala țării. În 1417, Alexandru cel Bun zidește tot aici biserica franciscană ca sediu al episcopiei catolice iar la 1512, Petru Rareș zidește biserica Adormirea. Când la 1780, stolnicul C. Moruzi pune bazele târgului Fălticeni pe moșia lui Ioniță Bașotă, Baia decade. În Baia s-a dezvoltat mișcarea haretistă de ridicare a satelor, condusă înainte de primul război mondial de învățătorul N. Stoleru. Legătura Ardealului cu Baia se făcea pe valea Moșiei.

Fălticeni a fost înființat ca un târg, numit la început Șoldănești (așa apare în documentul lui V. Lupu clin 1642) și era descris, după Târgul de la Leipzig, ca unul din cele mai importante din Europa (târgul de aici de la Sf. Ilie este atestat de scrisoarea lui Kotzebue în 1849). Dar Fălticeni este o așezare mult mai veche deoarece apare într-un document a lui Ștefan cel Mare de la 1490, prin care se întărește vistiernicului Isac stăpânire asupra satului Fălticeni pe Șomuz, cumpărat de la Neacșa cu 200 zloți tătarești. Apoi, Alexandru Lăpușneanu dă satul cu act de danie mănăstirii Moldovița. Satul Buciumeni de lângă Fălticeni este atestat de Alexandru cel Bun la 1424 (act ce întărește popii Iuga stăpânire asupra sa), iar Oprișeni este atestat de la 1428 când Alexandru cel Bun îl face danie boierului Opriș (A. Gorovei).

La Fălticeni s-a născut Nicolae Gane, I. Dragoslav, Eugen Lovinescu, A. Gorovei, N. Beldicenu (care a descoperit Stațiunea Cucuteni), V. Ciurea și aici a lucrat Ion Creangă, Mihail Sadoveanu și alții.

Aici avem prima tipografie de la 1873 și tot aici au apărut multiple publicații ca Pleșul în 1876, Vocea Sucevei în 1891, Răvașul poporului din 1907, Revista populară din 1884, Șezătoarea din 1892. La jumătatea drumului de 15 km dintre Boroaia și Fălticeni, la locul numit la Temelie a fost casa vornicului Nestor Ureche și soției sale Mitrofana. În Fălticeni, Ilie Kogălniceanu, moșul lui Mihail Kogălniceanu, a fost ispravnic și tot aici a făcut liceul și marele psihiatru C.I. Urechia. La 1856, la Fălticeni, se constituie Comitetul Ținutal al Unioniștilor condus de D. Grigoriu, Alecu Milo (tatăl lui Matei Milo), dr. N. Rojniță (participant la Comuna din Paris), starețul Mănăstirii Rîșca (ce făcea parte din obșteasca Adunare) și clăcașul Axinte Boboc din Boroaia. La 1857, acest Comitet scria: „*țăranul să fie pus în rândul oamenilor și să nu fie asemuit cu dobitoacele necuvântătoare*”. Evident, influența progresistă a orașului s-a transferat și asupra satelor vecine.

După 1775, Moldova de Nord a fost sub ocupația austro-ungară iar restul teritoriului neocupat alcătuia ținutul Sucevei cu capitala la Fălticeni, care, din 1923, devine județul Fălticeni, iar din 1929, județul Baia. Zona Fălticeniilor a fost o zonă de carrefour între Suceava, Roman, Neamț și Iași, atacurile turcilor la Suceava trecând pe aici (1476, 1485, 1538 etc.) iar răscoalele țărănești din 1591, 1907 etc, având un larg ecou în zonă. Satele Berchișești, Brăești, Capu Codrului, cu locuitori veniți de peste munți, se aflau la limita ținutului Sucevei, iar sate ca Rădășeni (dinainte de Alexandru cel Bun), Mălini (numit anterior Stăniliești), Bogdănești (menționat în documentele lui Petru Rareș), Orțești etc, erau sate vechi care făceau de asemeni parte din ținutul Sucevei.

Șoimărești este un sat ce poartă numele căpitanului Șoimaru al lui Ștefan cel Mare.

Drăgăneștii este un sat al cărui nume vine de la Drăgan, viteaz din oastea lui Ștefan cel Mare.

Brusturi este sat de răzeși, dat de Ștefan cel Mare țăranilor ostași după lupta de la Valea Albă (Kirileanu).

Drăgușeni este sat ce poartă numele de la Dragoș Vodă și este menționat din 1453, când Alexandru cel Bun întărește zapis lui Oană pe sat ca și din 1520, când Ștefăniță Vodă întărește fratelui Albotă satul Drăgușeni pe Moldova.

Petru Rareș, la 1553, și apoi Ieremia Movilă la 1605, dă 1/2 din sat Mănăstirii Secu. În 1716, locuitorii din Drăgușeni depun mărturie pentru cei din Ciumulești „că sunt răzeși din tată în fiu.”

Ciumulești cu satele sale Bărăști și Ciumulești este dat de Ștefan Rareș episcopiei Roman și apoi lui Nicoară la 1552 iar în 1555, Alexandru Lăpușneanu întărește zapis lui Andreica pe satul Barăști. În 1617, Radu Mihnea dă satul mănăstirii Rîșca. După epidemia de ciumă (de unde se pare că-i vine numele, fiind un loc de izolare numit Ciumești), se aduc aici țărani bucovineni pentru a lucra moșiile satului.

Dumbrăvița este așezată de Eremia Movilă la 1599, când întărește lui N. Ureche proprietatea asupra satului cumpărat cu 600 de taleri de argint. Înainte de aceasta, la 1470 Ștefan Vodă întărește uricul Mănăstirii Neamț pe sat.

Forăști, este cunoscut din 1593, dintr-un Liric al lui Aron Vodă.

Oniceni, este atestat la 1463 într-un uric al lui Ștefan cel Mare care întărește lui Giurgea Oniceanu proprietatea asupra satului.

Roșiori este cunoscut din documentele lui Ilie și Ștefan Voevozi și ale lui Alexandru Lăpușneanu din 1558.

Rădășeni apare în uricul lui Alex. cel Bun care dă satul popii Iuga, act întărit de Ștefan la 1434. Alex. Lăpușneanu la 1588 îl donează M-rii Slatina, istoria sa, unde este și înmormântat. Aici, la Slatina, la 1562, Despot Vodă topește odoarele donate, sechestrare de la mănăstiri și face din ele monede. La 1611 Șt. Tomșa adaugă satului Rădășeni o parte din Târgul Baia și construiește aici o biserică.

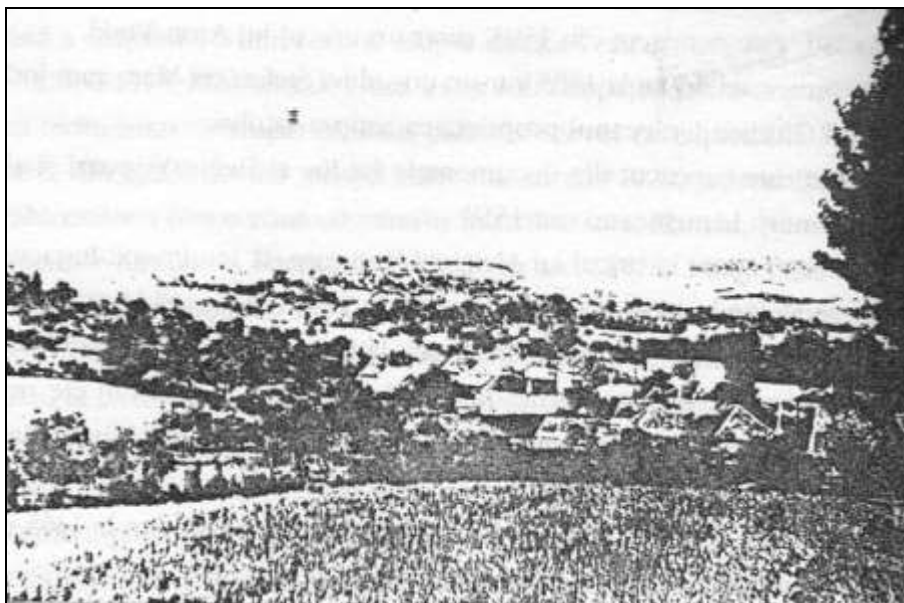
Lămășeni este sat dăruit de Bogdan Vodă boierului Rotopan la 1365 iar la 1507 satul ținea de Cetatea Sucevei.

Cămîrzanii este dat la 1600 de Dumitrașcu lui Logofăt Patrașcu, după ce, în 1579 fusese dat de Petre Șchiopul lui Grigore Udrea.

Bogdănești este satul unde Bogdan și Măria au zidit M-rea Bogdănești la 1359, mănăstire care trebuia să servească drept biserică domnească, deoarece era aproape de Baia.

Boroaia, prin satele sale, este indiscutabil o zonă foarte veche, dacă avem în vedere că toate satele din jur, mai sus menționate, cât și satele sale componente (Orțești, Tîrzia, Giulești etc.) apar prin documente încă de pe vremea lui Alex. cel Bun. Numele satului este însă de dată mult mai recentă.

Pomelnicul bisericii de lemn a satului din 1808 arată că „această biserică a fost construită în 1808 cu lemn de pe loc de către locuitorii care au fugit în grup de 200 familii din Maramureș și Transilvania, în frunte cu doi preoți, la stăruința preotului Gheorghe și Petai, ambii dulgheri și ferari”.

Vedere generală a satului Monor – Bistrița Năsăud

Biserica lui Petru și Ioan (1808) din Boroaia

Aceste familii au venit aici deci după răscoala lui Horea din 1784 dar la venirea lor, aici erau deja 40-50 de case pe Boroaia Vale (Boroaia Rîșcăi). Faptul îl atestă un document din 1802, iulie 3, pe care îl redăm în întregime.

„Adică noi oamenii din satul Boroaia ce suntem pe moșia sfinții mănăstiri Rîșca, care mai jos om pune numele și degetele noastre, dat-am adevărată și creștinească mărturia noastră la cinstita mîna sfinției sale părintelui Chirii arhimandrit și egumenul mănăstirii Rîșca, precum să se știe că noi de 47 de ani am făcut slobozie¹ pe moșia sfintei mănăstiri Rîșca. La mceptul sloboziei noastre fiind stăpânitor părintele Calistru, au trimis pe un om bătrîn, anume Acsinte Pîntece, care era de o sutăcincisprezece ani ca după semnele ce au apucat numitul om Acsinte să ne arate stăpînirea moșiei unde se află. Care acel Acsinte între alți oameni la arătarea semnelor au luat și pe mine, anume Petre Meștcrean și arătînd acel bătrîn semnele locului pe Rîșca Veche pe care era și bouri prin copaci; care acea

¹ Colonia de țărani adunați din diferite locuri, în special fugari și care au fost scutiți de dări.

Rîșca Veche la capătul moșiei din jos o face dumnealui cruccrul Ioniță Gane, Moldova-Veche, care nu este Moldova, ci Rîșca Veche. Care stricând Moldova, locul au ajuns pe Rîșca Veche și au trecut, care au și stricat, care noi în zilele noastre nu am apucat ca să stăpînească altcineva ace bucată de moșie nici am auzit de altcineva, care nici pe tatăl dumisale, numitul Vasile Iamandi (sic) pitar, nu l-am apucat nici au năvălit dumnealui a stăpîni ace bucată de moșie, ci numai dumnealui postelnicul Ioniță Iamandei năvălește pe acea bucată de moșie. Așa știm și așa creștinește în frica lui Dumnezeu mărturisim noi numiții oameni, care pentru credință am pus numele și degetele noastre.

- x Eu Ștefan Vornicu*
- x Eu Grigoraș Bane*
- x Eu Gheorghe Roman*
- x Eu Grigore Rață*
- x Eu Chiril Iosip*
- x Eu Vasile Bane sin Lazăr Bane*
- x Eu Mihăilă Pomoșan*
- x Eu Butu Bane*
- x Eu Dumitru Bîrlean*
- x Eu Simion Posmoșan*
- x Eu Siomion Rață*
- x Eu Sava Huza*
- x Eu Nistor Agheorghîții*
- x Eu Irimia zet Huzi*
- x Eu Oni Ene*
- x Eu Andrei Bârlean*
- x Eu Petre Meșterean*
- x Eu Petru Filimon*
- x Eu Pavel Sandru*
- x Eu Lupu sin Gavril Crișmaru*
- x Eu Simion Afrăsinii*

Acești noi toți am dat aciastă creștinească mărturie în frica lui Dumnezeu și după știința ce o avem, care noi toți fiind trebuința și față vom veni.

dat 1802 iulie 3

Și eu Mavtei dascăl am scris cu zisa acestor oameni. (Arh. Statului București, 1/67 Orig. hîrtie dublă).

*

* *

Prea înălțate Doamne,

Cu lacrimi jăluim înălțimei tale, că noi din strămoși și moși și părinții noștri, cum și noi pînă acum ne aflăm pe moșia Boroaia, pe care moșie este giuătate de sat pe moșia mănăstirii Rîșca și giuătate de sat pe moșia mănăstirii Neamțului și din vechi i-am deschis cu toporul din codru mereu de s-au făcut acel sat și curaturi pentru finaț și fiind loc strimt, toate curaturile le ținem îngrădite. Obicinuitul avaiat al moșiei l-am avut noi botărît de către stăpînii moșiei, adică să dăm pe cîte stoguri de fîn om face, cîte o parte pe stînjien, 12 zile lucrăm zilele boerescului, iar la alte havalec nu eram supărați, nici nu de jăfuire nimeni; aveam voie de mergeam și prin pădure de prindeam cîte un vînat, dar acum de cînd au venit arhimandritul Chiril egumen, toate obiceiurile au stricat.

Că dacă facem cîte puțin fîn ne ia din 10 căpițe, una; la zilele boierescului ne face de-i lucrăm îndoit; dacă are cineva cîte puține oi din săteni, primăvara ia cîte un miel; apoi fiind loc strimt cumpărăm cîte un munte de la mănăstire pentru pășunatul oilor, ne lasă numai pînă la Sfîntul Dimitrie și de la Sfîntul Dimitrie dacă găsește a cuiva oi, îndată ia cîte o oaie. Iarna asăminea iarăși ne ia, primăvara asemeni dacă pășunăm oile pe muntele acel cumpărat; în pădure nu ne lasă ca să vînăm, nici la pescuit nu ne lasă să pescuim 2-3 chitici și dacă prinde pe cineva cu pușca îndată i-o ia și nu o mai dă înapoi un vechil al moșiei Neamțului și despre amîndouă părțile sîntem jăfuiți.

Pentru care cu plîngere ne rugăm mării tale ca să ni se dea la mîna noastră o carte deschisă cu hotărîre după cum am fost din vechi cu finaț, să dăm cîte o para pe stînjien că nu putem să dăm de a zecea; cum și pentru zilele boierescului, pentru vînătoare și pentru pescuit să fim slobozi și nesupărați pentru că noi din destul că suntem cu totul strîmtorați dar mănăstirea Rîșca ne-au mai pus în coastele noastre și alt sat de n-au mai rămas loc sa ne mai hrănim.

Robii mării tale, toți sătenii din satul Boroaia, ținutul Sucevei.

***Rezoluție.** Dumneata vel vistier pune la cale a să odihni făluitoarii și de punere la cale să avem știre.*

Vel logofăt 1799 august 15

(Arh. Stat. București, M-rea Rîșca - VII / 59 orig.)

*

* *

Alte documente din 1797, februarie 14, atestă că s-a intervenit pe lângă Isprăvnicie că unii cetățeni moșteni „să nu se așeze printre ei pentru că nu-i pot suferi” ci să-i așeze pe Saca și se oferă satul Boroaia ca bordeile ce le-au făcut să le ridicăm și să le ducem acolo. Semnează cu degetul vornicul Grigoraș și Ion Barariu pentru tot satul (Arh. Stat. Buc, fond M-rii Rîșca VII/ 34).

*

* *

Un document din 1797 ianuarie 11 atestă, dimpotrivă, că ei au venit din țara Ungurească.

Prea înălțate Doamne,

„Jăluim măririi tale, că din vechiu din anii trecuți viind noi oameni străini de piști hotar din Țara Ungurească, prin tocmeală ce am făcut cu egumenul Calistru, ce să afla în vremea aceia la mănăstirea Rîșcăi ținutul Sucevii; ne-am așezat cu locuința noastră pe moșia numitei mănăstiri, unde ne-au dat o bucată de loc din Tîrzia și pînă în plopii Băii. Apoi mai pe urmă viind și alții de piști hotar s-au mai deschis și alt sat tot pe acea moșie, ce se numește Bogdănești, care ne-au luat o bucată din locul unde ni se dăduse și noi și apoi cît mai rămăsă ne-au mai luat și dumnealui Ioniță Gane, o parte pe giumătate. Apoi, vîzîndu-ne noi strîmturați din toate părțile ne-am făcut curaturi pe Vale Saca, tot pe acea moșie, unde cei mai săraci din noi s-au mutat acolo și cu casile și cu toată așăzarea lor.

Apoi acum, mai pe urmă ce au socotit cuvioșia sa arhimandritul Chirii, ce se află acum egumen la numita mănăstire nu putem ști, că au mutat și pe sătenii din Moișa în spatele noastre într-acele curături de am rămas lipsiți de toată hrana vieții noastre.

Pentru care ne rugăm mării tale ca prin domnească carte de aici să mute pe moșeni din satele noastre iarăși la urma lor veche, la Buda, că au loc dindistul acolo pentru hrana lor; ori prin domnească carte să avem noi voie a ne duce acolo încotro om putea că alt chip nu ne mai rămîne; și cu boierescurile nu urmează după ponturi, ci ne asuprește mai mult decît pe robii mănăstirii cînd este vremea a tot lucrul verii.

Robii mării tale, lăcuiitorii birnici din satul Boroaia ținutul Suceava.

Rezoluție. *Dumneata vel vistier să cercetezi jalba adastă și să îndreptezi.*

Vel paharnic 1797 ianuarie 11

(Arh. Stat Buc. - M-rea Rîșca, VII/30 orig.)

Aceste reclamații atestă, fără dubiu, că „din început, din moșii și părinții noștri ne-am trezit cu traiul și cu toată statornicia noastră pe moșia sfintei mănăstiri Rîșca... pentru că fiind locurile strimte acolo, în partea munților, avem cîte o curătură, deschisă cu toporul (curături vine de la **curare** = *defrișare*, de la care a derivat cuvîntul **curat**, pentru că, pînă în 1801, pădurile nu erau socotite și cine putea tăia și deschide curătură și poeni pentru cosit și era al său, spune H. Stahl) și săpa din codru mereu de facem păpușoi și fân pentru vite și altele pentru hrana caselor și copiilor noștri... de aceea cerem voie a ne lăsa locuința și statornicia cea veche și să ne mutăm pe altă moșie ca să ne putem întîmpina birul fără asuprire. De la Mihai Viteazul, țaranul nu se putea muta dintr-un sat în altul, era legal de pămînt, de unde vorba „sărac lipit pămîntului”), că de răul sfinției sale de cînd e egumen am rămas cufundați întru cea mai adîncă sărăcie”.

În scrisoare, locuitorii din Boroaia, Bogdănești și Moișa, ținutul Sucevei, se plîng apoi că li se ia finul cosit, o oacă de brînză pentru mînzat, o găină de casă sau 10 parale, un miel din 10 miei, lemnele tăiate ce le duc la tîrg, etc. și imploră mila Domnului „pentru a putea trăi” (Arh. Statului Buc, fond M-rii Rîșca VII/74).

În sprijinul preexistenței unor locuitori pe meleagurile actuale ale satului documentele mai sus menționate, după cum, în sprijinul stabilirii unor locuitori într-o zonă cu o populație mai puțin densă vin și alte argumente. Pomelnicul bisericii din 1808, scris în limba română cu litere chirilice, arată: „pomelnicul preotului Ioan și a tatălui său preotul Petru care a fost întâi ctitor și singur stoler la facerea bisericii din Boroaia, durată din nou în anul 1808 August 15”. Din acest pomelnic rezultă că înainte era o altă biserică, deoarece, aceasta s-a făcut din nou și nu s-a reparat cea veche.

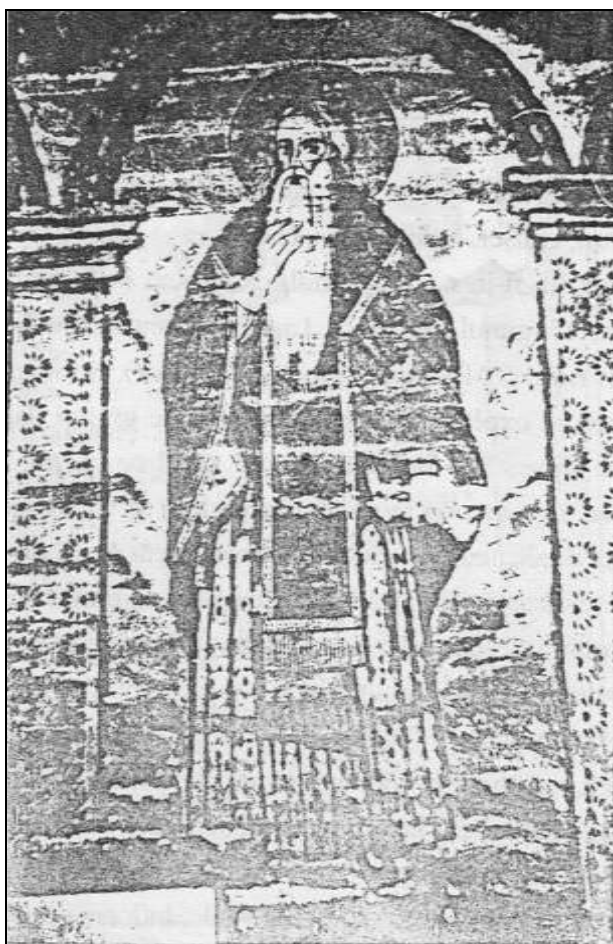
Pomelnicul bisericii din 1808

Numele unor familii venite sunt de Sibechi (din Sibichi-Maramureș sau polonezi), Beraru, Corduneanu, Covataru, Condur (din Bucovina), Ungureanu (din Ardeal), Monoranu (din Monor-Năsăud), Bîrleanu (din Bîrlea-Năsăud). În fine, alte nume (Onișor, Precup, Săftian) ar fi turci (bătrânii povesteau că au văzut botezul ultimului Precup în pîrîul Saca), care s-au amestecat cu familii băștinașe ca Moldovanu, Roman, Zăbavă, Maftai. Alte familii ca Tataru, Sasu ar fi rămas de la năvăliri sau au fost aduse de cavalerii teutoni pentru construirea cetăților. La un așa carrefour de drumuri, un astfel de amestec de populație, era inevitabil. Satul s-a dezvoltat probabil la început pe teritoriul răzeșului Bou și apoi pe moșia m-rilor Rîșca și Neamț. Liberi la început, țărani au fost șerbiți de boieri sau egumeni. Totul se petrece dependent de feudali, pînă la 1864, cînd legea rurală schimbă viața satului.

Argumente lingvistice atestă suprapunerea unor cuvinte ardelenesti «grumaz, mînuri, culișer, hulpe, sălaș, copcii, etc.) peste cuvinte autohtone vechi. Trecerea lui **n** în **r** (rotacismul, ex.lumină în lumiră, bine în bire etc.) era, în sec. XVI, graiul românilor. La fel pronunțarea lui **j** ca **g** trece din Maramureș în nordul Moldovei (gioc, giudecător). Subdialectul moldovenesc de nord se explică prin acest amestec de graiuri datorită emigrărilor, deoarece, lipsește în Moldova de sud. Cuvinte ca: *tăt, amu, și, giec, cigac, cicioare, ccpt* etc. (prin palatalizarea lui **f** și **v** ca influențe din Ardeal) au dus la dualitatea lingvistică moldovenească. Apoi, faptul că rotacismul nu se găsește astăzi în Moldova, atestă ori că emigrația este recentă că emigranții ardeleni erau nerotacizanți, din regiunea Năsăudului și Maramureșului. O migrare rotacizanta s-a făcut numai în Bucovina înainte de 1600 (Ivănescu).

Altă biserică construită la 1808 are elemente comune cu pictura murală maramureșeană. Faptul era firesc, deoarece, zugravii străbăteau țara „conlucrînd tacit la un stil ce anticipa unirea românilor” (Bratu), aportul cultural artistic popular precedînd evenimentele sociale. Influențe postbizantine dinspre Maramureș spre Moldova și invers, sunt maxime în sec. XVIII.

Interiorul bisericilor de lemn era modest, intim și se picta pe fișii de in sau cânepă Spițe pe pereții de lemn. De regulă, în altar se pictau sfinții ierarhi (ca și la Boroaia), la care pictorii adaugă apoi pe cei patru evangheliști. (fig. 32-33) Un nume legat de Boroaia este a lui Iacob Stamate, nepot a lui Pahomie ce a înființat schitul Pocrov și apoi a ajuns mitropolit al Moldovei, dnd face biserica Banu din Iași, venit de asemeni din Ardeal și anume din satul Monor. Iacob Stamate a fost prieten cu Cantemir și la 1704 a scris un apostol iar un alt nume este al lui Timotei Bora (de la Bora-Boraia-Boroaia?) care vine din Vișeu de Jos și cumpără, în 1768, obiecte și cărți bisericești de la Hîrlău.

Frescă din pânză aplicată pe lemn din altar

Invers, într-o biserică din satul Strîmtura din Maramureș se vorbește de Boroica Ion ce a făcut sfintele uși (după Păcurarii și Bîrlea). Dar un Sandru Bora apare și ca pîrcălab de Chilia la 1488, în vremea lui Ștefan cel Mare, după cum, altul, Scripcă, sub P. Rareș, era pîrcălab și membru în sfatul domnesc (Bogdan L). Apoi, arhitectura maramureșeană și năsăudeană se împletește intim cu cea moldovenească: casele au tinda din care se trece în odaia de locuit unde e hornul cu vatra și cuptorul. În cameră se află un pat și lavițe. În fața casei se află o prispă care, la început, se făcea dintr-un brâu de pământ. Toate casele au fața spre răsărit. În satul Monor n Năsăud (monor = aurul meu) apar pe monument nume de eroi ca: Boroescu, satul este lipsit de violență iar în muzeul satului se află aduse obiecte casnice ca la Boroaia (sumani, port național, gard de nuiele, fedeleş, îmblăciu, ceag, oale de sarmale etc). Mai mult, bisericile de lemn de aici (din Sărata), de la 1735, au aceeași pictură pe pânză aplicată pe lemn. Acest sat a transferat poporului și un mit științific, de aici plecînd primul doctor în matematică din Ardeal Tanco cu diploma semnată la Gratz de prof. dr. Rollet.

Frescă din pânză aplicată pe lemn din altar

Biserica lui Iacob Stamate din Bărăști - Boroaia

Migrațiile populației din Ardeal sunt cunoscute încă începînd din anul 1247 cînd regele Bela II dă ordin cavalerilor Ioaniți să oprească emigrațiile din Ardeal. Migrațiile se datorau luării pămîntului de către unguri. Diploma lui Ludovic cel Mare din 1365 arată emigrarea lui Bogdan. Iobagii aveau dreptul să emigreze dar depopulau satele. Acest drept se anulează după răscoala lui Gh. Doja la 1514 cînd sunt lipiți de pămînt (erau res glebae adscriptii). Domnitorii moldoveni chemau populația din Ardeal, ca de ex. Alexandru Lăpușneanu, care la 1533 o chema la munci agricole în locul celor morți de ciumă. Alte cauze de emigrare erau prigonirile religioase (legea din 1635), exploatarea (M. Tereza, la 1742, obligă iobagul la 4 zile de clacă pe săptămână). Condica liuzilor confirmă în Moldova, la 1803, un număr de 546 sate rătășești, 927 boierești, 215 mănăstirești și 25 domnești. Se reține că mai ales refuzul de a se uni cu catolicismul sub M. Tereza a dus la mari migrații, concomitent și cu desființarea serbiei de către Constantin Mavrococlat la 1749. Numai în anul 1763 au emigrat 24000 familii din Bistrița Năsăud și amenințarea că cei rămași vor plăti birurile celor fugiți, a amplificat emigrarea sub forma unor sate întregi, cu popa și învățătorul în frunte. Migrațiile continuă și după ce Iosif al II-lea desființează serbia la 1785. Se constituie astfel sate întregi de emigranți, atestate de izvodul întocmit la 1778 de generalul Enzemberg (Botoșana, Băișești, Brăiești, Berchișești etc.) sau emigranții lucrează pe moșiile unor boieri, printre care și pe moșia Stamate.

De regulă, emigranții purtau numele satului de unde veneau (Monoran, Bîrlean), încît, cineva spunea la un moment dat, că toți moldovenii ar trebui considerați ardeleni. Dintre emigranți, o treime erau clin Bistrița Năsăud, o treime din Maramureș iar din aceștia 35% erau grăniceri și 65% iobagi (Nistor I.). Pentru a evita emigrările, Măria Tereza a recurs și la tortură (tragerea pe roată). Nume de emigranți din acest izvod se întîlnesc și în Boroaia ca Moroșan, Ungurean, Blaga, Crețu, Dubău etc. Astfel emigrațiile mari au început în 1718 și au fost maxime între 1761-1764 (Mateș). Același izvod arată că în 60 de ani s-au așezat în Moldova în sate ca Tătăruși, Preutești, Oniceni, M-rea Rîșca, Udești, Bogdănești, peste 5000 de persoane. Unul din preoții refugiați astfel la Neamț a fost Iacob Stamate, de care s-a amintit. Asuprirea austriacă a determinat la emigrări și din Bucovina în Moldova (între 1786-1803, circa 14000 români, după Goraș), de unde și expresia: „În Moldova-i mult mai bine, Cine merge nu mai vine” Cauzele tuturor emigrărilor au fost prigoana religioasă și economică (lipsa pămîntului, sărăcia, scumpetea, persecuția, frica de cătănie etc). Emigranții se numeau în Moldova vecini (D. Cantemir în Descriptio Moldaviae) iar fenomenul era favorizat și de faptul că în Moldova erau obligați la numai 12 zile clacă pe an (la 1749).

Acești emigranți au purtat nume specific ardelenesci ca: Simion, Iacob, Dănilă etc. și cu ei au adus cuvinte specifice ca țolinc, botă etc. într-un tabel al unui magistrat bistrițean din 1740 găsim nume de emigranți din Rodna ca Roman, Varvara, Horga, Precupoaie, Bura, întîlnite frecvent în Boroaia. Date mai certe arată că în 1778 din Moisei și Borșa vin 11 familii (Butnaru, Condur, Ciobanu) ce se așează în Plopii Moldovei cu tot cu animale. De aceea unii cred că satul Boroaia nu ar fi mai vechi de 150 ani, înființat cu locuitorii veniți din Ardeal și cu alții botezați, deoarece erau sași. De aici și pretențiile emigranților din reclamațiile lor cu mănăstirea, cum că satul „a fost făcut de strămoșii lor prin curaturi cu toporul în codrul mare”. Dacă luăm în considerare afirmația din jalba lor din 1808 cum că au venit aici cu 47 ani în urmă, rezultă că ei au emigrat din Ardeal în anul 1755. Asupra acestui lucru vom mai reveni.

Documente referitoare la Boroaia găsim deabia în recensămintele din 1772, 1773 și 1774 referitoare la case și birnici, în condica liuzilor din 1803 referitoare la stăpînirea satelor, în condica vistieriei din 1816, în catagrafia din 1820, în harta din 1828-1832, în statistica fiscală din 1831, în catagrafia vistieriei din 1832 și 1845 și în recensămintele din 1859, 1912, 1941.

Recensămîntul din 1774 arăta astfel în Boroaia 44 case cu 4 scutiți (popa, un evreu, un țigan și o femeie vădană), în recensămîntul din 1803 se arată că slujitorii isprăvniciei (liuzii) nu plăteau bir iar în cel din 1820, Boroaia-Neamț și Boroaia-Rîșca apărea cu 114 birnici.

La 1795 starețul M-rii Rîșca strămută locuitorii din fața mănăstirii pe moșiile Plopi-Boroaia sau Bogdănești, dar clăcașii protestează iar în 1796 li se oferă moșia Saca și Tîrzia pentru strămutarea celor 18 locuitori iar domnitorul cere egumenului să nu mai bată pe țărani. Dar acum protestează locuitorii din Saca. În 1796 locuitorii din Moișa sunt, în sfîrșit, așezați pe Bogdăneasa, între Boroaia și Bogdănești. Locuitorii din Moișa se judecă astfel 17 ani (1783-1800) cu M-rea Rîșca și pînă la urmă au fost mutați iar cei vinovați de răsmeriță ținuți în butuci și juguri. În 1799 țărani se plîng că un oarecare Simion a plecat din Bărăști și birul îl suportă jăluitorii, iar în 1800, egumenul de la Rîșca, se plînge că locuitorii din Boroaia nu vor să lucreze zilele de boieresc.

Iată numai câteva crâmpee din conflictele repetate dintre țărani și egumen sau moșieri, conflicte care dau expresie relațiilor economice dintre feudali și vecini, ca țărani dependenți, cu obligații de dijmă și muncă. Alte obligații erau claca de 12 zile pe an, care, cu meremitul, etc, ajungea la 80 zile pe an. De aceea, în mod inevitabil, în 1864 Legea rurală desființează boierescul și împrăștierea pe țărani iar în loc apar învoielile agricole, de asemenea împovărătoare. Persistau însă pentru țărani și alte obligații ca joldul (obligația de oaste), cîsla (satul era obligat, în solidum, la plata datoriilor fiscale, etc). În acest context, în Boroaia, la 1906 circulă intens broșura lui N. M. Kogălniceanu „cătred săteni” care cerea împrăștierea țărănilor, înființarea de islazuri comunale, o nouă lege privind învoielile agricole, școli și biblioteci, bănci populare, obști și cooperative în sate (din 1879 Boroaia era deja o plasă, alături de Fălticeni). Consecutiv, în Boroaia apare o cooperativă forestieră la 1905, prima din țară, o cooperativă de morărit și altele. Se pregătesc, în același timp, luminători ai sitelor.

Astfel, la Baia exista, la 1431, o școală de grămătică ce funcționau apoi ca uricari și copiiști pe la cancelarii. Dar, la 1842, Neofil Scriban din Ardeal, înființează la Fălticeni o școală domnească, care apoi, din 1847, devine școala de catiheți (la care a învățat Ion Creangă) și la care se pregăteau învățătorii ce aveau să pfeada la școlile mixte înființate la 1858 pe (Moșia mănăstirii la Boroaia. Concomitent, la 1912 se înființează prima Casă de Sfat și Citire (după modelul celei de la Baia de la 1905). Deșteptarea sătenilor și foaia Vestitorului satelor (ce apărea de 2 ori pe lună) iar Vasile Tomegea apare membru în Comitetul de redacție, alături de Mihail Sadoveanu și Kirileanu ca și la revista Răvașul poporului din Fălticeni. În 1924 se înființează biblioteca din Boroaia care, în 1980, număra peste 15000 de volume.

Sate componente

În recensământul populației moldovenești din 1772-1774 apare un singur sat Boroaia cu 44 de case și 40 de birnici. În condica liuzilor din 1803 apar și Bărăștii cu 41 case.

În recensământul din 1796 se vorbește de Boroaia și Saca ai căror locuitori se angajau că dacă vor mai necăji pe cei din Boroaia, să fie „certați cu bătaia de către cinstita isprăvnicie”.

De asemenea, în unele documente din acea vreme se vorbește de moșia Plopul, pe care este așezat satul Boroaia și moșia Bogoslovu pe care este așezat satul Moșia.

Într-o jalbă din 1799, țărani arată că satul s-a făcut din curătură cu toporul din codru și că sunt asupriți cu 12 zile de boeresc, curătură pentru fânaț, interzicerea vânatului, dreptul de o căpiță la 10 lucrate, un miel la câteva oi etc. și se plâng astfel de egumenul Chirii al mănăstirii Rîșca.

Recensământul din anul 1820 prevede:

Stare	Sfertul Al 3-lea	Nr. locuitorilor pîsti tot	Satul Boroaia a mănăstirii Rîșca al 3-lea și parte a mănăstirii Neamțu
		96	pantaria Isprăvniciei pentru care s-au trimis la cinstit
		9	Visteriei catagrafie anume slugi tot ai bisericii însă:
			1 iconomul Efttime
			1 preotul Toader
			1 preotul Petre
			1 preotul Vasile
			1 preotul Vasile
			1 diaconul Gavril
			1 diaconul Andrei
			1 diaconul Ilie
			1 Luca dascălu
		10	oameni străini ai iconomului Eftimie, încă
			1 Iosip Oarză
			1 Ion Nuțu
			1 Ștefan Nameșu
			1 Vasali Orțăscu
			1 Toader Olaru
			1 Ștefan Vameș
			1 Vasile Dulău
			1 Constantin Leț
			1 Alecsa Ungureanu
			1 Ion Ungureanu
			-
			10 au carte visierii pe 6
		115	Sat de munte cu neguțătoria cherestelelor

(Arh. Statului Iași, Tv. 166 op. 184 nr. 7 f. 115, fond Visterie)

*
* *

Catagrafia lăcuiitorilor din satul Boroaia, ocolul Moldovi, ținutul Sucevi din 1838.

Numele fieștecăruia	Preoți în slujbă	Diaconi în slujbă	Dascăli bisericești	Osebită luare aminte
preot Ioniță	1			la biserica cu hramul Adormirii Maicii Domnului
preot Ioan	1			
preot Iftemi		1		
diacon Andreiu		1	1	
dascăl Luca			1	
dascăl Vasăli				

Satul Boroaia, moșia sfintei monastire Rîșca

Numele fieștecăruia	Birnici	
Gheorghe Pașcu	1	
Vasale Asofronei	1	
Constantin Vameșu	1	
Sămion Roman	1	
Andrieș Horga	1	
Ioniță Roman	1	
Timofte Roman	1	
Anton Ağuțulesei	1	
Maftai Roman	1	
Ion Apetroai	1	

Ioniță Nagei	1	
Constantin Lupușoru	1	
Ion Gugoasă	1	
Ion Tomițe	1	
Chirilă Lazor	1	
Ioniță sãn Borca	1	
Toader sãn Onisei	1	
Vasali sãn Gherasim	1	
Ion Monoran	1	
Donisăi sãn Irimei	1	
Nechifor Ungureanu	1	
Miron Bărlean	1	
Timofte Bărlian	1	
Grigore Tărãm	1	
Constantin Asãmionesăi	1	
Nichita Asãmionesăi	1	
Eremia Laz or	1	
Savin sãn Gavril	1	
Constantin Cojocariu	1	
Timofte sãn Alecsandru	1	
Lupu Florei	1	
Gavril Oniseiu	1	
Petre Amihăelesăi	1	
Ioniță sãn Ipate	1	
Sãmion sãn Mihăilă	1	
Ioniță Adochiței	1	

Toma Rusanu	1	
Vasale Tataru	1	
Neculai Blaga	1	
Mihăilă Lazor	1	
Condurache Rusanu	1	
Pricop zăt Stefăniasă	1	
Toader zăt Stefăniasă	1	
Iacob Sulariu	1	
Toader Cordunianu	1	
Ioniță sãn Petre Pormoșanu	1	
Maței Rață	1	
Vasali Monorianu	1	
Costan Asandei	1	
Ion Asandei	1	
Larion sãn Bulubașa	1	
Dănilă sãn Ciobu	1	
Ioniță a Filipoai	1	
Ion a Saftei	1	
Gheorghe Jătariu	1	
Mihail Irimia	1	
Gavril Ungurian	1	
Sămion Gavril Ungurian	1	
Vasale Mija	1	
Ioniță Agheorghităi	1	
Vasale Ciocan	1	
Dănilă Ghimdiboca	1	

Vasile Otăl	1	
Toader sãn Dãnilã Ungurian	1	
Constantin Bane	1	
Dumitru Moldovanu	1	
Iacob Bãrliau	1	
Dumitru Horga	1	
Pintilii Zãt Neculai Lazu	1	
Vasali sãn Miron	1	
Ioniþã Lungu	1	
Pavãl Raþã	1	
Zaharia zãt Ipati	1	
Ion sãn Miron Horga	1	
Nichifor sãn Gheorghii Horga	1	
Iosãp Horga	1	
Þtefan Bãlu	1	
Pricopi Buluhaþa	1	
Toader Blaga	1	
Vasali Ciubotariu	1	
Parfene Mirce	1	
Gheorghii Stiubete	1	
Constantin Fasolã	1	
Neculai Amihãilesãi	1	
Constantin sãn Þtefan Bãrariu	1	vornicul satului
Neculai zãt Onesãi	1	
Dãnilã Vameþu	1	
Lupu Cimpoeþu	1	

Toader Ungureanu	1	
Dumitru Ungureanu	1	
Pintilei sîn Ion Asandei	1	
Acsănte sãn Asandei	1	
Toma sãn Ioniță	1	
Toader Necău	1	
Gherasărn Rață	1	
Zaharia Rotariu	1	
Vasale sãn Pintilie Afloarei	1	
Macovei Pustiu	1	
Toader Spițal	1	
Toader Buzală	1	
Uie Pustiu	1	
Toader Rugină	1	
Loghin Dărtă	1	
Iacob Dărtă	1	
Dumitru sãn Mănu	1	
Vasile Honcu	1	
Vasale Ciobanu	1	
Vasale sãn Toderică	1	
Ioniță Lazăr	1	
Ion Văsăian	1	
Iacob Afilipoaie	1	
Ion Tărloiu	1	
Ion sãn Gherasim	1	
Neculai Tărloman	1	
Ion sãn Dănilă Bărlianu	1	

Iacob sãn Gavril	1	
Ion a Măriucăi Bărlencei	1	
Porfire a Mătioai	1)	însurățel din 1832
Sãmion Vătãman *	1)	
Ioniță sãn Petrușcă Cojocariu	1)	
Grigoci Silariu	1)	
Grigore sãn Petre Asandei	1)	însurățel din 1833
Gheorghî Gordunian	1)	
Ion Albu	1)	
Vasali sãn Simeon Aflorei	1)	
Toader sãn Dãnilã	1)	
Leonte sãn Iacob Gavril	1)	
Vasale sãn Timofte Roman	1)	
Vasale Borca	1)	
Petre sãn Constantin Asimionesãi	1)	
Ion sãn Nechifor	1)	
Vasale Baltag	1)	
Toader sãn Nichifor	1)	însurățel din 1834
Gheorghî sãn Miron	1)	
Vasali Anechitei	1)	
Vasale Bala	1)	
Ion Costan	1)	
Ion sãn Vasale Crețu .	1)	
Ștefan sãn Monu	1)	
Vasale sãn Toader Nicãu	1)	
Gavril sãn Ion Bãlu		

Gheorghi Rățoiu	1)	
Toader Moca nu	1)	
Andrieș sãn Tomițe	1)	
Năstasă sãn Monoranu	1)	însurățel din 1835
Gheorghi sãn Nichifor Posmasan	1)	
Constantin sãn Acsinte Blaga	1)	
Vasali sãn Constantin Banu?	1)	
Gheorghi sãn Petrușca	1)	
Ion sãn Toader Crețu	1)	
Grigori sãn Gherasim Rață	1)	
Vasali sãn Grigori Blaga	1)	
Donisă sãn Vasali Oțăl	1)	
Dumitru Amironesăi	1)	
Irimia lui Vasale Tăbemi?	1)	
Toader sãn Vasale Crețu	1)	însurățel din 1836
Filimon sãn Vasile Crețu	1)	
Gheorghi sãn Monoran	1)	
Mihăilă sãn Cucolaș	1)	
Ioniță sãn Larion	1)	
Pavăl sãn Ion Asandei	1)	
Ilie sãn Iacob Gavril	1)	
Ioan sãn Precop	1)	
Toader sãn Ion Marin	1)	însurățel din 1837
Ioniță sãn Moldovanu	1)	
Dănilă sãn Petre Blaga	1)	
Tănasă Salariu	1)	
Toader sãn Dănilă Ciobu	1)	însurățel din 1838

Sămion Anichitoai	1)	
Chirilă Aonoai	1)	
	173	

Numele fiestecăruia	Bătrâni trecuți în vârstă și nevolnici	Văduvile
Petre Cojocariu	1	
Mihăilă Monoran	1	
Grigori Blaga	1	
Iacob Rusanu	1	
Sămion sãn Pintilii	1	
Ion Monu	1	
Costin Salariu	1	
Iftimi Micon	1	
Ion Cordunian	1	
Ion Monoran	1	
Măriuca Păsculiasă	10	1
Nastasia Preutiasă		1
Iftimiea lui Vasăile		1
Dochița lui Neculai		1
Mariea lui Vasale		1
Iftimiea lui Anton		1
Vasălca Vădana		1
Ioana Iacobai		1
Măria lui Luca		1
Irina Vădana		1

Ilinca lui Horga		1
Mariea lui Nechita		1
Ana Petrei Blaga		1
Nastasăia Lui Toader		1
Paraschiva lui Ilisăi		1
Tudora Ungurianca		1
Paraschiva lui Ion		1
Păștina lui Ion Dărjă		1
		----- 18
		Jidovi orîndari
Herșcu sãn Avramn		1
Marcu Dascălu		1
Iancu sãn Avram		1
		----- 3
		ss) Nicolăi Ionuș iconom ss) secretar Iancu Triandaf sluger

Ion Săchelar

eu **Constantin sãn Ștefan Berariu vornic**

eu Zaharia Pasnicu eu

eu Dănilă Ciobu

eu Mihăilă Lazăr

eu Ioniță Ipati

eu Timofti Bărlian

eu Vasali sãn Toderică

Ștefan Berariu

Pavăl Anistoresăi.....)

Pe acești trei birnici

și unul nevolnic s-au

Gavril sãn Ion Gugoășã)
Ipati Rațã)

gãsit în urmă de cătrã
comisã

*

* *

Un alt recensãmânt al satului **BOROAIA**, înainte de 1864, din ocolul Moldovii ținutul Suceveii - moșia Sf. mãnãstiri Neamțu și Rîșca - relevã:

Numele si prenumele lãcuitãrilor birnici

Dãnilã Bîrlean	Ion sîn Gheorghî Horja
Gheorghî Cucolaș	Pavãl Hãrãga
Toader Nicãu	Nechifor Horga
Neculițã Norman	Ștefan Horga
Pintili sîn Ioan Asandii	Ioan sîn Miron Horga
Constantin Etos	Ionițã Lupul
Ioan Vasiean	Vasili sîn Miron Horga
Ionițã Cuarcuș	Ipati Rãțoi
Ionițã Laciaci	Dumitru Horga
Vasili sîn Toader	Gavril Horga
Vasili Cioban	Ilii Alupușorului
Vasile Holca	Iacob Bîrlean
Iacob Danã	Dumitru Moldovan
Loghin Dinã	Constantin Cojocariu
Toader Titicã	Ion Asaftei Vãtãman
Neculai Scripcariu	Gavril Ungureanu
Toader Buzulã	Simion sîn Gavril
Toade Spãțãl	Vasile sîn Pintili Flore
Pavãl Radul	Dãriilã Ceobul
Macovei Puștiiu	Ionițã Afilipoai
Gherasim Radul	Ion Cocorean - Ștefan Bãrariul
Petre Bulubãșiții	Vasili sîn Toader Creț
Grigore zãt Petrușca	Simion sîn Pintilii

Vasili Cibotariu
Iacob Afilipoai
Constantin sîn Bica
Vasili sîn Bica
Parfeni Marghi
Gheorghii Săvicaș
Simion Simică
Vasili Crețu
Constandin Fasolă
Toader Blaga
Petre Blaga
Vasili Chelbează
Pavăl sîn Chelbos
Ion Sulariu
Acsănti Apetroai
Nechifor Sulariu
Iacob Sulariu
Toader Zăbavi
Pricope zăt Ștefanei
Mihăilă Laciur
Toma Rusan
Ion Amăriuchii
Mihăilă sîn Irimel
Vasili Mihai
Luca Oță
Vasili Oțăl
Nechita Baltag
Dumitraș Ungureanu
Dănilă Vamiș
Neculai zăs Onisii
Toader nepot lui Artimi
Lareon a Bulubășiții
Ion Asandii
Maței Rață
Ioniță sîn Petre Pormoșan
Constandin Asandi

Vasili Monorean
Ion Cordunean
Toader Cordunean
Ion Onișor
Matei sîn Condurachi
Vasili sîn Condurachi Poiar
Ion sîn Iftemi Poiană
Toader sîn Alecsandru
Alecsandru Poiană
Iftimi Poiană
Ioniță Covătariul
Gavril Chefu
Iosip Apetrii Bobîi
Simion Amihăilesii
Ioniță Ipati
Grigori Blaga
Mihăilă Monorean
Gavril sîn Ionesii
Lupul Floare
Petre Cojocar
Neculai Lazăr
Irimia Lazăr
Iacob sîn Toman
Savin sîn Gavril Nechita Simionesii
Constandin Asimionesii
Grigore Lăzăroai
Miron Borman
Nichifor Volintiriu
Donisă Airimesăi
Vasili sîn Gherasim
Toader Onisii iftei Roman
Apetroai Mihăilă Chihaiia
Constandin Alupușoarii
Ion nepot lui Anisii
Chirilă Lazăr
Ioniță sînt Vasili Covătar

Timofti Roman	Nechifor nepot lui Ioniță
Ioniță Roman	Anton Adumitresăi
Dănilă sîn Simion Covătar	Andrieș sîn Grigori Iorga
Lazăr nepot lui Ioniță	Simion Roman
Vasili Uiman	Constantin Bane
Gheorghe Afloarii	Vasili Onișor
Ion sîn Petre Nechifor	Gheorghe sîn Simion Horga
Ion Aonului	Ion sîn Mihăilă Mocariu
Ion Asavii	Ion Tomagiu
Gheorghe Uinian	Lupu Cepaeș
Ioan Ajitărășului	Dumitru Simion
Ion zăt Toader Buroai	Dănilă Ungureanu
Nechifor Uiman	Constantin Vamiș
Lazăr Covătariu	Timofti Bîrman
Onisii Afloarii	Timofti Alicesăndroai
Gavril Sămiraș	Grigori sîn Alecsandru
Istrati Spînu	Ștefan Asîrboaicii
Gheorghe zăt Purice	Pavăl Apleșculesii
Ilii Tronbaș	Ilii Asîrboaicii
Grigori Aioanii	Vasili Cozan
Petre Decasră	Gheorghe Alucăi
Mihăilă Spînu	Andrieș Bolocan
Simion zăt Tomii	Arsănti Covătar
Ion Aavrămoai	Pricop Uiman
Cozma Ungureanu	Dănilă Jitariul
Gheorghe Spătariul	Vasili Jitariul
Neculai Văsăean	Gheorghe Jitariul
Petre Cojocar	Ioniță Adochiții Pănomar
Dănilă sîn Chirilă Covătar	Filimon Jitariul

18 Adică optsprezece să scad din numărul birnicilor ce după așazămînt să lasă la zece unul pentru slujba moșiei care au a fi întru toată apărare de toate dările și havalelile atît în bani cît și în natură precum și de cvartira ostenească.

- 162 Adică una sută șase zeci și doi birnici plătitori capitației care socotindu-să câte treizeci lei unul cu altul să vine să dei pentru opt mii opt sute șasezeci lei pe an, acești bani urmează a-i plăti în patru triminii câte una mie două sute cincisprezece lei, la un sfert de trei luni la visteria pământescă.

Trăptele ce plătesc asăbită dajdie după
patente și peciuri

Numele și porecla acestor trepte

Ruptași

Heculai Popovici

Jidovi orîndari

Avram jidov orîndar

Herșc jiodov orîndar

Haim jidov orîndar

Iancu jidov orîndar

Ițic jidov orîndar

Adică șase peste tot

*

Osăbite stări de lăcuitori aflători în acest sat
nesupusă la nici un feliu de dări și havalele

Numele și porecla acestora cu arătare împregiurării scutirei fiește căruia

Preoți

preut Ioan - La biserica cu hramul Adormirii Maicii Domnului

Diaconi

diacon Iacob –

diacon Iftemi –

diacon Andrei

Dascăli

dascăl Duc dascăl Vasili

dascăl Vasili

Scutiți pentru strajă

Ștefan Băl

Vasili Cojocar

Petre Mihăilă

Petre sîn Chirieac

Iftimii Brumă

Iftimi Miron

Bătrâni si nevolnici

Ion Cimpoș
Ioan Bălu
Toader Pintili
Ionuț Acburcățoai
Iacob Rusanu
Mihăilă Anistoroai
Iacob Anistoroai

Ioan Atomii
Gheorghii zăt Săvoaia
Gavril Cojocariu
Constandin Aonului
Condurachi Rusan
Neculai Amihăelesei
Constantin Apetrii Babii

Văduve

Ioana lui Gheorghii Pustiiu
Păstina lui Ioan Darjă
Paraschlva Ilășoai
Măriea Michitoai
Irina lui Ioniță Horga
Tudura Butoai
Ana lui Năstasă
Măriea lui Filimon Cositor
Măriea lui Iacob Cositor
Paraschiva lui Ili Cositor

Sofroniea Filimoneasa
Măriuca Rățoai
preuteasa preut Ilii
Anasiea lui Chireac Nicoară
Ioana lui Dănilă Ungureanu
Vărvara lui Arsinte
Iftimiea lui Artim Sular
Palaghiea lui Toader Lupașcu
Acsiniea lui Gheorghiu Onsii
Adică patruzecișase peste tot.

În baza acestei catagrafii, la 1864, frunțașii cu 4 boi au primit câte 5 fălci plătite în 15 ani, mijlocașii cu 2 boi câte 4 fălci iar pâlmașii câte 2 fălci, dar pământul fiind scump, țăranii nu l-au putut achita și mulți l-au pierdut. Pământul dat în 1879, de asemeni, a fost cumpărat, iar în 1899 s-au mai vândut țăranilor 114 coturi a câte 5 ha. În 1922 s-a mai vândut țăranilor moșia avocatului Ghițescu (care în 1912 a fost dată Casei rurale) și moșia Spitalului Stamate. Moșia E. Singurof a fost dată țăranilor din Orțești iar 150 Ha au fost transferate fiicei sale căsătorită cu colonelul Gheleme, care, în 1945, s-a dat la 279 țărani, în mod gratuit. Un ha de plătit era echivalentul a 10-12 boi, ceea ce a făcut ca pământul neplătit să intre în posesia altor proprietari. Boroienii au ținut mult la pământul lor, de aceea, el a fost mereu primenit între stăpâni și locuitori, întemeietorul satelor din zonă, Bou, el însuși răzeș sprijinind acest proces.

În catagrafia din 1832 Boroaia apare formată din mai multe sate ca Boroaia Rîșcăi, Boroaia Neamț (Nemțeni), după numele moșiilor mănăstirești, Bărăști, Groși (după numele unui sat din Maramureș), Moișa și Tîrzia, cu 903 capi de familie și 3523 suflete, din care 113 evrei. Existau două școli cu 130 elevi. În recensământul din 1892, moșia era de acum proprietatea Scitului, cu excepția Boroaiei Nemțeni și Bărăști, care erau proprietăți particulare (Moșia statului din Boroaia-Rîșcăi avea 1200 Ha, cea din Nemțeni era proprietatea Clarei Singurof). Acum satul Moișa avea 159 case cu 650 suflete, satul Giulești avea 142 case cu 524 suflete din care doar 47 știau să scrie și să citească.

Suprafața satului era de 5064 Ha din care 1200 Ha pădure, 2933 Ha, finețe și 931 Ha sterp.

În tabelul de mai jos se observă că toate împrumutările din 1864 și 1879 au dat țăranilor 1704 fălci teren, situația lor economică și sanitară era foarte precară (bolile se tratau cu comprese de frunze de varză, de cartofi cruzi, cu băi de fân iar holera făcea ravagii chiar și după înființarea spitalului la 60, de către Iftimie Stamate). Spitalul de la Ciumulești exista deja din 1806 și el s-a luptat cu epidemia gravă de holeră de la 1866.

	1864			1879		
	Frunțași	Pâlmași	Codași	Frunțași	Pâlmași	Codași
Boroaia-Rîșcăi	37	126	95	44 însurăței		
Bărăști		31	–	–	2	–
Moișa	14	33	26	19 însurăței		
Giulești	90 familii					

Bărăști atestat de P. Rareș la 1552 și apoi de Alex. Lăpușneanu la 1555, când întărește lui Andrei, ca ocină, satul Bărăști, cumpărat cu 200 zloți tătărești. În 1569 Bogdan al IV-lea întărește M-rii Rîșca zapis pe satul Bîrlești iar Radu Mihnea repetă gestul la 1617. În 1845 satul era proprietatea economului Iftimie Stamate și apoi a spitalului Stamate și avea 101 case cu 13 evrei, 2 crîșme și 4 mori. Bărăști a fost un sat de răzeși ce a devenit apoi sat pe moșie, fiind deținut și de proprietarii N. Beldiceanu, C. Gane, etc. Spitalul Stamate cumpără moșia de la Iftimie Stamate, având 190 fălci teren. În 1861, cu 77 din aceste fălci se împroprietăresc 31 de palmași. De menționat că Iftimie Stamate, cu moșia cumpărată, întreținea bolnavii pe gratis în spitalul pe care l-a făcut. Iftimie Stamate face și biserica din Bărăști la 1845. Iftimie Stamate este un fost Rață din Cotul Băii, care, ajuns protopop de Suceava sub oblăduirea lui Iacob Stamate (cel tot atât de mare ca și Varlam sau Dosoftei) și Mitropolit al Moldovei, își schimbă, pentru aceste favoruri, numele din Rață în Stamate (V. Ciurea). Biserica are două icoane vechi aurite aduse de la M-rea Rîșca și date din 1710 iar Evanghelia în slavonă datează din 1821 (dintr-un total de 10 din țară). Gorovei susține că Iftimie Rață era chiar din Bărăști.

Nemțenii este un sat component ce a fost ulterior proprietatea Clarei Singurof iar locuitorii ar fi fost în majoritate sași botezați sau veniți din Ardeal.

Moișa ar avea nume de la Moisă filosoful ce era uric pe un sat de la Alex. cel Bun (moișă = cărturar).

Giulești este satul pomenit în 1599 de Ieremia Movilă ce întărește uric pe sat lui Ionașco Mogîldea, cumpărat de la Ștefan cu 200 zloți tătărești. În 1604, N. Ureche dăruiește satul M-rii Secu cu tot cu mori, pive etc. tunde a fost curtea lui Giule), iar în 1605 E. Movilă întărește uric pe el M-rii Rîșca. La 1631 Moise Movilă donează tot satul M-rii Secu, fapt întărit de V. Lupu la 1636. Ulterior, la 1646 frații Boldescu o vând lui Cosmei Maja pe 300 taleri de argint și în final moșia e moștenită de un oarecare Samson, de la socrul său Agioglu. În aceste condiții nu miră constatarea la o inspecție școlară tardivă, după înființarea școlii la 1860, cum că „copiii la școală mănâncă mămăligă cu rapiță sălbatică verde!”. Unii pretind că în acest sat ar fi fost curtea lui Giula pe Moldova și Rîșca (pomenit de Ștefan cel Mare la 1499) - (Costăchescu M.). De menționat că Sas numit și Giula era fiul lui Dragoș Vodă care a întemeiat orașul Baia.

Alții contestă acest hotar. În 1641, Savin, vornic, împarte satul în două, în 1593 Cupcea era racmeș de Giulești pe Moldova, iar la 1706 se poruncește pârcălabului Nacu de Baia ca împreună cu bătrânii și călugării, a delimita din nou hotarele dintre satul Giulești a M-rii Secu (Xeropotam) și satul Plopi a m-rii Rîșca, hotar stricat de apa Moldovei.

Un sat component al comunei Boroaia, dintre cele mai vechi, este deci satul Giulești, a cărui schiță istorică a fost elaborată de învățătorul V. Jitaru (1873 - 1966), tatăl academicianului Petre Jitaru, care a dorit să fie transcrisă integral în acest text.

„După cum orice lucru are un început, tot așa și satul Giulești din comuna Boroaia are un început bine stabilit după acte și fapte istorice. Pentru aceasta trebuie să ne ducem înapoi cu 500 de ani, când feudalitatea era foarte puternică în toată Europa și prin urmare și în părțile noastre.

Profesorul I. Costăchescu de la Universitatea din Iași, care a fost prin Fălticeni și a căutat și a cercetat hrisoavele scrise pe piele de vițel din satul Buciumeni de către vechi răzeși, găsește că satul Giulești își are începutul la o dată foarte veche, fiind contemporan cu dăscălecatul Moldovei. Întemeietorul satului a fost feudalul Giulici din care se trage Stan Giulici, poreclitit „pântece” (făltică). El a întemeiat și satul Flăticenii vechi (de la "făltică") (Prof. Costăchescu, vol. I, pag. 14).

Satul s-a mai numit și Rădiu iar sătenilor li se zicea rădeni. Probabil că satul a luat ființă într-o pădure mică (rădiu). După spusele bătrânilor, inițial, satul s-ar fi clădit pe locul numit „la temelie”, fapt notat și în dicționarul geografic al României (Societatea geografică, 1875). Din cele de mai sus se vede că marele feudal Giulici avea nevoie de un sat pe marele său domeniu, avea nevoie de mână de muncă, de robi de pus la munci agricole.

Dar, cam după o sută de ani, la 1470, august 10, satul Giulești este pomenit între satele lui Mihail Logofătul, fiul popei Iuga din Buciumeni, care avea înainte de Ștefan cel Mare foarte multe moșii și sate pe pământul Moldovei. Mihail Logofătul a luptat contra lui Ștefan cel Mare la suirea sa pe tron, dar fiind bătut a fugit în Polonia, unde a și murit, iar moșiile și satele sale au fost confiscate de Ștefan cel Mare, conform legii „obiceiul pământului” (Prof. Costăchescu, vol. I, pag.505).

Cum se vede, satul a trecut din robia familiei Giulici în aceea a lui Mihail Logofătul iar de la acesta a ajuns în stăpânirea lui Ștefan cel Marc, care, sigur l-a dăruit unui viteaz ce a luptat cu dânsul contra turcilor, deși nu se știe cui anume, dar prof. Al. Xenopol de la Universitatea din Iași, scrie în Istoria sa vol. III, pag. 456, că în anul 1599 satul Giulești devenise al lui Nestor Ureche, care l-a dăruit apoi Mănăstirii Xeropotam (Secu), zidită de el și de Ion Mogâldea, dar cu munca sutelor de robi de pe moșiile lor.

La 1604, octombrie 1, prin actul lui Nestor Ureche, mare vornic din Țara de Jos și a lui Ion Mogâldea, vornic de gloată, se dăruiesc Mănăstirii Xeropotam, zidită de ei, satul Giulești de pe Rîșca (a se observa fotografia după originalul slavon în colecția V. A. Ureche publicat în Biblioteca Academiei Române, 1937, nr. 48, pag. 15).

După un an, la 1605, aprilie 15, Ieremia Movilă, Voievod al Moldovei, întărește mănăstirii Xeropotam, numită Secu, părți din satele: Giulești, Drăgușeni de pe Moldova, Târpești și Petricani de pe Topolița ce le făcuse danie numitei mănăstiri, întemeietorul ei Nestor Ureche, marele vornic de Țara de Jos. (Uricul nu e original ci un suret (copie) din 1777, publicat de Academia Română în Buletinul anului 1938, nr. 49, pag. 12). La 1617, aprilie 16, Radu Voievod întărește vornicului Nestor Ureche toate satele sale din Țara Moldovei și anume: 52 de sate întregi, 45 părți de sate, 17 moșii, 6 heleștee, 1 loc de fânaș, o prisacă și 45 fâlci vie, în cele 19 județe ale Moldovei de atunci, lată un extras din textul documentului: „adică al nostru credincios boiaru, cinstit dumnealui Ureachie, marele Vornic, m-am milostivit domnia mea cu osebită a noastră milă domnească, am dat și am întărit a lui dreaptă ocină și moșie și cumpărătură și danii domnești, toate satele câte are în țara domniei mele și de moșie și de cumpărături și de danie dintralui drept dres și mărturie că au avut de la alți domni mai dinainte, satul pe nume Dumbrăvița pe Moldova cu heleșteu și moară în isvorul Somuzului, și satul Giuleștipe Rașca și satul Negriștii pe Moldova și jumătate din satul Drăgușeni, cei din gios giumatatea și cu loc de heleșteu și cu moară în pârâul satului și giumatatea de sat Răciuleții, giumatate de gios și cu loc de moară în pârâul Somuzului și a treia parte din sat Soimărcști iar pe Rîșca ...” (urmează satele din alte județe) «Suret după originalul documentului, publicat de prof. Gh. Ghibănescu, vol. II, pag. 168).

La 1753, iulie 16, într-un opis al documentelor donației Drosu, fost proprietar al moșiei Drăgușeni (document ce se păstrează în original la Muzeul de istorie din Iași) este scris: „suret de pe hotărnicia și învoiala Mănăstirii Secului pe marginea din sus a Pănureștilor și între Giulești”.

Tot așa au fost înzestrate și alte mănăstiri. Se obișnuia ca, la adânci bătrânețe, boierul să facă danie unei mănăstiri o moșie pentru pomenirea sa în veci. Așa au fost înzestrate toate mănăstirile din țară, dând și pomelnic odată cu dania. Ba, încă, asemenea danii se făceau și la mănăstiri și biserici din alte țări: la bisericile de la Ierusalim, Muntele Athos, Macedonia. De multe ori, donatorii prevedeau în actele de danie clauza ca, pe lângă pomenirea lor, mănăstirile să se îngrijească de bisericile și școlile de pe lângă moșiile unde erau și sate.

De acum încolo nu se mai găsește niciun act cu privire la satul Giulești care rămâne sat rob al Mănăstirii Secu până la 1864. Ce ar fi fost dacă măcar Mănăstirea Secu ar fi fost stăpânită de călugări români, dar fiind ticsită de călugări greci din epoca fanarioților, care stăpâni pe veniturile mănăstirii, trăiau fără grijă și milă de bieții robi de pe moșii, îi exploatau fără să dea seama nimănui. A trebuit să vie Cuza Vodă să secularizeze averile mănăstirești și să decreteze desființarea robiei. La 1865 locuitorii satului Giulești au fost împroprietăriți cu câte 2 și 4 fâlcii de pământ. La 1888 a fost a doua împroprietărire, a însurăteților, dar nu se înregistrează nici un spor în ridicarea satului. După mișcarea din 1907, s-a înființat cooperativa „Obștea Giulești”, după Legea Casei Rurale, pentru cumpărarea de pământ, așa că prin această cooperativă s-a cumpărat moșia Giulești, prin care s-au făcut proprietari 80% din țăranii din Giulești, și abia acum s-a văzut o săltare a satului.

Moșia Giulești, până la 1858, a fost administrată de călugării greci care își aveau Mitocul în sat, unde au fost casele preotului Costache Ionescu. La 1858, în divanurile ad-hoc de la Iași s-a pus problema secularizării averilor mănăstirești, pe motivul că străinii cheltuiau averile lor fără niciun folos pentru țară. Cu toată opunerea celor ce pierdeau averea din mână, la 1864 s-a făcut secularizarea averilor mănăstirești, luându-se toate moșiile cu care Cuza Vodă și M. Kogălniceanu au făcut împroprietărirea țăranilor. La 1864 au fost împroprietăriți și sătenii din Giulești cu câte două fâlcii și puțini cu patru fâlcii de pământ. Împroprietărirea pe moșia Giulești nu s-a făcut pe toată suprafața, iar o altă parte către râul Moldova, pârâul Rîșca și satul Pănurești, se dădea în arendă de către stat. Această parte de moșie s-a vândut de către stat lui Al. Agioglu, inginerul județului Suceava.

Noul proprietar al moșiei Giulești a cumpărat-o cu *clauza* reclădirii, înzestrării și întreținerii școlii. În virtutea acestui fapt numai proprietarul moșiei avea dreptul de a ține cârciumă în sat, precum și dugheană și moară. Când săteanul Ioan Boariu a făcut o moară pe Moldova în imașul satului, Al. Agioglu a pus primarul să o desființeze imediat. Mai târziu, obștea condusă de V. Jitaru a cumpărat pentru fiecare țăran membru câte un lot de 5 ha.

Înființarea școlilor la sate a întâmpinat reaua voință și împotrivirea boierilor, fiindcă boierimea, care forma clasa conducătoare, își dădea seama că luminarea sătenilor ducea la eliberarea muncii lor. Țărănimea forma o clasă inferioară de clăcași, pe care clasa conducătoare avea interes să o țină în neștiință iar statul să se preocupe de ea numai pentru motivul că trebuie să plătească dările și să poarte sarcinile publice.

Ortești. În 1502 Ștefan cel Mare, întârește uric mitropolitului Teoctist al Sucevei pe satul Ortești cumpărat de la Petre Oarța, moșie în hotarul Târziilor și pe care avea uric de la Alexandru cel Bun. La 1522 satul face parte dintr-un proces al mitropolitului Teoctist cu răzeșii. Mitropolitul arată că a cumpărat moșia de la nepoții lui P. Oarța de sub Alex. cel Bun și proprietatea i-a fost întărită de Ștefăniță Vodă la 1518. De menționat că Teoctist era mitropolitul ce l-a încununat la scaun pe Ștefan cel Mare. Drept urmare, în 1522, moșia Ortești făcea parte din moșia Mănăstirii Neamț. În inventarul Mănăstirii Neamț de mai târziu (1845) moșia Ortești apare alături de moșia Giulești donată mănăstirii de către Aron Vodă, pentru omoruri și tâlhării. La 1874 avea 59 de case cu 283 suflete și în final ajunge proprietatea lui B. Singurof.

Târzia (Poiana Târzii) a fost dată lui Teoctist de Ștefan cel Mare, înainte fiind a cneazului Târziu, pomenit de Ilieș, Ștefan și P. Rareș. Aici a fost ucis episcopul Toma Zagradine la 1503, în drum spre Baia și Vlădica cel *Săsesc* la 1518, motiv pentru care, Ștefan dă moșia Mănăstirii Neamț și odona țepuirea pentru că nu s-a prevenit omorul (moșia se confiscă). La 1874 satul avea 65 case cu 289 suflete și 8 evrei.

Majoritatea documentelor privind aceste sate privesc procese și hotărnicii de moșii. Acum apare ca practică pentru hotărnicii, bătaia pentru ținerea de minte (în 1786, la 12 ani, un om a fost purtat în jurul moșiei Bîriești și bătut de 3 ori în 3 locuri). Inginerii geografi de abia în 1843 fac hărți pentru moșia Boroaia. Se constată apoi frecvența neînțelegerilor cu egumenii pentru dijmă și clacă, mai ales neputința lor de a se hrăni și a se strămuta de pe o moșie pe alta.

În toate jalbele se invocă faptul că satele au fost întemeiate de strămoși, din curățura făcută cu toporul în codrul mare. În jalbe se arată că mănăstirile percep dările în bani, produse agricole, obligații de muncă, (jalbe din anii 1679, 1702, 1757 pentru M-rea Neamț), că țărani fug de pe moșie (jalbă din 1743), că țărani refuză de a plăti dijma sau de a efectua zilele de clacă (jalbă din 1746). Nenumărate erau, de asemeni, procesele pentru călcări de hotare.

Din aceste procese și jalbe se observă cât de dificilă era situația țăranilor. Dar acest lucru reiese mai pregnant în evidență din relatările călătorilor străini ce au trecut pe aici. La 1585, Johan Wilden constată că moldovenii „sînt un popor tiranizat și n-au ceas de liniște din partea tătarilor. Bieții țărani părăsesc pretutindeni satele și se ascund prin codrii cei mari.”

La 1504, Anton Verantio arată că fetele mai mult se răpesc pentru căsătorie, crezând că în felul acesta legătura dintre soți va fi mai tare. Moldovenii sunt blînzi de felul lor și nu-s așa aprigi față de domni.

În 1537 Antonio Graziani arată că moldovenii nu au legi scrise.

În 1629 Conrad Iacob Hildebrandt arată că la Baia nu se face grâu ci ovăz și fructe. Oamenii sunt primitivi, demni, bărbații poartă bărbi late, au părul tuns iar femeile pot fi văzute rar. Ele poartă cizme și năframă albă în jurul capului. Le place mult curățenia deși casele sunt prost construite. Din respect, copiii sărută mâna celor mai mari.

În 1600 Marco Bandini arată că drumul în Ardeal de la Tg. Neamț se trece pe poteci în 3 zile cu piciorul iar Paolo Bonicio din Malta, la 1632, arată că „de la Baia care poate să aibă vreo 300 case, ajungi la Neamț trecând printr-o pădure foarte primejdioasă” (care era pe locul de astăzi al comunei Boroaia).

Casă veche din Boroaia

Casă veche din Boroaia

Casă nouă din Boroaia

În sfârșit, la 1670, Vito Piluzzi, din Roma, arata că nu se pot obține vești din aceste locuri îndepărtate, că locuitorii nu au cărți de niciun fel ci doar acele cărți care întrețin vechile păreri, iar Angelo Tassi din Asisi, arăta că nu se trăiește în pace, că dintr-un moment într-altul sunt năvăliri ale tătarilor sau turcilor, că animale sunt multe, de nu se mai numără, că oricine poate vâna din pădure și poate vinde, că femeile sunt frumoase și chipeșe iar bărbații „mai mult viteji decât buni la arat”.

Etimologia denumirii satului Boroaia

Ipoteze istorice. Cel mai vechi proprietar al moșiei Boroaia a putut fi neamul Bou înrudit cu mușatinii. N. Crețulescu crede că numele satului vine de la femeia lui Bou ce se numea Bouaia și de aici Boroaia. În această ipoteză, satul există încă de la 1300. Ulterior, moșia Boroaia a devenit mitoc (moșie dată de mănăstiri în regie) al m-rii Rîșca și Neamț. De neamul Bouleștilor vorbește și D.Cantemir în *Descriptio Moldaviae*, ulterior, pe vremea lui Dabija Vodă (1666) și a lui V. Lupu (1633) găsindu-i parcă slabi, încât, pentru Leca, familia Bou era una dintre cele mai vechi din Moldova iar la 1600 ajunge visternic al Moldovei.

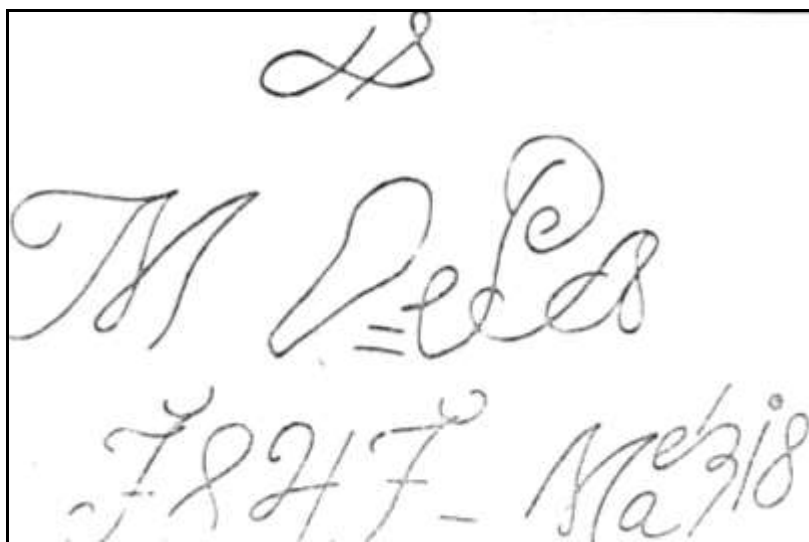
Un argument în favoarea celor de mai sus este documentul lui M. Racoviță din 1717 care dă întărire lui Iordache pe moșiile dăruite de mătușelor Bouroaia.

Mai înainte, la 1622, St. Tomșa dă moșia Bărăști cneaghinei Bouoae care fusese rudă cu Dragoș Boul, vornic sub Ștefan cel Mare. Această ipoteză istorico-lingvistică admite că, soția lui Bou vistier era Bouleasa sau Bouaia. De la aceste denumiri feminine, prin fenomenul de rotacism (transformarea lui n în r) s-a ajuns la Boroaia. Alți lingviști pretind că contaminarea cuvântului cu bour (ca și în cazul cuvintelor noor - nor, boor - bor) ar fi dus tot la Boroaia.

O altă ipoteză istorică ar fi aceea că atât Dragoș Vodă din Giulești-Maramureș, cneaz de Maramureș, cât și Bogdan I, au venit în Moldova cu tot cu sate și le-au reșezat aici sate sub aceleași nume: Boureni, Moșa (de la Moisei) etc. Pentru satul Giulești nu este exclus ca numele să-i vină de la boierul Giulea, de asemeni familie veche din Moldova, pomenită într-un uric al lui Alexandru cel Bun și existentă din sec. XIV (Filipescu). Ulterior, satele fiind pustiite, Crețulescu susține că ultima populare s-ar fi făcut la 1768 cu coloniști sași. În această ipoteză, numele satului ar veni de la un oarecare Bora pe care ardelenii l-ar fi avut în frunte în fuga lor către Moldova, de la Bora derivând femininul Boraia și apoi Boroaia. Multe alte nume de locuitori veniți din Ardeal, rămași din armatele străine ce treceau pe aici (Ungureanu, Turcu, Sibechi, Tătaru, Sasu, Bîrleanu, Monoranu) sau venite din Bucovina, numită și Cordun (Corduneanu, Baram, Sripcă) ar confirma o atare ipoteză. Dar astfel de nume găsim în Moldova încă înainte de 1768, așa cum ar fi boierul Scripcă fără dregătorie sau pârcălab de Hotin ori de Neamț pe vremea lui Petru Rareș, Mihai Bora uricar sub P. Rareș și A.Lăpușeanu, Stratulat Borălean uricar sub Șt. Tomșa și V. Lupu etc. Alți Bora erau grămăticii (scriitori de acte) iar în 1546, pârcălabi de Chilia etc. După acești partizani, cum numele moldovenesc de familie Bora apare în documentele lui Ștefan cel Mare și Bogdan, de la el ar fi derivat cuvântul Borăști (atribut), care fiind vulgar s-a transformat în Bărăști. După alți autori nu-i este exclus ca de la Bora să fi derivat porecla Boroii care, pentru feminin, a dat cuvântul Boroăe. Faptul ar fi susținut și de aceea că în documentele din sec. XVIII (mai precis din 1780-1785) numele Băroaia apare frecvent utilizat.

Ori, cum în ținutul Suceava în sec. XVIII erau doar 7 proprietăți boierești, 12 mănăstirești și 1 răzășească (Istrati), este evident că toată această populație era clăcașă pe moșiile menționate.

Pentru această ipoteză de transfer din Ardeal ar pleda existența familiilor Bora Timotei și Vasile în Vișeu de Sus ca și a familiei Boroica pe o ușă bisericească din satul Strîmtura din Maramureș (Bîrlea). După N. Iorga, numele de moșii ce proveneau de la proprietari sunt atestate sub nume feminine ex. Berbeceanca, Boroaia etc. Apoi biserica din Boroaia, construită la 1802, cu pictură pe pânză ce permitea strângerea în caz de năvăliri, poartă pe ușile altarului două semne ($\alpha \gamma$ semn de meșter și $\alpha \gamma I$ - probabil Ilariu zugrav, influență ardelenescă de scriere latină) iar cheutorile sale sunt de lemn, din lemn cioplit, cu picturi pe pânză aplicate pe acest lemn. Preotul Petru, stoler venit din Ardeal, a făcut biserica pe locul alteia mai mici. („Pomelnicul preotului Ion și a tatălui său preotul Petru, întâi ctitor și singur stoler la facerea bisericii din Boroaia, durată din nou la anul 1808, aug. 15”). După Stoicescu, biserica ar fi mai veche, din 1784 și ar fi fost făcută de un boier Doroscan. De menționat că biserica a fost reparată la 1864 și 1927 și în ea se află două epitafe și trei icoane de valoare.

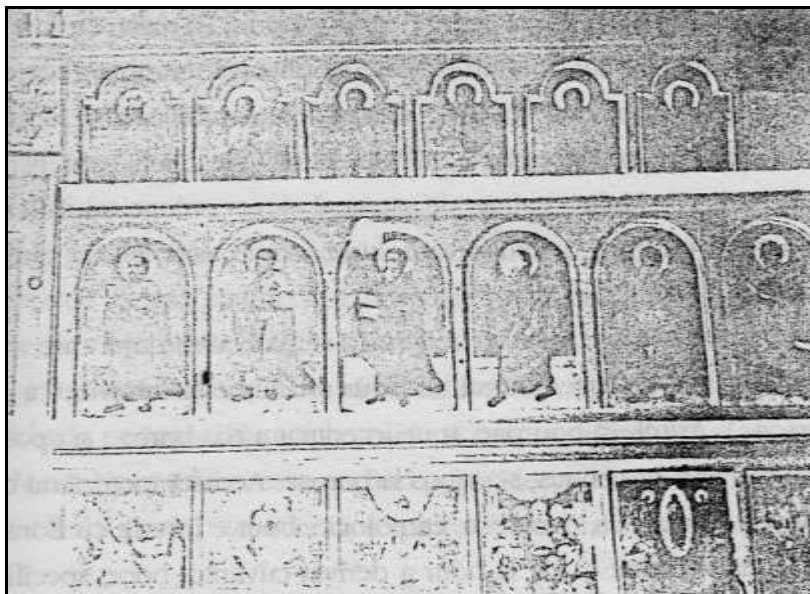
Însemne ale meșterilor bisericii din 1808 de pe ușile laterale ale altarului

I. M. A. P. I.
 385 Pa
 184 S. Ma. 18

Însemne ale meșterilor bisericii din 1808 de pe ușile laterale ale altarului

Evanghelia inițială a bisericii în slavonă

Catapeteasma bisericii din 1808

Ipoteze lingvistice

După Rusu, cuvântul boare (adiere de vânt) este un cuvânt preromanic de la care au derivat cuvintele bora, buru (azi sat în Cluj) și bore. De la Bora ar fi derivat Borăști și apoi Bărăști.

După Vraciu, Biroe, Bireo de la care a derivat românescul Băroi, sunt cuvinte getodacice, ale cărui feminin, Boroaia, ar da numele satului.

După alții, numele Boroaia ar deriva de la Borilă cu femininul Boriloaia care prin simplificare a dat Boroaia. Nu este exclus ca de la Băraru (producător de bere din Bucovina) să fi derivat femininul Băroaia. Se poate ca prefixul sau sufixul Bor să fi putut fi adăugat la alt cuvânt, așa cum este de exemplu cuvântul Bogdan.

Pentru Constantinescu, denumirea satului ar veni de la bor (în slavă, luptă, luptător) de la care a derivat cuvântul boroi și femininul boroaia. În sfârșit, nu trebuie uitat că boroi era și o poreclă dată copiilor de țigani iar pe moșia m-rei Rîșca au lucrat și astfel de etnici.

Existența unor cuvinte ardelențești la locuitorii satului (*dar-ar, lual-ar, mâncai-ar, basnă, ciubăr, flăcău, fustei, pântece, bårdăhan, omăt, ciolan, țintirim, fume, piști, limbă, casă, amu, etc.*) nu exclud ipoteza numelui satului de la un oarecare Bora și soția lui Boroaia, cu care țărani au emigrat din Ardeal.

În atari cuvinte se observă tendința a) la închiderea vocalelor neaccentuate (ă în â - *casă, carni, timilii, cărări, mărg, cămeșă, băei*) și b) palatinizarea labialelor din latină (zâc, cheli, cept, gem, chicior, giu, cier etc). Multe cuvinte, de asemeni, sunt comune cu dialectul maramureșan: *mânuri, surceli, disarâ, aista, aciala, șont, blidar, grăesc, dobâ, cureci, cofa, pepini etc.*

O altă plauzibilă ipoteză lingvistică se pare cea după care numele satului ar veni de la femininul lui **bour** și anume **bouroaie** (ca și lupoaie, ursoaie). Astfel, în bouroaie, **u** neaccentuat a dat boroaie și apoi când cei doi de „o” s-au contras, s-a ajuns la boroaie. Această ipoteză nu contrazice pe cea de mai sus, deoarece, etimologic, bour e înrudit cu Bora, Giuglea și Iordan susține că de la bour a derivat cuvântul boor, specific moldovenesc (ex. melc melc, codobelc, scoate coarne boorești) și apoi cuvântul bor. Se știe că latinescul **bubalus** (pt. bour) a derivat în *buâr* apoi *buor* >*boor*> *bor* (de unde bour, boorel) cu femininul booroaia. În mod incontestabil, I. Iordan pune numele satului în legătură cu vechiul bour care apare începând din 1456 sub mai multe ipoteze: Bou, Boureni, Boura, Boroaia. Același lucru îl suspine și Frunzescu când admite că Boroaie, referindu-se mai ales la nume de ape, ar fi mai nou decât bour, Boureni, etc.

Indiferent dacă cuvântul bour prin femininul său bouroaia consfințește legendele despre Dragoș Vodă că Bour ar fi fost vreun ostaș de-al lui Bogdan Vodă, această ipoteză lingvistică, de asemeni, ni se pare verosimilă.

În concluzie, ipotezele lingvistice ce pleacă mai ales de la cuvântul bor=luptător, sunt doar teoretice și cad în fața datelor istorice, chiar dacă, Iorgu Iordan admite că bouroaie este feminin al lui bour care, prin contrasul celor doi „o” din booroaie a dat cuvântul boroaie. Apoi, tot din familia Bou a devenit domnitorul V. Lupu. La rândul sau, chiar cuvântul bor derivă din bour (bor = melc ce scoate corne bourești) așa cum din nor a derivat nour, din hoț, hoțoaia, tot astfel și din bor a derivat boroaia.

Alte ipoteze lingvistice derivă bouaia de la cuvântul bou (neamul Bou era nume de familie încă de pe vremea lui P. Mușat) și moșii cu numele Bouaia existau de la 1300.

Ipotezele lingvistice sunt susținute și de cele etnografice, mai ales de dorul legat de moarte care s-a păstrat cel mai nealterat în timp datorită fricii de moarte și de necunoscutul de dincolo, ce nu a permis a introduce și o modificare în timp a ritualurilor legate de moarte (Ciubotaru).

Aceste ritualuri (toiagul ce va da lumină dincolo, umblatul cu capul gol de 40 de zile, căratul la un vecin de apă neînceptută timp de 6 săptămîni iertarea de uşurare a sufletului, bocetele, praznicele etc.) sunt identice cu cele din zona Năsăudului.

Ipoteze de legendă. Populația satului nu exclude ca numele satului să vie de la semnele de pe copaci numite bouri după care se orientau tătarii. După ce prădau M-rea Neamțului și care trecând peste Pleș și mergând spre apa Moldovei, ar fi dat peste câteva locuințe pe care le-ar fi denumit bouroae.

Concluzii privind originile si denumirea satului

Faptul că în Catastihul sămilor tuturor mănăstirilor din țară ordonat de Mavrocordat, în Sămile Mănăstirii Rîșca și Sămile Mănăstirii Neamț din 1742 apar ca moșii doar satele Bogoslovu, Bogdănești și Plopu (pentru Rîșca) și Orțești, Drăgănești, Drăgușeni (pentru Neamț) și de abia în catagrafia rusească din 1774 apare satul Boroaia a celor două mănăstiri este o dovadă că acești locuitori au venit din Ardeal, mai probabil după răscoala grănicerilor din Năsăud de la 1762, mai ales din satele Bîrla și Monor. Emigrările au fost masive după răscoala lui Horia din 1784 iar recensămîntul austriac din Bucovina din 1783 releva multitudinea acestor emigranți. Foarte probabil că emigranții au avut drept căpetenie un Bora, așa cum era obiceiul, care decedând, a obligat la impozite pe soția sa Boroaia (așa cum de la Gîrja ar deriva Cîrjoaia). Cu alte cuvinte, locuitorii satului Boroaia au venit din Ardeal între 1742 și 1774 care constituie două referințe istorice certe, una (1742) ce nu include Boroaia printre moșiile mănăstirilor Rîșca și Neamț și alta ce o include (1774) ca moșii ale acestor două mănăstiri, când, căpetenia lor Bora murind, a rămas birnică femeia sa Boraia (femininul lui Bora). Dicționarul geografic al României din 1898 precizează de asemeni că satul Boroaia nu e mai vechi de circa 130 ani și că mulți dintre ei „s-au botezat în urmă, fiind sași”. Recensămîntul în limba română cu litere chirilice ordonat de ocupația aisească dintre 1768-1774 constată 44 ca fiind „toată suma caselor” din care se scuteau 4 (un popă, un jidov botezat, un țigan și o femeie săracă) rămânând 40 de birnici - Să fie acest sat sat cel mutat pe locul actual de starețul Chirii (ucenic al lui Iacob Stamati) de la Mănăstirea Rîșca la 1797 după trei ani de judecată?

Dar bejenarii din Ardeal erau numiți ungureni în Moldova (I. Nistor) și în Moldova emigrau două curente etnice; slav din Galiția și latin din Ardeal (alături de românii nerecunoscuți ca națiune în Ardeal fugeau și sașii și secui) astfel că în 1763, spune Hurmuzachi, erau în Moldova 24.000 familii de fugari - Majoritatea veneau din Bistrița și Maramureș și s-au așezat în peste 79 de sate din Bucovina și Moldova, dar, între 1763 și 1765 majoritatea fugarilor, în frunte cu preotul și învățătorii, erau din Năsăud. Ieromonarhul Veniamin de la Rîșca povestea cum ardelenii veneau în masă în Moldova după 1760 și povesteau de moartea lui Horia.

Iată ce reclamă locuitorii din Boroaia la 1797²:

<Iași,> 11 ianuarie 1797²

Locuitorii din Boroaia reclamă domnului Moldovei că strămutarea sătenilor din Moșișca în preajma lor le-a îngustat hotarul, că mănăstirea Rîșca îi asuprește cu boierescul peste prevederile ponturilor și cer ca moșierii să fie duși pe Poiana Buda, unde-i loc mai larg.

Prea înălțate doamne,

Jăluim mării tale că din vechiu, din anii trecuți, venind noi oameni streini di piști hotar din țara ungurească, prin tocmală ce am făcut cu egumenul Calistru, ci se afla la vremea aceia la mănăstirea Rîșcăi, ținutul Sucevii, ni-am așezat, cu lăcuința noastră pi moșișca numiții mănăstiri unde ni-au dat o bucată de loc din Tîrziia și până în Plopșii-Băii. Apoi, mai pe urmă și fiind și alții di piști hotar, s-au mai deschis și alt sat, tot pi ace moșii ci să numești Bogdăneștii, care ni-au luat o bucată de loc din locul unde ni se didese, noi, și apoi cât mai rămăsese ni-au luat și dumnealui Ioniță Gane o parte pi jumătate.

Apoi văzîndu-ne noi strîmtorîți din toate părți, ni-am făcut curături pi o vale Saca, tot pi ace moșișca, unde cei mai săraci din noi s-au mutat acolo și cu casăli și toată așzare lor.

² *Data rezoluției.*

Corect: "spatile".

Calistru, egumen al m-rii Rîșca între 1750-1778. Chirii, egumen al m-rii Rîșca între 1794-1808.

Apoi, acum mai pe urmă, ci au socotit cuvioșia sa arhimandrit Chiril, ci să află acum egumen la numita mănăstiri, nu putem ști, că au mutat și pe sătenii din Moșița în stali³ noștri într-acei curături, di am rămas lipsit di toată hrana vieții noastre.

Pentru cari ne rugăm mării tale ca prin domnească carti di aice să mute pe moșeni din spatile noastre iarăși la urma lor vechi, la Buda, că au loc clin distul acolo pentru hrana lor, ori prin domnească carti să avem noi voi a ni duci di acolo încotro om pute, că alt chip nu ne mai rămîne. Și cu boierescurili nu urmează după ponturi, ci ne asuprești mai mult di cît pe robii mănăstirii, când este vreme a tot lucru verii.

Robii birnici din satul Boroaia, ținutul Suceveii.

(Rezoluție)

Dumneata vel vistier să cercetezi jalba aceasta și să îndreptezi.

(17)97 ghenar 11.

Vel paharnic.

Arh. St. Buc. M-rea Rîșca, pach. VII, doc.30.

Orig.

<Iași> 14 ianuaie 1797

Alexandru Callimachi, domnul Moldovei, poruncește ispravnicilor de Suceava să cerceteze pricina locuitorilor strămutați de la Moșița pe moșița Seaca, cu egumenul de la Rîșca pentru asuprire și să-l oblige a le da locurile de hrană făgăduite în Bogdănești, precum și tot ce le-a oprit la plecare din gospodăriile lor.

Io Alexandru Ioan Calimah vocvoda, cu mila lui Dumnezău domn țării Moldovii.

Credincioși boierii domniei mele, dumneata Ioniță Vîrnav biv vel stolnic, dumneata Mihalachi Rafail biv velmedelnicer, ispravnici de ținutul Suceveii, sănătate!

Lăcuiitorii ce-au fost șezători în satul Moșița pe moșița mănăstirii Rîșcăi, de la acel ținut, viind aice au dat jalobă către domnie mea arătînd cum că din pricina strămutării ce li s-au făcut de s-au mutat cu ședere pe moșița Saca i Tîrziia, tot a numitei mănăstiri, unde după cercetare ce s-au făcut prin dumnealor, ispravnicii ținutului ce au fost mai înainte li s-au ales spre așezare lor, fiindu-le locul strîmtu și neavînd îndestulare de loc de hrană, li-au fugit acum cei mai mulți din săteni, din care a unora bir li s-au rădicat diasupră și s-au

încărcat pe la satile unde au mersu de s-ai aşzat, iar unora nu li s-au rădicat birul, ce au rămas de sint tot ei însărcinaţi şi le plătesc pară acmu, atît birul cît şi parte lor de havaleli.

Şi osăbit au arătat că în vreme mutării lor li s-au pricinuit cîtăva păgubirc şi dispre cuviişie sa arhimandritu Chirii, egumenul numiţii mănăstiri Rîşa, că întii, rămîindu-le 18 mascuri, în urmă ar fi pus Țiganii mănăstirii de i-au ucis şi i-au mîncat; al doile, că 20 casă a lor ce le avea pe moşie Moişa nu i-au îngăduit să le ridice ca să le ducă să-şi facă casăle la locul ce s-au mutat, ce li-au dat Țiganilor mănăstirii; cum şi nişte răzlogi a gardurilor ce avea la ogrăzi şi la livezi, iarăşi nu i-au îngăduit să-i ridice, ce i-au dus la mănăstiri de i-au arsu şi ei după trebuinţile ce avea au fost siliţi de nevoi de şi-au tăet alt lemn atît pentru casă, cît şi pentru ogrăzi; şi încă 30 de pămînturi ce li-au fost făgăduit egumenul că le va da de la moşia Bogdăncştii ca să le fii spre îndestulare hrăniilor lor, pe urmă n-au vrut să le dea. Şi au făcut cerire ca pe lângă casă, din livezi, iar din altele, din orice, să avem a da, după cum dau şi alţi locuitori. Însă numai păr' la 5 casă din toţi răzăşii să aibă a ni lăsa acest venit de casă.

Şi după ce va rămâne moşie în stăpînire dumisali, făr' de nici o supărare, atunce să ni de şi dum(nea)lui o scrisoare pentru că în curgire vieţii noastre să nu fim supăraţi cu adetiul de casă şi cu dejma din livadă de lângă casă. Şi de acum înanite să nu mai avem cuvînt de împotrivire, fiindcă cu aceasta ni-au făcut un mare bini şi, ori la ce giudecată de l-am ruga, să nu să asculte zisăle noastre. Şi asupra tuturor cilorlante niamuri să avem a răspunde împotriva ceririi ce făcu fără dreptate să ia dintr--îceastă moşii.

Şi spre încredinţare ni-am iscălit şi ni-am pus degitile.

1796 iuli(e) 29

Eu Constanden Căldări am pus degetul, neştiind carte;

Adam Neagoe. Acad. Română - Filiala Iaşi, Institutul de istorie, pach. XXII, doc. 71.

Orig.

„Ponturile” prin care se arată obligaţiile Țăranilor faţă de stăpînii moşiiilor.

Ponturile pentru lucrul ce s-au socotit să lucreze cei ce şed pe moşiiile altora, după hotărâre hrisovului, 1783.

1. 12 zile să lucrezi fieştecare sătianu întru anu stăpînului moşii, însă patru zile de primăvară, patru zile de toamnă.

2. Fieștecare sătianu să lucreză aceste 12 zile la rînduitele vremii, la orice lucru ar ave trebuință stăpînul moșii, însă din răsăritul soarelui și pară la apus, cu odihna sa ce i-ar cade cu dreptăți, lucrînd slujbă de o zi, ca cînd ar lucra și pentru însuși trebuința sa.

3. Fieștecare om căsariu și holteiu în vîrstac, fără tată, care vor fi de slujbă, să lucreză aceste 12 zile rînduite, iar flăcăul neînsurat ce va șidea în casă cu tatăl lui, de vaji și de slujbă, să nu să superi, fiindcă va lucra tatăl lui, iar cel nepuntincios și nevolnic să nu să superi cu slujba întru nimica.

4. Cel care din pricină de boală sau că ar fi dus aiure cu altă trebuință sau cu chirii să aibă a da stăpînului moșii pe aceli zili ce au fost să lucrezi, cîte 20 bani noi pe zi sau să dă plată pe zi unui om ce ar lucra pămîntul stăpînului moșii cu hacu în locul celui ce n-ar lucra din vreo pricină arătată mai sus, ori după cum să va pute învoi.

5. Care din săteni or vre să de bani la stăpînul moșii ca să nu lucrezi, să nu aibă sătenii ace volnicei, iar stăpînul moșii, de va vre să e bani pentru lucru, volnic să fie.

6. La moșie ce va fi șezători sătianul, acolo să aibă a lucra fieștecare aceli rînuite 12 zile pã anu sau și la moșie ce va fi alături caii de 3, de 4 ciasuri, iar de-l va duce mai departe, caii de 5, de 6 ciasuri, să să socotiască perzare zilii din celi 12 rînduite zili, iar cu podvezi și cu alte ngării să nu să superi.

7. Lucrînd fieștece om aceli 12 zili pe anu, pe rînduiala arătată, să aibă a da toți și dijmă din toati după obicei, de a zaci, la stăpînul moșii și nimine să nu cutezi a-și rădica de pe țarină pară nu va vini stăpînul moșii sau omul său ca să e dijma, precum și stăpînul moșii să aibă purtare de grijă a merge sau a trimite om la vreme; fără numai din grădinile cu legumi ce vor fi numai de trebuința casii lui, iar fiind neguțătorii, să de dijmă.

8. Satele ce vor fi margene țării hotarului Moldovii să lucreză pe giumătăți, adică 6 zili să lucrezi întru anu în trii vreme, cum și bani de a fi să dea pentru slujbă, pe giumătati să de, adică cîte 10 bani pe zi, iar dijma să dea fieștecini din toate pe obicei.

9. La satile răzășești, de să vor afla săteni fără di moșii, să nu să superi cu lucrul, ce să de bani după cum s-au hotărât mai sus pentru aceste 12 zile rînduite de lucru, dîndu și dijma obicinuită a zace-, însă bani să dea cîte un leu de casă, iar la sateli ce vor fi la margene să dea cîte 30 de bani de cas(ă) și răzășii să-și împartă întocma pe cîte părți de moșii va avea fieșticeni.

10. Vinu numai stăpînul moșii să pui să vînză pe la moșie sa, cum și care s-ar învoi cu stăpînul moșii, iar altul nimine să nu fii volnic a vinde, iar altufel de băutură nu vor fi popriți nici sătenii. Așijdere și vinul stăpînului moșii după ce să vor vinde, să aibă a vinde și sătenii, învoindu-să cu stăpînul moșii.

11. De va fi trebuință de arat, cîte pluguri vor eși în sat, să are totu plugul pe zi 10 pași și pasul să fii de șasă palme, iar de va fi arătura în țalină, să are optu pași; și cîți oameni vor fi părtași la cel plug, arîndu pașii unduiți, să să scutiască fieștecare de o zi din celi 12 zile, atît cel ce va ave un bou, cît și cel ce va ave doi boi sau mai mulți, cum și cel ce va fi numai cu capul, iar care nu va fi părtaș la acel plug va lucra aceli rînduite zili la altă slujbă ce va vre stăpînul.

12. De va fi trebuință de săcerat, să săceri fieșticare om pe o zifirtă adică a patra parte de pogonu.

13. De va fi trebuință de secerat, să săceri fieșticare om pe zi trii clăi.

14. De va fi trebuință de cosit fînu să cosască fieștecare om pe zi giumătate di falce.

15. De va fi trebuință de adunat și de clădit, să adune și să clădiască fieștice om pe zi giumătăți di falce.

Aceste cinci ponturi ce s-au hotărît cu nart lucrîndu-li fieșticini după botărîre să i să fii în samă din celi 12 zili rînduite pe anu, cum și la alț lucru, lucrând fieștecini după cum s-au arătat prin ponturi, iar să fii în samă din rînduilei 12 zili a anului; iar care din săteni vor face tocmală pentru lucru cu stăpînul moșii, după zăpisul cel di tocmală să să urmeză.

Și așa la toati să să urmeză neștrămutat, ferindu-să atît stăpînii moșiiilor ce să arată în hrisov, cum și cei ce vor și de ori pe a cui moșii să nu cuteză a lipsi pe stăpînul moșii cît de puțin di cîte s-au hotărît, ce și o parte și alta să săpăzască întocma după cum să hotărăști.

Procit vel vistier.

După condica visterii,

... logofăt ot visterie.

Acad. Română, pach CLXXXVI, doc, 199.

Pecete aplicată. „Ponturi” identice, dar cu date diferite, mai sunt: din 28 ianuarie 1799 (Arh. St. Iași, Pach. CCXLVI, doc. 90), din 27 iulie 1799 (arh. St. Buc, M-rea Pîngărați, pach.111, doc, 167) și din 13 ianuarie 1800 (Arh St. Iași, pach. CDXXXIII, doc. 46). Un alt exemplar, din 5 iunie 1790 (Acad. României, pach CCXXV, doc. 6), nu reproduce ultima frază a documentului.

Aceste reclamații continuă după 1795 și din conținutul lor se poate deduce modul cum a crescut populația celor veniți de peste hotar pe moșia Boroaia.

Astfel, la 17.I.1795, Starețul M-rii Rîșca reclamă că „mai în trecuții ani, viind vro doisprezăce liuzi di piste hotar, oameni istrăini, făr de bir, s-au așezat în coastele mănăstirii pe pârâul Moisa” și din vreme în vreme „mai viind și alți oameni di piști hotar” au ajuns la vreo 50 gospodări, starețul cerând a fi mutați la satul Boroie, cale de un ceas. Dar și robii mănăstirii reclamă la 18.I.1795 că ei „din vechi, de moșii noștri am făcut curătură cu toporul tăind pădure pentru a ne face puțin fin” astfel că în satul Saca la 1796 erau 18 familii cu nume Gorban, Curcă, Blaga, Butnaru etc. ce semnează. La 5 Mai 1796 cei de la Moșa reclamă că pe cei nou veniți în loc de a-i muta la Saca ori Tîrzia i-a mutat la Boroaia unde „mai fiind 35 de case nu au unde să-și facă hrana trebuincioasă” într-o altă jalbă, din 1796, aceiași locuitori arată că ei sunt primii așezați lângă mănăstire și că nu au mai mult de 26 de ani (deci ar fi venit în 1770) și au făcut 35 fălci de curătură. În ianuarie 1797 locuitorii din Boroaia reclamă pe cei din Moșa ce au venit peste ei „că din anii trecuți, venind noi oamenii străini di piste hotar din țara ungurească, prin tocmeala ce am făcut cu egumen Calistai de la Rîșca, ne-am așezat cu locuința pe moșia numitei mănăstiri unde ne-au dat o bucată di loc din Tîrzia până la Plopii Băii” (a se vedea textul).

Deoarece în Boroaia stăteau în colibi, cei din Boroaia s-au oferit a le duce bordeile la Saca unde e loc pentru 50 de gospodării (40 de fălci) și nu 3-4 fălci cât erau în mijlocul Boroaiei. Conflictul stingându-se, cei 8 săteni își pun degetul pe actul cinstitei ispravniciei că s-au așezat în Poiana Saca și dacă nu vor fi de acum cumiți „*să fie certați cu bătaia*”. În august 1799, locuitorii de pe moșia Boroaia, jumătate a mănăstirii Rîșca și jumătate a mănăstirii Neamț se plâng că-s asupriți deși „*din vechi, din strămoșii, moșii și părinții noștri am deschis cu toporul din codru de s-a făcut sat și curaturi pentru fînaț*”, starețul Chirii stricând rânduielele de 12 zile de boeresc și 2 stoguri de fân.⁴

⁴ * *linz* = *gospodar*;

** *tocmeala* era de 12 zile dacă pe an și 2 zile de coasă.

În ceea ce privește denumirea satului, atât Cronica anonimă a Moldovei cât și Letopisețul lui Grigore Ureche sau Cronica Moldo-Polonă a lui Miron Costin vorbesc de uciderea bourului ajuns pe țărmul unei ape, bour care nu era altceva decât un bou sălbatec, care, spre deosebire de zimbru, nu avea cocoașă și coamă și era de culoare neagră. Dacă cuvântul zimbru este de origine dacică, cuvântul bour este latinesc (așa cum susține R. Vuia., I. Nania, M. Eliade și B. P. Hașdeu), bour provenind din bourus din care ar proveni peste 150 toponime printre care și bouroaia, mai frecvent în Moldova și Bucovina. Cealaltă opinie, mai acreditată, susține că Boroaia ar fi femeia lui Bora (care în slavă înseamnă luptă) tot așa cum Ilioaia, Iftimoaia ar fi femeile lui Ilie, Iftimie etc.

Primele informații care utilizează numele de Boroaia sunt din 1796 când Crăciun Butnaru din Moșița reclamă pe egumenul mănăstirii Rîșca ce a strămutat locuitorii de pe moșița acestei mănăstiri pe moșița Saca, Tîrzia, Boroaia și Bogdănești, strămutați care, intrând în conflict cu localnicii, au obligat mănăstirea să acorde celor 50 de familii dislocate 118 fâlci de loc precum și scutirea de dijmă și zile de lucru timp de un an (A. Mihordea, Relații agrare în Moldova). Foarte probabil că acești locuitori, neospitalieri și într-un loc și în altul, erau români veniți din Ardeal, nume precum Crăciun, Simion, Bîrlă (ostași, căpitani de haiduci) fiind tipic ardelenesti. Viața grea dusă de acești locuitori pe moșița m-rii Rîșca a determinat poporul să o sublime și îndulcească prin folclor:

*Cine-a zis că Rîșca-i neagră
Ne c om cu mintea-ntreagă.
Că Rîșca-i limpede tare,
Ca lacrima de fată mare.*

Verosimilitatea denumirii satului de la Bora (de fapt de la Boroaia, soția lui Bora) e întărită și de alte argumente printre care sporirea emigrațiilor din Ardeal după 1746 și care în 1767 se cifrau la peste 24.000 oameni. Aceste emigrații se datorau obligațiilor impuse de a-și schimba credința, iobăgiei și recrutării sub arme (ne relatează Carol Erzenberg, al doilea guvernator al Bucovinei). Așa cum de la numele Dolha (din Maramureș) a derivat Dolhasca sau Dolhești sau de la Cuha –Cuhnești, tot astfel de la Bora a derivat Boroaia. Numele de Bora exista însă și în Moldova pentru că în 1606, Ieremia Movilă vinde o parte din satul Borăști unde a fost Bora jude.

Situația social-economică

Ocupația principală a locuitorilor satului era agricultura, creșterea vitelor, pomicultura, exploatarea lemnului și făcutul draniței. Datorită asupririlor repetate, în general, erau slabi gospodari (copiii la școli mâncau mămăligă cu trunchi de rapiță). Moșiile erau crunt exploatare de mănăstiri și boieri, care le treceau frecvent dintr-o proprietate în alta. Deși era numită Ierusalimul țării de către Vaillant, Mănăstirea Neamț exploata crunt pe țărani (marele Teoctist dă în 1497 satul Orțăști M-rii Neamț pentru a face din beneficiile sale bolniță pentru călugării bolnavi) ca și M-rea Rîșca, care era preferată de Ibrăileanu, Sadoveanu sau chiar Eminescu ce a scris aici poeziile „Singurătate” și „Melancolie”. Pe lângă exploatarea ce disimula aceste preferințe tardive, M-rea Rîșca era și loc de surghiun pentru oamenii de progres (Alecsandri a fost închis, de asemeni, aici pentru ideile lui legate de Unire). Robii de pe aceste moșii aveau statut de sclav, deoarece, puteau fi vânduți odată cu moșia. Numai răzeșii erau liberi deși și ei dădeau zeciuală (a 10-a parte din produse) la m-re și bir la stat.

Situația economico-socială a țăranilor a fost zugrăvită de Nicolae Bălcescu, care, în 1850 arăta că țara este împărțită în țărani ce au datorii fără drepturi și boeri ce au drepturi fără datorii. În 1857 M. Kogălniceanu condiționa soarta națiunii de rezolvarea problemei țărănești, deoarece, țăranii formau clasa cea mai numeroasă și importantă a societății. „*Țăranii sunt însăși țara*”, spunea el. Este drept că Kogălniceanu a încercat să îmbunătățească soarta țăranului prin desființarea clăcășiei iar Haret prin cooperatie, dar fără a desființa bazele marii proprietăți, ceea ce arată eșecul lor. După legea din 1864, exploatarea țăranilor, în cadrul învoielilor agricole, a crescut odată cu creșterea obligațiilor țăranilor față de boieri și arendași, (obligați de la o parte din produse la 6 părți, ca și la arendă în bani). De aceea după 1864 (data desființării clăcășiei), existau în principate 1.700.000 gospodării sub 3 ha din care trăiau 6.800 de suflete, țăranii fiind lăsați la discreția învoielilor cu arendații și cu moșierii. În 1884, țăranii din Bogdănești și Boroaia se plâneau Tribunalului județului „*că cei înstăriți le-au răpit locurile cele mai bune*” și consecința a fost răscoala din 1888 când țăranii au alungat primarii și au cerut pământ de la moșieri, arendași și cârciumari. Au urmat apoi momentele de luptă țărănească a anilor 1889, 1892, 1894, 1899, 1900, 1904, 1906 și au culminat cu cele din 1907.

Un rapel a câtorva date generale ne va ajuta, în acest context, să înțelegem și situația țăranimii din Boroaia.

În Moldova, obștea se identifica cu satul și existau următoarele categorii de sate:

Sate libere, răzășești, conduse de obște, cu repartizarea impozitelor pe fiecare gospodar (cislă), și cu ispravnici ce conduceau satul și strângeau impozitele pentru domnie.

Sate aservite domnești (moștenite, cumpărate sau confiscate pentru hiclenie sau moarte fără moștenitori, mai multe sate alcătuind un ocol, și conduse de un vornic) sate boierești (donate de domn, moștenite, cumpărate și conduse de un vornic sau dregător pus de un boier, dar cu un redus rol al voinicelului, drept reprezentant al obștii) și sate mănăstirești (administrare de egumeni prin dregători și vătafi). Față de țărnii liberi ce păstrau pământul în devălmășie, (în familie), țăranii dependenți (iobagi) erau un fel de proprietate a moșirului, putând fi vânduți sau dați ca zestre odată cu pământul etc, fapt ce se extindea și asupra descendenților. Țăranul avea proprietate doar asupra gospodăriei dar putea deveni și proprietar de pământ pentru a putea da biruri mai multe. Terenul curățat și casa deveneau astfel proprietatea lui. Pe aceste moșii tătarii aduceau robi, de regulă țigani, ce intrau prin donație în proprietatea stăpânului (domn, m-re, boier). Robii erau de curte, de ogor sau meseriași și se dispunea de ei ca de orice bun (stăpânul le putea desface căsătoria, le putea lua copiii și dacă țăranul se opunea, era „pus în butuci”).

În sec. XIX, boierii dețineau 5/9 din pământ, m-rile 2/9 și răzeșii 1/9. Clăcașii (Reg. organic vorbea de clăcași fruntași cu 4 boi, mijlocași cu 2 boi și codași) erau obligați să lucreze 12 zile de clacă pe an, cu boii sau cu palmele, să aducă lemne, să dea dijmă din produse (zeciuală), și apoi câte un slujbaș volnic la 10 familii pentru curte și 4 zile pe an pentru repararea acareturilor. În Moldova, serbia (dependența de moșie) s-a desființat abia la 1749 de C. Mavrocordat.

Consecința acestor nedreptăți a fost revoluția din 1848 ce cerea desființarea clăcii și deși zilele de clacă au scăzut la 12, Gr. Ghica Vodă a crescut suprafața de arat pe zi, ceea ce echivala cu 84 zile/an, iar prin legea din 1851 s-au favorizat învoielile dintre clăcași și proprietari. Astfel se păstrează dijma din struguri și pometuri și bătaia ca mijloc pentru îndeplinirea obligațiilor fiind desființată de la 1860, refuzul de a munci devine principala formă de luptă a țăranimii.

Se intensifică arendășia, chiar prin obștea satului, care dă apoi pământul la clăcași. Curaturile devin baza gospodăriei țărănești deși ele erau răpite țăranilor chiar împotriva legii. Consecutiv, în Moldova, pe măsură ce pământul se reda agriculturii, a scăzut și transhumanta din Ardeal.

Reforma agrară din 1864 a lichidat proprietatea moșierească, cât timp mărimea suprafeței acordate țăranilor era în raport cu numărul vitelor. Aceasta a dus la stratificarea țăranimii în chiaburi și săraci. Din 10 milioane Ha teren, la 1864, 7 milioane erau ale moșierilor, 2 milioane ale statului și 1 milion a razeșilor, în condițiile în care existau 400.000 clăcași, din care, 80.000 frunțași, cu 4 boi, 200.000 mijlocași cu 2 boi și 150.000 pâlmași. Cei 400.000 clăcași au primit 1,5 milioane Ha de pământ, 200.000 țărani rămânând în continuare lipsiți de pământ. Mai mult, D. Gherea, în „Neoiobăgia” arată că țăranul a primit și pământul cel mai prost.

Legea învoielilor agricole din 1866 prevedea necesitatea întocmirii contractelor de întocmeli agricole între arendași, moșieri și țărani, arenda pentru pământul dat în folosință, urmând a se plăti în bani, în muncă sau în produse. Această lege prevedea și execuția silită, în caz de nevoie.

Dacă la recensământul din 1774, catagrafia Boroi arăta 44 de case din care 40 de birnici, în condica liuzilor din 1803 apar Bărăștii cu 100 de suflete, Moșiștii cu 23 de suflete și 121 locuitori luați ca slujitori ai isprăvniciei (din Boroaia și Bogdănești) deoarece nu plăteau birurile.

Document agrar din 1837

În 1835 Boroaia avea 108 gospodării cu 540 de suflete (după Giurăscu) iar în 1860, Boroaia Neamț avea 331 suflete și Boroaia Rîscăi 1463 suflete.

Între 1803-1864 răzeșii din Boroaia au pierdut pământurile devenind clăcași. Dar populația a crescut astfel încât, în 1862, Boroaia-Neamț avea 331 suflete, Boroaia Rîscăi 1463, Bărăștii 305, Moișa 322, Orțești 346 și Tîrzia 457 suflete.

În perioada 1784-1800 se întâlnesc peste 20 de plângeri a țăranilor din aceste sate prin care se relatea asupra a ceea ce erau expuși. Dar și ulterior, la 23 Mai 1873, de exemplu, țăranii din Boroaia cereau mai mult fanat pentru vite, cereau limitarea obligațiilor față de stăpâni, în timp ce egumenul se plânge de neachitarea datoriilor și cerea mutarea a încă 50 de familii de lângă m-re pe alte moșii, printre care și Boroaia.

Încă din 1796, Alex. Calimach poruncește ca acești locuitori să se mute pe moșiile Saca și Tîrzia și nu pe Boroaia, iar în 1797 se dă poruncă domnească ca acești țărani, ce nu au plecat încă de pe moșia Boroaia, să fie duși cu forța pe moșia Saca.

*

* *

Locuitorii de pe moșia Boroaia, jumătate a m-rii Neamț, se plâng domnului că sunt asupriți de ambele părți și cer să se plătească dijma fînului ca mai înainte, o para de stînjene, și să lucreze zilele boierescului, fără a mai fi supărați cu ceva.

Prea înălțate doamne,

Cu lacrimi jăluim înălțimii tale că noi din strămoșii și moșii și părinții noștri, cum și noi pîn'acum, ne aflăm pe moșită Boroaia, pe care moșii este giumătate de sat pe moșia m-rii Neamțului, și din vechiu s-au deschis cu toporul din codru mereu de s-au făcut acel sat și curături pentru fînătu și, fiind locu strîmptu, toate curaturile le ținem îngrădite. Obicinuitul avăet al moșiei l-am avut noi hotărît de către stăpînii moșii, adică să dăm pe cîte stoguri de fîn om face cîte o para de stînjene, 12 zile lucrăm zilele boierescului, iar la alte havaleli nu eram supărați, nici nu ne jefue nimini. Avem voi de mergem și pin pădure deprindem cîte un vînat.

Dar acum, de cînd au venit arhimandritul Chirii egumen acolo, toate obiceiurile au stricat, cã, dacã facem cîte pușin fîn, ni e din 10 cãpișã una, la zilile boerescului ni face di-i lucrãm îndoit, dacã are cineva cîte pușin oi din sãteni, primãvara ia cîte un miel. Apoi, fiind loc strîmptu, cumpãrãm cîte un munte de la mãnãstire pentru pãșunatul oilor; ni lasã numai pãr' la Sfetii Dimitrii și di la Sfetii Dimitrii, dacã gãsești a cuiva oi, îndatã ia cîte o oaie. Iarna asemenea iarãși ni ia, primãvara asemenea, dacã pãșună oile pe muntele ac el cumpãrat. În pãduri nu ni lasã ca sã vînam nici sã tãiem. La pescuit nu ni lasã sã pescuim cîte 2-3 chitici și, dacã prindi ciniva cu pușca, îndatã i-o ia și nu o mai dã înapoi un vechilu al moșii Neamșului.

Și despre amîndoi pãrțile sîntem jãfuiți, pentru care cu plîngeri ne rugãm mãrii sale ca sã ni sã de la mînã noastrã o carte deschisã cu hotãrîre dupã cum a fost din vechiu, cu fînaș sã dãm cîte o para pe stînjãn, cã nu putem sã dom de a zace, cum și pentru zilile boerescului și pentru vîntorii și pescuit sã fim slobozi și nesupãrați, pentru cã nu-i din destul cã sîntem cu totul strîmtorați, dar mãnãstire Rîșca ni-au mai pus costele noastre și alt sat de n-au mai rãmas loc sã ne mai hrãnim.

*Robii mãriei tale, toți sãtenii din satul Boroaia, ținutul Sucevii
(Arh. St. Buc. M-rea Rîșca, pach. Vil, doc. 59)*

(Rezoluție:)

Dumneata vel vistier puni la cale a sã odihni jãluitarii și de punere la cale sã avem știre.

Vel logofãt.

Alexandru Callimachi, domnul Moldovei, poruncește ispravnicilor de Suceava sã strãmute pe locuitorii din Moișã la moșia Seaca și Tîrzia, obligãnd pe egumenul de la Rîșca sã dea curaturile în stãpînire celor ce le-au fãcut și sã nu mai batã pe țãrani.

Io Alexandru Ioan Callimah voevod, cu mila lui Dumnezãu domn țãrii Moldovii. Cinstiți credincioși boerii domnii mei, dumneata Dimitrachi Ghica biv vel spãtar; dumneata Armago Rafail biv vel cãmînar, ispravnici de ținutul Sucevii, sãnãtate.

Oamenii din satul Moişa a mănăstirii Rîşăi, de la acel ținut, viind aice au dat de izvoană falobă către domnie mea, făcînd cirere ca să aibă voi să aşezi pe altă moşii din sus de mănăstiri, iar nu pe moşia Tîrzia şi Saca unde s-au fost dat hotărîrc de către domnie mea mai înainte ca să aşezi. Şi după falobă lor, prin cercetare ce s-au făcut, de faţi fiind şi egumeniul mănăstirii, adevărindu-ne că la locul unde se cere nu eşti pentru aşezare lor, că de să vor aşeza acolo, fiind aproape de mănăstiri trebuie iarăşi să se facă strâmtoreală la hrana oamenilor mănăstirii şi să nasc multe pricini şi gîlcevuri, din care să aducă şi la supărare şi mănăstirii neodihnă, pentru aceia s-au socotit şi s-au hotărît de către domnie mea ca să meargă să aşezi tot pe moşia Saca şi Tîrzia, unde aţi arătat dumneavoastră prin mărturia ce aţi dat că este loc bun pentru aşezare lor. Deci dumneavoastră, după cum şi prin carte de mai înainte ce vi s-au scris, urînd, acmu de primăvară să-i rădicaţi pe toţi din satul Moişa şi să-i statorniciţi la numita moşie Saca şi Tîrziia, avînd dumneavoastră de purure pentru dînşii privigheri ca să stea cu toţii la un loc să-şi poarte birul şi tăvălelele precum au dat şi pară acmu, să nu cumva să să împrăş-tii vreunii dintre dînşii ca să să ducă aiure undeva.

Și fiindcă numitul egumen, pentru strămutare ce vor faci, au dat și zapis în visterii apucându-s(e) că într-un an de zile nu-i va supăra nici cu zile de lucru, nici cu zăciuală de dejmă din orice vor avea pe moșia mănăstirii, cum și cifertul viitor a lui aprilie să-l plătească pentru dînșii iarăși mănăstirea, dumneavoastră să aveți privigheri și pentru aceasta ca să urmezi de cătră egumen întocma după zapisul ce ii să arată că au dat în visterii.

Osăbit au mai arătat oamenii prin jalobile lor că, afară de alte supărări și împotriviri ce-au suferit de către țiganii mănăstirii, egumenul i-au bătut pe unii dintre dînșii, care pentru aceste, măcar că i s-au poruncit egumenului ca să caute să umble cu rânduială ce i să cade și să părăsască de acmu înainte de a bate pe cineva sau a supăra cu orice chip altul pe lăcuiitori, ce, de va avea vreo împotrivire de către vreunii din oamenii ce sînt șezători pe moșiile mănăstirii, să vii să arate dumneavoastră, și dumneavoastră prin cercetare ce viți face, de viți afla că ești vreunul vinovat, după vinovăția lui îl viți certa, iar egumenul singur să nu aibă voi a bate pre nimine. Dar și dumneavoastră vă scriem ca să aveți purtare de grije și, de vă veți înștiința că s-au abătut egumenul a mai pricinui cuiva ce mai mică supărare spre neodihnă lăcuiitorilor, nici într-un chip să nu-l îngăduiți, ce să-l faciți să înțeleagă ca să urmezi datorie ce i să cădi și să nu să întinză mai mult face lucruri necuviincioase.

Catagrafia satului din 1838

Așișdere au mai arătat numiții jăluitori că au acolo cîteva curături, unile făcute de părinții lor, altile de cătră dînșii, tăeți cu toporul din codru și acmu egumenul li-ar fi luat de li-ar fi dat la țigani și la alți oameni ai mănăstirii de-și fac hrană pe dînsăle, și ei am rămas lipsiți și strîmtorați de loc pentru hrană și au făcut cerire ca să li să dea curaturile la stăpînire lor, precum li-au avut și mai înainte. Deci dumneavoastră și pentru aceasta să faciți cercetări foarte cu amăruntul și, cîte curături să vor dovedi că sînt făcute din codru cu toporul, ori de cătră părinții lor sau de cătră jăluitori, toate aceli curături să le luați și să le dați la mîna a cui vor fi ca să să hrănească pe dînsăle arătând egumenului că nici într-un chip să nu îndrăznească a mai lua vreo curătură cît de mică de la cineva, ce lăcuitorii, a cui vor fi, să le stăpînească și mănăstire să aibă a-și lua din celi ce vor fi pe dînsile numai dejma obicinuită, de a zece, după hotărîre ponturile, pentru ca să să odihnească oamenii să nu vie mai mult să ne supere cu jalobă.

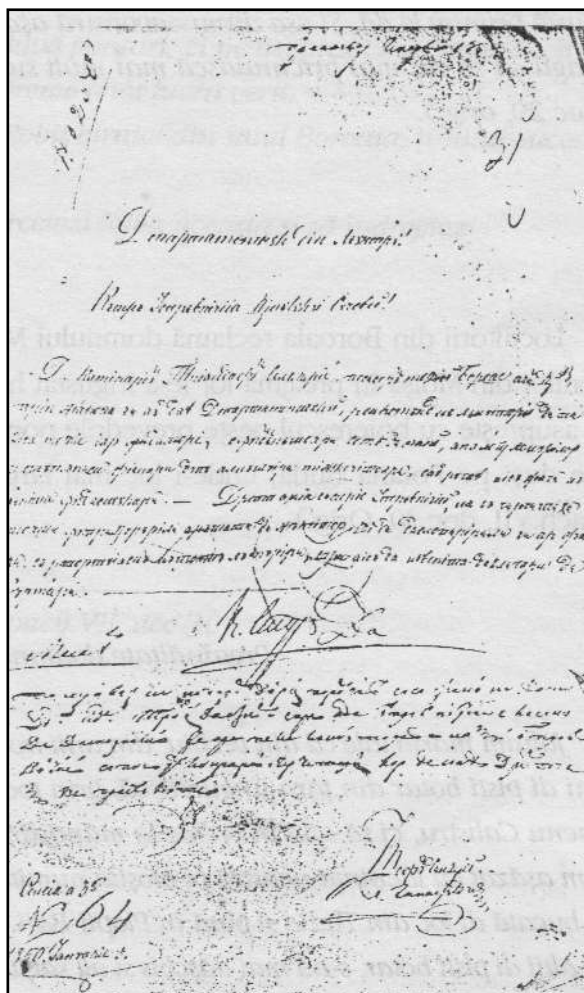
1796 februarie 29

Izvod de oameni din Saca

Fălci		Fălci	Prăjini	
3	Blaga vornic	1	40	Gavril Gorban
4	Ioan Scutelnicu	7	-	Vasile Gorban
4	Vasile Scutelnicu	4	-	Grigoraș Curcă
5	Grigori Butnaru	3	-	Gheorghe sin Curcă
5	Toader Butnaru	1	40	Ioniță Rusul
4	Luca Văcar	3	40	Ștefan Budunu
2	Filimon Văcar	3	-	Vasile Alecsandru
5	Iacov Butnaru	1	40	Ioniță Cojocaru
3	Ștefan Sanțion	4	-	Ion Alecsandru
		64	40	

Deci pentru lăcuiitorii carii mai înainte să află lăcuind pe lângă mănăstiri, fiindcă din poronca domniei meii s-au ridicat și s-au așezat pe alte moșii tot a aceeași mănăstiri, anumi Saca și Tîrzii de la acel ținut, socotindu-să ca să rămii numita mănăstiri în odihnă și de supărările ce suferă dispre dînșii, și în trecutele zile, după jaloba ce au dat cătră domnie me acei locuitori arătând că au niște curături și poieni de părinții și moșii lor cu toporul din păduri intriagă și numita mănăstire nu i-ar fi îngăduit a se hrăni pe dînsele, după cum s-ar fi hrănit pară acum, s-au scris cătră dumneavoastră ca să cercetați, și di va fi jaloba adivărată tot ei să să hrănească pe aceli poeni și să de dejma obicinuită la mănăstiri.

Acum jăluitoarii părinți arată că aceli curaturi, după cum i-au arătat ei, nu sînt și nici vreio deșchidiri prin codru n-au făcut, nici moșii și părinții lor,

pentru că nici moșii nici părinții lor lăcuiitori acolo n-au fost, și este asuprită cu jaloba lor. Dar, spre contenire pricinii lor, însuși de bună voi să primesc ca pentru cît loc să va găsi prin aceli arătate de dînșii cu numi de curaturi, să li dei din cîmpu curat și în cel mai bun loc lângă așezare lor dinfinațul ce-l ari mănăstire. Pentru care, fiindcă cerire ce fac este caii, dumniavoastră pe acee să nu-i îngăduți măcar cît de puțin a mai faci supărări numiții mănăstiri ce, împotriva locului cît va fi prin aceli ce le numesc ei curaturi, să ia de la cîmpu de undi și mănăstire cu bună primire le dă.

Document agrar din 1850

Și așa dumneavoastră așazîndu-i, să-i faceți să înțe-liagă ca să nu mai pricinuiască mai mult supărări mănăstirii” (Ibidem, doc. 29, orig.).

*

* *

Locuitorii din Boroaia reclamă domnului Moldovei că strămutarea sătenilor din Moișa în preajma lor le-a îngustat hotarul, că mănăstirea Rîșca îi asuprește cu boierescul peste prevedrile ponturilor și cer ca moșenii să fie duși pe Poiana Buda, unde-i loc mai larg.(Arh. St. Buc, M-rea Rîșca, pach.VII, doc. 30, Orig.)

Preaînălțate doamne,

Jăluim mării tale că din vechiu, din anii trecuți, viind noi oamenii streini di piști hotar din țara ungurească, prin tocmeală ce am făcut cu egumenu Calistru, ci să află în vreme la mănăstire Rîșcăi, ținutul Sucevii, ni-am așăzat cu lăcuința noastră pi moșiia numitei mănăstiri unde ni-au dat o bucată di loc din Tîrzia șipînă în Plopîi-Băii. Apoi, mai pe urmă și viind și alții di piști hotar, s-au mai dășchis și alt sat, tot pi ace moșii ci să numești Bogdăneștii, cari ni-au luat o bucată din locul undi ni să didese noi, și apoi cît mai rămăsese ni-au luoat și dumnealui Ioniță Gane o parti pi jumătate.

Apoi, văzîndu-ne noi strîmtorați din toate părțili, ni-am făcut curaturi pe o vale Saca, tot i ace moșiie, undi cei mai săraci din noi s-au mutat acolo și cu casăli și toată așăzare lor.

Apoi, acmu mai pi urmă, ci au socotit cuviișia să arhimandrit Chirii, ci să află acmu egumen la numita mănăstiri, nu putem ști, că au mutat și pi sătenii din Moișa în stali noastre într-acoli curaturi, di am rămas lipsit di toată hrana lor, ori prin domnească cărti să avem noi voi a ne duci di acolo încotro om pute, că alt chip nu ne mări rămîne. Și cu boierescurili nu urmează după ponturi, ci ne asuprești mai mult di cît pi robii mănăstirii, cînd este vreme a tot lucru verii:

Robii birnici din satul Boroaia, ținutul Sucevii

(Rezoluție:)

Dumneata vel vistier să cercetezi jalba aceasta și să îndreptezi (1797ghenar 11)

Vel paharnic.

(Arh. St. Buc, M-rea Rîșca, pach. VII, doc. 30)

Orig.

*

* *

În 1796 țărani de pe cele două moșii ale Boroii se plîng din nou la domnie că sînt asupriți și cer să lucreze doar zilele boierescului fără alte obligații, de unde și hotărîrea Domniei:

Iași, 5 mai 1796

Alexandru Căllimachi, domnul Moldovei, face cunoscut ispravnicilor de Suceava că locuitorii din Moișa au venit să reclame că n-au fost mutați pe moșia Seaca și Tîrzia, ci la Boroaia, unde au intrat în conflict cu localnicii; domnia trimite boiernași să execute strămutarea cum a fost hotărîtă la început.

Io Alexandru Ioan Calimah voevod, cu mila lui Dumnezău domn țării Moldovei. Credincioși boerii domniei meli, dumneata Alexandru Roset biv vel comis i dumneata Armago Rafail biv vel căminar, ispravnici de ținutul Sucevii, sănătate!

Pentru pricina ce au avut arhimandritul Chiril, egumenul mănăstirii Rîșcăi, cu locuitorii din satul Moișa, ce iaste moșia numiții mănăstiri, asupra cererii ce făcea ca să-i rădices pe moșeni de la locul unde era așezați și să așezi pe altă moșii a mănăstirii, după înștiințare ce ai trimis dumneata, căminar Armago Rafail, cătră domnie mea, arătând că după ce cu amăruntul cercetare ce ai făcut ai aflat loc bun pentru așezare lor la o moșii a mănăstirii, Saca și Tîrzia, și după arătare dumitali s-au hotărît și de cătră domnia mea ca pe acea moșii să așezi și ți s-au trimis și poruncă de cătră domnie mea ca de primăvară să rădici pe oamenii din Moișa și să-i pui să așezi acolo, căruia poruncă să socotea că-i ve fi făcut împlinire întocma. Acmu, viind aice oamenii din satul Moișa, prin jaloba ce-au dat cătră domnie mea au arătat cum că dumneavoastră, rădicîndu-i din locul lor, nu i-ați așezat la moșii Saca și Tîrzia, unde s-au hotărît să așeze ce i-ați așezat la moșii Boroaia, unde mai sînt piste 35 de casă, punîndu-i în spinare celor vechi săteni de acolo, la care loc nu pot să-și facă nici o statornicii pentru că, după numărul oamenilor ce sînt nu au undi să-și facă hrana trebuincioasă. Cum și lăcutorii vechi din Boaroaia încă au venit și au dat jalobă pentru oamenii din Moișa că i-ați așezat în satul lor, pricinuindu-le mare supărare și strîmtoreală, că făcîndu-să cu toții acmu oameni mulți nu pot să aibă loc pentru hrană nici unii, nici alții, precum veți înțălegi pe largu din răvășilc de jalobă ce vi s-au trimis.

La care arătări a lor ni-au fost foarte de mare mirări cum dumneavoastră de nu i-a așezat la moșia ce vi s-au poruncit, unde dumneata ai înștiințat că ești loc bun pentru așezare lor, și i-ați dus de i-ați așezat piste lăcuiitorii din Boroaia unde nici loc de așezare n-ar fi, nici loc unde să-și facă hrana trebuincioasă nu pot avea, căci dumneavoastră trebuia să-i așezați la locul acela unde să poată fi statorniciți și să petreacă liniștiți și fără de supărare iar nu să aduceți treaba ca să rămâi și în mai mare supărare și să să întîmple să li se aducă și stricăciuni. Ce dar, iată că s-au rînduit de către domnie mea înadinsu boernași cu cărți domnii meli deschisă de volnicie spre cercetare pricinii aceștia, carilc, după porunca ce a fi, viind acolo va urma întocma. Și cu întoarcire boernașilor, cerem ca să ne trimiteți dumneăvoastră și răspunsul pentru cari pricină și cu ce cuvînt i-ați așezat pe oameni la satul Boroaia, iar nu la moșia Saca-Tîrzia, precum vi s-au poruncit.

1796, mai 5.

(Pe verso)

Credincioși boierii domnii meli dum(nealui) Alecsandru Roset biv vel căminar, ispravnici de ținutul Sucevii, să să dea cu sănătate.

Suceava

Procit vel vistier

(Arh. St. Buc, M-rea Rîșca, pach. VIU, doc.23)

(Orig. pecete aplicată)

*

* *

(Iași), 11 ianuarie 1797

Locuitorii din Boroaia reclamă domnului Moldovei că strămutarea sătenilor din Moșița în preajma lor le-a îngustat hotarul, că mănăstirea Rîșca îi asuprește cu boierescul peste prevederile ponturilor și cer ca moșienii să fie duși pe poiana Buda, unde-i loc mai larg.

Prea înălțate doamne,

Jăluim mării tale că din vechiu, din anii trecuți, viind noi oameni streini di piști hotar din țara ungurească, prin tocmală ce am făcut cu egumen Calistru, că să afla în vreme aceia la mănăstire Rîșcăi, ținutul Sucevii, ni-am așăzat cu lăcuința noastră pi moșia numiții mănăstiri unde ne-au dat o bucată di loc din Tîrziia și pînă în Plopîi-Băii. Apoi, mai pe urmă și viind și alții di piști hotar, sau mai dăschis și alt sat, tot pe ace moșii ci să numești Bogdăneștii, cari ni-au luoat o bucată din locul undi ni să didese noi, și apoi cît mai rămăsese ni-au luoat și dumnealui Ioniță Gane o parti pi jumătate.

Apoi, văzîndu-ne noi strimtorați din toate părțile, mi-am făcut curaturi și o vale Saca, tot pi ace moșie, undi cei mai săraci din noi s-au mutat acolo și cu casăli și toată așăzare lor. Apoi, acmu mai pi urmă, ce au socotit cuviișia sa arhimandrit Chirii, ci să află acmu egumen la numita mănăstiri, nu putem ști, că au mutat și pi sătenii din Moîșa în stali (spatili) noastri într-aceli curaturi, di am rămas lipsit di toată hrana vieții noastre. Pentru cari ne rugăm mării tale ca prin domnească cărti di aice să să mute pe moîșeni din spateli noastre iarăși la urma lor vechi, la Buda, că au loc din distul acolo pintru hrana lor, ori prin domnească cărti să avem noi voi a ne duci di acolo încotro om pute că alt chip nu ne mai rămîne.

Și cu boierescurili nu urmează după ponturi, ci ne asuprești mai mult decît pe robii mănăstirii, cînd este vreme a tot lucru verii. Robii birnici din satul Boroaia, ținutul Sucevii

(Rezoluție:)

Dumneata vel vistier să cercetezi jalba aceasta și să îndreptezi.

17(97), ghenar 11

Vel paharnic.

(Arh. St. Buc, M-rea Rîșca, pach. VII, doc. 30) (Orig.)

*

* *

Locuitorii de pe moșia Boroaia, jumătate a mănăstirii Rîșca și jumătate a mănăstirii Neamț, se plîng domnului că sînt asupriți de ambele părți și cer să plătească dijma finului ca mai înainte, o para de stînji, și să lucreze boierescului, fără a mai fi supărați cu ceva.

Prea înălțate domn,

Cu lacrimi jăluim înălțimii tale că noi din strămoșii i moșii și părinții noștri cum și pân' acum, ne aflăm pe moșia Boroaia pe care moșii este giumătate de sat pe moșia mănăstirii Rîșca și giumătate de sat pe moșia mănăstirii Neamțului, și din vechi s-au deschis cu toporul din codru mereu de s-au făcut acest sat și curaturi pentru finuri și, fiind loc strîmtu toate curaturile le ținem îngrădite. Obicinuitul avalet al moșii l-am avut noi hotărit de către stăpînii moșii, adică să dăm pe cîte stoguri de fin am face cîte o para pe stînjén, 12 zile lucrăm zilele boieresculu, iar la alte bavaleli nu eram supărați nici nu ne jefue nimeni. Avem voi de mergem și prin păduri de prindem cpe un vînat. Dar acum, de cînd au venit arhimandritul Chiril, egumen acolo, toate obiceiurile au stricat, că, dacă facem cîte puțin fin, ni e din 10 căpiți cîte una, la zilele boierescului ni face di-i lucrăm îndoit, dacă are cineva cîte puțin și din primăvara ia cîte un miel. Apoi, fiind loc strîmtu, cumpărăm cîte un munte de la mănăstire pentru pășunatul oilor; ni lasă numai păr' la Sf. Dimitrii și di la Sfeții Dimitrii, dacă găsește a cuiva oi, îndată ia cîte o oaie. Iarna asemenea iarăși ni ia, primăvara, dacă pășunăm oile pe muntele acel cumpărat. În păduri nu ni lasă ca să vînăm nici să tăiem. La păscuit nu ni lasă să păscuim cîte 2-3 chitici și, dacă prinde pe cineva cu pușca, îndată i-o ia și nu o mai dă înapoi, un vechă al moșii Neamțului.

Și despre amîndouă părțile sîntem jăfuiți, pentru care cu plîngeri ne rugăm mării sale ca să ni să de la mîna noastră o carte deschisă cu hotărire după cum am fost din vechiu, cu fînaț să dăm cîte o para pe stînjén, nu putem să dăm de a zace, cum și pentru zilele boierescului pentru vîntării și păscuit și fim slobozi și nesupărați, pentru că nu-i din destul că sîntem cu totul strîmtorați, dar mănăstirea Rîșca ni-au mai pus în coastele noastre și alt sat de n-au mai rămas loc să ne mai hrănim.

Robii mării tale, toți săteni Boroaia, ținutul Sucevii

(Rezoluție:)

Dumneata vel vistier puni la cale a să odihni jăluitorii și de punere la cale să avem știre.

Vel logofăt (17/99 avgust 15)

(Arh. St. Buc., M-rea Rîșca pach. VII, doc. 59)

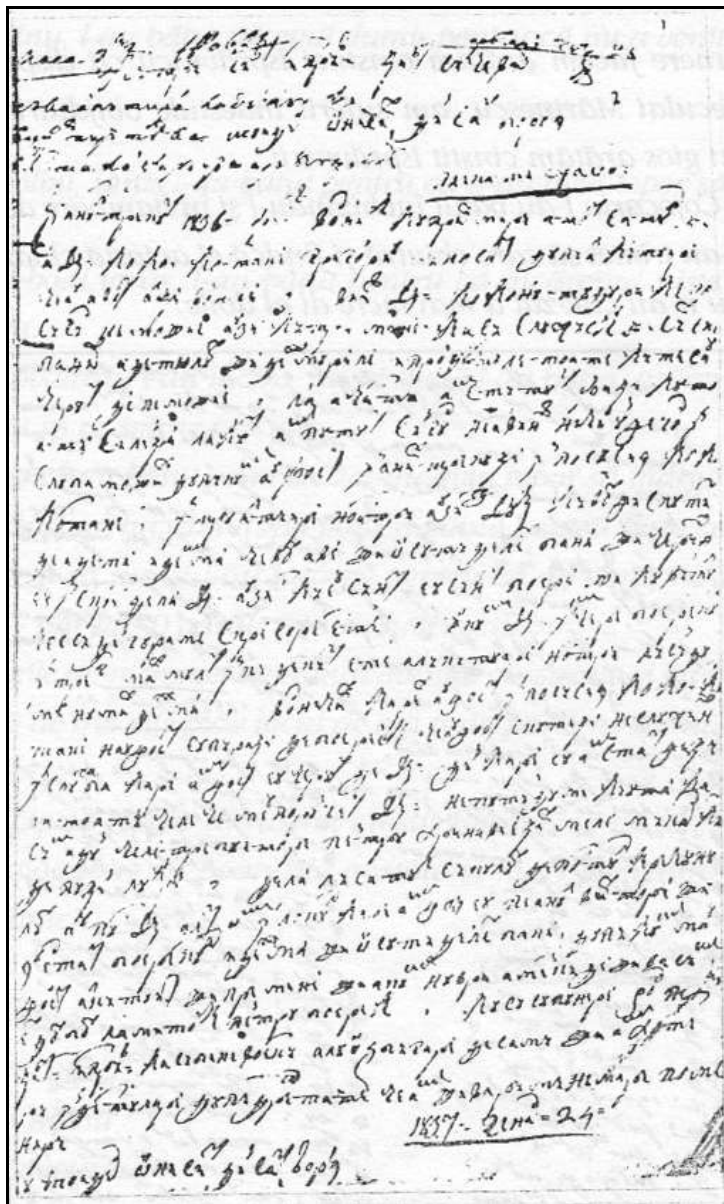
În 1734 și 1784, C. Mavrocordat dă ordin a se readuce țăranii fugiți de pe moșia M-rii Rîșca (în scopul de a face boieresc, a da dijma din produse etc.) lucrul pe care îl întărește C. Racoviță la 1757.

La 23 mai 1783 mitropolitul Moldovei și boierii arată către domn că jalbele locuitorilor din Moișa contra egumenului Varlaam de la Rîșca, cum că nu le dă pământ, sunt făcute cu patimă, din dorința de a-l înlocui și menționează că astfel de plângeri au fost făcute și de oamenii din satele m-rii Bogdănești și Boroaia. La 30.IV.1792 Alex. Moruzi poruncește ispravnicilor de Suceava să cerceteze plângerea egumenului de Rîșca cum că țăranii nu fac casă în vatra satului ci la depărtare, pricinuind stricăciune moșiei și tot acum țăranii din Moișa reclamă egumenul cum că, în loc să le dea lor pământ în arendă, l-a dat lui Matei Millo. În 1795 egumenul cere mutarea țăranilor de la Mănăstirea Rîșca pe moșia Boroaia, Bogdănești și Plopu, la depărtare de un ceas și menționează că satul Boroaia de pe moșia Tîrzia și Plopul este tot sat al mănăstirii Rîșca. Mutarea acestor 50 de familii de oameni „veniți de peste hotar” se impune și se cere prin faptul că acolo au mai mult loc de arat și de făcut fân. La 18.1.1795 țăganii robi de la m-rea Rîșca se plâng domnitorului că țăranii „viind di piști hotar” s-au așzat peste ei și le iau curaturile și fînăturile. În altă jaloabă, egumenul reclamă că acești țărani din Moișa, nu vor să dea o poiană țăganilor.

La 23.11.1795 ispravnicii de Suceava cercetează cererea de strămutare dictată de Mihail Șuțu prin care Mănăstirea Rîșca le dă o moșie la Plopul pe care este satul Boroaia, sat tot al Mănăstirii. În octombrie 1795, boerii arată că acesta strămutare trebuie făcută prin poruncă domnească, fapt pentru care, la 9.1.1796, Alexandru Calimachi dă ordin ispravnicului de Suceava să-i mute pe moșia Saca și Tîrzia, toți la un loc, și să nu se împrăștie pentru a aduce pagube visteriei. După ce divanul Moldovei judecă pricina, Calimach dă ordinul de mai sus și obligă pe egumen „să nu mai bată pe țărani”. În același timp, țăranii se plâng că au fost mutați la Boroaia unde au intrat în conflict cu locuitorii de aici „căci aici, la Boroaia mai sunt peste 35 de case și nu au hrana trebuincioasă”. Menționăm că datorită bătăilor (jalbele din 1796 arată aceasta) ce s-au prelungit până târziu, încă din 1734, Constantin Mavrocordat dă împuțernicire egumenului Mănăstirii rii Neamț de a readuce pe moșie pe toți vecinii fugiți din acest motiv iar la 1741 Gr. Ghica Vodă dă încuviințare egumenului de Rîșca de a lua bani de la cei fugiți etc. iar la 5 iulie 1796 se cere a se cerceta unde au fugit o parte din cei ce trebuiau să se mute pe moșia Saca, pentru a fi puși la bir.

[Handwritten text in Romanian script, likely a petition or complaint, with a header and several lines of dense cursive handwriting.]

Reclamații ale robilor împotriva mănăstirii Rîșca din 1837

Reclamații ale robilor împotriva mănăstirii Rîșca (continuare)

Către cinstit Isprăvniciei ținut Suceava lăcuiorii din sat Boroia cotuna

sv.mănăstirii Neamțului

Jalbă

Cu supunere facem arătare cinstitei Ispravniciei că dispre posesor moșii d. Neculai Mărinescu, am suferit îndestule obijduiri și usturimi precum mai gios arătăm cinstit Ispravniciei.

Pe Petre Cojocariu l-au bătut închizându-l și în hambare două ciasuri, pentru că l-au trimes să care chiatră și fiindcă el adastă chiatră parte(a) lui, au dusu n-au cutezat a mai mere di al doile.

Numele reclamanților de pe documentul anterior

Gheorghe Baciui l-au bătut pentru că n-au mers el (numai) singur cu capul lui, cu caru la dijmă, Lazăr Covotariu, l-au bătut, iarăș pentru că n-au mers în pădure degrabă, la nuieli, cu o varga de her.

Istrati Spănu, l-au bătut vătavul dumis pentru că nu a venit dimineață la curte.

Ioan Codolbu, iarăș l-au bătut pentru că n-au avut topor să miargă în pădure

Ion Aiacoboi, iarăș l-au bătut pentru că încercînd niște snopi s-au prăvălit caru.

Dănilă Covotariu l-au închis, iar pi slugă l-au bătut, asămine și pe Ion i Icoboai, tot în asămine pricină.

Ion Schiopu l-au bătut pentru că n-au avut topor să margă la pădure.

Apoi fiindcă noi lucrăm după pont și găină pentru fiiște care ca să nu să pozvoleşte a să lua și l-au luat ză pentru ză de vară, ni-au țanut în samă de la 7 păr la 30 parale pentru lucru salahoriei.

La două zile de meremet ne-a întrebuițat cu carăle și cu boi, la nueli pe Rîșca cale de trei zile; piste locul de o a treia parte ne-au luat mai mult de 25 de falci.

Pentru aciasta plecăt ni rugăm cinstit Ispravnicii ca să fim puș(i) la cale, cu dispăgubire di ponturile arătate și mari pomenire va rămîne cinstit Ispravnicii.

1834 noemv. 28

eu Matei Poiană

eu Petre Cojocariu

eu Gheorghi Baciu

eu Dănilă Covotariu

eu Gheorghi Aflorei

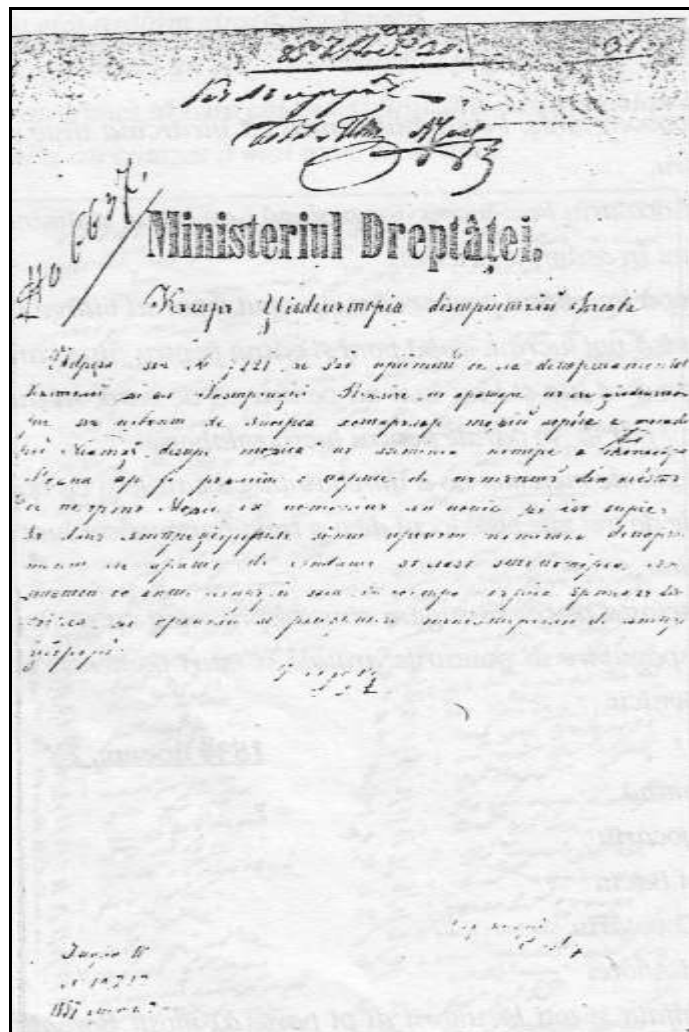
eu Petre Chifaia și toți lăcuitorii di pi parte(a) moșii Boroaia, cotuna

Inăstirii Niamțului.

No. 5830 primit nemv. 30

masa al 3-le

înfătoșîndu-se pe posesorul Necuali Măcărescu cu jăluitorii, s-a găsit neadeverită jaloba lor, pentru acele, să vă păstra la cel de la jalobilor.

Răspuns la o reclamație agrară din 1857

Alături de aceste reclamații, în 1796 țăranii din Boroaia arată că „și-au făcut case din curătură făcută cu toporul în codrul mare” și să nu aducă pe alții peste ei. La 20.11.1797 se plâng că țăranii din Moișa, puși peste cei din Boroaia, unde e strâmt, mulți au fugit și că cei cu neamuri la Boroaia și-au făcut case din curaturile de aici și nu s-au mai dus la Saca. Ori, la Saca pot trăi 50 de gospodării și nu 20 ca acum, căci sunt 40 de fâlcii iar la Boroaia, doar 3-4 fâlcii de locuitor.

În acest fel se ia hotărârea ca toți locuitorii să se mute la Saca (p.VII d.35), astfel că la 18.IV. 1797, cei din Saca, dau zăpis egumenului de Rîșca că-s mulțumiți, cer împăcare, că nu vor mai aduce supărări sătenilor din Boaroaia, că nu vor mai sta în colibe ci își vor face case, și de nu vor respecta cele de mai sus, „să fie pedepsiți cu bătaia”. Se angajează să nu vîndă și să nu dea zestre nici o palmă de loc fără știrea m-rii (doc.38, 60).

Începând din 1800, egumenul de Rîșca se plînge frecvent că cei din Boroaia nu vor să lucreze zilele de boieresc și cere ca ei să lucreze 12 zile și nu în batjocură (P.VII.d.67). În același timp, m-rea le ia zălog uneltele pentru că au tăiat lemne și nu au dat zeciuală (VII/70) iar C. Ipsilanti poruncește ca și paștirii din Boroaia să facă 12 zile lucru pentru m-re - (VEI/68).

Într-o altă jalbă din 5 mai 1804 (arch. Stat. Buc. IV/54) se arată situația lor mizeră și se cere să li se dea moșia ce au îngrădit-o cu truda și osteneala lor, ca să pună popușoi, căci sunt prăpădiți cu case și cu copii cu tot, săraci, nu au ce să-și cumpere, nici pâine pentru hrană și cer să li se dea voie să se angajeze argați și pitari pe la alții, pentru a nu le pieri copiii de foame.

În 1819 se cere delimitarea moșiei Boroaia de Bogdănești, Dumbrăvița, Baia și Ciumulești (1/97) iar în 1826 Vasile Gorban este solicitat în acest scop (1/99). În 1825 se reclamă că se face draniță pe moșia m-rii și nu se dă zeciuală (1/86, 1/99) astfel că în Arhivele Statului București, pachetul VII, cuprinde 65 de documente care se referă, de asemeni, la nenumăratele reclamații și nemulțumiri: că nu se respectă zeciuală (1795), să nu se are poienile (din ordinul lui M. Șuțu) pentru că m-rea are nevoie de fânețe (1795), că peste 12 zile pe an se mai cer două zile de coasă (1795), oamenii să se mute din fața m-rii pentru că „merg cu femeile la m-re și se amestecă cu călugării” (1795), că țigani au fugit și cei din Boroaia trebuie să le plătească birurile (1797), ca dijma de la fân să fie a 10-a parte (1799), să se cedeze curaturile confiscate (1800), etc.

Între 1796 și 1847 există în arhive peste 40 de petiții adresate împotriva egumenilor Chirii, Isaia, Eftimie Stamate sau arendașilor Ivan Gane, Iordache Mănescu, Grigoraș Bașotă, N. Goneescu etc. pentru că nu le permit să are, pentru că le cer dijma și clacă în exces, etc.

*Departamentul din Lăuntru
Către Ispravnici ținutului Sucevei*

D. căminarul Trandafil Săchelarie posesorul moșiei Boroae, acest ținut, prin jaloaba ce au dat Departamentului, reclamând că, lăcuiitorii de pe zisa moșie i-ar datori o înșămătoare sumă de bani, analogu locurilor ce stăpănesc fiecare după alcătuire mijlocitoare, s-au rugat a-i să face cuvenita îndestulare. Drept aceia să scrie Ispravniciei, ca să cerceteze toate împrejurările arătate de jăluitar și de descoperirile ce ar face să raportuiască cu toată lămurire spre ai să da cuvenita dezlegare de urmare.

C.Sturza

Secția a 3-a

No.64

1850 ianuarie 3

Masa 1^{ia} Potrivit cu cuprinderea poruncii să să facă cunoscut dum-căm. Trandafir spre a da ispravniciei, listă de datoriile ce are pe la lăcuiitori, ca și Ispravnicia să pue în lucrare, cercetarea lor, de sînt drepte și neprihănite.

*

* * *

Înaltpre osf(in)șite și mult milostive stăpâne, lăcuiitori satului Boroaia, moșia Tîrzia și Saca moșia Sf. monasteri Rîșca plecată jalobă

Supărările și strimtorările ce ni se pricenuște de cătră sf. sa iconomul Iftimie Stamate cu adunarea vitelor spre pășunare în îmașul satelor noastre, neputînd ale mai suferi, întrutot plecat ne rugăm, înalt preosfințiilor voastre, ca să vă milostivit a ne lua în băgare de samă următoarele:

1. în vreme când i s-au dat voae numitului iconom ca să aibă Poiana Slătioara și să fie slobod a să pășuna în îmașul satelor nostre vitele sf. sale și a lăcuiitorilor dipi Bărăști; aflîndu-ne mai puțin la număr și cu mai puține vite, cum și sf. sa iconomul avînd cîțva lăcuiitori în Bărăști, întinderea îmașului ci să afla, pute a fi încăpătoare pentru pășunare vitelor.

2. Iar acum fiindcă pe de o parte sf. sa iconom și-au mai mărit Bărăștii, în pămînt și s-au înmulțit numerile lăcuiitorilor, iar pe de alta și noi asemenea ne-am mai înmulțit și nici cum n-au unde încape și vitele sf. sale iconomului.

3. *Cu atăta mai mult că sf. sa neîndestulându-se a-ș pășuna numai vitele sf. sale și a lăcuitorilor din Bărăști, mai aducând și vite străine și a fiilor sf. sale di pe alte moșii, de ne strămtorește îndestularea vitelor noastre, precum spre dovadă urmează să, până acum are adunate piste 300 capete de vite cornorate și afară de mascuri și altele.*

4. *Cape lîngă aceste mai avînd supt îngrăditură și Poiana Slătioara, în soma peste 70 de fălci, din pricină că nu s-au mulțămîț în aceia ce se găse și s-au silit a o lărgi, au dat foc de au ars și pădurile de ne-au curmat și îndemnare de lemnu trebuincios pentru casăle noastre ce ne era dat de către monastire, încît după cum ne găsim lipsit și de pămîntul de hrană, nu au mai rămas chip a pute purta sarcinile îndatoririlor cătră proprietari, cu facirea boerescului și cătră o cârmuire cu plata birului și celelalte havalele.*

De aciasta cu fierbinți lacrimi ne rugăm înnalt preasfinților vo(a)stre, ca să vă milostiviți a ne depărta pe pomenitul iconom din spatele noastre, ca să putem și noi păzi lăcuințele ce avem, pentru că dacă nu vom pute ține și cate o vită, cu care să ne putem înlesni traiul vieți, în lipsa celorlalte îndemnări apoi, nu ne rămîne altă decît numai să părăsim lăcuințele noastre di pi aceste moșii să să ne mutăm aiurea, unde să găsim adăpostirea și înnelsnire pentru hrana vieții.

1841 mai 11 de zile

eu Costin Bănea

eu Gorie Onisie

eu Ioniță Ipate

Mihăilă Lazăr

Costin Lupușorul

Gavril Rusu din satu Moișa

Petre Gorbăn

Grigori Tătaru

eu Elena Ungureanu din Groși

Ioan Stan

Toader Irimia

eu Toader Onisii vornic

eu Vasile Scutelnic din Moișa vornic

eu Onofrei vornic din Groși

eu Stan din săchelari duhovnic

eu Vasile sat Groși eu Grigori Moișa

(Arh. St. Iași Tr. 806 op. 916 dosar 69 p. II. f. 293 - Divanul Domnesc)

*
* *

1812 martie 24

Jalba locuitorilor satului Boroaia, ținutul Suciava către Departamentul (Treburilor din Lăuntru), pentru mare asuprire „ce sufăr de la noul posesor Costachi Grigoriu din Fălticeni” care-i îndatoresc să lucreze boerescul „după izvor ce înfățișăm dimpreună cu jaloaba. Acesta cerea să facă „în zilele noastre” și nici un posesor pe noi nu ne-au smintit, din curaturile ci ne avem făcute din păduri cu toporul, vroind a ne lua a treia parte, care noi loc de săliște, pentru popușoi di pi alte moșii, ce numai loc defănaț avem, iarăș făcute din topor, fiind și acela sarbăd și nu să face bun”.

Roagă Departamentul să se uite la copia ce o cere posesorul și să ni deie pont atît de lucrul cât avem a-i face precum și de cât loc are ani da, fiindcă loc de hrană nu avem destul pe ace moșie. Dacă nu vor fi satisfăcuți „rămîne să ne îprăștiem p(r)in lume”!

Copie izvodului

Să are de tot plugul cîte una sută douăzeci prăjini și cei fără boi să facă zilele de la alt lucru, să prășească 30 de prăjini, să-mi săceri cate 50 prăjini cu două zile claca pontului, să cosească 80 prăjini, sau să plătească cate 30 lei, să ducă căti o podvoadă la Eși, cei cu boi au să aducă cîte două care lemni în care să fie două palme, să dei tot gospodarul cîte o găină și 2 pui și zece oă și din 50 miei, unul precum și din 50 stupi și unul să dei de la mînzați cîte 4 merțe brînză și pol ocă lapte, cîte un calup în 30pe rășcă lor de 9 palme dintr-a lor și să nu li să ei dijmă din cînepă, să dei dijmă din toate, atît din țărînă cît și din grădină și finul să-l îngrădiască și a treia parte din moșie să rămîe pentru stăpîn, coșare să facă la locul ce va fi păine boierească precum și arie să se îngrădiască, meremeturi la casa boierească și la crăcimă, oricînd va fi trebuință.

Întocma cu izvodul dat de locuitori.

O jalbă din 15.II.1835 contra boierului M.Măcărescu ce arenda moșia Boroaia, de la M-rea Neamț, cerînd dreptate împotriva „jafurilor vădite, pentru că altfel siliți sîntem a veni cu mic cu mare și cu văduva a îmbrăția scaunul luminăției voastre și totodată vom striga într-un glas că nu mai putem a suferi aceste obijiduri ce pătîm din partea moșului său Iconomul Iftimie de 23 de ani și om fi siliți a închide ochii și a pustii satul, fugind care încotro vom pute”, (semnează toți locuitorii satului Boroaia - arh. Iași)

Pe de altă parte, boierii și proprietarii evrei arată nesupunerea țăranilor față de obligațiile luate (Leiba Solomon Răileanu reclamă că un țăran din Boroaia nu i-au dus cheresteua la Iași la 19 Aug. 1852, boierul Măcărescu reclamă că țăranii din Boroaia nu i-au plătit păpușoiul, evreul Avram reclamă că pe un an - (1838) - nu a primit arenda și dijma și că nu au cărat boierului Măcărescu dranița la Miclăușeni în 1841, ca și alte reclamații ale lui Iorgu Hartular etc. (Arh. Stat Iași nr. 5906). Tot atunci, căminarul Trandaf Sachelarie face nenumărate liste de datorii (printre datornici fiind Dănilă, Toader, Timofte și Iacob Bîrleanu, cu datorii în total de 66.148 lei și 39 parale).

În 1840 se dispută 10 jalbe la divan pentru poiana Slătioara de sub bîtca Pleșului, dată în 1826 de m-rea Rîșca pentru imaș ca și pentru arderea a 1500 fălci pădure și pentru nerespectarea învoielilor cu Iftimie Stamate, toate declanșînd un mare proces dispus de domnescul divan al Țării de Sus. Astfel, la 1875, pentru pășunatul a 40 de vite mari, trebuia să se dea impozit 4 oca de ciară, 2 oca de untdelemn și 1 ocă de tămîie (T.Codrescu).

Numai între 1844-1848, zeci de jalbe arată, de asemeni, nerespectarea acestor obligații (că nu s-au lucrat barabulele, că nu le-au cărat cu carele cu boi, că nu au plătit dranița făcută, că suportă bătăi pentru că nu au făcut stogurile cu fîn, că nu le-au dus la Fălticeni, că nu au arat, că nu au cărat dranița la Iași sau că nu au cărat barabulele la Iași etc).

Aceste jalbe sînt făcute din partea boierilor Iorgu Hartularie, căminarului Stamate, a lui Solomon Leiba, Gavrilaş Hagioglu, Grigore Economu, Leiba Avram etc.

Așa cum se deduce situația țăranimii clăcașe era greu de suportat, un exemplu fiind străbunicul lui Simion Scripcaru, cu 16 copii, care, înainte de 1907, poseda 1 Ha de răpi iar copiii se rînduiau cu cămășile legate cu un curmei de tei pentru a ieși în sat și merge la școală, deși la 1878 a fost împrumutat cu 2,5 fălci în calitate de pâlmaș.

Cronologie istorică perioada 1734-1884

1734 - Vechilul M-rii Rîșca prezintă un document ce delimitează moșia M-rii.

1774 - Catagrafia satului arată 44 de case, un popă, un jidov, un țigan, una femeie săracă, rămânând 40 birnici.

1783 - Mitropolitul Moldovei face raport către Domnie cum că Egumenul M-rii Rîșca se judecă cu locuitorii de pe moșiile M-rii, printre care și cei din Boroaia, care au cerut mai mult loc de finaț pentru vite. În același an se stabilesc ponturile țăranilor față de stăpînii moșiilor.

1789 - Locuitorii din Moișa cer loc de arat în Buda și promit că nu vor mai supăra M-rea.

1791 - Locuitorii satului Moișa pasc pe muntele Rusu și nu plătesc M-rii Rîșca. Ispravnicul îi ceartă că dacă nu vor plăti vor da și ciubotele.

1792 - Domnul C. Moruzi se adresează lui Varlaam, egumenul M-rii Rîșca, și cere ca valea Rîșca Mică ce a fost dată lui Matei Milo să fie redată locuitorilor din Moișa.

Domnul cere ispravnicului de Suceava a nu lăsa locuitorii să-și facă casă pe țarina M-rii Rîșca ci pe siliști iar casele să fie una lângă alta, aceasta, ca răspuns la plîngerile egumenului.

1795 - Starețul cere ispravnicului Sucevei să mute locuitorii care și-au făcut casă pe moșia Bogoslov, unde este și M-rea, iar domnul C. Suțu cere ispravnicului Sucevei să mute pe cei 50 de oameni pe moșia Boroaia sau Plopu.

În reclamația lor, robii arată că ei au făcut aici curătură și că de la o vreme încoace vin puțini oameni de peste hotar pentru a se așeza pe pârâul Moișa, în coastele M-rii, și cer ca cei noi veniți să meargă pe alte moșii. Cererea e făcută de robii țigani ai M-rii Rîșca.

- Egumenul Chirii al M-rii Rîșca arată că satul Moișa și Bogdănești a M-rii nu dau zeciuală după pont iar în vremea resmeriței au luat pămînt, l-au arat și fug fără a da socoteală M-rii.

- Ispravnicul de Suceava cercetează conflictul pentru zeciuală de fân și arată că locuitorii nu au dat fânul, datorită secetei, dar se învoiesc a da în loc parale.

- Locuitorii din Moişa cer ca să are și în cel de al doilea an pe locul Buda, promițând că pe lângă cele 12 zile de lucru pe an vor mai face două zile clacă la coasă, și în acest sens dau un zapis pentru clacă semnat de 11 locuitori.

- D-nul Alex. Calimach dă ordin ca pașirii să mazilească pe locuitorii de pe moșia Moişa pentm a-i așeza pe moșiile Plopul, Târzia ori Bogdănești, deoarece, s-au înmulțit în număr de pese 50 cosași. În același timp țiganii reclamă pe cei nou veniți care se amestecă cu călugării iar egumenul nu le dă locul din Buda unde ei vor să se ducă.

- Locuitorii din Moişa reclama că deși umblă din casă în casă ca să-i scoată de la locuințele lor, ei motivează că s-au învoit cu egumenul ca să mai are un an la Buda.

1796 - D-ul Alex. Calimach aprobă mutarea locuitorilor din Moişa pe moșia Saca și Târzia unde este mai mult loc decât pe moșia Boroaia.

1797 - Locuitorii din Moişa și Boroaia cer să meargă înapoi la Buda de unde au plecat după răsmerița muscalilor iar egumenul nu îi lasă, punându-i în spatele locuitorilor din Boroaia pe V-lea Saca. Mai mult, că alungându-i, starețul a dat tot de le-a rămas acolo țiganilor. Litigiul arată că în loc să meargă la Saca unde li s-a spus, unii din ei au rămas la neamuri la Boroaia pe Curaturile lor. Ori, la Saca pot trăi 50 de gospodari și nu 20 câți sunt de fapt, deoarece, în mijlocul Boroii nu-s mai mult de 3-4 fâlcii de pământ. Isprăvnicia Suceava îi obligă deci să se mute de la Boroaia la Saca, iar moșienii așezați în Boroaia să fie duși cu case cu tot la Saca. Isprăvnicia face convenitele cercetări privind neînțelegerile dintre locuitorii băștinași din Boroaia și cei veniți din Moişa și Saca și cere mutarea lor la Saca. După aceasta, locuitorii strămutați pe Saca, dau zapis de împăcare cu egumenul iar în același an, domnitorul cere ca cei ce nu au plecat încă din Boroaia să fie duși cu forța la Saca.

1799 - Egumenul Chirii este reclamat că din 10 căpiți cosite le ia o căpița iar la boieresc, în loc de 12 zile pe an le socotește doar 4 și le ia în plus un miel pentru imăș și nu îi lasă să vâneze. Locuitorii din Moişa reclamă că nu pot suferi aceste jafuri și asupriri.

- D-nul C. Alex. Ipsilanti cere ispravnicului Sucevei să cerceteze pricina așa fel ca să nu facă păgubire M-rii și supărare locuitorilor. Drumul de 4 ceasuri pentru boieresc să intre în socoteală și să-i lase să vâneze mai departe de jumătate ceas de la M-re.

- în același an, locuitorii cer ca dijma de fân de pe moșia Boroaia și Saca a M-rii Rîșca să fie una căpiță din 13 căpiți și nu zeciuală. Jalba este semnată de 22 de locuitori.

1800 - C. Alex. Ipsilanti scrie la Suceava că și locuitorii din Boroaia ce au fost făcuți panțiri să dea zeciuală ca toți locuitorii, să facă 12 zile conform ponturilor.

- Vistiernicul N. Roset cere egumenului M-rii Rașca să dea locuitorilor lemne de foc fără zeciuală.

1800 - Măria Pităreasa cere egumenului M-rii Rîșca să-i dea vitele înapoi.

1804 - Locuitorii moșiei M-rii Rașca se plâng că sunt jăcmăniți de d-na Grigoraș Bașotă care le dă loc de arătură cale de 2 zile, unde ei mergând au fost bătuți de 20 de țigani trimiși de dânsa.

1808 - locuitorii construiesc biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului care este reparată în 1864 iar în 1882 ei cer Sucevii, prin economul V. Creangă, de a le pennite a fi zugrăvită pe dinăuntru.

1811 - Prin zăpis de la Pintilie Balaban se vede că Poiana Slătioara de sub Bîtca Pleșului a fost vândută economului Iftimie Stamate.

1812 - Iftimie Stamate arată că are acte pentru locul cumpărat în Vatra satului Boroaia.

Gherman Stamate deschide poiană sub Bîtca Slătioarei pe moșia Boroaia ca și în pădure în dealul Brîzei și în 1826 egumenul Isaia confirmă aceste drepturi ale călugărului Gherman.

1819 - Starețul Grigore cere delimitarea moșiilor Bogdănești și Boroaia de moșiile Dumbrăvița, Ciumulești și Baia pentru că se apropie cositul.

1825 - Banul Dumitrache Ralet cere sătenilor și vornicului din Boroaia să dea zeciuală pentru dranița făcută pe moșia M-rii Rîșca.

1826 - Starețul M-rii Rîșca cere delimitarea moșiei Boroaia și Bogdănești de moșiile M-rii Neamț iar Andronache Donici face această delimitare, deoarece, înscrisurile s-au pierdut. Delimitarea s-a bazat pe declarațiile bătrânilor cu carte de blestem și sub blestem și pe bourii găsiți pe copaci (semne boure). În acest fel se confirmă hrisovul M-rii Rîșca dat de logofătul Ionița Cantacuzino și de Grigore Calimach la 1768.

1827 - Iftimie Stamate arată acte pentru 7 fălci de pământ cumpărat pe dealul Brînzii, acte pe care le deține până în 1843 când acest pământ a trecut pe la diferiți posesori: Pavel Balaban, I. Lungu, Gane Rîșcanu.

1832 - Locuitorii Boroii se plâng ispravnicului de Suceava pentru nerespectarea zilelor de boieresc pe moșia lui C. Grigoriu.

- în același an, locuitorii din Bogdănești, Boroaia și Rîșca reclamă așezarea a 4 pușcași pe Valea Slatinei.

1832 - Paharnicul Grigoriu care stăpânea moșia Boroaia, Moișa și Tîrzia cere de la isprăvnicie ca locuitorii ce se aflau pe moșiile cumpărate înaintea acestora să plătească cîsla pe locuri. Mai mult, posesorul Grigoriu cere ca țăranii să fie puși la plug după pontul stabilit.

1834 - Jalba locuitorilor din Boroaia-Neamț care se plâng de holda cerută peste pont și cer împărțirea moșiei după învoiala de 2 părți a locuitorilor și una posesorului.

1835 - Se menționează că Boroaia are 108 gospodării cu 540 suflete (harta rusă din 1835).

- Locuitorii Boroii se plâng contra lui Măcărescu ce a luat moșia de la M-rea Neamț

- 1837 - Vornicul Th. Onisii arată că nu a fost scutit de dijmă, adete și boieresc, pentru că a lucrat pe moșia Boroaia Rîșcăi.

- Locuitorii reclamă plata suplimentară cerută de boierul Grigoriu, urmașul său Tudorache și apoi Th. Sireon, care le lua o treime din curaturi.

1839 - Locuitorii din Boroaia se învoiesc cu căminarul Iorgu Hartular în sensul ca la împărțirea moșiei, două părți să fie ale locuitorilor și una a boieailui.

- Vechilul Porfiri reclamă 4 locuitori din Boroaia că nu voiau să meargă la prășit la Mitocul M-rii, cale de 4 ceasuri, iar ispravnicul cere vechilului să nu îi trimită prea departe.

- Locuitorii din Boroaia se plâng că și M-rea Neamț îi asuprește la lucrul boieresc și reclamă îndeosebi pe vechilul monah Porfiri.

1840 - Reclamația comună a locuitorilor din Boroaia, Moișa, Groși și Tîrzia că economul Iftimie Stamate de la Bărăști le-a luat imășul pentru păscutul vitelor sale de negustorie și anume 120 de cai și 300 de boi. Ei reclamă că acestea pasc până în poiana Slătioarei și jalba este semnată de Măria Borleanu, Cojocari și Năstase Monoranu. În același timp sunt nesfârșite procese la judecătoria Iași pentru vitele și ramatorii ce pasc pe moșia Boroaia. Mitropolia delegă pe Veniamin Velișcu de la Rîșca ca să se judece cu Iftimie Stamate.

1842 - Posesorul Măcărescu arată că locuitorii nu i-au plătit obligațiile.

1847 - Isprăvnicia dă hârtie către starețul M-rii Rîșca ca Iacob Stamate să meargă pe moșia sa din Bărăști și să lase cele 5 fălci de loc de sub dealul Brînzii și cele 30 de fălci de sub Bîtca Pleșului conform actului din 1819 dat de Mitropolitul Veniamin.

1848 - Iancu Prăjescu reclamă că locuitorii din Boroaia nu i-au făcut cele 120.000 de draniță.

1849 - Căminarul Gh. Stamate care stăpânește moșia Bărăști i se scot lucrurile la licitație cu darabana.

1850 - în documentele anului apar foarte multe prenume utilizate în Ardeal: Andrieș, Anton, Simion, Ionuță, Iftimie, Chirilă, Nechifor, Năstase, Parfenie, Pricop. Apare de asemeni numele lui Th. Bîrleanu (1850) precum și a altor locuitori cu prenume de Filip, Iacob, Enache, Stroe, Elisei, într-o altă listă de datorii a 272 de locuitori către posesorul moșiei Trandafel Sachelarie, în valoare totală de 66.148 lei și 39 de parale.

1852 - în Boroaia Neamț figurau 49 de birnici iar în Boroaia Rîșcăi 233 birnici, ambele sate din ocolul Moldovei.

1857 - Judecătoia Suceava face delimitarea moșiilor Boroaia, proprietate a M-rii Neamț și Secu, de moșia Boroaia, proprietatea M-rii Rîșca, îndeosebi a moșiei Orțești a M-rii Neamț de cele ale M-rii Rîșca, hotarul trecând de la Măru Roșu prin Bărăști, păraul Uliei și pâraul Tîrziei. Moșia Rîșca avea 240 de stânjeni iar Neamț 100 stânjeni.

1858 - Se cere despărțirea moșiilor Boroaia Neamț de Boroaia Rîșcăi.

- Starețul Gherasim al M-rii Neamț arată că s-a despărțit moșia Orțești de m-rea Neamț și cere a fi delimitată de moșia Rîșca.

1859-1860 - Boroaia Neamț avea 331 suflete și Boroaia Rîșcăi 1463 suflete. În recensământului ocolului Moldova răzeși apar numai la Brusturi și Orțești în număr de 652.

1861 - Th. Sirion, posesor al moșiei Boroaia, cere ca locuitorii să-i dea boierescul.

1875 - Boroaia avea cotunele Tîrzia, Groși, Poiana Slătioara, Bărăști și Orțești.

1882 - Petre Stavu se plânge că la 1879 și-a căsătorit fiica cu seminaristul Gh. Ionescu, preot la Boroaia, și i-a dat ca zestre 125 galbeni, dar, datorită răului lui tratament, dimpreună cu tatăl lui, C. Ionescu, tot preot la Boroaia, s-a îmbolnăvit și a decedat, și îi cere banii înapoi, înaintea secularizării averilor mănăstirești, locuitorii fruntași stăpâneau între 2-15 fâlci de pământ, cei mijlocași între 0-8 fâlci iar codașii între 0-5 fâlci. Primii clădeau posesorului pământului 130 lei, mijlocașii 100 și codașii 60 de lei, ori proprietarii cereau plata în plus pentru fân și curățur motiv pentru care, după 1839, locuitorii reclamă în mod permanent.

Împroprietăririle și evenimentele ulterioare

Înainte de secularizare, în 1855, m-riile Moldovei aveau 215 proprietari și prin secularizare doar 22% din pământ a intrat în patrimoniul Statului (Păcurariu). În 1859, multe mănăstiri erau sub dependența locurilor sfinte, astfel că moșia Rîșca era sub dependența Mitropoliei iar M-rea Neamț păstra încă independența moșiei. Aceste mănăstiri au fost și primele vizate de secularizare. La opoziția față de secularizare, mitropolitul Sofronie Miclea este escortat de M. Kogălniceanu la M-rea Slatina, iar Starețul Gherasim la Coșula. N. Crețulescu, în Istoria M-rii Neamț și Secu (Bibl. M-rii Neamț, ms. nr. 164) spune că, în 1859, de la M-rea Neamț și Secu s-au vândut 497 cai, 2683 boi, 10.269 oi, 1784 stupi și produsele de pe 11 moșii în valoare de 272.000 galbeni (2.226.436 franci).

Domnitorul Al. I. Cuza împroprietărește în 1864 fruntașii cu 5 și 1/2 fâlci, mijlocașii cu 4 fâlci și codașii cu 2 și 1/2 fâlci astfel că, 37 de familii cu 4 boi, 126 familii cu 2 boi și 248 familii de codași din Boroaia primesc pământ. Pământul s-a plătit în 15 ani (câte 4300 lei falcea, ceea ce echivala cu 12 perechi de boi), ori este evident că nu toți țărani au această posibilitate și astfel cele 3000 ha teren destinate împroprietării țăranilor au intrat în mâinile celor avuți (vezi tabele de mai jos). Se naște astfel o pătură suprapusă a satelor. În 1879 se împroprietăresc în plus 44 de însurăței iar în 1889 se vând țăranilor din Boroaia 106 loturi a câte 5 ha. Dar și după 1851, țăranii din Boroaia erau obligați să prășească 42 de prăjini de păpușoi, să secere 56 de prăjini și să hrepcuiască 70 de prăjini pentru un clăcaș cu boi ce beneficia de 28 de prăjini de loc de moină și de 18 prăjini de loc de țelină. După 1864, un astfel de țăran trebuia să dea boierului, timp de 15 ani, câte 100 lei pe an.

ÎMPROPRIETĂRIREA DIN 1864

Satul	Fruntași	Mijlocași	Codași		
	nr.	nr.	nr.	Fălci	Lei
Boroaia Rîșcăi	37	127	95	945	278.417
Boroaia Neamț	-	27	229	229	54.124
Giulești propr.județ	-	12	48	48	13.782
Giulești- propr.Stat	-	1	24	24	7.676
Bărăști	14	81	220	220	70.806
Moișa	-	28	234	229	68.929

ÎMPROPRIETĂRIREA 1878

Boroaia comună	63 de țărani	756 pag.	45.120 lei pe moșia Belcești
----------------	--------------	----------	---------------------------------

ÎMPROPRIETĂRIREA DIN 1879

Boroaia comună 99 țărani 396 ha (279 fălci)

ÎMPROPRIETĂRIREA DIN 1945

Boroaia comună 279 țărani 955.000 / m²

Această deplorabilă situație revoltă pe țărani încă din 1851, când un document arată că un burlac din Orțești face mare răzvrătire între locuitori și un altul arată că boierii Hartulare și Stamate au fost buzdugăniți

În 1907, în Boroaia, o populație de 400 de suflete poseda 149 cai, 693 boi, 656 vaci și 550 porci, motiv pentru care țărani cer pământ, revizuirea contractelor de arendare și reducerea arenzilor. În raportul din 27.11.1907 înaintat prefecturii, învățătorul Simion Tesaru relatează răzvrătirile țăranilor și întreruperea cuvântărilor sale și cerea să se facă ceva pentru ameliorarea soartei lor, care, astfel, nu mai pot fi stăpâniți.

Aceste stări au continuat până în 1918 când, mereu în harță cu stăpânirea, s-au adunat la primărie și în frunte cu femeile Marița Arsintescu și Anica Sibechi au cerut înlăturarea nedreptăților. Căci, în preajma lui 1907, situația la sate era jalnică: exista doar o infirmerie cu lut pe jos și paturi cu scânduri dar avea însă steagul în vârful casei (Gorovei), țărani erau obligați la 25 de zile de lucru cu mâinile și 10 zile cu calul sau acestea se preschimbau în bani (Rosetti) A. Moruzi, începând cu 1805, luase chiar și dreptul ca prisosul moșiilor să fie arendat țăranilor. De aceea morala duplicitară a satului considera că a înșela pe boier nu era un păcat. Sub A. Moruzi la obligația de clacă se adaugă și obligația de arătură (de 80 de prăjini), de prașilă (a 15 prăjini), de secere (a 30 prăjini) și de coasă (a 80 prăjini). Regulamentul organic le dădea însă dreptul de a se muta dintr-un sat în altul la 7 ani odată, cu obligația de a plăti boierescul pe un an înainte. Pentru pământul dat țăranilor, acest regulament obliga la 14 zile lucru cu carul și 37 zile cu palmele. În aceste condiții grele de sub Moruzi și Grigore Ghica, țăranii aduc problemele agrare în divan, căci, atunci când s-au jeluț, „ispravnicii, jandarmii și zapciul i-au bătut” (Neofit Scriban) și cer ca pe viitor și țăranul „să fie pus în rândul oamenilor și să nu mai fie asemuit cu dobitoacele”. Învoielile agricole, contracte complexe și încâlcite, prevedeau multiple obligații de tipul dijmii, muncii, plocoanelor, arendei etc. (Ioanițescu) astfel că, lipsa de pământ după legea din 1864 îi silea pe țăranii să-1 ia în arendă care se convertea în zile de muncă, bani, dijmă de cereale, zile de lucru cu brațele, cărăușie, plocoane, etc. Media suprafeței unei gospodării țărănești era astfel 3,5 ha față de 900 ha a marii proprietăți. Peste 38% din pământul țării era exploatat de 1500 proprietari iar, dintre țăranii, 60% arendau pământul în dijmă și 30% în bani.

Consecutiv acestei stări de lucruri au început răscoalele din 1907 care, în zonă, s-au manifesta la Forăști, Cristești, Miroslovești. Acțiuni mai reduse au fost însă în ținutul Sucevei unde arendășia nu era așa extinsă, datorită terenului muntos. Totuși, țăranii din Sasca, Bogata, (răscoala reprimată de 60 de soldați), Tîrzia, Groși, Boroaia, au luat parte la agitații fără violențe (iar învățătorii îndemnau la soluții pașnice) astfel că s-a consumat în petiții și adunări. La Boroaia „țăranii fierbeau din cauza dificultăților de a lua în arendă o moșie deja arendată, în parte, tot lor” (Răsc. 1907, Doc. vol. I. p.180), raporta Prefectura Suceava.

Petițiile la Prefect pentru obținerea de pământ erau motivate și de faptul că 109 țărani din Boroaia, neputând cultiva pământul și plăti impozitele, arendau pământul cămătarilor pentru sume derizorii (Monoranu O.). Autoritățile recunoșteau că mobilul acestor petiții era „lipsa de pământ și învoielile agricole grele.”

A. TABELLA

de constatarea sumării dăcuilor, a cântărilor lucr și sumei de impozitare
interesii proprietarilor

Comuna Boroaia

Numele proprietarului	Cantitatea terenului		Cantitatea lucrului		Suma impozitelor	Observații
	Ar. (Arșine)	St. (Stroci)	Ar. (Arșine)	St. (Stroci)		
1. St. Boroaia	100		100			
2. St. Boroaia	100		100			
3. St. Boroaia	100		100			
4. St. Boroaia	100		100			
5. St. Boroaia	100		100			
6. St. Boroaia	100		100			
7. St. Boroaia	100		100			
8. St. Boroaia	100		100			
9. St. Boroaia	100		100			
10. St. Boroaia	100		100			
11. St. Boroaia	100		100			
12. St. Boroaia	100		100			
13. St. Boroaia	100		100			
14. St. Boroaia	100		100			
15. St. Boroaia	100		100			
16. St. Boroaia	100		100			
17. St. Boroaia	100		100			
18. St. Boroaia	100		100			
19. St. Boroaia	100		100			
20. St. Boroaia	100		100			
21. St. Boroaia	100		100			
22. St. Boroaia	100		100			
23. St. Boroaia	100		100			
24. St. Boroaia	100		100			
25. St. Boroaia	100		100			
26. St. Boroaia	100		100			
27. St. Boroaia	100		100			
28. St. Boroaia	100		100			
29. St. Boroaia	100		100			
30. St. Boroaia	100		100			
31. St. Boroaia	100		100			
32. St. Boroaia	100		100			
33. St. Boroaia	100		100			
34. St. Boroaia	100		100			
35. St. Boroaia	100		100			
36. St. Boroaia	100		100			
37. St. Boroaia	100		100			
38. St. Boroaia	100		100			
39. St. Boroaia	100		100			
40. St. Boroaia	100		100			
41. St. Boroaia	100		100			
42. St. Boroaia	100		100			
43. St. Boroaia	100		100			
44. St. Boroaia	100		100			
45. St. Boroaia	100		100			
46. St. Boroaia	100		100			
47. St. Boroaia	100		100			
48. St. Boroaia	100		100			
49. St. Boroaia	100		100			
50. St. Boroaia	100		100			
51. St. Boroaia	100		100			
52. St. Boroaia	100		100			
53. St. Boroaia	100		100			
54. St. Boroaia	100		100			
55. St. Boroaia	100		100			
56. St. Boroaia	100		100			
57. St. Boroaia	100		100			
58. St. Boroaia	100		100			
59. St. Boroaia	100		100			
60. St. Boroaia	100		100			
61. St. Boroaia	100		100			
62. St. Boroaia	100		100			
63. St. Boroaia	100		100			
64. St. Boroaia	100		100			
65. St. Boroaia	100		100			
66. St. Boroaia	100		100			
67. St. Boroaia	100		100			
68. St. Boroaia	100		100			
69. St. Boroaia	100		100			
70. St. Boroaia	100		100			
71. St. Boroaia	100		100			
72. St. Boroaia	100		100			
73. St. Boroaia	100		100			
74. St. Boroaia	100		100			
75. St. Boroaia	100		100			
76. St. Boroaia	100		100			
77. St. Boroaia	100		100			
78. St. Boroaia	100		100			
79. St. Boroaia	100		100			
80. St. Boroaia	100		100			
81. St. Boroaia	100		100			
82. St. Boroaia	100		100			
83. St. Boroaia	100		100			
84. St. Boroaia	100		100			
85. St. Boroaia	100		100			
86. St. Boroaia	100		100			
87. St. Boroaia	100		100			
88. St. Boroaia	100		100			
89. St. Boroaia	100		100			
90. St. Boroaia	100		100			
91. St. Boroaia	100		100			
92. St. Boroaia	100		100			
93. St. Boroaia	100		100			
94. St. Boroaia	100		100			
95. St. Boroaia	100		100			
96. St. Boroaia	100		100			
97. St. Boroaia	100		100			
98. St. Boroaia	100		100			
99. St. Boroaia	100		100			
100. St. Boroaia	100		100			

Tabelul țăranilor împroprietăriți în 1866

Țărani din Boroaia lucrând pe moșia Mihăilescu (Belcești-Iași)

Tablou de Mihăilescu Craiu

La Fălticeni, în 1907, apărea Răvașul Poporului (ce avea în comitet pe A. Gorovei, M. Sadoveanu, Al. Vasiliu și V. Tomegea din Boroaia) care a fost o tribună de luptă pentru interesele țăranimii. Așa cum N. Iorga considera pe V. Stoleru de la Baia, ca un organizator al țăranimii, tot așa țăranii răsculați pentru pământ la Boroaia au avut înaintea lor pe învățătorul V. Tomegea. La inițiativa acestor învățători se înființează această revistă care, în 1909, este interzisă de guvern. O relatare din 31 iulie 1907 arăta situația țăranimii la Boroaia:

Jud. Suceava Primăria Com. Boroaia

31 iulie

D-le Procuror,

La ordinul prefecturii transmitem următoarea situație:

1. în comuna Boroaia sunt 3 proprietăți mari (moșii):

- Orțești, proprietatea maiorului Alex. Ghelmec;

- Bărăști proprietatea spitalului Stamate

- Boroaia Rîșca proprietatea Statului acordată lui Gh.V. Bîrleanu și Th.

Gh. Barariu.

2. Prețul cu care se arendează la țăranii o falcă de pământ cultivabil e de la 56-100 lei și fânaș 64-100 lei. Plata se face și pe bani și pe muncă, după învoială. Pentru vâratul unei perechi de boi se plătesc 24 de lei, o vacă 12 lei, o oaie mulgătoare 2 lei și stearpă 2,25 lei, un berbec 2,25, un cârlan 1 leu, 1 gonitor 9 lei, un mânzat 6 lei, un cal 12 lei.

3- Prețul muncii unei fălci de arat se plătește 16 lei, de grapat 4 lei, prășit 48 de lei, secerat 16 lei, cosit 16 lei, ziua cu carul 3 lei, cu palmele 1 leu și 20 de bani.

Pentru prașilă, coasă și secere se dă și tain 46 kg făină popușoi la falcea de prașilă, 20 kile la falcea de seceră sau coasă, 20 lei luna plugărit de omul mare și 15 lei copilul și mâncare.

Li se scad zilele de sărbători.

4. Costul pământului luat spre cultivare de țărani de la proprietari sau arendași îl plătește și în bani și în muncă după învoieli. Pe lângă munci mici, la nici una din moșiile arătate mai sus nu se obișnuiește să se mai dea pui de găină, ouă, etc. Pentru topitul unui car cu cânepă în râul Moldova, arendașul ea câte un pui de găină. Pentru pescuit pește, pentru rațe, găște ce, umblă pe pârae nu se ia nimica de la țărani. Pentru lutul ce-l iau pentru uns casele, asemenea, nimica.

5. Un om poate cosi o falce păpușoi timp de 30 de zile de I și 11 ori, de deșfăcat, carat strujeni și pus în coșare 30 de zile. O falce, de grăpat și semănat în 6 zile, de secerat grâu sau altă recoltă în 13 zile, cu legat, pus în clăi și cărat la stanție.

De cosit la iarbă o falce, adunat și clădit, 12 zile. Pentru desfacerea snopilor plouați, legarea din nou, punerea în clăi, nu se mai plătește aparte nimica decât prețul de mai sus.

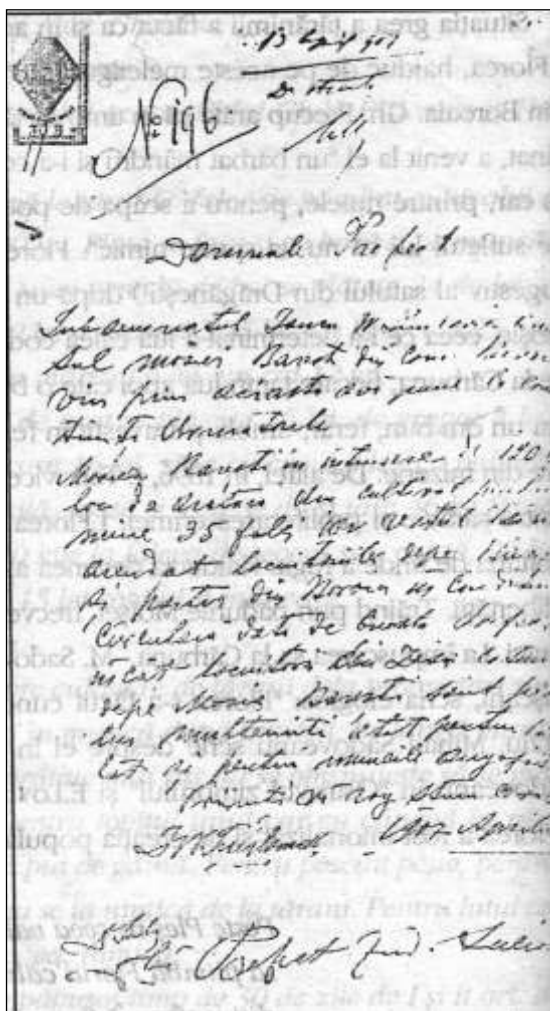
Primar Th. Niculăiasa

Secretar...

Situația grea a țăranimii a făcut ca și în această zonă să-apară haiducia. I. Florea, haiduc de pe aceste meleaguri (1858-1898), era ocrotit de țăranii din Boroaia. Gh. Precup arăta că în timp ce tăia nuiele pentru gard și loc de fanat, a venit la el „un bărbat mândru și i-a cerut să-l ia acasă, ascunzându-l în car, printre nuiele, pentru a scăpa de poteră”, iar moș Precup „s-a jurat pe sufletul lui că nu va spune nimic”. Florea era plecat din Tonți (nume sugestiv al satului din Drăgănești) după un conflict cu administratorul de moșie, ceea ce l-a determinat a lua calea codrului. Din crucea lui de piatră de la Cărbuna, fiecare țăran lua apoi câte o bucățică „pentru a nu fi prădat”. Era un om bun, ferar, umbla și travestit în femeie etc. căci nu avea altă ieșire din mizerie. De altfel, în 1896, I. Tanoviceanu, mare jurist, arăta legătura dintre sărăcie și proliferarea crimei. I. Florea a fost prins și dus la ocnă la Doftana de unde a fugit. Haiducia devenea astfel o modalitate condiționată a libertății. Trăind prin pădurile Moșiei, frecvent lua de la boieri și dădea la săraci. La împușcarea sa la Cărbuna, M. Sadoveanu, elev la școala din Vatra Pașcani, scria elogios: „Florea s-a făcut cunoscut printr-un rău bun”.

Mai târziu, Mihail Sadoveanu scrie despre el în „Dureri înăbușite” iar Profira Sadoveanu în „Ostrovul zimbrului” și E.Lovinescu în „Pași pe nisip”. Dar I.Florea a fost immortalizat și de creația populară (Vornicescu).

*Peste Pleș în cea vale,
să plimba Floria călare,
din năframă fluturând,
și pistoalele ascunzând,
și din gur'așa grăind:
- Poartă-mă murgule lin,
să trec puntea de arin,
să mă duc la moș Marin,
ca să-ncerc vinul di-i bun.
Vinu-i bun, ocoa-i mare,
îi bea Floria di-a calare,
crâșmărița-i ca o floare.
Bea Floria și iară bea,
că potira să gătia,
săgătia ca să mi-l prindă,
cu spionii lor să-l vândă,
pe bacșișuri boierești
Că nu vreau să mai trăiesc,
să trăiesc și să hoțasc,
pe boieri să-i jăfuiesc,
pe săraci să-i miluiesc.
Că Floria așa făcea,
pe boieri că-i jăcuia,
pe sărmani îi miluia,
și pe toți i-o miluit,
și ci toți că l-au iubit.*

Adresă din Boroaia privind răscoala din 1907

Iată și câteva alte relatări, de exemplu, aceea a țăranului N. Corduneanu (1916):

„De el nu să temea decât ceia cu parale multe pe care el nu-i prea-i ierta di datorii. El era frați numa'cu nevoiașul... Florea a fost îngropat la Mănăstire - acolo, la Neamț, și i-o luat capu'. Da' cum o măcelărească, asta nu știu. Da' acolo la Bogoslav era cruce la mormântu' lui și scria pe ea. Era di lemn, nu di peatră ca ceia din pădure.

Sau relatarea lui **Gh. Brustureanu din Boroaia:**

„De la tata meu știu că Florea era om bun, de inimă, dar el a fost forțat să șadă mai mult fugar, că era mereu urmărit. Avea gazde multe, avea și locuri de ascunzătoare prin codri, prin pădurile Neamțului. Acolo, la Cărbuna, la scorbura ceea de stejar trăznit era un sălaș bun. Potera mai dădea de urmele lui prin sate, dar acolo la scorbura nu l-o aflat, nu l-o putut afla niciodată, până în ziua când l-o ucis”.

Doina lui Florea și a haiducilor lui

(în formă populară)

Pe când în codru cânta un cuc / Haiducii după Florea apuc / Se țin după el tot lanț. Prin pădure de la Neamț / Cu baltage înarmați / De verzi codri – nconjurați / El pe nimeni nu omoară / Numai lumea o'nșioară / A trimes scrisori chiar eri / La niște bogați boeri / Prin care vrea mii de franci / Să-i împartă la săraci / Și dacă nimeni nu-i va da / Toată țara-o va prăda / Din codru haiducii-și cheamă / De jandarmi nu are teamă / Toată potera o încurcă / Ca ața-n caier pe furcă / Armata codrii - îi frământă / Moldova toată o'nspăimântă / Și Florea sta lângă-un izvor / În pădure cu'n topor / Pe lângă el era un drum / Răcorit de plopi și ulm / Un careu doi boi dejugăți / Și doi copii din câmp luați / Strângeau copacii cei tăeți. La fața el era schimbat / Părul în alb colorat. C'o barbă de respectat / Când potera s'apropia / Florea atunci copaci tăia / Toporu'n mână'i zbârnă / Potera opri pe loc / Moșulu-i ură noroc / Doi spre el a'naintat / Și grăbiți l'au întrebat / „Moșule! nu ai zărit / P'un haiduc Florea numit?” / Florea / „O, ba da, flăcăii tatei” / Astă noapte a fost prin sate / „Mi-spus astă-zi un vier / ”C-a prădat pe un boer / „Duceți-vă pe la primari / Eu cred c-au prins pe tâlhari” / Jandarmii toți i-a mulțumit, / C'o țigară l'a cinstit / Și-i răspunde'n inimi pline / „Moșule rămâi cu bine” /

Florea „Mergeți voioși înarmați / Pe Florea să-l căpătați”. În urmă Florea s-a grăbit / Pe copil a mulțumit / Și-i trimite la o casă, / Să-i pregătească de masă / Rămase singur în pustiu / Și trase o ploscă cu rachiu, / își luă armele'n mână / Și seduse la o stână/în strungă'ncet el a intrat /Nici un câne n'a lătrat!/ Când baciul jintița ferbea / Și zise: bre / eu sunt Florea / Pe-aici fost 'a potera"/.

Mișcarea cooperatistă în Boroaia

În concepția învățătorilor satului de după Unire, ridicarea țăranimii nu putea veni decât de la răspândirea științei de carte, de la culturalizare și cooperatie. Întreaga viața economică a satului era în mâinile câtorva proprietari și cârciumari, de-aceia, cooperatia a fost concepută și ca o armă de luptă contra acestora. Cooperatia devenea și un mijloc de luptă cu camătă, care, pentru cumpărarea de pământ și animale de către țărani, ajungea la 40%. **Vestitorul Satelor**, foaia ce apărea la Boroaia arăta astfel: „neascultând de această formă nouă de viață, cooperatia, ce trebuie să îmbrace satele noastre, vom dibui în întuneric și vom merge din rău în mai rău. în locul acelor primitive mijloace de scormonit pământul să aducem mașina inventată anume să ușureze munca agriculturului. Și aceasta nu se poate face decât prin cooperatie”.

În 1900, la inițiativa lui Spiru Haret, încep să se înființeze băncile populare care acordau țăranilor împrumuturi pe termen lung. în înființarea acestor bănci ca și a cercurilor de culturalizare, Spiru Haret a fost influențat de concepția învățătorului V. Lovinescu de la Mălini. Pe acest model, în 1901, Ion Bondescu, V. Jitaru, Irimie Ionescu și N. Manoliu înființază o cooperativă de credit sub formă de casă de economie, care, în 1903, în baza legii lui Spiru Haret, se transformă în banca populară Moldova. Țăranii încep să depună bani cu economie la această bancă pentru a căpăta credite pe termen lung cu dobândă de 10-12%. Între 1928-1930 banca a satisfăcut nevoile de împrumut a peste 1000 societari.

În 1905 se înființază prima cooperativă forestieră din țară de către Ilie Mihăilescu (numită la început **Norocul** apoi **Unirea**), cu 32 de săteni și un fond de 2500 lei, cu scopul de a înlesni cumpărarea de material lemn pentru construirea de case, de grajduri etc.

Călinarul Sătenilor (1931)

PROCES VERBAL

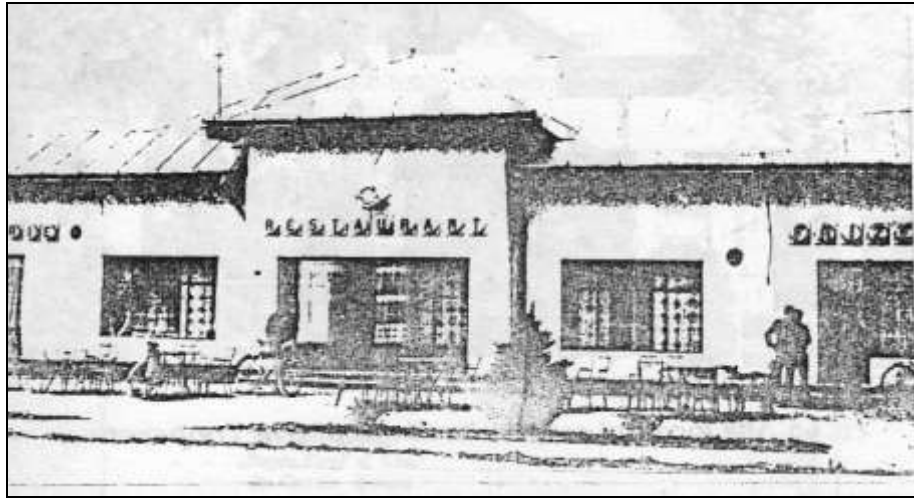
27 august 1916

Noi, I. Gh. Duca, director al Comisiei Centrale a băncilor populare și cooperativelor sătești, însoțit de inspector Dumitrescu Bumbăști am inspectat societatea cooperativă de exploatare de pădure „Norocul” din Boroaia jud. Suceava și am rămas foarte mulțumiți atât de modul cum s-a organizat întreprinderea cât și de modul cum se ține contabilitatea.

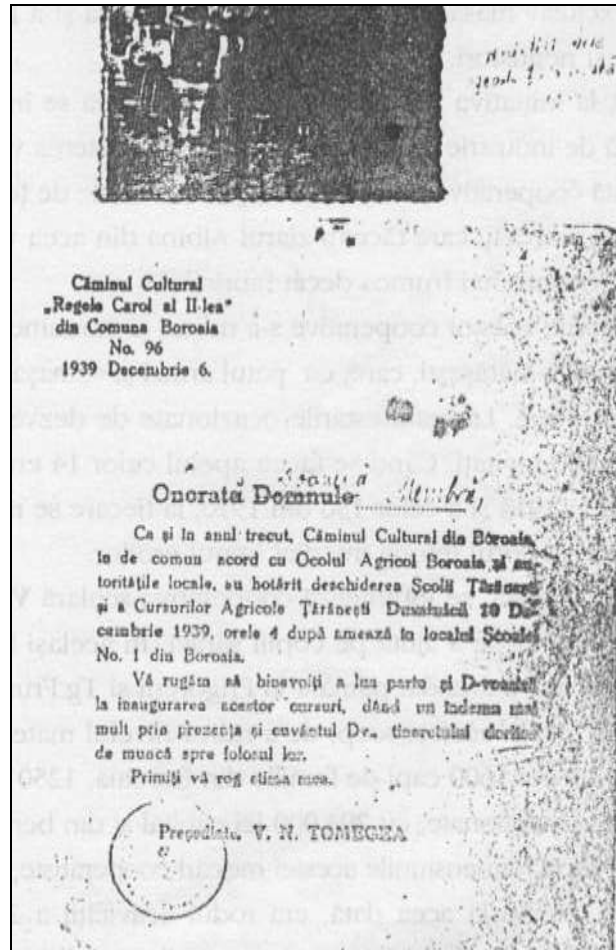
Felicităm pe conducătorii acestei unități care este cea dintâi societate de exploatare de pădure ce s-a înființat în țară și-i sfătuim să lupte înainte pe terenul economic fără să se îngrijească de pedicile ce or întâmpina.

În 1906 ia naștere cooperativa forestieră Frăția din satul Bărăști care, în 1922, se contopește cu cea din Boroaia sub numele de cooperativa forestieră Unirea, cu statute autentificate de judecătoria Boroaia. Scopul cooperativei era cumpărarea, fasonarea și transportarea materialului lemnos în fabricile de cherestea precum și comercializarea draniței. Se ajunge astfel la 200 de membri cu un capital de 150.000 lei. Cu fondurile sale, în 1931, se inaugurează căminul cultural la care participă Ministrul Negură.

De menționat că din beneficiile și fondurile cooperativei Norocul (apoi Unirea și în final Spiru Haret) s-au construit localurile cooperativelor din Boroaia precum și căminul cultural din Boroaia.

Local construit din beneficiile cooperativei

Adresă privind redeschiderea cursurilor agricole

Pentru a lupta împotriva cârciumarilor și a excesului de consum de alcool, V.Tomegea înființează în 1924 cooperativa de temperanță Virtutea cu 150 de membri și capital depus de 22.000 lei. Astfel, cooperativa cumpără prin licitație 4 drepturi de cârciumă, reducând numărul lor de la 9 la 5 și apoi le lichidează. Cu timpul, această cooperativă se transformă în una de aprovizionare și consum și-și construiește un local propriu. Înființarea acestei cooperative a redus până la lichidare prăvăliile particulare care nu puteau accepta să vândă cu prețuri reduse așa cum cooperativa achiziționa produse și le vindea la prețuri avantajoase.

În 1925 se înființează cooperativa Moara Săteanului pe apa Moldovei, la energia căreia s-a atașat apoi un dinam și s-a luminat satul. La început această cooperativă avea 400 de membri și un fond de 400.000 lei. Cooperativa avea deci moară cu 4 pietre și 1 ha teren. După doi ani, o viitură a distrus moara, dar cu tărie morală și încredere în cooperatie, s-a ridicat un nou local cu turbină, care s-a amortizat în 4 ani.

În 1928 V. Tomegea unește toate cooperativele forestiere din județ sub numele de cooperativa forestieră Sp. Haret.

Cooperativa avea sediu în comuna Rîșca iar din 1935 în comuna Boroaia. Din beneficiile cooperativei, 15% se depunea la Capitalul social al celor peste 300 de membri, tot din beneficii s-a creat un fond imobil cu care s-au ridicat mai multe localuri în sat iar cu o altă parte s-a creat un fond social cultural din care se purtau copiii buni la carte dar fără posibilități materiale la școli superioare. La inaugurarea Căminului cultural, în 1934, din aceste fonduri, Mihai Negură a dispus încheierea unui contract pe 30 de ani între cooperatia forestieră și ministerul domeniilor, pentru a exploata exclusiv masa lemnoasă din bazinul Rîșca și a lichida astfel pe proprietari și negustori.

În 1920, la inițiativa învățătoarei Măria Tomegea se înființează prima cooperativă de industrie casnică, de țesătorie și creșterea viermilor de mătase. Această cooperativă a organizat expoziții anuale de țesături, tricotate, covoare etc, activități care făceau ziarul „Albina” din acea vreme să spună că „femeile lucrau mai frumos decât fabricile”.

Din fondurile acestor cooperative s-a ridicat și monumentul cu soldatul necunoscut de la Mărășești, care, cu patul armei și cămașa ruptă, și-a apărat ogorul străbun. La manifestările ocazionate de dezvelirea sa au luat parte peste 600 invitați.

Când se făcea apelul celor 14 eroi de la 1877, a celor doi de la 1913 și a celor 136 din 1916, la fiecare se răspundea „mort pentru patrie” și corul intona imediat imnul eroilor.

În 1937, la Moișa, se înființează cooperativa școlară **Viitorul** ce avea menirea exclusivă de a ajuta pe copiii săraci. În același timp, obștea de arendare Boroaia, a arendat pământ la Prigoreni și Tg. Frumos (din moșia prințesei Sturza), în același scop, de a ridica nivelul material al țăranilor.

În 1937, din cei 1600 capi de familie din Boroaia, 1250 erau membri ai cooperativelor menționate, cu 293.000 lei capital și din beneficii s-au creat localuri noi, încât, dimensiunile acestei mișcări cooperatiste, redate expresiv de ziarul „Abina” de la acea dată, era rodul activității a 22 de învățători entuziaști care se identificau întrutotul cu nevoile țăranilor. Acest fapt făcea pe V. Ciurea să afirme că Boaroaia devenise vestită prin cooperativele sale.

După al doilea război mondial, la 9 mai 1948, cele 4 cooperative din Boroaia fuzionează în scopul de a crea unități puternice economic, care să poată satisface cerințele mereu crescânde ale populației. Se unesc astfel cooperativele Spiru Haret, Unirea cu Virtutea, Moara Săteanului și banca populară Moldova. Fondul general rezultat era de 26 de milioane lei, din care, fondul cultural era de 823.000 lei.

Folclorul, obiceiurile si tradițiile satului

Realitatea socială a unui popor gândirea, sensibilitatea, aspirațiile și lupta sa cu vicisitudinile, etc. se reflectă fidel în cultura sa. În cultura unui popor, un loc de seamă îl ocupă valorile materiale și spirituale ce alcătuiesc tradiția sa. În cadrul tradițiilor, ceremonialul devine un cadru normativ de comportament etico estetic, în scopul inițierii individului de a se integra cu succes în viața familiei și colectivității de care aparține.

Momentele principale ale vieții individuale cum ar fi nașterea, căsătoria, moartea, capătă o semnificație numai ca fapte sociale și au sens numai în măsura în care, printr-un efect emoțional, influențează conștiința individuală și o pune în acord cu necesitățile sociale. Limbajul, dansul, muzica, etc. convertesc astfel de valori cu înalt grad de abstractizare în realități sociale spirituale.

Astfel, ceremonialul la care participă tot satul devine un puternic mijloc de disciplinare și trăire socială, devine o normă de conduită, o normă de acțiune individuală și colectivă. În final, aceste ceremonialuri decantează sentimente profunde de omenie, solidaritate și dragoste interumană.

În Boroaia, ceremonialul de înmormântare cunoaște bocete asemănătoare „zorilor”, când, odată cu ieșitul zorilor se bocește adrsându-se acestor zori, pentru ca, apoi, să se bocească în casă și bocetul să se adreseze mortului. Prin acest ceremonial vorbesc mii de glasuri, în timp, și un atare idiom are o puternică coloratură mitică, cu valoare de model de conduită.

Un alt ceremonial este cel legat de naștere, mai ales când femeia năștea copilul acolo unde se afla, moașa scâldea copilul iar în apă pune aghiazmă cu rolul de a-l feri de lucrurile rele. Apa se arunca întotdeauna la rădăcina unui pom roditor și totdeauna din vas se arunca cu partea în care a stat copilul cu picioarele. Botezul ce reprezenta un vechi mit acvatic era urmat de o cumetrie, ca bucurie de a avea urmași.

Nunta, prin fast, nu e echivalată decât de ceremonialul morții. Ceremonialul indica noile responsabilități ale cuplului și consta în luarea miresei de la părinți cu o prefăcută violență (amintire a perioadei în care erau luate, într-adevăr, cu forța), urmată de jocul zestreii. La peșit, tinerii, viitori logodnici, mergeau la fântână pentru a aduce apă, la cămașa mirelui lucra numai fata (pentru ca să nu îi ia nimeni iubitul), de pe capul miresei se arunca pâine în patru părți (în semn de belșug) iar jugul ce se dădea în dar era simbol al cinstei (dacă ulterior mirele constata că mireasa nu era fată, jugul se repunea pe prispa părinților săi). Frumoase versuri însoțeau nostalgia despărțirii miresei de ai săi:

*Ia-ți mireasă iertăciune
De la mamă, de la tată
De la pomul din ogradă
De la frați, de la surori
De la grădina cu flori
De la veri și de la vere
De la grădina cu mere
De la strat cu busuioc
De la flăcăii din joc
De la prunii cei cu prune
De la neamurile bune*

*De la strat cu lămâită
De la fete cu cosită
De la deal, de la vâlcele
De la cerul cel cu stele*

Înmormântarea are menirea de a ajuta „marea trecere” și de a menține amintirea mortului, cu faptele sale, cât mai mult printre cei vii. Cel mai important lucru în aceste ceremonialuri nu este faptul că omul moare ci felul cum el a trăit, fapt ce trebuie să aibă o semnificație pentru urmași, care, astfel, își asigură permanența în conștiința semenilor prin faptele bune făcute în timpul vieții:

*Voi trăi în voi
Voi în cei de-apoi
Și mereu așa
Cât va fi lumea
Ca ploaia'n izvoară
Ca bradu 'n vioară
Ca vântul în șuer
Ca fagul în fluier
Ca pomul în pom
Și omul în om*

Riturile funerare arată, în modul cel mai fidel, măsura continuității unei culturi prin valori de tipul modului cum omul se proiectează în eternitate, a modului cum se asigură perpetuarea grupului în situația morții fizice a individului, valorile care asigură perenitatea după moartea fizică etc. Ca și la daci, trecerea spre neființă este un eveniment cosmic firesc. Astfel, moartea este o eliberare de griji și în acest sens, priveghiul, cu ocazia înmormântării, avea un sens profund umanitar și anume, acela de a alina pe cei în suferință. Aceași semnificație o avea și praznicul după ducerea mortului la gropă. Cultul morților, deși dezvoltat, nu implică, pe de altă parte, cimitire fastuoase ci adevărate grădini de flori. Frica de moarte ce a dus la ideea nemurii sufletului se reflectă apoi în multiple obiceiuri: ca și în Ardeal apa cu care s-a scaldat mortul se aruncă la rădăcina unui copac, banul de pe crucea din mâini va servi la plătitul luntrei cu care mortul trece în cealaltă lume a celor buni, scara din pomeni ajută la a se urca la cer.

Groapa se sapă de rude iar preotul alege animalele pentru paznic și pentru aceasta lui i se oferă pielea lor (de-aici expresia „a dat pielea popii”).

Ca mortului să nu-i fie sete, timp de un an se duce apă de la fântână la o altă casă. Din casă mortul se scoate cu picioarele și sicriul se duce numai de aide. Maslul se face, de asemenea, cu bani strânși, în ideea că, din cei mulți ce contribuie, se vor găsi și unii buni în fața providenței. La moarte se pune steag și brad pe casă (de aici zicala „a închinat steagul”), dar mai târziu, obiceiul s-a înlocuit cu punerea prapurelor. Un toiag de ceară, încolăcit (pentru a fi veșnic de ajutor dincolo), este un reazim pentru această trecere. Paus-ul (stropitul mormântului cu vin) înseamnă spălarea mortului de păcate iar găina se dădea peste sălaș pentru a deschide calea spre rai, deoarece, ea merge întotdeauna înaintea puilor. La ieșirea din casă se pun pe prag un lăicer și o pernă pentru ca mortul să aibă pe ce să se culce dincolo. Mortul se îngroapă a 3-a zi „ca nu cumva să se socotească mort un bolnav căzut numai în nesimțire și să se îngroape de viu”. În acest mod, la chestionarul istoric al lui N. Densușianu din 1896 răspunde învățătorul Bondescu arătând că poporul satului crede că drumul la rai trece pe o punte cât cuțitul, că cei ce nu mureau de o moarte naturală se îngroapă la periferia cimitirului sau în alte cimitire (de pe coasta Brânzei) etc., toate fiind, fără excepție, obiceiuri din Ardeal. Atari asemănări rituale de înmormântare sunt deci cele mai expresive pentru legătura locuitorilor cu Ardealul și îndeosebi efectuarea priveghiului cu oarecare veselie. Tot Bondescu arată, în răspunsurile sale, că nume ca Maxim, Savin, etc. sunt nume vechi, romane, fața de altele ca Drîngu, Buțuluc, Peiu, Bîrzu etc. ce sunt nume barbare.

Desigur, toate aceste ceremonialuri suferă o evoluție în raport de timp și spațiu. Astăzi, valoarea lor etică este înlocuită cu cea estetică. Exemplu, traista boroianului, la început servea pentru transportul hranei la câmp, apoi pentru distingerea locuitorilor satului de cei ai altor sate, (funcții totemice), pentru ca, astăzi, să aibă doar calități estetice.

În ceea ce privește portul, în 1852, Kotzebue, în trecerea pe aici, arăta că țărani purtau suman cafeniu, ca și femeia care-și acoperea în plus capul cu o maramă albă. În 1835, Julius Edel, naturalist austriac, arăta că trecând prin Boroaia, s-a bucurat de „o primire prietenească”, că aici i s-au schimbat caii la trăsură și i s-a reparat trăsură.

De asemenea, M.Gafița descrie adecvat portul acestor locuri: femeile umblă cu cămăși albe cu mâneci lungi, cu catrințe strânse pe corp și cu dungi verticale, fetele umblă cu o floare în păr iar bărbații cu bernevici în zi de lucru (largi pentru a nu se jena) și ȋtari în zile de sărbătoare (strânși pe picior). Legatul șireturilor la opinci era pentru țărani o adevărată artă iar chimirul (halca) avea încrustații deosebite, el adăpostind banii munciți. Portul național din Boroaia are elemente comune cu portul din Monor, Bîrla-Năsăud

Biserică din lemn din zona Monorului – Năsăud

În plus, Profira Sadoveanu arăta că femeia din Boroaia purta casâncă neagră de lână, trasă peste gură, picioarele goale, cu tălpi crăpate, fustă largă și creață, bondiță albă înflorită și-n spate purta bolovani de trăiști legate laolaltă.

La un astfel de port corespundea și psihologia aparte caracterizată prin bunăvoință, ca o consecință a asupririlor seculare. Boroianul „lăsa totul în pământ” pentru a da un sfat și nu se încuia ziua sau noaptea iar la poartă el așeza o bancă pe care se odihneau drumeții. De asemenea, fântâna o punea totdeauna la drum. Locuitorii acestei zone se încadrează în excepționala vitalitate și rezistență etnică a românilor, sunt creatori de sentimente prin tot ceea ce fac, au sensul istoriei sacrificându-se pentru obște și o atare structură psihică a contribuit major la conservarea tradițiilor și existenței lor (Drăgan).

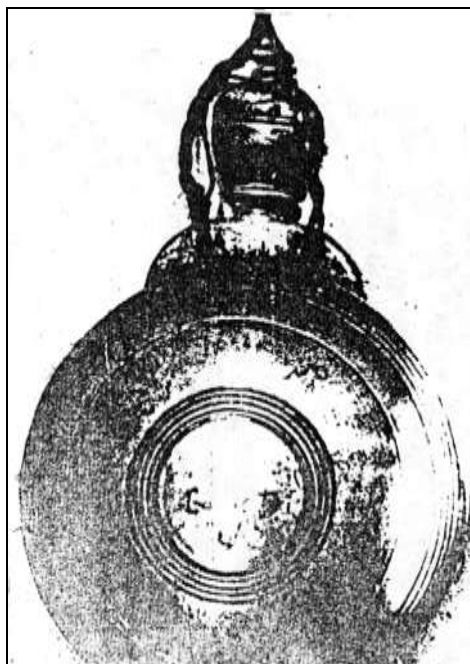
Vicisitudinile înfruntate le-a conferit acestor țărani un spirit de echilibru ca și un scepticism și o distanțare față de orice adversități. Faptul se observă facil din creațiile populare de mai jos ale satului.

Biserică din lemn din zona Bîrla-Năsăud

Ca de exemplu, intensitatea și forța dorului, sentiment specific românesc:

*„Dorul pe unde trece,
Râurile'ncep să sece;
Dorul meu pe unde umblă
Lumina se face umbră;*

Ploscă din zona Monor Bârla (Muzeul Monor)

Bondiță din zona Bârla

*Dorul meu pe unde-aleargă
Nu-i vreun vultur să-l întreacă
Și nici cal de călărie
La iuțeală să-l rămâie”
Sau adversitatea și ura față de cei răi:
„Și mă las încet la vale
Eu și calul, amândoi
Până dăm de vreun ciocoi
Trag pușca, codrul sună
Pân' la soare, pân la lună,
Ciocoiul se zvârcolește
Și păcatele-și plătește”.*

De asemenea, sentimentele grave la părăsirea erotică a cuiva:

*Sus pe casă la badea
Cântă cucul și mierla;
Cucul gros, mierla subțire,
Pentru-a noastră despărțire;
Cucul gros, mierla'ngânat
De jale și de banat,
Că bădița m-o lăsat.
Zăntă mierla, cântă cucu,
Inima mi-i ca butucu;
Poți să tai lemne pe ea,
Nici un strop n-o sângera”!*

Port femeiesc din Boroaia

Este accentuat rolul mamei în structura sensibilității copilului:

„Frunză verde foi de salce

De-ar putea părinții face

Să nu-și dea copilul lui

Pe mâna străinului;

Că-i mustrează fără vină

*Și mi-l bate fără milă!
Cine-i slugă la străini
E ca grâul printre spini,
Nu-nflorește, nu rodește,
Nimănui nu-i trebuiește!”*

Aversiunea față de armata impusă de străini nu lipsește din folclor:

*„Căpitane, căpitane,
Rogu-mă la duminică,
Sloboade-mă din catane
Că de când m-am cătănit,
Borii mi-au îmbătrânit,
Plugul că mi-a ruginit
Biciul că mi-a putrezit,
Ogorul mi-a-nțelenit,
Mândra mi s-a-mbolnăvit!”*

Ca și depresia rezultată din frustrarea afectivă:

*„Beu și astăzi, beu și mâine
Beu cămașa de pe mine
Beu sumanul și opinca
Pân-oi uita de Ilinca
După ce m-oi dezbată
Cămașă mi-oi cumpăra,
La minte m-oi lumina”.*

Traistă din Boroaia

Costum bărbătesc din Boroaia

La pătrunderea civilizației artificiale nu a lipsit folclorul comic:

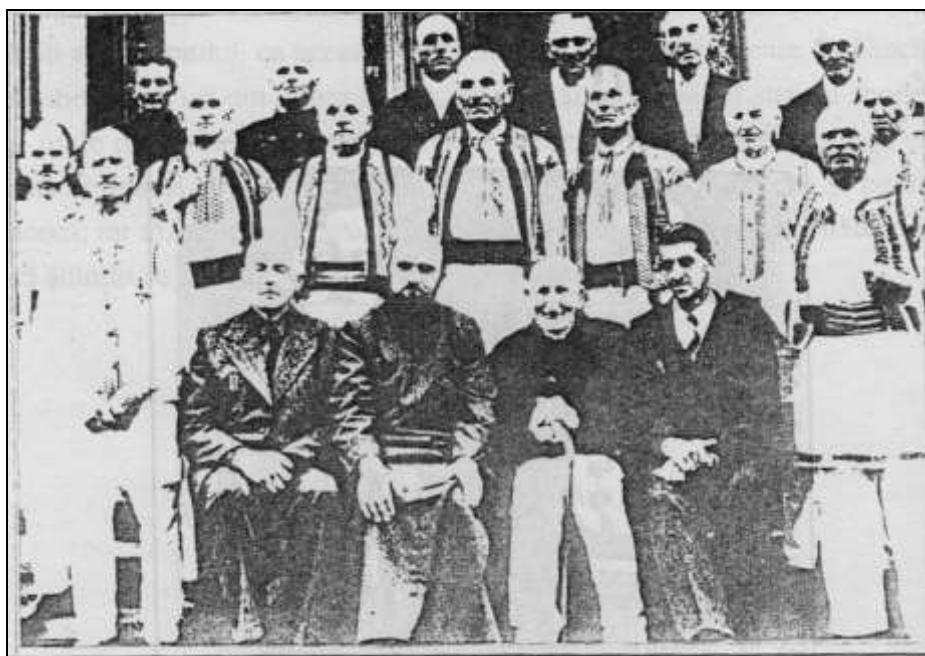
*„Fata mamei cea fudulă
Cu raglan și cu căciulă,
Când vine la joc de-acasă
E ca luna de frumoasă,*

Dar, când prinde a juca

Se scutură pudura

Și rămâne ca mama.”

Spiritualitatea acestor oameni a fost în sintomie cu a marilor personalități ale neamului, ca aceea a lui Ștefan cel Mare despre care Gr. Ureche spunea: „era un om întreg la fire, neleneș și lucrul său îl știa a-l acoperi și unde nu gândeai acolo îl aflai. La lucruri, de război, meșter, unde era nevoie însuși se vâra ca văzându-l ai săi să nu se depărteze și pentru aceea, rar război de nu biruia. Și unde-l biruiau alții, nu perdea nădejdea, că știindu-se căzut, de jos se ridica deasupra biruitorilor”!

Consiliul parohial al bisericii

Interior cu război de țesut

Structura populației și sănătatea

Cele circa 200 familii venite din Ardeal peste autohtoni „au trecut Carpații și s-au așezat pe moșia m-rii Rîșca, unii întemeind satul Moișa, alții consolidând satul Boroaia. (N. Crețulescu). Dar populația a crescut progresiv, astfel că, în 1892, în Dicționarul geografic al județului Suceava al lui Al. Lahovary, apar 1622 suflete în Boroaia, 397 în Nemțeni, 295 în Bărăști, 650 în Moișa și 524 în Giulești.

Comparativ, mișcarea populației a avut următoarea dinamică în 1966 față de 1864:

- Boroaia de la 1622 la 1597
- Giulești de la 295 la 426
- Bărăști de la 524 la 738
- Moișa de la 650 la 427
- Nemțeni de la 397 la 544
- Săcuța de la - la 743
- Sibicheni de la - la 470
- Suseni de la - la 386

În total, de la 3488 suflete în 1864, ea a crescut la 6957 suflete în 2004.

Scăderea populației din unele sate se explică prin urbanizarea de după 1944.

Situația economico-socială a țăranului înainte de 1944 nu putea să nu se reflecte în starea sa sanitară.

Gh. Proca și T. Kirileanu arătau că nu au putut măsura întinderea răului, nici greutatea lui, dar „muncitorul de pământ mănâncă prost și nimeni nu știe bine cât de neîndestulătoare este hrana sa”.

Toate lucrările din acea perioadă arată cât de rău trăiesc țăranii „pentru că sunt săraci”.

Gh. T. Kirileanu vorbea țăranilor despre bogăția pământului și sărăcia locuitorilor ei, despre faptul că toate bolile și morțile fără vreme se întâmplă pentru că se pierde cumpăna vieții, că prin unire se poate lupta mai bine împotriva tuturor nevoilor, că viața burlacului miroase a mormânt, că omul supărat și amărât nu este stăpân pe judecățile lui și că, creșterea copiilor reprezintă pentru țăran cel mai greu lucru, Kirileanu arătându-le totodată mijloacele de luptă contra crâșmei, riscurile beției, a bolilor, a proceselor și copiilor bolnavi etc.

Din aceste motive ocrotirea sănătății populației era deplorabilă. Un medic revenea la 25.000 locuitori după 1920 iar înainte de aceasta, bolnavii ajungeau doar la spitalul Ciumulești și Fălticeni. Primul medic al comunei a apărut de-abia în 1930 și el a fost doctorița Elena Cazacu. În populație, sifilisul, alcoolul și pelagra făceau ravagii. Populația era decimată de asemenea de tbc, de paludism, de gușă, iar în jurul anului 1900, la 13.500.000 locuitori din mediul rural reveneau 1660 medici (Ioanițescu). Toma Ionescu ne spune că în 1906 erau în țară 150.000 pelagroși și mortalitatea infantilă reprezenta 2/3 din mortalitatea de la sate (E. Arbore). Se murea fără asistență medicală de „vărsat, cori, sifilis, friguri, troahnă, ofică, dambă și facere”. Datorită epidemiilor de ciumă și pestă, satele deveneau niște siliști (erau depopuate). Tot astfel, în 1859 s-au născut 42.744 copii și au decedat 28.206, din care, numai 477 în spitale, deci cu asistență medicală. Din același an, o statistică arată un medic la 12.000 de locuitori și un spital la 33000 de locuitori. Toată Moldova avea 128 de medici din care 48 la Iași. Starea tragică a asistenței medicale ne-o arată și C. Vîrnav când spune că, la 1836, nebunii se închideau în mănăstire unde se tratau cu descântece și posturi și că „nu există pe pământ hernii mai multe ca în Moldova”. În tratamentele empirice ce erau baza și singurele accesibile, se utilizau menta, socul, ceapa, pătlagina, feriga, hreanul ca și ceara de albine, mierea, grăsimea animală (untura de chișcă) etc.

O dare de seamă din 1943 și 1957 ne arată, în general, situația sanitară de după 1944.

Raportul medicului de Circ. Boroaia din 1943

Domnule prefect,

Avem onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele: în urma inspecției sanitare executată la școlile de pe raza circ. noastre s-a constatat că majoritatea școlilor prezintă un aspect jalnic.

Copiii țării în loc de hrană culturală se hrănesc cu colbul dușumelelor școlii. Ținându-se seama că acești micuți prezintă o receptivitate remarcabilă față de bacilul tbc, că în actualele vremuri sunt extrem de slab nutriți și ca atare prezintă o rezistență organică mult mai scăzută, praful dușumelelor le este inamicul cel mai de temut, care cu pași repezi îi duce la moarte.

Rugăm să binevoiți a dispune de urgență, prin ordine date comunelor, să distribuie motorina necesară întreținerii dușumelelor. Altfel viitorul țării, copiii, sunt pierduți.

Un alt raport de inspecție sanitară din Săcuța din 29.IV.1944 arăta:

„Elevii subnutriți, extrem de debili iar cei din satul Bărăști subnutriți și mulți nemâncați”.

în raportul anual se arăta: *„Elevii cu paraziți. Insuficient alimentați. S-au găsit multe școli unde elevii au fost găsiți în absolută stare de inaniție”.* În fiecare raport lunar se cerea baie publică.

Raport asupra stării de sănătate a Circ. Boroaia pe anul 1

(Dr. Scripcaru Gh.)

Organizarea administrativă și sanitară

Comuna cuprinde o populație de 6864 de suflete. Pe teritoriul ei se află 7 școli elementare, 3 cămine culturale, 7 localuri de cooperativă de consum, 1 punct agro-zooveterinar, un oficiu de poștă și telegraf, o baie, două centre de colectare a laptelui.

Sub aspect sanitar există în comună un dispensar de adulți, o casă de nașteri, un dispensar de copii cu staționar, un chioșc farmaceutic și două puncte sanitare (Moișa, Giulești) față de 1944 când nu exista decât un dispensar de plasă.

Circ. e deservită, sub aspect sanitar, de 2 medici, 1 tehnician mamoș, 2 moașe, 3 ofic. sanitari, 1 soră medicală, 1 infirmieră și 3 îngrijitori.

Caracteristici cantitative și calitative ale populației în general

1. Demografie

Populația comunei Boroaia prezintă următoarele caracteristici demografice:

Comuna are o populație ce se ridică la 6864 locuitori proveniți în întregime din mediul rural și răspândiți pe o suprafață de cca 90 km², având astfel o densitate de circa 76 loc. pe km². Această creștere a densității populației se observă în ultimul timp.

Repartizată pe sexe și grupe de vârstă, populația nu arată în general diferențieri față de caracterele demografice ale țării. Natalitatea se menține staționară: în 1944 = 24,1‰; în 1955 = 23,5‰; 1956 = 17,1‰ iar în 1957 = 21,7‰ și este medie.

Mortalitatea generală scade progresiv de la 14,1‰, în 1944 la 4,18‰ în 1955, 4,12‰, în 1950 și 4,6‰ în 1957. Mortalitatea generală este deci foarte mică.

Excedentul natural se prezintă astfel: 10 în 1944, 31,7 în 1947, 17,32 în 1955, 12,98 în 1956 și 17,1 în 1967.

Semnificativă pentru situația demografică de mai sus este evoluția mortalității infantile. Ridicată înainte de 1944 (1942 = 16,42%) ea a fost 1,89 în 1955; 1,72 în 1956 și 2,66 în 1957. Indicii fiind scăzuți, face inutilă analiza pe luni, cauze de deces etc.

Mortinatalitatea nu prezintă variații cantitative, ea fiind de 1,42 în 1944; 0,6 în 1955; 0 în 1956 și 1,33 în 1957, mai crescută în anii de secetă și după epidemia de gripă din 1957 ce a dus la multe nașteri premature.

Căsătoriile și divorțurile nu indică ceva deosebit. Se remarcă o ușoară creștere a divorțurilor ca urmare a eliberării femeii de sub dependența economică a bărbatului, ducând la desfacerea căsătoriilor exclusiv din considerente materiale.

Indicele vital decurge din fenomenele demografice de mai sus. El este staționar în utimul timp: 4,8 în 1955 și 4,6 în 1957. Raportul între nr. de născuți vii și nr. de decedați arată o creștere a populației. Acești indici arată pe de o parte, caracteristicile stării de sănătate a populației din comună iar pe de altă parte, ridicarea nivelului de trai în general și a sănătății publice în special.

2. Patologia locală

Morbiditatea. Bolile infecto contagioase din ultimii ani, inclusiv 1957, arată cea mai mare morbiditate prin tuse convulsivă 7,1‰, rujeolă 5,2‰, hepatită epidemică 4,3‰, poliomielită 1,1‰, febră tifoidă 0,7‰, dizenterie 0,4‰ și titus exantematic 0,3‰. Cel mai mare procentaj de îmbolnăviri pe 1957 le-a dat hepatita 1,3‰ poliomielită 0,8‰, scarlatina, dizenteria, tifusul, febra tifoidă.

Aspectul morbidității prin boli infecțioase nu a fost trecut cu vederea având în vedere de exemplu incidența la vârsta tânără a poliomielitei, scarlatinei, ca și sechelele hepatitei etc. Morbiditatea cea mai mare prin boli sociale o dă în 1957 tuberculoza 10,4‰ sifilisul 9,8‰, sifilisul congenital 2,09‰; pelagra 5,8‰.

Mortalitatea: urmărind cauzele de deces pe cuprinsul comunei vom observa următoarele caracteristic:

Din totalul de 93 decese pe 1955-56-57, prima cauză revine senilității cu 4,07‰, urmată de tumori maligne cu 2,9‰, afecțiuni cardio circulatorii 1,4‰, etc. Pe anul 1957 se respectă aceeași frecvență senilitate, tumori maligne, afecțiuni cardiace ale aparatului respirator, etc.

3. Saniția

În 80% din cazuri locuințele sunt salubre, cu ventilație și luminozitate suficientă și fără o suprapopulare accentuată. Casele sunt construite în 90% din cazuri din lemn, acoperite cu șindrilă și cuprind în general 2 camere, o sală, o bucătărie, o cămară și o magazie, podite cu lemn. În general, o cameră constituie locuință.

Alimentația cu apă se face în condiții igienice, peste 90% din fântâni fiind salubre. În stabilirea acestei cifre ne-am condus după amplasarea fântânii în raport cu pânza subterană, natura solului, condiții tehnice sanitare de construcție și extragere, gradul protecției imediate și la distanță. Fântânile sunt constante din piatră, cu ghizduri de lemn și au perimetru de protecție.

În mare, în 1957, obiectivele muncii sanitare au fost:

- asigurarea unei asistente de calitate a populației;
- scăderea spre zero a mortalității infantile;
- scăderea mortalității generale;
- scăderea morbidității prin maladiile infecto-contagioase și boli sociale.

Dispensarul comunei Boroaia

Planificarea muncii sanitare s-a făcut în strictă conformitate cu biopatologia locală și cu factorii economici și sociali ai comunei. Metodele de lucru au fost active, bazate pe principiul asistenței curativo-profilactice calificate, în adâncime, pe teren și coroborate cu principiul ocrotirii sănătății publice secundare: gratuite, accesibilitate etc.

Aprecierea activității de asistență sanitară depusă în Boroaia de soții Scripcaru (presa din București)

S-a intensificat munca de educație sanitară antrenând masele și colaborând cu organizațiile de masă pentru participarea lor la apărarea sănătății.

Asistența juridică

În trecut, soarta juridică a țăranilor era lăsată la discreția egumenilor și boierilor. Aceștia nu dădeau socoteală decât domnitorului, de aceea, numai Duca Vodă a putut aduce la 1669 pe egumenul m-rii Rîșca la domnie, cu toate uricele ce le are mănăstirea pe satele sale. Pedepse grave și nediscriminatorii se aplicau celor ce încălcau regulile feudale. Astfel, Aron Vodă poruncește pârcașilor să nu se mai încălce iezerile călugărilor de la Neamț, pentru că, cine va fi prins, va fi acolo spânzurat. Deseori, răspunderea era colectivă și era dictată se stăpânul satului (boier, egumen). Nașterea, căsătoria, moartea, se dovedeau cu martori și cum oamenii nu știau bine în ce constă dreptatea, implorau divinitatea să le vină în ajutor. În acest sens, o probă ordalică de nevinovăție era trecerea prin foc (de unde vorba „a pune mâna în foc”). De abia în condicile lui Donici, Caragea și Calimach se recomandă dregătorilor a pedepsi cu răbdare și păsuială, după deslușirea adevărului. Până atunci, (până la C. Mavrocordat la 1749), robii de exemplu, erau asemuiți cu dobitoacele și ca atare fără nici un drept.

Mărturisirea și jurământul constituiau cea mai bună probă iar robii nu puteau jura. Ori de câte ori un acuzat dădea răspunsuri evazive, era supus la pedeapsa trupească, care, evident, devenea modalitatea principală de a smulge o vinovăție și a duce la pedepsire, chiar și pe un nevinovat.

Învățământul

În anul 1852, Ministerul bisericesc al Sfatului țării cere ca toate mănăstirile care au moșii să facă școli în satele cu peste 50 de locuitori (V. A. Ureche). Prin ordinul nr. 1747 din 30.IV.1853, departamentul averilor bisericești și a învățământului public cere Comitetului de inspecție din Fălticeni să cerceteze în ce sate se pot înființa școli elementare și în urma relațiilor primite de la Isprăvnicie se hotărăște a se înființa școli la Borca (proprietatea m-rii Slatina), Pașcani (proprietatea lui Ruset Roznovanu), Dolhești (proprietatea sfântului mormânt) și Boroaia (proprietatea m-rii Rîșca).

În acest mod se construiește prima școală în 1858, pe vale, unde a fost prima așezare a satului. Școala a funcționat cu două clase la început și cursurile durau 4 ani. Primul învățător a fost Lupu Bondescu și avea 32 de elevi în 1849. Se spune însă că o școală funcționa deja în 1857, într-o casă lângă hanul lui Moisă (în casa dascălului Manolache). Bondescu funcționează până la 1877 și era elev al școlii vasiliene din Iași. De-abia ulterior se dezvoltă școala normală V. Lupu, mai ales prin efortul lui P. Andrei, care capătă reputația de a fi cea mai bună școală normală din Balcani și la care au absolvit și învățătorii V. Tomegea, P. Gheorghesa etc. ce vor activa la Boroaia.

Nu este exclus însă ca primele școli să se fi ființat și aici pe lângă m-re (Goraș) și ele au fost înlocuite apoi cu școlile particulare ce durau „atât timp cât dascălul spunea tot ce știe”, la 1766 Gr. Ghica face apel ca să se dea copiii la școală (un început de școală obligatorie după N. Iorga) unde totul se învață pe de rost, deoarece, poruncile divine nu puteau fi comentate. Este evident însă că pe fiii de țărani nu avea cine să-i stimuleze pentru astfel de învățături, deși în ținutul Sucevei era o școală normală de la 1786, care, în 1804 devine școală latină iar la Fălticeni prima școală apare în 1842 pentru învățat scrisul, cititul și copiatul de manuscrise. Ea este înființată de Neofit Scriban, deputat în divanul ad-hoc, la școala sa absolvind dr. Rojniță, N. Gane, Dr. Boroianu, H. Lovinescu, Dr. Slătineanu, dr. Tănăsescu, C. I. Ureche, G. T. Kirileanu etc. Școlile la sate în ținutul Sucevei se înființează între 1838 și 1864, sub impulsul lui Gh. Asachi, în număr de 259, inclusiv școala din Fălticeni la care va veni Scriban în 1842.

Spiritul acestor școli nu putea exonera de la principiile Asociației corpului didactic din Bucovina ce-și propunea, mai târziu, imprimarea în școală a unui specific național, înființarea de cercuri culturale la sate, de bănci populare ca mod de educație economică a țăranilor și de luptă cu camătă, precum și desfășurarea de șezători literare pentru culturalizarea satelor.

În anul 1858, o inspecție la școala din Boroaia arată că „nu se știe cine a semănat o idee rea în inimile părinților și anume că scopul școlii ar fi de face oșteni, de aceea ei se feresc a-și da copii la învățătură”. În 1896 se creează Casa Școalelor și cu ajutorul satului se face localul școlii din Boroaia Vale, ce se inaugurează în anul 1900. În 1918, școala de fete devine școala nr. 2, deoarece, la prima școală erau prea mulți elevi (de fapt, școala de fete a fost înființată în 1868 și desființată în 1872). În 1884 se face o altă școală la Ciulești de către Al. Agioglu, proprietarul moșiei Giulești iar în 1982 școala din Moișa.

Ulterior, mișcarea lui Spiru Haret (care a copilărit la Bogdănești, unde, din 17 copii doar doi veneau și locuiau la școală, fapt constatat de Al. Vlahuță care a inspectat școala) a dat un impuls deosebit învățământului, inclusiv în satul Boroaia.

În programul de culturalizare inițiat de T. Maiorescu și continuat de Spiru Haret, învățătorul trebuia să fie pionul unei renașteri românești, motiv pentru care, Al. I. Cuza numește pe T. Maiorescu director al Școlii normale din Iași (1863-1868). Cu toate acestea, un recensământ din 1899 arăta că în rural numai 15% din oameni erau știutori de carte. În sfârșit, din 1902, la Boroaia ființează și o școală de meserii, expresie a aceluiași curent haretist. Școala de meserii din Boroaia a devenit una din cele mai vechi din Moldova și până în 1924 a dat 661 absolvenți (V. Ciurea). Deja, prin legea Donici, în rural erau 5 școli de meserii, dar, de abia Spiru Haret face în fiecare județ câte 4 școli, după principiul școlii cu atelier (școala trebuia să producă și să câștige), dintre care și una la Boroaia. Prin legea Nistor din 1908, la 41.260 patroni erau 128.831 meseriași din care 16,5% în mediul rural. Vârsta de admitere în aceste școli era de 11 ani și durata muncii de 10 ore. Pentru a face față nevoilor, acești meseriași de la țară făceau și plugărie sau plecau la oraș fără voia lor, deoarece, „ trăiau în subnutriție și mizerie ” (Ioanițescu). La școala de meserii din Boroaia erau 3 secții (lemnărie, fierărie, cizmărie) și ca maiștri a avut pe N. Apostol, I. Popa, I. Racodi și Leon Lefelman.

Școala de la Boroaia a fost influențată de concepția lui Spiru Haret, care, depășind spiritul iluminist („școala este element principal în combaterea înapoierii economice”), arată că eficacitatea școlii depinde de ridicarea economică a satului în acest scop, Spiru Haret a chemat învățătorii la o acțiune de apostolat. Cooperarea trebuia să înlocuiască formele de exploatare iar binele public trebuia să primeze față de avantajul personal, înscris în corpul inginerilor hotărâni, Spiru Haret are ocazia să cunoască situația țaranului lipsit de carte, de pământ și apăsător de învoielile agricole. El și-a propus astfel să orienteze tineretul spre industrie și comerț iar din școala să elimine procedeele scolastice de învățare. La 24.1.1886 depune proiectul legii instrucțiunii publice elementare care reforma principiile legii din 1864, în sensul gratuității învățământului, obligativității învățământului primar, înființării de școli în toate satele cu minimum 40 copii, de școli de meserii pe lângă școlile primare și de grădinițe.

Cu ajutorul arhitecților F. Xenopol și A. Săvulescu, Spiru Haret face o școală tip de 3 categorii: agricolă, de meserii și comercială și care executau și comenzi din afară, contra cost. Cu toate acestea la 30 de ani de la principiul obligativității învățământului din legea din 1864, 84% din țăranii din mediul rural, erau analfabeți. Influențat de concepția lui I. Ionescu de la Brad, Spiru Haret preconizează în 1870 organizarea cooperăției satești cu sprijinul învățătorilor. Astfel el îndemna pe învățători să țină conferințe contra alcoolului iar prin decizia Ministerului învățământului din 1898 se înființează 320 de biblioteci satești iar pentru a eluda exploatarea țăranilor de către cămătari se înființează, din inițiativa învățătorilor, și bănci populare. Asociațiile cooperatiste aveau și misiunea de a pune în valoare resursele economice neglijate din mediul rural. Concomitent, se înființează cercuri culturale (ca cercuri pedagogice urmate de serbări, de conferințe, în diferite sate). Astfel, prin cooperăție, țăranii și-au dezvoltat spiritul de autoconducere, de asociere ca și simțul gospodăresc. S-au înființat astfel cooperativa de consum, de pânzeturi, de covoare, obști de arendare etc. și se pare că Spiru Haret a fost influențat în concepția sa de către Pestalozzi ce prevedea ridicarea individului prin intermediul educației și școlii, care trebuie să devină o pârghie de îmbunătățire a situației poporului. Astfel, elevii în școală trebuiau să capete nu numai cunoștințe ci și deprinderi practice, iar învățătorul să facă și apostolat extrașcolar. Obiectivul cultural al lui Spiru Haret era și înființarea de reviste populare pentru păturile largi (ex. Albina din 1897), culegeri de folclor etc. Mai mult, obștile țăărănești ce arendau pământ erau un mijloc util de trecere a 2/3 din proprietatea moșierilor în proprietatea obștească, după Spiru Haret. Aceste obști au inspirat proiectul de reformă agrară a lui I. G. Duca. Dar, în 1907, Spiru Haret a fost acuzat că a stârnit poftele țăranilor la răscoală prin școli, bănci populare și obști. Cu toate acestea Spiru Haret, înființează **Liga Deșteptarea pentru combaterea neștiinței de carte**, susține cooperăția etc. (S. Orăscu).

Mișcarea haretistă a creat învățători atașați față de popor, cu spirit patriotic și organizatoric, adepți ai datoriei până la sacrificiu.

Principiile pedagogiei haretiste, pe de altă parte, erau cunoașterea elevului, promovarea economiei școlare, sprijinirea și înființarea de obști de arendare, a societăților de cumpărare, înființarea de case de sfat și citire și de cercuri pentru deșteptarea sătenilor (în speță, primul cerc se înființează la Baia de către N. Stoleru, care, din 1920, este transferat la Boroaia sub îndrumarea lui V. Tomegea), de biblioteci sătești (biblioteca de la Boroaia avea 1500 de volume din care 200 donate de I. Mitru, directorul școlii normale din Iași și 200 de către I. Simionescu), organizarea de congrese rurale la care au participat S. Mehedinți, I. Simionescu, D. Cădere, Gh. Ghibănescu ș.a. precum și stimularea de publicații la sate (Vestitorul satelor era cea mai bună publicație pentru țărani ce se ocupa de toate problemele satului). În acest context, când Al. Vlahuță vizitează pe M. Ionescu la orfelinatul condus de el la Zorleni, i se naște ideea cooperăției agricole, după modelul cooperăției școlare de grădărit și convoacă în acest scop, la el acasă, pe dr. Voiculescu, pe Todicescu și Costaforu. La Zorleni a lucrat apoi și N. Stoleru care a fost aici vizitat de Spiru Haret. N. Stoleru era modelul adevăratului învățător: „liniștit și blând, stăpân pe sine, senin și cald, cu graiul dulce și atrăgător, răbdător, îngăduitor și încurajator față de elevii săi, fără să-i bruscheze și să-i umilească, cititor iscusit al sufletelor, iubitor sincer și devotat până la sacrificiu” (Bratu A.). Stoleru era convins că progresul poporului depinde de cultura țăranului. El cerea multe școli, case de sfat și citire, cămine culturale. Casele de sfat și citire (cea de la Baia, fiind prima din Moldova) au devenit apoi viitoarele cămine culturale. Stoleru înființează în 1904 **Calendarul sătenilor** și la 1909, împreună cu Tomegea, Kirileanu ș.a. înființează **Cercul Deșteptarea** ce a avut ca membri pe N. Iorga, S. Mehedinți, I. Simionescu. V. Tomegea a fost un continuator al ideilor lui N. Stoleru. Tot astfel, pe Vasiliu Tătăruși, Titu Maiorescu îl aprecia drept unul din cei mai buni învățători din țară și la 1909 îi recomandă culegerea de „Povestiri și legende pentru public” la Academie. Tot astfel, învățătorul V. Jitaru de la Giulești a înființat prima obște de cumpărare a pământului și prima cooperativă forestieră numită „Norocul”. V. Jitaru a făcut o obște pentru sătenii din Giulești, iar Ilie Mihailescu a avut 2 copii talentați care au făcut conservatorul la Paris, ajungând șefi de orchestre. Ilie Mihailescu a întemeiat prima cooperativă forestieră din țară (pr. verbal din 1905 făcut de Dir. generală a Coop. sătești din București), a activat și în federala cooperativelor din județul Baia.

Un alt învățător, Grigore Sturzu, redactor al Revistei Asociației generale a învățătorilor din România, absolvent al Școlii Normale Vasile Lupu de la Iași, din 1922 vine la Tîrzia unde face o școală pe care o înzestrează cu 1300 de volume de cărți (și Nicolae Iorga i-a donat 300 de volume când i-a vizitat școala). Este autor de piese pentru elevi și țărani (ex. Sergentul Șendrea, Descântătoarele etc.). Colaborează la Revista „Apostolul” a învățătorilor de la Piatra Neamț, la „Albina”, „Gândul nostru”, „Petrodava” etc. Gr. Sturzu a dat o mare atenție educației istorice prin excursii, a făcut la școală un muzeu, un cămin cultural, o casă de economii pentru școlari etc. și a activat în cooperativele din Boroaia. El a descoperit stațiunea istorică de la Olăreni (Boroaia) cu piese depuse la Universitatea din Iași. Ministrul învățământului din 1936 (C. Angelescu), cu ocazia vizitării școlii, l-a considerat un învățător model.

Tot la Tîrzia a funcționat și Pavel Herescu, elev al lui I. Creangă, care, împreună cu V. Tempeanu scrie „Geografia județului Baia”. Toți acești mari apostoli printre care și Gh. Rădășanu, N. Stoleru, Alexandru Vasiliu Tătăruși (membru corespondent al Academiei Române) ca și V. Tomegea au lucrat după principiile școlii haretiste având credință neștrămutată în puterea luminării poporului, în necesitatea de a ridica satul sub aspect material.

V. Costăchescu, un alt învățător erudit, a fost remarcat de Spiru Haret, a făcut o obște pentru cumpărarea a 2 moșii pentru săteni și a fost revizor al jud. Baia. A elaborat monografia orașului Fălticeni,

N. Mocanu, absolvent al școlii normale din Piatra Neamț, împreună cu I. Papuc și N. Matei, întemeiază **Societatea culturală și corală N. Stoleru**. Din inițiativa lui se înființează Coop. „Spiru Haret” la Boroaia.

Sunt numai câteva nume de învățători care au avut o influență decisivă asupra dezvoltării școlii din această zonă a țării.

După Lupu Bondescu, la Boroaia vine fiul său Ion Bondescu, cu gimnaziul făcut la Fălticeni și la Școala Vasiliană din Iași. El funcționează dela 1889 până la 1927. Sub el, cu împrumut de la Casa școalelor, s-a făcut noul local al școlii care s-a inaugurat în anul 1900.

Alți învățători au fost V.Jitaru (absolvent al școlii normale din Iași), N. Giosanu (care apoi s-a făcut inginer hotarnic), Ilie Mihailescu (bun muzician), Vasile Costăchescu și Eugenia Cucescu căsătorită apoi cu Leon Mrejeru, inspector, deputat și prefect de Neamț, iar în 1906 vine V. Tomegea și în 1908 Măria Gavrilaş, viitoarea sa soție, ce funcționează la Boroaia până în 1940 (34 de ani) iar ca director, timp de 31 de ani.

În 1924, ministrul C. Angelescu extinde învățământul primar la 7 ani.

Școlile de copii, gen grădinițe, funcționează în Boroaia din 1924, începând cu Florica Todicescu din Tg. Neamț. Ele funcționează până în 1929 și se reiau în 1946.

Vasile Tomegea termină Șșcoala Normală „Vasile Lupu” de la Iași în 1902. Între 1925-1927 conduce grupele de neștiutori de carte, încât, în Boroaia, doar 7% nu știau carte (doar bătrânii și bolnavii). Între 1931-33 ține cursuri țărănești pentru care se obțin ca premii 3 pluguri date de Fundația culturală din România. Cu aceste ocazii se făceau excursii și s-a procurat un aparat de radio pentru sala cooperativei.

*Unul dintre primii învățători ai satului I. Bondescu
(după Elena Cercel)*

**Alți învățători ai satului: N. Mocanu și I. Papuc
(după Elena Cercel)**

Anual se făceau expoziții de lucrări manuale ale elevilor și cooperativitorilor. Biblioteca crește de la 400 la 1500 volume. Deși nu este elev al lui T. Maiorescu, merge însă pe urmele lui I. Creangă și M. Busuioc și are a profesori pe C. Hogaș, pe Dr. Brăescu și pe Dr. Rășcanu, pe C. Ionescu (elev al lui Haeckel), pe N. Cădere și O. Băncilă, care lucrau la școala normală din Iași. Vasile Todicescu, director al școlii, face școala primară în Boroaia cu C. Teodorescu Boroaia și apoi ajunge director al școlii normale, după ce are profesori pe D. Gusti, P. P. Negulescu, I. Petrovici și A. D. Xenopol. între alți elevi ai școlii putem reține pe Mihail Sadoveanu, St. Bîrsănescu, J. Livescu, Gh. Comicesu, a cărui lucrare de doctorat (Raportul dintre intuiție și abstracție în învățământ) a fost tradusă de O. Decroly în limba franceză. Alți elevi au fost M. Sadoveanu în care domnul Trandafir a mobilizat în școlarul său „una din resursele virtuale ale forței sale creatoare și a canalizat-o spre un epos național”. Nu se putea ca dintr-o astfel de școală să nu se nască distinși învățători maiorescieni (învățători ai datoriei) printre care și V. Tomegea.

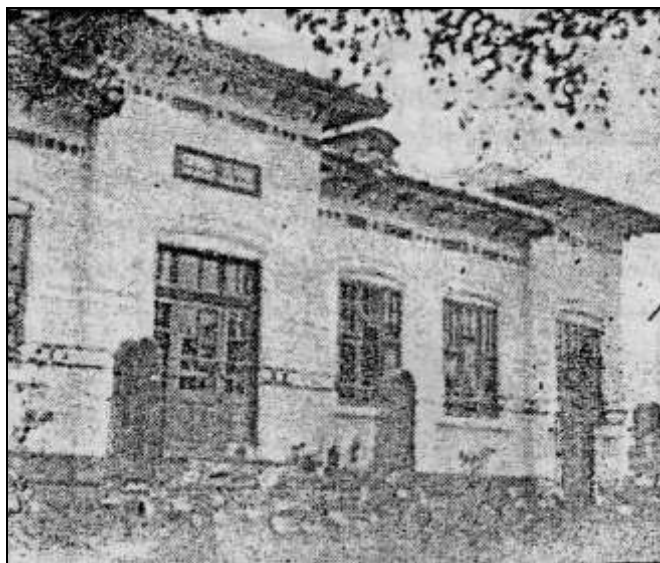
Vasile Tomegea (1882-1978) a fost una din figurile ilustre, iluministe ale satului, județului și neamului. Elev al Școlii Normale „V. Lupu”, funcționează 34 de ani ca învățător la Boroaia unde devine un model de dascăl.

Vasile Tomegea a fost un mare organizator al învățătorilor, ca secretar apoi președinte al Asociației învățătorilor din Județul Baia. A fost apoi membru al Comitetului Central al Asociației învățătorilor pe țară. El a organizat congrese sătești la care au participat I. Simionescu, Const. Meissner, I. D. Guști, N. Iorga ș.a. Corul înființat de el în 1915 a prezentat programe la I Radio și după 1944 a obținut mențiuni pe țară și numeroase premii.

În evoluția Corului Căminului Cultural din Boroaia se remarcă trei etape:

- din 1915 până în 1925 a fost condus de V. Tomegea;
- din 1925-1931 a fost condus de N. Matei;
- din 1931-1987 a fost condus de M. Boliac.

În 1934 corul a dat concert la radio București iar în 1950 a obținut locul I pe regiunea Suceava și mențiune pe țară.

Localul vechi al Căminului Cultural Boroaia ridicat din fondurile cooperativelor locale

*Corul Căminului Cultural din Boroaia cu dirijorul său,
învățătorul M. Boleac*

Localul Căminului Cultural

Împreună cu N. Stoleru, V. Tomegea a participat la războiul pentru Unirea Neamului, pierzându-și prietenul la poalele Călimanilor, în fainta plutonului său. Ca locotenent, V. Tomegea a comandat o companie de infanterie la Mărăști și Mărășeșțj și pentru faptele sale de vitejie a fost decorat cu ordinul Mihai Viteazul, cea mai mare decorație ce se putea acorda unui ofițer, iar în 1967, cu „Virtutea Ostășească” cl.I. Este învățătorul care vara medita gratuit elevii pentru concursuri de admitere la școli secundare și apoi mergea cu ei la concurs, câteodată împotriva voinței părinților.

Cu ocazia înhumării rămășițelor pământești ale învățătorului **VASILE N. TOMEGEA**, continuatorul său, învățătorul N. Cercel, face următorul ferpar:

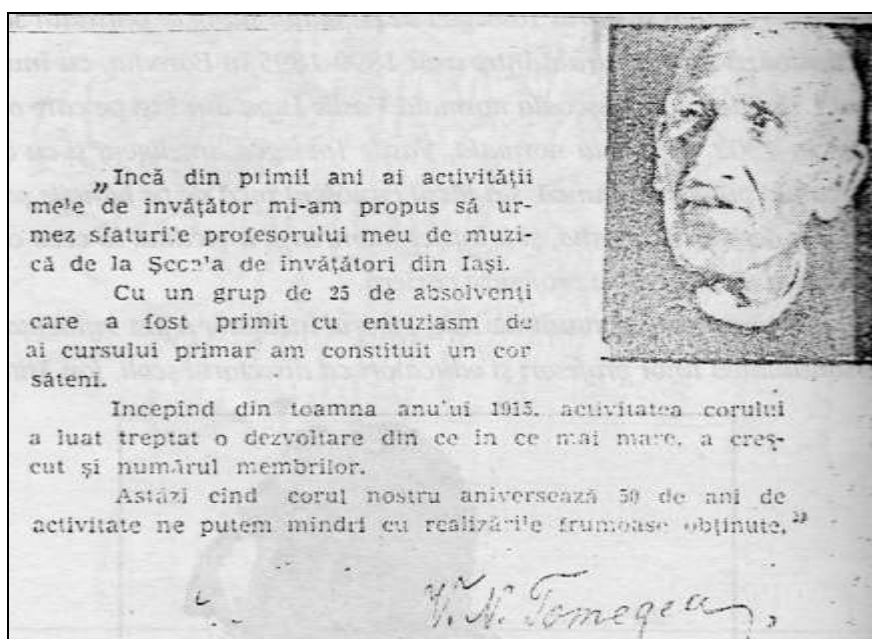
"Ne găsim în fața sicriului cu trupul neînsuflețit al învățătorului Vasile N. Tomegea. Născut la 30 decembrie 1883\2, împlinea 96 de ani la 30 decembrie.

Fiul lui Niculai și Măria Tomegea de pe malul stâng al pârâului Saca, frecventează școala rurală între anii 1890-1895 în Boroaia, cu învățătorul I. Bondescu, apoi școala normală Vasile Lupu din Iași pe care o absolvă în 1902. În școala normală, Vasile Tomegea, inteligent și cu o remarcabilă putere de muncă, s-a făcut cunoscut încă de pe băncile școlii. Aici și-a descoperit vocația, și-a înțeles menirea și a meditat la ceea ce va face când va trece să-și profeseze cariera.

Învățătorul V. Tomegea

În convingerile și aptitudinile sale, viitorul învățător a fost influențat de personalitatea unor profesori și educatori ca directorul școli, Ion Mitru, care predă istoria. În orele acestuia vibrând de căldură și de faptele glorioase ale trecutului, Vasile Tomegea a auzit și înțeles nu numai zbulciumul unui popor mereu lovit și constrâns în drumul devenirii sale, dar a și reflectat la datoria intelectualului patriot, aceea de a milita neobosit, în pofida tuturor vicisitudinilor și adversităților, pentru propășirea neamului românesc.

Omagiul adus de învățătorul V. Tomegea cu ocazia sărbătoririi semicentenarului corului din Boroaia

De la profesorul de pedagogie Constantin Meisner, Vasile Tomegea a învățat cum să aplice în școală principiile și metodele de învățământ pentru ca să dea capete bine formate și nu bine umplute.

Prin profesorul de limba și literatura română - Gh. Ghibănescu, candidatul de dascălie a descoperit spiritualitatea poporului nostru - cu Eminescu în plin proces de afirmare.

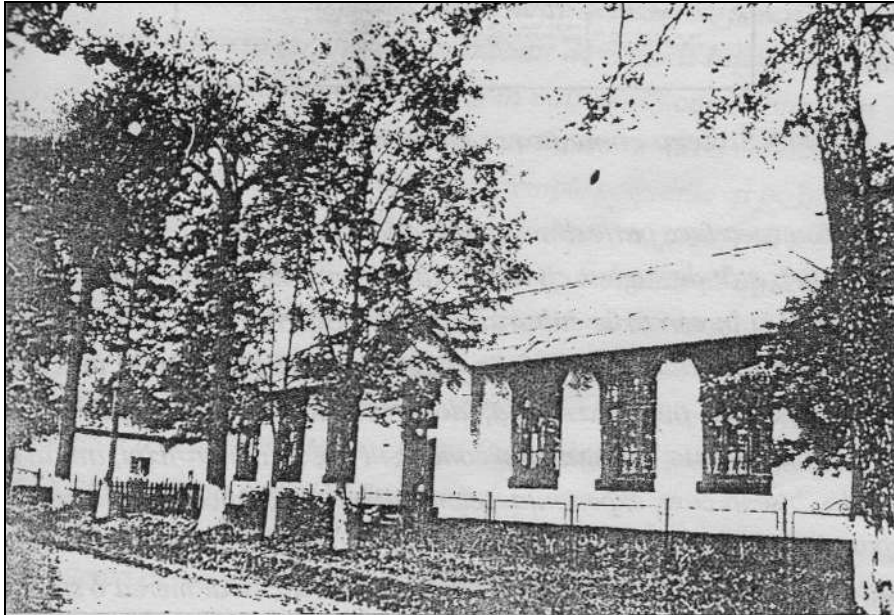
După absolvire, Vasile Tomegea își satisface stagiul militar la Regimentul 16 infanterie - Fălticeni. Funcționează în primul an (1903) ca învățător la școala Todirești - Pașcani și apoi 2 ani la școala din satul Crucea comuna Broșteni.

În 1906 vine la Boroaia, satul său natal, de care îl legau oamenii și locurile. Aici rămâne până la moarte.

Se căsătorește în 1908 cu Măria Gavrițaș, distinsă învățătoare, absolventă a școlii normale „Elena Doamna” din București, cu care conviețuiește 56 de ani, având o singură fiică, profesoară de geografie, Demetra Dr. Șerbănescu din Buzău.

Atât la Todirești, Crucea și mai cu seamă la Boroaia, Vasile Tomegea a desfășurat o muncă didactică și obștească laborioasă. Și-a consacrat energia și capacitatea idealului nobil de a ridica și lumina truditorii pământului, țărani.

Ca învățător, Vasile Tomegea a dovedit reale aptitudini pedagogice și măiestrie metodică. Lecțiile sale, adevărate modele de probitate profesională și originalitate, de cursivitate și limpezime, într-o românească autentică, încântau auzul și fermecau sufletele. Fără a exagera cu nimic, învățătorul Vasile Tomegea face parte din acea pleiadă de dascăli de tipul „Domnului Trandafir”, atât de sugestiv și adevărat creionat de Mihail Sadoveanu.

Școala veche din Boroaia

Scoala gimnazială „Vasile Tomega” din Boroaia

N. Stoleru comemorat ca erou de „Vestitorul Satelor”

În clasă și în cercurile culturale, pe valea Bistriței, la Boroaia, Bogdănești, Rișca și în alte localități din județ, și-a câștigat o faimă binemeritată. Competența, purtarea aleasă, ideile frumoase, l-au însoțit permanent, în comuna Boroaia, la sugestia și concursul lui, s-au organizat, ani în șir, lecții deschise în care, experiența celor mai buni, devenea un bun comun, expoziții de lucrări practice executate de elevi, de cusături naționale, de caiete cu temele cele mai izbutite. Toate acestea au creat mereu o stare de emulație în rândul cadrelor, au cultivat un spirit novator opus șablonului și rutinei. Împreună cu Măria Tomegea, în orele de după cursuri, țineau lecții la școala țărănească cu sătenii și sătencele, iar în cursul verii, cursuri zi de zi de pregătire a elevilor pentru concursuri la școli secundare. Toate acestea în mod gratuit.

Pregăteau serbări și alte manifestări culturale, neîntrecute. Prin jocurile naționale de la casele de sfat și citire a scos petrecerile de la cârciume. Costumele și portul național pe care el nu l-a părăsit decât ca militar, făceau ca boroienii și boroencele să se deosebească de celelalte sate.

S-ar părea că o întâmplare fericită, școala normală, a pus în valoare la Vasile Tomegea niște calități native. Fără îndoială că în tot ce a făcut acest dascăl, și-a pus pecetea un talent înnăscut. Dar el nu s-a mărginit numai la atât. O muncă fără preget și o voință de fier, l-au ajutat să se ridice neconținut în ochii săi și al altora. Citea cu pasiune tot ce apărea nou. Se informa din cărți și reviste de progresele înregistrate de școala românească. Era mereu o flacăra vie, un ferment neobosit sincronizat cu cerințele înaintate ale timpului său.

Sătenii l-au cunoscut ca un om cu mare dragoste pentru ei. Ridicându-se din mijlocul lor, nu s-a înstrăinat de ei. Le-a înțeles necazurile și durerile, le-a întreținut speranțele și în măsura în care a putut i-a ajutat și îndrumat la fapte vrednice de urmat. Niciodată nu a constrâns sătenii să-și dea copiii la școală. Reușea cu exemple palpabile și pe înțeles foloasele învățaturii. Prin Vasile Tomegea și colegii lui, prestigiul școlii din Boroaia a crescut an de an. Așa se explică de ce locuitorii din comunele vecine și mai îndepărtate căutau să-și asigure un loc la școala din Boroaia pentru copiii lor, care, mai apoi, au ajuns oameni de nădejde în societate. Așa putem cita pe Grigore Sturzu, Gheorghe Suceveanu (Folești), Niculai Tomulescu (Vânători-Neamț), frații Macovei (Drăgănești), Jan Simionescu (Pașcani), Elena Rafailă (Brusturi) etc.

Năzuind cu ardoare să-și ridice comuna, Vasile Tomegea și-a făcut din trimiterea elementelor celor mai dotate la școlile superioare, unul din țelurile supreme ale vieții lui. Până la el nici un alt fiu de țăran din comună nu încercase bucuria de a se vedea absolvent al unui curs superior de învățământ. El a știut să stimuleze la vreme gustul și interesul pentru cultură. Începând cu 1910, Vasile Tomegea recruta dintre absolvenții clasei a IV-a câte 10-12 elevi care, cu mămăliguța în traistă dar cu setea de lumină în suflet, mergeau să-și încerce șansele la concursurile de admitere în școlile superioare: Școala normală lași sau Piatra, la Seminar sau Liceul militar etc. Așa se explică cum, până în 1944, din Boroaia ieșise peste o sută de învățători și alte sute de intelectuali profesori, ingineri, ofițeri, magistrați etc. care au împânzit țara.

Anii au trecut. Eforturile soților Tomegea nu s-au dovedit sărace. Sămânța luminii aruncată de ei a rodit în sute de inimi și minți viguroase.

Munca culturală l-a scos dintre cei tineri din școală. înființează Casa de Sfat și Citire - Unirea, în 1911, cu biblioteci sătești la moșul N. cripcaru și Gavril Blaga, unde se țineau cercuri de citit cu cei în vârstă. În 1921 înființează Societatea culturală „Niculai Stoleru” cu un cor bine organizat, cu care, în fiecare vară, începând din 1923, se făceau excursii și cursuri la Universitatea populară „Nicolae Iorga” de la Vălenii de Munte și-n alte localități.

Din 1919 ia conducerea „ercului Deșteptarea Sătenilor” înființat de N.Stoleru, învățător de la Baia, scoțând și foaia „Vestitorul satelor” în 3-5 mii de exemplare, de două ori pe lună. Timp de 25 de ani, până în 1944, această foaie împrăștie lumină, fiind redactată de V. Tomegea.

Este cazul să facem un calcul pentru a ne da seama ce aport a adus acest om în culturalizarea maselor între cele două războaie mondiale. Aproape toate articolele de fond din „Vestitorul Satelor” erau scrise de el, plus 2-3 coloane din corpul revistei, cu vești din țară și din lume.

Dacă în cei 25 de ani, scoțându-se câte 24 de numere pe an, fac 600 de numere, fiecare număr tipărindu-se în medie în câte trei mii de exemplare (căci s-a scos și în 4500-5000 de exemplare), rezultă că s-au răspândit pe întinsul patriei și în străinătate 1.800.000 reviste, deschizându-se tot de atâtea ori ușile abonaților. S-au tipărit la Mănăstirea Neamțului, vreo 10 ani, și aproape tot timpul Vasile Tomegea, cu un însoțitor sau doi dintre învățători, aduceau miile de reviste în traistă peste munte, după ce învățătorul I. Papuc sau Gh. Vasiliu anunțau tipărirea lor. Apoi, 2-3 nopți urma scrierea adreselor, cartarea și expedierea lor. Așa lucra acest apostol în orele libere.

Munca de culturalizare a maselor nu dădea momentan îmbunătățirea economică a sătenilor. Aceștia tot trebuiau să muncească vara la moșiile boierilor pentru a-și agonisi hrana întregului an iar iarna să plece cu desaga în spate la munca prin păduri.

Învățătorul V. Tomegea a trebuit să recurgă la o altă armă de luptă, aceea a cooperăției. După primul război mondial, comuna avea câțiva acaparatori de bunuri materiale. Cârциumile, în număr de 11, storceau pungile truditorilor.

Conducerea și cârциumarii, vedeau în mișcarea culturală și economică un adevărat pericol pentru ei. Dar, în câțiva ani, Vasile Tomegea, prin muncă susținută cu sătenii înțelepți din Boroaia, prin mijloace pașnice și pe nesimțite, fără zgomot și fără nici un mijloc violent, a făcut ca în Boroaia comerțul propriu-zis și valorificarea muncii sătenilor să fie trecute în mâinile cooperativelor, care, mai târziu, au înflorit satul din punct de vedere economic și al sănătății.

Prin înființarea băncii populare Moldova, cu 1000 societari, Cooperativa de păduri „Unirea” cu 350 societari, Cooperativa „Virtutea” de aprovizionare și consum cu 400 societari, Cooperativa „Moara săteanului” cu 380 societari, Obștea de arendare - Boroaia (care a avut moșiile Prigoreni - Tg. Frumos și Sprânceana - Podul Iloaiei) și în urmă cu Cooperativa forestieră regională „Spiru Haret – Unirea” cu 600 de societari, starea economico-socială a Boroaiei s-a schimbat. Și pentru ca produsul muncii femeilor ce se ridicase prin școală să progreseze, Măria Tomegea, împreună cu Vasile Tomegea, a meditat și la înființarea Cooperativei de țesătorie și a creșterii de viermi de mătase, condusă de două maistre calificate: Maranda Pascu și Maranda Arsintioaia.

*Boroenii cu părul alb care încă viețuiesc, își aduc aminte de zbuciumul, de luptele ce se dădeau la adunările generale pentru, ca aceste **bunuri** ale lor să nu fie destrămate.*

Vasile Tomegea a fost un vrednic și neînfricat luptător și apărător al bunului obștesc. De aceea, 20 de ani a fost membru în consiliul băncii învățătorilor din județ și în consiliul Federalei Buciumul Moldovei - Fălticeni. De aici se vede că acest bărbat, ager la minte, înflăcărat patriot, foarte bun orator, n-a activat numai pe teritoriul acestei comune pe care a iubit-o cu mare ardoare.

În 1914 a fost chemat la Școala de ofițeri în rezervă Roman. În 1916, la 15 august, când trâmbița a sunat și clopotele au anunțat deschiderea focului contra austro-ungariei, Vasile Tomegea a pornit cu rezerviștii lui din Boroaia, cu muzica în frunte, până la bariera Fălticeni, unde altă muzică a Regim. 16 și 56 Infanterie îi aștepta. În curtea cazărmii, colonelul comandant l-a delegat pe sublocot. Tomegea să cuvânteze trupei înainte de a părăsi garnizoana. Acesta, în cuvinte vibrante, a entuziasmat întreaga asistență, încât, colonelul, la terminare, strângându-i mâna a spus: **Tu trebuia să fii în locul meu.**

Faptele sale de arme săvârșite tot timpul războiului, dar mai cu samă curajul dovedit la ofensiva de la Mărășești, pe dealul Laziei, valea Putnei, cota 701, până în satul Negrești și Tulnici, a făcut ca Lt. Tomegea Vasile să fie avansat la gradul de căpitan și decorat cu cea mai mare decorație „Mihai Viteazul”, în ziua de 18 sept. 1917 și împrumutat cu 25 ha teren la Secuieni Roman.

Reîntors în comună, plin de glorie și cu patria reîntregită, sufletul și inima lui V. Tomegea au fost copleșite de o altă durere: mângâierea orfanilor fără tată și a mamelor rămase fără feciori. Jertfa, tributul boroienilor pentru întregirea neamului era mare iar durerea produsă de cei 136 de morți rămași prin diferite tranșee ori cimitire, era nereparabilă. Pentru memoria lor el s-a zbatut și a ridicat celebrul monument din centrul comunei de a reprezenta un soldat cu cămașa ruptă și care ținea arma de țeva, luptând cu patul ei ca o bătă.

La 15 aug. 1967, la Mausoleul de la Mărășești, a fost decorat cu Ordinul „Virtutea Ostășească”, cl.I

Vasile Tomegea a fost timp de 25 de ani președintele Asociației învățătorilor din județ, apoi membru în consiliul de conducere al Asociației generale a învățătorilor. În cooperatie, ajungând cunoscut în țară, a fost ales ca cenzor în Centrala cooperativelor București, unde s-a afirmat ca un vrednic luptător pentru binele poporului. De o cinste și corectitudine ireproșabilă, de o bunătate până la servituti proprii, veșnic în mișcare, așa l-au cunoscut toți pe acest purtător de făclie. De aceea marele sociolog Dimitrie Guști, cunoscându-l personal, i-a încuviințat postul de inspector al căminelor culturale pe județ între anii 1936-1948. În două legislaturi, în 1919 și 1922, a fost deputat în parlamentul țării. Câtă lume n-a ajutat acest om! Câte interpelări n-a făcut în cameră în favoarea celor necăjiți, în favoarea împrumutării, cu această ocazie de deputat.

Însuși marele profesor Nicolae Iorga, în 1925, a ținut să viziteze Boroaia pentru a-l vedea la locul de muncă, ca și de asemeni, profesorul I. Simionescu, președintele Academiei Române, Patriarhul Nicodim, etc.

Acest om a murit cu satisfacția că a lăsat în urma lui, nu arginți, nu boi și cai, nici turma de oi, nici mașini la scară, nici covoare, ci o casă și un reșou la care și-a continuat existența până la 15 august 1978.

Onorata familie să fie mângâiată că deși n-a lăsat după el bunuri materiale, a rămas însă spiritul său concretizat în generozitate, omenie, dragoste de muncă, dreptate, demnitate și patriotism.

De acum încolo, pe Vasile Tomegea nu-l vom mai auzi cuvântând, nu-l vom mai întâlni cu pașii lui grăbiți, gata să ne salute de la distanță, așa cum înțelegea să respecte pe oricine.

Pe plan comunal și-n fața instituțiilor culturale din sat, cred că vom fi în stare, noi boroiinii, să-i facem un bust din bronz și nu cred că va avea cineva inima de piatră din acei ce s-au adăpat direct sau indirect de la acest far de lumină să nu sprijine această acțiune”.

Faptul s-a realizat la 29 iunie 1997.

Cu ocazia morții sale, împreună cu N. Cercel am scris în revista Cronica de la Iași următorul in memoriam:

„Recent, în Boroaia locurilor de legendă a țării de Sus, s-a stins din viață un eminent dascăl, om de cultură și patriot înflăcărat, învățătorul Vasile Tomegea. Prin activitatea sa neobosită, prin cultul ce l-a avut pentru muncă și onestitate, prin dragostea sa nedesmintită pentru poporul din rândurile căruia a plecat și pe care l-a slujit cu abnegație, Vasile Tomegea va rămâne în conștiința celor care l-au cunoscut, ca un adevărat model vocațional, ca un cetățean ce a dăruit cu pasiune societății toată viața sa, ca un om ce a exprimat în mod viguros binele și omenia caracteristică poporului nostru.

Influențat de concepțiile lui Spiru Haret privind rolul școlii și al cooperăției în ridicarea economică a satului, Vasile Tomegea, primul fiu de țăran trimis la o școală superioară, după absolvirea Școlii Normale „Vasile Lupu” din Iași unde a avut ca profesori pe Mitra, Meisner și Gh. Ibănescu, se întoarce în satul natal pe care îl slujește cu o adevărată vocație de dascăl și cetățean în tot decursul vieții sale.

În activitatea didactică, V. Tomegea a făcut din școală un model de învățământ activ, atât prin lecțiile deschise și stimularea caracterului practic al activității cât și prin difuziunea sa în școala de meserii sau în cursurile de culturalizare cu sătenii. În anul 1911 înființează primele Case de Sfat și Citire cu biblioteci sătești, înjurai cărora a fost atrasă toată populația rurală. În acest cadru, pentru a se identifica întru totul cu viața satului, nu a părăsit portul popular în vestimentație în tot decursul existenței sale, împreună cu elevii săi trimiși la învățătură întru același scop. Înființează și continuă multiple alte forme de culturalizare în mediul rural, forme a căror activitate și îndemn au fost difuzate prin foaia „Vestitorul satelor” ce apărea de două ori pe lună în circa 5000 de exemplare, solicitată în țară și străinătate și în care, Vasile Tomegea a adus colaborarea marilor personalități ale vremii. Demn de amintit este faptul că din colegiul de redacție al foii a făcut parte și Mihail Sadoveanu iar în articolele sale de fond, V. Tomegea ridică cu vigoare problemele electrificării satului, a creșterii bunăstării materiale a țăranimii drept condiție a culturalizării etc.

Concomitent cu activitatea pedagogică și culturală, V. Tomegea a inițiat o largă mișcare cooperatistă înființând printre primele cooperative forestiere, de morărit, de creștere a viermilor de mătase sau de aprovizionare și consum precum și a unor bănci populare sau obști de arendare, din veniturile cărora s-au înălțat mai multe edificii locale și s-au purtat în școală elevi dotați la învățătură dar lipsiți de posibilități materiale. Este demn de reținut acest efort de depistare și stimulare a copiilor dotați, pe care Vasile Tomegea îi pregătea și cu care apoi se prezenta la diferitele concursuri din țară.

V. Tomegea a fost și un patriot înflăcărat care „pentru vitejia și avântul cu care a comandat o companie în luptele de la Mărășești” a primit una din cele mai înalte distincții, Ordinul „Mihai Viteazul”. Pilda sa de eroism pentru țară și de umanism pentru familiile celor peste 130 de eroi căzuți în lupta pentru întregirea neamului s-a materializat într-un sugestiv și impunător monument local al soldatului în cămașă ce a mănuit arma cu patul la terminarea gloanțelor și astfel, cu sacrificiul vieții proprii, a luptat pentru apărarea patriei.

Munca și activitatea plină de abnegație a lui Vasile Tomegea, inserția sa totală în nevoile satului și ale timpului, caracterul progresist al acțiunilor sale într-o perioadă de exploatare materială și de neglijare spirituală a țăranilor, au făcut să fie remarcate de mari personalități ale timpului printre care D. Gusti, N. Iorga, I. Simionescu, M. Sadoveanu, Spiru Haret, Al. Vlahuță ș.a. iar unii dintre aceștia i-au vizitat școala, cooperativele și satul și au scris cu admirație despre munca și efortul său. Idealurile și meritele sale au fost însă veridic realizate și recunoscute în zilele noastre când Vasile Tomegea a primit înalte distincții, fie cu prilejul aniversării înființării Caselor de sfat și citire ori a corului căminului cultural, fie cu ocazia marilor festivități de la Mărășești din august 1967.

Omul și cetățeanul care cu ajutorul revistei „Viața românească” și cu patru care trase de boi a adus de la lași cărțile donate lui ca merite didactice, a înființat prima bibliotecă a satului, omul care la Congresul Asociației învățătorilor din 1926 cerea cărți gratuite pentru copii sau care, ca membru în redacția revistei „Răvașul poporului”, la 1907, cerea pământ pentru țărani, va rămâne ca o pildă vie a efortului de a da un sens sublim și autentic vieții, ca un model de luptă pentru crearea și promovarea valorilor sociale și culturale și prin aceasta de valorificare a vieții proprii, va rămâne ca o garanție adevărată a permanenței prin creația și viața sa exemplară, prin modestia, generozitatea și onestitatea sa și după dispariția sa fizică, ca o pildă autentică de exemplaritate și devoțiune pentru bunăstare și progres social.”

Concluzii privind dezvoltarea școlii din Boroaia

În 12 august 1858 ia ființă școala de la Boroaia finanțată de Stat, având ca învățător pe Lupu Bondescu în care, pe nisipul din cutiile din fața băncilor, se imitau literele de pe tablă. În 1863 erau 23 de elevi în 4 clase, spune inspectorul Adamescu. În 1870, din cele școli de fete din județ, una era la Boroaia unde din 30 de eleve doar 6 aveau o frecvență bună. La Conferințele generale din 1910, experiența didactică o expun învățătorii V. Jitaru, V. Tomegea și Al. Vasiliu, alături de M. Sadoveanu care a scris o carte de citire pentru clasele 2-5. Prin decizia lui Spiru Haret, în 1902 se înființează un cerc cultural la Boroaia în scopul perfecționării cadrelor didactice și a ridicării nivelului cultural a sătenilor, iar în 1910 Vasile Tomegea e premiat de Casa Școalelor pentru cursurile sale pentru adulți.

Biblioteca populară apare înființată din 1898 și în 1910 avea aproape 900 de volume. În 1901 se înființează la Boroaia prima bancă populară din județ, iar la 1905, I. Bondescu înființează prima „tovărășie sătească” pentru arendarea unei moșii și „tovărășia Norocul” pentru exploatarea unei păduri și facerea draniței. În 1912 ia naștere „Vestitorul Satelor” condus la început de N. Stoleru și apoi de V. Tomegea. Învățătorii N. Stoleru, erou în 1916 pe Călimani ca și V. Tomegea, erou supraviețuitor, aveau același crez: *„Aș putea ca tocmai eu care toată viața am propăvădui dragoste de neam și țară și mi-am pregătit sufletește pe foștii mei elevi, azi ostași vrednici și neînfricați, pe care îi comand pentru marea jertfă de reîntregire a neamului să mă dau în lături de la această sfântă și sublimă datorie? Aș putea ca tocmai acum în momentele cele mai grele, dar și cele mai înălțătoare, să-i las? Fapta mea n-ar fi o dezertare de la datorie și cea mai rușinoasă trădare, care ar însemna sinuciderea mea morală? De aceea nu primesc cu nici un preț să plec de pe front. Rămân aici, căci aici mi-e locul. Sunt fericit că a venit vremea ca ceea ce am propagat, prin vorbă și scris, să pot să vă arăt prin fapte, care însemnează totul, prin însăși brațele și sângele meu. Nu soarta mea mă îngrijește ci soarta neamului și a țării în slujba cărora am fost închinat prin naștere și pregătirea mea.”*

La aflarea morții lui N. Stoleru, N. Iorga scria că învățătorimea pierde pe unul din cei mai buni dintre adevărații ei apostoli. La fel, în 1915, V. Tomegea cere a fi concentrat în scopul „pregătirii tuturor ostașilor pentru apărarea și făurirea viitoarei noastre patrii.”

Casa de Sfat și Citire înființată în 1912 de V. Tomegea numită Unirea avea în program înființarea unui cor, a unei biblioteci populare etc., dar ei i s-au împotrivit cei 7 cârciumari care vedeau duminica oamenii mergând acolo și nu la cârciumă. Tomegea este amenințat de prefect a fi mutat în Bărăgan pentru „a se sătura de casa de citire (dosar 907 din 1912). Se fac anchete dar revizor P. Gheorgheasa arată că prin Casa de Sfat și Citire afacerile cârciumarilor au scăzut și cere a nu fi pedepsiți soții Tomegea. Dar un alt inspector din Minister propune a li se reține salariul pentru 12 luni. Cu ocazia serbării de strângere de fonduri pentru Casa de Sfat și Citire din 2.II.1913, 12 soldați în frunte cu prefectul, primarul și căpitanul legiunii de jandarmi, evacuează sala sub pretextul de „boală în sat”. Soții Tomegea se adresează Ministerului, scriu în ziarele „Dimineața” și „Minerva” despre prigonirea de către administrație a mișcării culturale la sate. Un deputat interpelează pe Ministru în Parlament despre cele întâmplate la Boroaia.

Titu Maiorescu, președinte al Consiliului de Miniștri, cere lămurirea lucrurilor. La anchetă, primarul acuză pe Tomegea că face propagandă printre locuitori pentru a obține pământ de pe moșia Statului, că guvernul e dușman țărănimii, de aceea țărani trebuie să se unească contra stăpânirii. Prefectul acuză pe Tomegea de deturnarea Casei de Sfat și Citire de la scopurile ei și consideră pe Vasile Tomegea un element absolut periculos printre săteni și un pericol pentru ordinea publică. Astfel, se propun noi sancțiuni, dar V. Tomegea continuă a face serbări pentru Casa de Sfat și Citire, jumătate din beneficii mergând pentru flota Națională. O nouă anchetă a inspectoratului Iași propune sancțiuni și destituirea din dirigenția Școlii din Boroaia a lui V. Tomegea pentru atitudine ireverențioasă față de autorități. De-abia în 1915 el este reabilitat, o adresă a noului inspector de Iași arătând Ministerului realizările lui V. Tomegea.

O întrunire a cercurilor culturale din 1903 la care participă și Al. Vlahuță ca delegat al Ministerului face aprecieri asupra predării didactice iar I. Bondescu arată „mijloacele morale și materiale de ridicare a satului”.

În aprilie 1893 învățătorii plășii Moldova se întrunesc la Boroaia și înființează Societatea Culturală Deșteptarea ca cerc didactic-filantropic a cărui scop era ținerea de conferințe didactice, formarea unui fond pentru înființarea de biblioteci, ajutorarea elevilor lipsiți de mijloace, conferințe pentru săteni. Ele erau lunare și prin rotație la Școlile din plasă. Cercul a fost aprobat de inspectorul de județ Serafim Ionescu, absolvent al Școlii Normale de la Lausanne și cu pregătire practică la Zurich și Freiburg.

V. Tomegea convinge pe săteni să-și dea copiii la școală, ajunge de la 4 elevi la 47, introduce și clasa a IV-a și convinge „că școala trebuie privită de săteni ca un focar de lumină” și înființează și un curs pentru adulți.

Urmând aceste exemple, învățătorii din satele comunei cer, după 1890, înființarea de școli pentru ca „fiii lor să nu rămână în starea de ignoranță în care ne aflăm noi, părinții lor”, totul făcându-se pe socoteala satului, ei cerând numai un învățător plătit de stat.

Câteva date despre școala din Giulești aparțin învățătorului V. Jitaru care se constituie astfel într-un omagiu adus memoriei Academicianului P. Jitaru care a dorit inserarea lor în această monografie.

„Școala din Giulești a fost zidită de Administrația Mănăstirii Secu în anul 1853 sau 1858 („Istoria școalelor” de VA.Ureche).

Primul învățător a fost Petru Cuzeu care a funcționat puțin timp și apoi a venit Dumitru Motoc, după care, școala a fost părăsită și nu s-a mai îngrijit nimeni de dânsa, nici Administrația Mănăstirii și nici sătenii. Ambii învățători au făcut școala preparandială de la lași, așa numita școală "Vasiliană". Despre acești învățători se scrie în raportul nr. 270 din 1884, înaintat Ministerului Școalelor, de către I.Negrea, revizorul școlar al județelor Neamț și Suceava. Printre școlarii care au urmat pe atunci școala, pe la 1888, se reține numele lui Gh. Murărescu ce fusese sergent și luase parte la războiul din 1877 în lupta de la Grivița precum și Ioniță Meștereanu. Dar, de la 1860, școala nu a mai funcționat și a fost părăsită cu tot localul ajungând crâșmă, arendată de către stat evreilor. Pe la 1880 statul a vândut moșia Giulești al cărei cumpărător a fost inginerul județului Suceava, Al. Agioglu. Din moșie făcea parte și școala din sat cu 10 prăjini de loc precum și crâșma și dugheana cu alte 12 prăjini, așa cum se hotărâse la împrumutarea din 1864. Noul proprietar a cumpărat moșia cu clausele prevăzute în actele vechi, adică să facă Școală și biserică, având termen în actul de cumpărare, în anul 1884. În anul 1884, Al. Agioglu a reclădit școala și la 14 sept. 1884 s-a făcut inaugurarea.

Primul învățător, în școala nou construită, a fost Vasile Bălan, care a funcționat de la 1884 la 1890, când s-a mutat la Forăști. Apoi, au urmat Gh. Vierme (1890-1891), Sevastian Mihăilescu (1891-1897), Ieremia Irimescu (1893-1898), Vasile Jitaru (1898-1914), N. Cozma (1914-1919) și D. Savinescu (1919-1946).

Învățătorul Vasile Bălan, adevărat părinte sufletesc al elevilor, era fiu de țăran din Țolești, comuna Forăști. A făcut școala normală la București și a fost numit mai întâi la Giulești în anul 1884. Al.Agioglu, fondatorul școlii, a cerut de la Revizorul școlar al județului Suceava, să-i dea un învățător fruntaș care a fost găsit în persoana lui V. Bălan. Era un om înalt, blond, bine făcut, blând la vorbă, bun cu toată lumea și mai ales cu copiii. Cânta frumos. Nu avea nici un viciu. Îl iubeam așa de mult pe învățătorul Bălan, încât i-am purtat figura în suflet totdeauna ca și pe a părinților mei trupești.

Din 14 septembrie 1884, școala începe a funcționa cu clasa întâi. În clasa îerau înscriși și băieți de 14 ani. Ei urmau ziua la școală, iar noaptea, în timpul iernii, se duceau la clăci.

Primăvara nu veneau la școală decât 3-4 școlari. Sătenii nu înțelegeau folosul școlii, mai ales când își luau copiii de la păzitul vitelor și de la munca câmpului. Fostul învățător V. Bălan a apelat la autoritățile respective, până și la proprietarul Al. Agioglu, în chestiunea frecventării școlii. Al. Agioglu a venit în sat, a chemat părinții copiilor care nu urmau școala, le-a vorbit și le-a dat poveștile cuvenite, dar sătenii tot nu s-au lăsat convinși și nu au făgăduit că vor da copiii la școală; ba mai mult, un sătean Gavril Itu, a răspuns cam bățos, motiv pentru care Al. Agioglu l-a dat afară din ședință. Astfel a mers frecventarea școlii în toți acești ani, iarna mai bine, vara mai rău, așa că în clasa a V-a, am urmat școala numai subsemnatul și fiindu-mi urât singur într-o clasă, m-am silit și am făcut și clasa VI-a, iar la finele anului, în iunie 1889, am terminat cursul primar cu șase clase și am intrat la Școala normală „V. Lupu” din Iași. Deși satul Giulești are o vechime mare, fiind contemporan cu descălecatul Moldovei (1350) n-a progresat defel; șase sute de ani au trecut și anul 1884 l-a găsit tot așa ca la început. În 1884 satul avea 100 de case, toate acoperite cu paie, doar câteva acoperite cu draniță. După împroprietărirea din 1864 s-au ridicat în sat gospodării frumoase ale celor împroprietăriți. Dar după 20-30 de ani, pământul s-a împărțit între tineri și gospodăriile au stat pe loc. În 1898 când m-am transferat ca învățător la Giulești, revizorul școlar de atunci, Serafim Ionescu, m-a sfătuit să renunț la transferare, căci satul Giulești este un sat înapoiat, cu toate casele ca niște colibe. Dar, subsemnatul, n-am dat înapoi, ci, ca și popa Tanda din nuvela lui I. Slavici, m-am transferat cu gândul să muncesc și să ajut la schimbarea feții satului. Trebuie însă să se știe, că rezultatele școlii nu se văd imediat, ci ele se văd mai târziu, după 20-30 de ani, ba și după 50 de ani.

De la școală am îndemnat tineretul la meserii, pentru ca să nu aștepte folos numai de la pământ. Dar sfaturile prindeau greu.

La 1907, după adoptarea legii Casei Rurale, care avea scopul de a cumpăra moșii de la proprietari și a le împărți în loturi la țărani, și după multe consfătuiri cu sătenii, s-a înființat „Obștea Giulești” care a cumpărat moșia Giulești a Elenei Ionescu, cu ajutorul „Casei Rurale” și a împărțit-o la săteni, fiecăruia câte 5 ha. Moșia Giulești era arendată lui V. Ionescu, fost percepător la Boroaia, un mare arivist. Când s-a auzit de planul nostru, am fost pârât la autorități că răzvrătesc oamenii contra lui, când deja era revoluție în Moldova. Am fost arestat la jandarmeria Boroaia.

Revizorul școlar Serafim Ionescu, fiind întrebat de prefect asupra persoanei mele, m-a luat în garanție și am fost eliberat. Dar, cu toate piedicile, Obștea Giulești s-a făcut și sătenii s-au împroprietărit.

Școala, pe lângă răspândirea științei de carte, a apropiat pe săteni de școală prin conferințe, sfaturi și îndemnuri de a construi gospodării frumoase. Dar progresul era greu de realizat, deoarece, starea de înapoiere a satului se datora și poziției sale geografice, așezat pe Valea Moldovei și Rîșcăi, departe de căile principale de comunicație.

PROCES VERBAL

Anul 1884, septembrie 14,
cu ocazia inaugurării școlii din Giulești

„Astăzi s-a inaugurat și deschis școala rurală din Giulești, comuna Drăgănești din Jud. Suceava, înființată de D-l Alexandru Agioglu, proprietarul moșiei Giulești, cu ceremonialul următor:

1. S-a oficiat serviciul divin după care în urmă s-a făcut sfințirea apei și tedeumul. Față la această serbare au fost: D-l Al. Agioglu, Revizorul-școlar al circumscripției Neamț-Suceava, Președintele comitetului permanent, Președintele Tribunalului Suceava, Profesorii Gimnaziului din Fălticeni, Institutorii școlii nr.1, de băieți, Institutoarele școlii nr.1 fete, Primarul cu consiliul comunal, precum și toți locuitorii satului cu copiii și un numeros public. După terminarea serviciului religios s-au ținut mici cuvântări de ocaziune și anume: de către Al. Agioglu fondatorul școlii, arătând că cel mai frumos monument ce-și poate clădi, este ca să lese sătenilor din Giulești o școală unde fiii lor să poată învăța carte și prin aceasta a deveni buni cetățeni și buni părinți de familie. D-l Petru Gorovei, Președintele comitetului permanent al județului prin un discurs bine simțit, a arătat importanța actului inaugurat de D-l Al. Agioglu și pe urmă o sfătuire foarte pătrunzătoare a adresai locuitorilor, îndemnându-i a se folosi de școală căci numai aici este scăparea și mântuirea.

A vorbit D-l Ion Negrea, Revizorul școlar al circumscripției respective, arătând foloasele învățământului rural, progresul făcut, sollicitudinea ce arc guvernul pentru învățământul sătesc, buna voință ce a arătat guvernul de a da la un moment dat învățător, școală restaurată de D-l Al. Agioglu, îndată ce a fost pus în cunoștință despre buna voită a D-lui Al. Agioglu, restaurarea localului și înzestrarea lui.

În fine a vorbit și învățătorul numit la această școală, arătând însemnătatea învățământului sătesc și că-și va căuta a-și îndeplini îndatorirea cu sfințenie, spre a corespunde îngrijirilor înaltului guvern, precum și sacrificiilor și buneii voințe a fondatorului școalei. Ținându-se cuvântările de ocazie, băieții și fetele în etate de a urma școala, care erau prezenți, au fost introduși în clasă și așezați în bănci, după care D-l Agioglu a împărțit la fiecare copil câte un abecedar din partea guvernului, a dat cărți și caiete model. Fiindcă era ora 12 din zi, D-l Agioglu a dat chiar în clasă un prânz.

Scoală este astfel: una casă de zid cu patru odăi și o tindă, din care una de clasă, una bucătărie și două odăi pentru învățător; asemenea una șură și un hambar pentru produse și vite. Școala era înzestrată cu toate cele necesare: bănci, catedră, masă, scaune, dulap, clopot, tablă, ceas etc.

Toate mobilele de întreținere, afară de învățător, cheltuieli de întreținere, cancelarie, materiale, lemn, odăeș, se dau pentru totdeauna de D-l Agioglu plătite prin înzestrarea școalei cu șase fălci de pământ.

Tot publicul asistent, în urmă a venit la casa D-lui Agioglu, unde a luat cina și s-au ridicat toasturile cuvenite la asemenea ocazie; asemenea și toți sătenii au fost întruniți în ograda caselor D-lui Agioglu unde au petrecut și făcut horă mare.

Drept spre amintire acestui eveniment măreș, spre pomenirea și neuitarea lui de către urmași, s-au dresat acest proces verbal, subsemnat de toți acei ce au luat parte la serbare.

Acest proces-verbal s-au dresat în patru exemplare: unul va rămâne la școală, unul la Prefectură, unul la Minister și unul la Dl. Agioglu.

Semnați:

Fondator, Al. Agioglu

Preș. comitet, perm. Suceava, P. Gorovei

Preș. Trib. Suceava, Gh. Brăescu

Secret. comitet. Suceava, N. Mihăilescu

I. Negrea, Revizor școlar

Profesorii gimnaziului Fălticeni *Institutorii Sc. Nr. 1 băieți Fălticeni*
V. T. Lovinescu *Coman Vidrighiu*
Basiliu Botez *I. Ermilie*
A. Fotino *I. Stino*
I. Gherman *I. Savel Economu*
Institutoarele Sc. Nr. 1 fete Fălticeni
S. Neculau
M. Ghițescu

Lesu Comino, N. I. Ciucă, A. Bălan, N. Teodorescu, A. Ștefănescu primar, Al. Petrescu preot, I. C. Urecheanu inginer forestier, S. Apostoleanu, Iosef Costăciu, Subprotoereu Gh. Ionescu, Preot C. Ionescu Sachelaru, Preot V. Ionescu.

Post scriptum:

Cele șase fălci pământ indicate în procesul verbal se dau în Cotuna Giulești, pentru tot timpul cât va exista școala Giulești, cu învățător plătit de stat. Cu venitul acestor șase fălci se va întreține școala cu lemne de foc, plata servitorului și cheltuieli de cancelarie. Pământul va fi în stăpânirea și exploatarea învățătorului, din care a venit, pe lângă ce-l trage învățătorul, tot el va face și cheltuielile dictate în dos. 1884, octombrie 21.

Semnat, A. Agioglu

I. Negrea, Revizor școlar

Activitatea de culturalizare a satului

Mulți cărturari iluminați au înțeles rolul civilizator al școlii și învățătorului. Astfel, N. Bălcescu spunea că dacă vrem să facem o revoluție cu adevărat democratică, trebuie să luminăm poporul. Gh. Asachi considera învățământul situația bună a unui popor (Iancu).

În „Vestitorul satelor”, Ion Agârbiceanu scria: *„Pentru ca biblioteca satului să fie cu adevărat de folos nu e de ajuns să-i pui într-o ladă sute de cărți și trimiți într-un sat. e necesar să fie puține, alese și bune, pe înțelesul plugarilor”*. La fel scria și N. Stoleru: *„va veni o vreme când cei mai mulți nu vor porni nici o treabă în gospodărie până nu vor deschide cartea să vadă ce zice în ea. Ce este cartea decât un prieten cu care te sfătuiești și încă un prieten înțelept.”* Acțiunea de culturalizare a satelor din epoca de glorie a lui Sp. Haret a făcut ca acești luminători (după S. Mehedinți), oameni aleși (după I. Simionescu) sau mari anonimi (după N. Iorga), adică învățătorii, să-i găsim prezenți peste tot acolo unde se simțea necesitatea unor acțiuni de ridicare culturală, prin organizarea de societăți culturale, de reviste, monografiile sătești, culegeri de folclor etc. În **Gândul nostru**, revistă a Asociației învățătorilor din județ la care, în 1938, V. Tomegea era președinte, scria: *„nu uita, că, tu învățător, trebuie să fii la sat însuși ocârmuirea doritoare de binele satului și a neamului, cu judecata neprihănită și cu cinstea întrupată. Pe tine trebuie să se rezime toate cercetările și toată nădejdea de viitor a neamului”, iar alt număr al aceleiași reviste scria: „nu trebuie să fim simpli funcționari. Nu ne rămâne decât să muncim cu devotament în slujba școlii ca să bine merităm de la patrie”*.

I. Primele acțiuni de culturalizare în Boroaia au fost casele de sfat și citire în care se adunau sătenii și se sfătuiau în liniște și înțelepciune asupra nevoilor lor. Aici puneau la cale „felurite trebi pentru cinstirea și ridicarea satelor”, citeau cărți, reviste și foi potrivit înțelegerii lor. Conduceți-le așa fel ca aceste case să fie lumina, curajul și îndemnul la bine a sătenilor noștri necăjiți și întunecați” scria Vestitorul Satelor în 1924. Prima casă de sfat și citire, „Unirea”, se înființează la 1908 de către V. Tomegea, cu 150 membri. Scopul său era organizarea de șezători și răspândirea cărților folositoare în rândul sătenilor, stârpirea beției, scoaterea jocurilor de la cârciumă, păstrarea portului național, motiv pentru care, învățătorii au umblat în portul național tot timpul ca și țărani. Casa avea vreo 300 cărți aduse cu carul de la Iași și donate lui V. Tomegea de Directorul Șc. Normale. Această casă a funcționat întâi în casa lui Gavril Blaga, apoi, în casa lui N. Scripcaru și în sfârșit în sala Cooperativei Unirea.

În 1932, Casele de Sfat și Citire se transformă în Căminul Cultural „Unirea”, pe lângă care, V. Tomegea, în 1923, înființează o asociație sportivă cu secție de ski și fotbal. Dar, încă din perioada anilor 1914-1918, secțiunile ale Ligii Culturale au funcționat la Țară (V. Netea și C. Gh. Marinescu arată că aici se organizau conferințe pe teme naționale, culturale, sociale și pe nevoile țăranilor. Era o continuare a lecturilor în colectiv a cărților și revistelor organizate în satele jud. Suceava). Cu sprijinul Ligii culturale s-au înființat biblioteci populare, s-au dat serbări etc. Pe lângă Căminul cultural Boroaia s-a organizat corul sătesc înființat în 1915, care apoi, s-a transformat în Societatea corală Unirea condusă de învățătorul N. Matei. El funcționa pe lângă un cămin cultural cu 350 membri și o bibliotecă cu 3100 volume iar în 1937 a obținut locul trei pe țară.

Astăzi, Căminul cultural are 400 locuri, un local nou, o bibliotecă cu 15.000 volume, alături de o școală cu 16 săli de clasă și un dispensar nou. În 1977, la 5833 locuitori, peste 1500 din ei aveau o înaltă calificare, peste 900 erau intelectuali ce au plecat din sat. Efectele culturalizării se văd și în aceea că Petru Crețu are 13 copii și pe toți i-a dat la școală.

În același context de ridicare materială și culturală a satului se înscrie și activitatea Cercului Deșteptarea Sătenilor înființat la 1909 de N.Stoleru. Aceste cercuri au avut ca membri de onoare pe N. Iorga, S. Mehedinți, I. Simionescu ș.a. Cercul edita Calendarul sătenilor și menirea lui era de a trezi gustul pentru citit al poporului, de a începe viața culturală la sat, de a întemeia case de sfat și citire, de a răspândi morala și dragostea de țară, a publica cărți și calendare pentru săteni, portrete de oameni mari, a comemora pe cei ce au lăsat opere pentru popor, a scoate o foaie pentru lărgirea orizontului sufletesc al poporului, a organiza congrese, șezători, conferințe etc. Astfel, Al. Vlahuță a fost de mai multe ori la acest cerc la Boroaia și V. Tomegea îi cerea sfatul cum să scoată din silnicie viața obștei. La fel îi cerea lui Sadoveanu, N. Iorga și Sp. Haret. De ultimul, mai ales, a fost sfătuit să dezvolte cooperăția sătească, de M.Sadoveanu a fost sfătuit să scoată revista „Vestitorul Satelor” iar de N. Iorga să întrețină în popor interesul pentru istoria națională. De menționat că învățătorii din Boroaia erau invitați în fiecare vară la cursurile sale din Văleni. Ei mergeau la aceste cursuri universitare pentru întărirea sufletească a lor și a celor în mijlocul cărora trăiau (V. Netea, C. Gh. Marinescu). Între anii 1930-33 se organizează la Boroaia cursuri țărănești după programul Fundației culturale din România care era condusă de D.Gusti.

În regiunea Satului Boroaia, prima gazetă pentru țărani a fost **Plăeșul** (1876) și apoi **Vocea Sucevei** ce apăreau la Fălticeni. Din 1919 însă, la Boroaia apare **Vestitorul Satelor**, revistă a cărei conținut și mesaj a fost apreciat de N. Iorga, I. Simionescu, S. Mehedinți, D. Guști, Gh. T. Kirileanu și a fost fructul Cercului pentru răspândirea culturii la sate, înființat încă de N.Stoleru, în 1909 la Baia și intitulat **Deșteptarea sătenilor**. Pe lângă Vestitorul satelor, acest cerc tipărea și cărți pentru săteni cum ar fi snoave și povești, cântece de vitejie, Cuza Vodă și Unirea etc. După moartea lui N. Stoleru, Cercul și Foaia Vestitorul Satelor s-au mutat la Boroaia (1919). Acest Cerc și Foaie a fost ajutat mult de N.Iorga, I.Simionescu, S. Mehedinți, C.Meisner, L. Mitru, D.Cădere și alții și din Comitetul său de Redacție la Boroaia făcea parte V.Tomegea, M.Sadoveanu, P. Gheorghiasa, I. Cojan, V. Gheorghită, Gh. Rădășanu. Foaia se tipărea la Tipografia **Cultura** din Fălticeni și apoi la Tipografia M-rii Neamț, de unde era adusă cu spatele, peste Pleș, de către țărani. Ziarul publica articole de popularizare a științei, sfaturi agricole etc. Iată ce scria Foaia în acest sens: *„Cinstite și iubite cititor... să aibi vreme și cu cititul cărților, fă-ți iscusită zăbavă, că nu este alta și mai frumoasă și mai de folos, în toată viața oamenilor zăbavă, decât cititul cărților* (citindu-l pe Miron Costin). Iar în altă parte: *„vreți să cunoașteți poporul unei țări? Numărați câte biblioteci are”* (într-adevăr, Cercul avea o bibliotecă de 800 de volume dăruită de I. Mitru, directorul Șc. Normale, la care președintele Academiei I.Simionescu a mai adăugat 500 de volume, încât, în 1944, biblioteca avea 3000 de volume). Apoi, Statutul Cercului prevedea organizarea de congrese culturale care au avut loc și la Boroaia. La unul din ele, I. Simionescu, ca președinte, a vorbit despre viața culturală la sate iar Alex. Vasiliu Tătăruși despre port în cultura românească. Alte congrese s-au ținut la Tg.Neamț (președinte P. Gheorghiasa), la Moinești (președinte S. Mehedinți) la Călinești-Botoșani (satul de naștere al lui N.Stoleru) etc. La unul din aceste cercuri, V.Tomegea scria: *„Tot ceea ce s-a făcut se datorește celei mai desăvârșite înțelegeri dintre învățători și săteni”*. Cu aceste ocazii, M. Sadoveanu a cunoscut pe Gh. Roșu din Boroaia, refractar la carte, și pe care îl compara cu țăranul olandez ca și pe moș Andreica, ai cărui copii se creșteau unii pe alții etc. I. Lungu, închina și o poezie ziarului **Vestitorul Satelor** al cercului **Deșteptarea sătenilor**:

*„Mulți ani foaia să' norească
În această Românie!
Sprijiniți-o să trăiască
Pe pământ o veșnicie*

*Vestitorul ne îndreaptă
Limba ce se ciopârțește
Sufletele ne deșteaptă
Ca un pom când înflorește.”*

În ziar se lua atitudine față de tendințele reacționare, așa de ex. față de foaia **Neamul românesc** ce făcea pe învățători anarhiști, când răspundea: *„Dar cum, trezirea satului la viața culturală e o anarhie? Creșterea numărului știutorilor de carte de la 40 la 80% e anarhie? Casele de citire, bibliotecile populare, Căminele culturale și atâtea societăți de cultură sunt anarhie”? Revista critica de asemenea guvernele burghezo-moșierești și politica lor de neglijare a țăranilor: „a căzut guvernul Mironescu, morișca de fabricat legi a încetat,.. Căci țării acesteia nu legi îi trebuiau ci oameni pricepuți, cinstiți și cu suflet curat pentru binele neamului. Să nădăjduim că odată vor învia și drepturile acestei țări, că se va pune capăt odată jăcmănelilor și concesiunilor care, crescând atât, amenință toate bogățiile țării arendate oricui.”*

Iată câteva articole, luate la întâmplare, din unele numere ale acestei Foi, „Vestitorul Satelor”, foaie a Cercului „Deșteptarea Sătenilor”

- *Nr. din 1914* – „în așteptarea ceasului măreț”- de N. Stoleru (pregătirea Unirii)

- *Nr. din 1923* - anunță înființarea Societății ele Țesătorie Boroaia (singura din țară) pentru dezvoltarea industriei casnice, cu 61 de membri și 22.000 lei venit în 4 luni de la înființare.

- *Nr. 13 din 1933* - scrie I. Agârbiceanu

- *În Nr.13 din 1928-* scrie Al. Vlahuță. Cu această ocazie, I. Simionescu, în Renașterea Română din 15.III.1918, arăta că Vestitorul Satelor este cea mai bună foaie pentru săteni.

Acum se promovează ideea băncilor pentru ajutorul sătenilor, a obștii pentru arendare ele teren, a societății de temperanță a beției, a caselor de sfat și citire.

- *Un nr. din 13IV. 1924:* Articolul: „Săriți în ajutorul studenților”, face apel pentru a fi ajutați. Se arată că băncile și cooperativele au născut din nevoile poporului, că acolo unde nu poate face unul singur, pot face mai mulți la un loc, uniți și prin bună înțelegere (V. Tomegea).

Se popularizează Cercul cultural Boroaia: „*Să se știe că un neam trăiește prin sufletul lui*”.

- *nr.9/924* - în articolul „De unde pornește îndreptarea neamului” se arată: *“măsurile de stat vor fi zadărnice dacă mamele nu vor fi bune, zadarnice vor fi toate silințele” (S. Mehedinți)*

- *nr.10.924* e consacrat luptei cu beția

- *nr. 11.924* publică necrologul dr.V. Laptiș din Rădășeni, colaborator la Contemporanul.

- *nr. 17/924* - se arată că din veniturile băncilor și cooperativelor se vor purta bursieri la Universitate.

- *nr. 21/924* - propune protejarea pădurilor prin înființarea de tovărășii.

- *nr.23/924* este consacrat respectului pentru morți.

- *nr.5/1925* - anunță veniturile de la jocurile populare date în scopul construirii monumentului eroilor.

- *nr. 11/1925* - popularizează rev. **Patima** (de la Iași) în lupta sa /smul și se descrie vizita din 29 iunie a lui N. Iorga la Boroaia.

- *nr.20/1925* - relevă constituirea obștii cu moară și piuă și anunță înființarea unui dispensar pentru copii.

- *nr. 10/1926* - Dă statutul casei de sfat și citire (25 de articole)

- *nr.11/1926* - relatează sărbătorirea a 37 de ani de la moartea lui M.

Eminescu

- *nr. 12/1926* - Conține necrologul lui Simion Kirileanu (întemeietor al Cerc. Deșteptarea Sătenilor și al Vestitorului Satelor) în art. „Nu vă duceți la babe”, se luptă cu medicina empirică.

- *nr. 14/926* - are un articole intitulat „Nedreptăți legate de împroprietărire”

- *nr. 16/926* - face apel la părinți a nu da înapoi în lupta pe viața și pe moarte ce se dă în câmpul de onoare al „luminii” (al școlii)

- *nr. 18/1926* - rememorează moartea lui N. Stoleru, decedat la 12 sept. 1916 la Pietrele Roșii, Călimani.

- *nr.20/1926* - cere ca pădurile să fie exploatate de români nu de străini

- *Un nr. din 1927*- conține un apel către învățători de M. Sadoveanu și relatează desfășurarea Congresului Cercului „Deșteptarea Sătenilor” de la Tg. Neamț (raportul cuprindea dezvoltarea gustului de citit la săteni).

La acea dată revista avea 2388 abonați din care 18 în S.U.A., apoi Franța, Italia etc. Se arată menirea Cercului și statutul său.

- *un nr. din 1928* - relatează desfășurarea Congresului Cercului de la Moinești (Raportul privind alcătuirea unei foi de folos poporului).

- *un nr. din 1929* - vorbește despre Cinematograful de la Moșița (N.Cerchez și V.Apetroaie).

- *un nr. din 1929* - relatează organizarea Congresului Cercului Deșteptarea Sătenilor la Boroaia, prezidat de S. Mehedinti. Se scrie despre combaterea tuberculozei.

- *un nr. din 1931* - include informații despre secte și un Protest împotriva desființării școlilor.

- *un nr. din 1932* - este consacrat lui V. Tomegea ales președinte de onoare a cercului „care, cu cuvântul și fapta a stimulat și animat activitatea de luminare a satului”. Se informează despre instalarea aparatelor de radiologie la Spitalul Stamate - Fălticeni. „La școală și numai de la școală e mântuirea” afirmă un moto din acest număr.

- *un număr din 1937*- analizează Sănătatea satelor: din 2845 medici, 1492 erau la oraș. Revine un medic la 12.000 loc. la sat și la 500 la oraș. în 1935 s-au născut 29.765 copii și au murit 26.852. Mortalitatea 0-5 ani e 45,3%. Din ei 89,7% au decedat fără asistență. 87.000 de persoane suferă de sifilis în Moldova.

- *un nr. din 1938* - relatează despre inaugurarea monumentului lui N. Stoleru care „a trăit ca un apostol și a murit ca un erou. învățătorii, țăranii și patria îi sunt recunoscătoare. Dacă n-ar fi fost oamenii care să-și sacrifice ceva din viața lor pentru fericirea altora, am fi fost lipsiți de propășirea socială. în cultul muncii și datoriei pentru popor, ei au găsit cea mai înaltă satisfacție”, spunea I. Simionescu.

În același număr se vorbește de Gh. Marinescu, cu ocazia morții sale.

Se dau poezii de O.Goga.

Se relevă din activitatea Căminului cultural Boroaia cu bibliotecă și cărți donate de I. Simionescu, I. Mitru și se face un istoric al evoluției culturale a zonei. Casa Sfat și citire din 1912. Societatea culturală N. Stoleru din 1925.

După moartea lui N. Stoleru, Cercul Deșteptarea Sătenilor și Vestitorul Satelor s-a mutat la Boroaia. Cele două biblioteci ale Căminului cultural și Cercului aveau 2750 volume (1280 volume de la Școala Normală Iași și 595 volume de la I. Simioescu). Se arată cum Cooperativa Spiru Haret a ajutat oamenii la construirea de locuințe.

- un nr. din 1939 - vorbește de rostul cooperativelor școlare, constatând că „Nu poate Statul ce poate Satul”. Se anunță secțiunile căminului cultural și anume de sănătate, cultură, muncă, minte și suflet. Se anunță strângerea de materiale pentru baia populară și se face un îndemn pentru alcătuirea de monografii a satelor.

De remarcat că aceste activități și-au adus un aport însemnat în pregătirea țăranilor pentru mărețul act al Unirii din 1918. Mai întâi, s-a manifestat opoziția față de ocupația străină. Astfel, la 1849 (după revoluția din 1848), locuitorii satului Moișa, coturn Boroaia, cereau isprăvniciei Suceava să fie scutiți de a da oameni de strajă pe graniță (la Cornu Luncii), deoarece, pretextau ei, sunt puțini la număr (40) și nu au de unde să dea câte 2 străjeri pe săptămână. Țăranii făceau apoi acte de eroism în felul în care înțelegeau ei. Astfel, în lupta cu boierii unii adoptau haiducia, cum a fost Ion Florea, împușcat de jandarmi pe dealul Cărbuna, între Boroaia și M-rea Neamț, la 5 iulie 1895 și care „nu era nici un bandit, nici un tâlhar ci un om nenorocit căzut în năpastă” (N. Crețulescu). Dar, fapte de eroism au făcut țăranii din Boroaia la 1877 (ex. Nicolae Tudora ce încerca a salva răniții și a fost răpus de gloanțe) sau din 1916-1918. Pe monumentul eroilor din Boroaia se află numele unui sergent (Th. Neculăiasa) și 14 soldați (V. Amariei, N. Arsinte, Th. Costan, I. Ceapă, V. Dochița, Th. Dîrgă, I. Luntrașu, I. Melkeșteanu, Gh. Mihăileasa, V. Monoranu, V. Moșneagu, Th. Petrea, V. Sularu și V. Ilie), toți din reg. 15 dorobanți căzuți pentru patrie la 1877 (din 24 de concentrați din Boroaia, după Miron) iar cei lăsați la vatră în 1878 au fost distinși cu Ordinul Trecerea Dunării (printre ei se află și un străbunic, Gh. Bîrleanu). De asemenea, monumentul include cu litere de aur încrustate în marmoră neagră, pe cei 139 de eroi căzuți în primul război mondial.

Începutul de ridicare culturală a satelor inițiat de soții Stoleru la Baia

Învățătorul V. Tomegea, pentru eroismul lui de atunci, a fost felicitat de generalul Berthelot, deoarece, una din cele patru companii conduse de învățători, a fost surprinsă în timp ce soldații se spălau într-un râu și atunci, în luptă cu patul armei și animați de gândul că „pe aici nu se trece”, ei au câștigat bătălia. De altfel, soldatul de pe monument se afla în această poziție de luptă, ținând pușca de țeava și mânuind-o ca pe o bătă, în timp ce a fost surprins în cămașă.

O astfel de mișcare și reflectare de conștiință la țărani nu era posibilă fără modelul evocator al învățătorilor. Dintre ei, V. Tomegea a revenit în evocările acestei monografii. Lui i se potrivesc cel mai bine versurile lui O. Goga din Apostolul:

*„Bătrânul mag înalță fruntea:
Ce sfânt e graiul gurii sale!
Din el va răsări norocul
Acestui neam sfârșit de jale.”*

Acestor învățători le evocă figura și I. Simionescu în „Vestitorul Satelor”: „chiar pentru un ziar din capitală, aniversarea unui sfert de veac (a ziarului n.n.) înseamnă ceva. Dar pentru unul scos la Boroaia, cu mari jertfe materiale? Cu multe și mari greutăți, învingând sărăcia, se luptă și acum. Merită măcar un cuvânt de recunoștință și îmbărbătare trimis din forfota Capitalei.... Cât poate face un învățător când vrea. Cinste lor!”

Vestitorul Satelor implicat în viața culturală a satelor

(Vestitorul Satelor, mai și iunie 1938). De aceea, câteva cuvinte, din nou, despre personalitatea lui V. Tomegea, trebuie să constituie un model de gând și acțiune pentru generațiile următoare:

Vasile Tomegea (1882-1978) a fost elev a Jui V. Bondescu (1890 - 1895). Absolvă Școala Normală V. Lupu în 1902. Este influențat de personalitatea lui I. Mitru (istorie) de la care a învățat a fi patriot, ca datorie a intelectualului, de C.Meisner (pedagog) de la care învață problemele pedagogice ale școlii active, de Gh. Ghibănescu (lb. română) de la care a înțeles spiritualitatea poporului nostru. Învățător la Todirești-Pășcani apoi Crucea-Broșteni, în 1906 vine în Boroaia. Pe linie didactică ține lecții model ca ale d-lui Trandafir descris de Sadoveanu. Organizează lecții deschise cu învățătorii, lucrări practice, învățământ activ ce se făcea la Școala de meserii, vara pregătea elevii pentru școli secundare. Serbările cu elevii erau deosebite. Ele valorificau folclorul local. Horele de la casele de sfat și citire au fost scoase de la cărciumi.

Pentru aceasta a umblat național toată viața. Era la curent cu progresul școlii românești.

Vestitorul Satelor implicat în viața culturală a satelor

În domeniul culturalizării satului a făcut un tot cu poporul. Școala Boroaia era o atracție pentru satele vecine (Tolești, Forăști, Vinători, Drăgănești, Pașcani, Brusturi). Depistează elementele valoroase pentru școli secundare. El însuși era primul elev de țăran trimis la școală. Mergea cu elevii la admitere la școlile normale din Piatra, Iași, sau la liceele militare. (Până în 1944 a scos 100 de învățători, apoi profesori etc.).

Vestitorul Satelor și problemele Cercului "Deșteptarea Sătenilor"

Prima casă de sfat și citire, „Unirea”, cu bibliotecă sătească, la 1911, a fost la N. Scripcaru și G. Blaga acasă. În 1921 înființează **Societatea culturală N. Stoleru** care din 1923 făcea regulat deplasări de vară la Vălenii de Munte, la Universitatea populară. Din 1919 conduce Cercul Deșteptarea sătenilor înființat de N. Stoleru și scoate **Foia Vestitorul Satelor** de 2 ori pe lună în 5000 de exemplare. Scria articolele de fond. Se tipărea la M-rea Neamț de unde era adusă în traistă peste munte.

Căminul cultural

Economic, țărani munceau vara la moșii și iarna la pădure. În 1918 erau 11 cârciumi în sate. Arma contra sărăciei a fost cooperativa. Tot comerțul satului a trecut în mâna cooperativei. Se înființează Banca populam cu 1000 de membri, Cooperativa de păduri Unirea cu 350 de membri. Cooperativa Virtutea de aprovizionare și consum cu 400 de membri. Cooperativa Moara săteanului cu 380 de membri, obștea de arendare Boroaia (cu moșii la Tg. Frumos și P. Iloaiei), coop. forestieră „Sp. Haret” cu 600 de membri, coop. de țesătorie și viermi de mătase. A fost membru în Consiliul federalei Buciumul Moldovei din Fălticeni. Ca patriot, a plecat cu țărani la regiment și a fost pus să vorbească ostașilor înainte de plecarea pe front. Faptele eroice de pe dealul Lazei, cota 701, de pe valea Putnei, au dus la avansarea la gradul de căpitan și decorarea lui cu ordinul Mihai Viteazul. În război au murit 136 țărani cărora le-a ridicat monument în sat.

A fost 25 de ani președinte al Asociației învățătorilor din județ și în Consiliul Asociației învățătorilor pe țară.

Cenzor în Centrala cooperației pe țară. Era de o bunătate până la defect. Guști l-a numit inspector al căminelor culturale pe județ între 1936-1948. În 1919 și 1922 este deputat în Parlament. În 1967, la Mărășești, primește virtutea ostășească cl.I.

Generos, omenos, drept, demn și patriot, cine nu aspiră să devină zeu nu e om spunea Palton și el s-a condus după acest adevăr.

Prietenia cu N. Stoleru a dus la organizarea cercurilor științifice și didactice, la tipărirea de broșuri și cărți de îndrumare pentru săteni, la editarea Vestitorului Satelor în redacția căaiia lucra și M.Sadoveanu. Toate acestea, în condițiile satului cuprins de ignoranță și mizerie.

Om modest și onest, cu vocație de dascăl, legat de glie, preocupat de binele obștesc, de ceea ce lasă în urmă (Strujan L), model și modelator de conștiințe prin vocație, a avut relații cu N. Iorga, Sp. Haret, Alex. Vlahuță, M. Sadoveanu, G. Ibrăileanu de la Viața Românească etc., cu sprijinul cărora, aduce o bibliotecă de la Iași la Boroaia cu 4 care cu boi.

*Monumentul închinat eroilor satului din 1877 și 1916
(Vedere dinainte de 1940)*

În 1916, cu regimentul 56 infanterie, comandă plutonul I din compania 10 cu care ocupă dealul Lazei cu cota 791 de la Mărăști și satele Negrileşti și Tulnici. Pentru aceasta, la 18 sept. 1917, primește ordinul Mihail Viteazul cl. III pentru vitejia cu care a comandat compania 10 în luptele de la Mărăști.

Nu și-a trădat idealul de ridicare a satelor prin știința de carte, nici o clipă din lunga sa viață.

Acestor personalități a căror destin s-a încrustat și încorporat în viața comunității sătești din Boroaia, acestor țărani dornici de lumină și progres, în 1980, cu ocazia inaugurării noului local de școală, le aduceam următorul omagiu:

„Ca și în alte împrejurări, vin și astăzi cu plăcere și admirație în satul din care am plecat și în care, o spun de la început, am câștigat forța morală și spirituală pentru tot restul vieții. Prilejul oferit de a asista la inaugurarea, prin acest edificiu, a unei noi etape în dezvoltarea învățământului local, mă determină să aduc omagiul de satisfacție și respect celor care, cu generozitate și competență, au militat pentru realizarea atâtor mărețe edificii în satul nostru și care, de fapt, nu exceptează de la efortul general al societății, de diseminare, peste tot, a cât mai multă lumină și omenie.

Festivitatea de astăzi este cel mai nimerit prilej de a evoca munca înaintașilor noștri, acei luminători adevărați ai satului, învățătorii, fără efortul și impulsul cărora, astăzi, fiecare dintre noi, nu am fi ceea ce suntem. În acest sens, mă gândesc cu recunoștință și mă plec cu venerație în fața operei sociale și pedagogice a învățătorului meu, Vasile Tomegea, și vă mărturisesc că am un cult deosebit pentru munca și efortul acestui om care, pentru mulți, ne-a fost model de viață în anii de început și ne-a trimis la școală „mai departe” pentru a învăța tainele naturii și ale societății, ale unei vieți mai bune, mai umane și mai demne. Acestui om, mare pentru locurile și timpul său, care și-a atins măreția prin reticență, modestie și devotament, i se cuvine astăzi toată recunoștința și admirație noastră, pentru că și-a dăruit, fără rezerve, viața proprie satului și oamenilor în mijlocul cărora a trăit și cu care s-a identificat. Cei ce am plecat din sat, îl prețuim, în plus, și pentru prisosul de bunătate și abnegație pe care ni l-a transferat din sufletul său ce purta curățenia și sublimul unui adevărat educator. Iată de ce, atât pentru noi, cei mai în vârstă, cât și pentru generațiile de astăzi, simțim școala ca locul în care ni s-au întărit convingerile despre ceea ce este corect și este absolută nevoie de a fi urmat în profesione, în societate ca și în viața personală.

La toți, această școală ne-a dezvoltat generozitatea în idei și sentimente și ne-a dat permanent imboldul depășirii noastre proprii prin căutarea binelui și satisfacției exclusive din munca depusă într-un adevăr și cinste.

Evenimentul de astăzi este, însă, pentru mine, și un prilej de a omagia munca și onestitatea oamenilor acestei comunități, a acestui sat, de la care, noi cei plecați, am învățat rolul și valoarea virtuților esențiale în viață, virtuți cu care și astăzi răzbatem și cu care căutăm să ne valorizăm efortul într-un climat de muncă, onestitate și devoțiune. Vă mărturisim că, ori de câte ori revin în satul care este și al meu, mai ales după pierderea inevitabilă a celor mai apropiați și care au fost fidel integrați în comunitatea de sentimente și aspirații a satului, o fac cu nostalgie pentru amintirile copilăriei și tinereții dar și cu admirație și respect, pentru forța și bogăția spirituală pe care am căpătat-o aici. Un mare filosof al nostru spunea, și cred că pe bună dreptate, ca satul, cu pământul și cerul său, ne-a dăruit toate calitățile posibile, deoarece, viața sa se prelungește în mit și în veșnicie, care aici s-au născut. De aceea, lângă dânsul, lângă sat, găsim totdeauna reconfortare și câștigăm noi puteri și vă mărturisesc că, într-adevăr, cu valorile căpătate din satul meu, am intrat departe în universul valorilor morale și spirituale ale societății și că aceste valori, ne străduim să le slujim cu devotamentul și abnegația pe care o implică respectul nedesmințit față de semeni, față de concetățeni și față de popor. Cu „sufletul acesta colectiv”, perceput în sat, încă de când eram copil și interiorizat ulterior în activitatea mea de medic a acestui sat, am înțeles că voi putea sluji cu onestitate destinul propriu și în el voi găsi întotdeauna resurse de echilibru și curaj, mai ales în situații dificile de viață. Într-adevăr, câte realități elementare de atitudine onestă și demnă nu am deprins de la părinți, semenii sau bătrânii satului meu, care, erau astfel centrul destinului nostru moral și spiritual, Mi-aduc și astăzi aminte cu câte satisfacții expediam gazeta „Vestitorul satelor” adusă cu spatele de părinții noștri, avizi de cultură, de peste munte. Ne este la toți cunoscut efortul pe care cei patru învățători dintru început (V. Tomega, N. Cercel, V. Bîrlcanu și V. Apetroaie) care au luptat pentru crearea primelor obști de producție în sat ca și a primelor case de șfat și cetire, grație cărora, ca și școlii, satul nostru a devenit cunoscut și recunoscut în toată Moldova și în țară.

Caracterul progresist și patriotic al unor astfel de acțiuni din satul nostru, într-o perioadă de neglijare spirituală a țaranului, remarcat încă de M. Sadoveanu, N. Iorga, Sp. Haret, D. Gusti sau Al. Vlahuță, ar trebui neapărat să se materializeze într-o monografie care s-ar constitui astfel ca cel mai prețios omagiu adus muncii înaintașilor noștri și din care, generațiile tinere ar avea, evident, ce învăța. Acest sat cu școala și semenii săi, a fost și pentru mine, ca și pentru mulți alții plecați sau rămași aici, o adevărată școală de formare a caracterului și voinței de a face mai mult și mai bine. De aceea, repet, mă înclin cu venerație în fața acestor oameni și figuri luminoase din mijlocul cărora am plecat, unde ne-am lăsat copilăria și tinerețea și unde am avut avantajul de a învăța din palmele lor bătătorite și din munca lor fără zăbavă dintre dinainte de răsăritul soarelui și până după apusul său. Am învățat aici că viața se cucerește numai prin efort și muncă și că simplitatea, modestia și onestitatea trebuie să constituie esența oricăror succese ale noastre. Grație acestor oameni, în orice efort de depășire a unor greutăți, am învățat să găsim o adevărată sursă de a ne depăși propria noastră condiție umană, de a ne găsi vocația nevoilor sociale de într-ajutorare, respect și progres. Grație lor, ca și școlii pe care azi o continuăm și inaugurăm, am învățat să prețuim și să cultivăm entuziasmul și bunătatea, curajul și prudența, simțul de omenie și al lucrului bine făcut, ca idealuri educative perene, transferate cu atâta generozitate de înaintașii noștri. Iată de ce, iubirea mea pentru satul copilăriei noastre autentice este pură și adevărată și de aici decurge admirația și respectul meu nelimitat pentru valorile de bine, adevăr și frumos învățate aici, convingerea că și în viitor, apropierea noastră de sat și de dvs. va fi o sursă incontestabilă de însuflețire și înnobilare a gândurilor și sentimentelor noastre.

Simțul sărbătorii de astăzi nu se poate împăca cu mărturisirile de circumstanță, de aceea, vă rog să aveți încredere în puritatea gândurilor și sentimentelor exprimate aici, în afecțiunea noastră nedesmințită pentru locurile natale și oamenii săi harnici și devotați. În același timp, vă rog să fiți convinși că exemplul dvs. ne angajează și în viitor datoriei de a fi oameni și de a aspira cât mai demn către bine și adevăr, ca singurele valori, pe care, cadrele didactice ale școlii ce azi o inaugurăm, le continuă cu demnă și admirabilă perseverență, ca singurele în măsură să justifice existența noastră în infinit".

Post-omagiu adus satului

*„Pe valea Moldovei, între curgerea repede a Moldovei și împărăteasca ondulare a munților Neamțului, s-a durat, din vechime și pentru vechime, o trainică așezare omenească unde se află multe din darurile noastre ca popor”.
(Gr. Ilisei)*

I. Ca și multe alte sate renumite pe care s-a ridicat un popor și o țară, și acest sat posedă o minunată bogăție de spirit, uneori în ciuda sărăciei sale materiale.

Faptul se relevă prin aceea că:

- odihna nu le încăpea în calendare;
- apropierea dintre casele și biserica din lemn le era semnul apropierii de divinitate;
- construirea unei fântâni pe marginea drumului era semnul perenității după trecerea dincolo;
- un sat în care prin cunoaștere, relațiile erau atât de personale, încât, la necaz, tot satul sărea în ajutor;
- în care țăranii, pentru a-și apăra țara, au plecat din pădure, unde lucrau, cu tot cu boii de la „tras lemne” direct la război;
- în care albul caselor de Paști evoca lumina minții și a sufletului
- în care Universul de cuminenie și efort pleca de pe ulița satului iar țara începea „pe prispa casei părintești”;
- în care se întrupa mesajul lui Maiorescu și Haret de ridicare a satului prin știința de carte, prin culturalizare și cooperatie în lupta cu cârciumile și camătă; Costumul național al sătenilor nu l-a părăsit pe V. Tomegea decât ca militar și toți învățătorii i-au luat exemplul;
- un sat în care ușa casei nu se încuia noaptea unde fiecare construia o bancă la poartă pentru odihna semenului;
- un sat în care apărea un ziar „Vestitorul Satelor”, considerat ca cel mai bun pentru săteni și pe care țăranii îl aduceau cu spatele peste Olimpul satului, muntele Pleșu, de la mănăstirea Neamț unde se tipărea; sat în care în 1901 s-a făcut prima bancă populară contra cametei de 40% și prima cooperativă „Frăția” de exploatare a lemnului, instituții certificate de I. G. Duca

- un sat care a atras pe Vlahuță, Agârbiceanu, Simionescu, Guști, Sadoveanu, Nicodim, Mehedinți sau Iorga pentai a constata realizările sale;

II. Sufletul acestor acțiuni au fost învățătorii și preoții, îndeosebi învățătorul V. Tomegea, care, pentru a dezbăra sătenii de la cârciumi, le-au trimis copiii la școală, au înființat primele Case de Sfat și Citire și au umblat în port național pentru a nu se deosebi de țărani. V. Tomegea a fost un model de cetățean care și-a dăruit viața comunității, satului. Vasile Tomegea a fost un cărturar iluminist ce a înțeles rolul civilizator al școlii, rol moștenit de la Gh. Asachi pentru care învățătura publică era temeiul instituțiilor celor mai bune ale poporului.

Astfel:

- În 1911 înființează Casele de Sfat și Citire cu biblioteci anexe, în care se aduceau cărțile cele mai potrivite pentru masa de țărani ca ideal al luminării naționale propagat de Gh.Asachi;

- în 1932 înființează Căminul Cultural cu 350 de membri, bibliotecă cu 3100 volume (azi peste 25.000), Cămin care, în 1937, obține locul III pe țară:

- în 1926, la Congresul învățătorilor Vasile Tomegea cerea cărți gratuite pentru elevi;

- tot el înființează biblioteca satului cu cele 4 care de cărți donate lui de directorul Școlii Normale din Iași și aduse de aici cu 4 care cu boi;

- care prepară gratis copiii buni la carte, mergea cu ei la admitere la „școli mai departe” iar pe cei săraci îi purta gratuit în școală, din veniturile cooperativelor. Astfel, în 1977, la 6.000 de locuitori, satul număra 900 de intelectuali'

- era învățătorul care a devenit o legendă pentru sat și pe care Vlahuță, Haret, Iorga, Simionescu etc. au venit să-l vadă împreună cu realizările sale. Aceste realizări s-au datorat hărniciei țăranilor care vara munceau pământul amestecat cu sudoarea lor, iarna munceau la pădure, dar și cooperativelor pentru constituirea cărora țăranii își vindeau vitele din grajd pentru a depune capital și a concura astfel la licitații. Mari oameni ai neamului au venit să vadă realizarea crezului acestui învățător de luminare a satului prin carte și de păstrare a valorilor sale ancestrale în fața civilizației ce se înfiripa, a modului cum a lichidat cârciumile prin licitarea lor de către cooperativa „Temeperanța” care a devenit apoi cooperativa de consum a satului.

Ei au venit să vadă cum acest om - apostol a făcut din școală elementul principal de combatere a înapoierii economice și care, numai el, a dat țării peste 350 absolvenți de școli secundare și superioare.

Acest apostol a întrupat sublimul și curățenia unui adevărat educator, a trăit ca un apostol și a murit ca un erou, prin munca sa dovedind că „*ceea ce nu poate statul poate satul*” iar prin generozitatea, onestitatea și exemplaritatea muncii sale, și-a asigurat permanența printre urmași.

III. Reîntoarcerea în satul în care o parte din el este pomenit în Letopisețul Anonim al Moldovei încă din 1467 și în care Petru I Mușat, fiul lui Bogdan, a construit o curte domnească și o biserică, distruse de Matei Corvin, constituie:

- o întoarcere în spirit, o întoarcere la matricile sale axiologice în care munca („odihna lor era munca”), cinstea („sărac dar curat”) și bunătatea („a nu face rău nici la puiul cel de șarpe”) este o adevărată religie. La vigoarea etică a satului pentru viață, la sufletul său sfânt, regăsim un permanent izvor de vigoare spirituală care a permis încorporarea în destinul fiecăruia a unor convingeri după care:

- existența trebuie trăită cu discreție, fără ostentație; .
- că trebuie să ai întotdeauna mintea limpede și inima curată;
- că puterea omului stă în puterea minții și palmelor sale și că faptele devin adevăratele lor judecăți de valoare;
- că optimismul curat oferit de creșterea lor sufletească, odată cu creșterea recoltelor câmpului, bunul simț și înțelepciunea, stau la baza oricărui sacrificiu comunitar;
- că sufletul nu poate fi spălat decât cu iertare, de unde lipsa violenței în acest sat și că
- toate aceste valori trebuie multiplicat în generațiile următoare, în scopul de a crește cantitatea de sensibilitate morală dintre oameni.

Cu regretul de a nu fi avut răgazul de a spune fiecăruia ce mult i-am iubit, le aduc omagiul:

- de a fi vindecat setea mea de mântuire prin liniștea și echilibrul ce mi l-au picurat în suflet;
- pentru șansa oferită de a încerca a mă ridica mereu deasupra efemerului;
- pentru opțiunea făcută perenității axiologice a faptelor și convingerea plasării metafizicii sensibilității binelui la baza tuturor celorlalte virtuți morale.

Argument

Monografia de față a plecat de la impulsul de suflet de a stabili începuturile satului și ea nu are decât această justificare. Ea poate fi însă o deschidere pentru alte tipuri de încercări și înțelegeri ale acestui deosebit sat. Totuși, monografia acestor începuturi nu se poate încheia fără a aduce omagiul de prețuire și neuitare primei generații de învățători care au înconjurat pe V. Tomegea și prin abnegația lor au asigurat începutul unei ascendente realizări a satului. Este demn exemplul învățătorilor Zamfira și N. Cercel, Afia și V. Apetroae, Ecaterina și C. Covataru, Elena și V. Bîrleanu, urmați imediat de o altă generație care, cu aceeași sânguință și devoțiune și-au consacrat viața locului de cinstire și admirație unde se află astăzi acest sat: Elena și M. Boliac, Eufrosina și Gh. Vasiliu, S. Arsintescu, soții Th. Monoranu, Onîșoru, Apopei, C. Arsintescu, soții prof. Bîrzu, Zamfira și C. Monoranu și alții ce au făcut și fac parte din acești iluștri continuatori cu mari disponibilități de suflet și efort pentru ridicarea satului. O generație următoare de normaliști s-au alăturat și dedicat, cu același patos, nevoii de progres și afirmare a acestei comunități, atât prin generațiile de elevi pregătiți și răspândiți cu competența lor în toată țara cât și prin menținerea, în condiții de viață grele, a tonusului de cinste și exemplaritate a acestor admirabili țărani. Soții Valeria și I. Balaban, Elena și P. Cercel, Roza Beraru și regretatul V. Beraru alături de profesorii, învățătorii, educatorii și ceilalți intelectuali (medici, preoți etc.) care în timp și astăzi suscită admirația integrală pentru exemplul lor de muncă și demnitate cu care au încorporat valorile de bine, adevăr și frumos în spiritul individual și comunitar al acestui sat.

Grație acestor înțelepți ai satului, sute de elevi și-au găsit noi rosturi în lume, au făcut și fac astăzi cinste locului de unde au plecat. Mai mult, l-au ajutat pentru a-și întregi semnificațiile sale umane: generalii M. Mocanu și Dafinescu, prof. O. Monoranu, col. Strujan, prof. V. Moldovanu, medic Gh. Bîrleanu, prof. M. Covataru, și mulți alții care nu au putut fi cuprinși datorită spațiului editorial limitat dar care se bucură de aceeași admirație și prețuire.

În loc de încheiere

În acest „sat templu” pentru modelele sale de viață austeră și onestă, în aceste locuri caracterizate prin „cer curat, codru tainic, apă neliniștită ca Moldova și un munte albastru” (M. Sadoveanu), și-au trăit copilăria și și-au croit drum demn în viață și și-au întrupat într-o subtilă sensibilitate, maternă și dură autoritate paternă, mulți din cei menționați în acest demers monografic. Toate erau consecința unei vieți aspre, dacă nu ar fi să amintim decât pe Simion Bararu (zis apoi Scripcaru), care a fost învățat să cânte la vioară de un rob - Cîrneală - pe care l-a primit în bordeiul său din curte și care a avut 16 copii. Dacă numele satului vine de la Bou, atunci, el se pierde în negura vremilor dar străbate până la noi. (Straoben ne arată că Burebista a învins boii și tauriscii care erau celți sub conducerea lui Cristasires) azi, Sadoveanu, reamintindu-ne cum țăranul de pe apa Moldovei, excedat de mizerie, devine apoi muncitor într-o fabrică la Pașcani iar copiii lor încep, de asemenea, să învețe meserie sau știința de carte. .Drumul de la Cotul Boroi, trecea pe la Hanul Boului (dintre Boureni și Pașcani) și ducea cu el o experiență umană ce avea să se transforme apoi în conștiință! Căci „îmblînd păstorii din Ardeal ce se cheamă Maramureș, în munți, cu dobitoacele, au dat de o fiară ce se cheamă bour și după multă goană ce au gonit prin munți, o au scos la șusul apei Moldovei. Acolo, fiind și fiara obosită, au ucis-o la locul unde se cheamă acum Boureni”. (Gr.Ureche). Acest loc (și astăzi ca și atunci), strălucește de lumină și hărnicie, așa cum o atribuie Sadoveanu acestor plaiuri: „soarele umplea lumea de lumină iar Moldova își împânzea apele la deal și la vale cu străluciri orbitoare. Spre câmp, satele se zăresc într-o ceață albastră. Din partea cealaltă, de la munte, uneori, veneau lunecând prin văzduh, prin lumină, vulturi mari cu aripile larg desfăcute. Depărtările nedeslușite, pădurile de aproape, apele, cerul, fânașurile, erau o lume minunată. Eram pătruns ca de-o dulceață nesfârșită, ca de-o dragoste de mamă. Tot ce mă înconjura, pentru mine era ca o singură ființă care-mi arăta frumuseți nenumărate și-mi mângâia odihna pe spate cu șopot moale de vânt, și cu mii de glasuri mărunte ce susurau și tremurau în ierburile din juru-mi.... Spațiul montan de la Rîșca în care bătrânul Antonie hălăduiește cu transcendența și cu fiarele, este, dacă nu sacru, cel puțin unul al tăcerii senine unde prostia și trufia omenească n-au apărut

Tot așa, călătorul spre Rîșca, urcă în pâcla opacă a pădurii printr-o minune de vise într-o tăcere de zăpadă și argint ... Căci dincolo de Moldova se văd „munții în ceață, dealurile și văile romantice”.... Către aceste locuri în care țăranul caută „simboluri în țărână și spală ogorul cu lumină”, spălându-și în același timp fața cu soare, și sădind mituri în țărâna de peste străbunii săi, tânjește și sufletul celui care așteaptă marea trecere surâzând, și a scris aceste rânduri și care a dorit ca și țăranul, ca orice groapă să fie prea mică pentru duhul său pretins creator. De aceea, întotdeauna, întoarcerea în sat a fost a fost o întoarcere în spirit, deoarece, aici, comunitatea cu pământul a imprimat fiecăruia o individualitate arhaică, a constituit matricea tuturor engramărilor ulterioare. Aici, „un potcovar de cai și stele”, tatăl meu, ce a devenit frate cu truda, a sfârșit săpându-și groapa ca pe o adevărată „rană a pământului”, a lăsat cu limbă de moarte dorința ca la praznicul său, oamenii „să se însorească”, lucru pe care l-au și făcut cei ce l-au spălat de ultimele urme de viață pentru a-și lua în acest fel rămas bun de la el. Acest om și-a obligat urmașii, în același timp, ca să-și transforme cinstea într-o adevărată religie și să-și construiască astfel un loc cinstit în sufletele altora. Născut pe câmp după 2-3 sărituri de pe hat pe brazdă sau de pe prispă în ogradă, pentru că nu era timp de așteptat, și dus acasă în cămașa asudată a tatălui, acești oameni au moștenit de la înaintași dorința și încercarea de a încălzi pe zei cu privirea lor, credința într-o perenitate axiologică a faptelor, obiectivitatea și adevărul ca o adevărată cucerire a spiritului, toate consumate în discreție și sobrietate. Prin acești oameni s-a moștenit încrederea într-o adevărată metafizică a sensibilității care trebuie să fie căpătâiul oricăror virtuți morale, din care să decurgă respectul absolut al semenului și bunătatea față de el, ca autentică convergență a tuturor calităților omenești. Pentru sporul de umanitate și suflet transferat nouă de acești înaintași, gândurile inserate în această carte li se închină într-un vibrant omagiu al amintirilor și devenirii.

Astăzi când cinstea, bunătatea, afecțiunea până la empatie, devin din ce în ce mai străine omului civilizat de la oraș, când datorită vieții trepidante a orașului oamenii nu mai au timp de contemplare și de sacralizare a vieții proprii prin transcendență și mister, când viața pare sufocată de lucrări, plăceri și de alergarea după performanțe, o reîntoarcere la sat, la matricile unei spiritualități nepieritoare, este o modalitate de lărgire a cunoașterii și a limitelor existenței proprii.

Numai de la sat se poate aștepta o nouă seducere a divinității. În fața insensibilității oamenilor față de lucrurile ultime, consecutiv căreia psihopatia domină psihologia socială, în confruntarea cu „civilizația afrodisiacă” de azi, care face pe omul modern să piardă simțul pentru eternitate (cât timp esența omului rămâne aceea de a se eterniza prin ceva, printr-o fântână la marginea drumului sau printr-o carte), în situația în care satul de azi riscă a deveni o enormă periferie uniformizată, prin același mit al consumului, reîntoarcerea la valorile sale perene constituie o salvare.

Țăranul, om fără multă carte, neviciat de pseudoconcepții și false aspirații, trăia transcendența prin aceea că orice act al său avea semnificația sustragerii de la temporalitate, avea nimbul de sacru. Munca, hrana, familia erau pentru el sacre, de aceea, în fața trecutului el și-a scos totdeauna, cu venerație, pălăria, iar în fața viitorului și-a suflecat mânicile cămășii pentru a-l cuceri întru nemurire. Țăranul a crezut în virtuțile morale pentru că a fost dorit a veni pe lume și a fost educat în deplină afectivitate. Aspirația sa spre ceva ce i-a depășit puterile a fost astfel manifestarea divinului în el. Cu atari aspirații, subiectivate până la sublim, cu credința mistică într-o misiune de îndeplinit pentru ceilalți, cu sentimentul nemulțumirii permanente și cu credința în perfecțiune care face ca ea să tindă a se realiza în nai, am plecat la 11 ani din sat, și ziua aceea, ca și la Cioran, a fost cea mai tristă zi din viața mea, zi pe care am căutat a o sublima prin depășirea condiției proprii date. În acest sens, aspirația spre perfecțiune evocă esența ei divină, devine, de fapt, un mijloc și nu un scop. Astfel înțeleasă divinitatea, mă determină a mă ruga zilnic la Dumnezeu de a nu mă lăsa a fi mulțumit cu mine însumi și de a-mi regenera permanent conștiința din muștrările ei.

De aceea, cel mai adecvat omagiu adus satului este acela de a arăta ce a fost el pentru mine, valorile sale încercând a le releva în această monografie.

A fost mai întâi o matrice a cultului pentru muncă (care nu trebuia să încapă în calendare) pentru onestitate (sărac dar curat precum cămașa albă îmbrăcată duminică dimineața pentru mers la biserică), pentru bunătate (ca o nevoie a sufletului de a fi iertat de faptele rele și de a se spăla numai prin fapte bune), în final, o matrice a unei existente discrete dar demne.

Datoria generațiilor viitoare este de a încorpora modelul de viață a acestor oameni și a acestor luminători de sate în activitatea lor zilnică, pentru a lăsa, ca și ei, un semn viabil al acestei scurte treceri prin univers.

Generațiile viitoare, în virtutea progresului social inevitabil, au datoria de a-și spori sensibilitatea pentru aspirațiile legitime ale comunității lor.

Pentru mine, reîntoarcerea în sat a fost totdeauna o reîntoarcere în spirit. De aceea,

La tine, sat întins printre coline,

La tine sufletul meu vine

Ca să-l mântui și să-l ierți,

Sat rescris din vechi coperti,

La tine, ca la obârșii, la izvor,

Clipele se-ntorc pline de dor!